ANDREI PANDREA

MEDIC LA BOIȘOARA

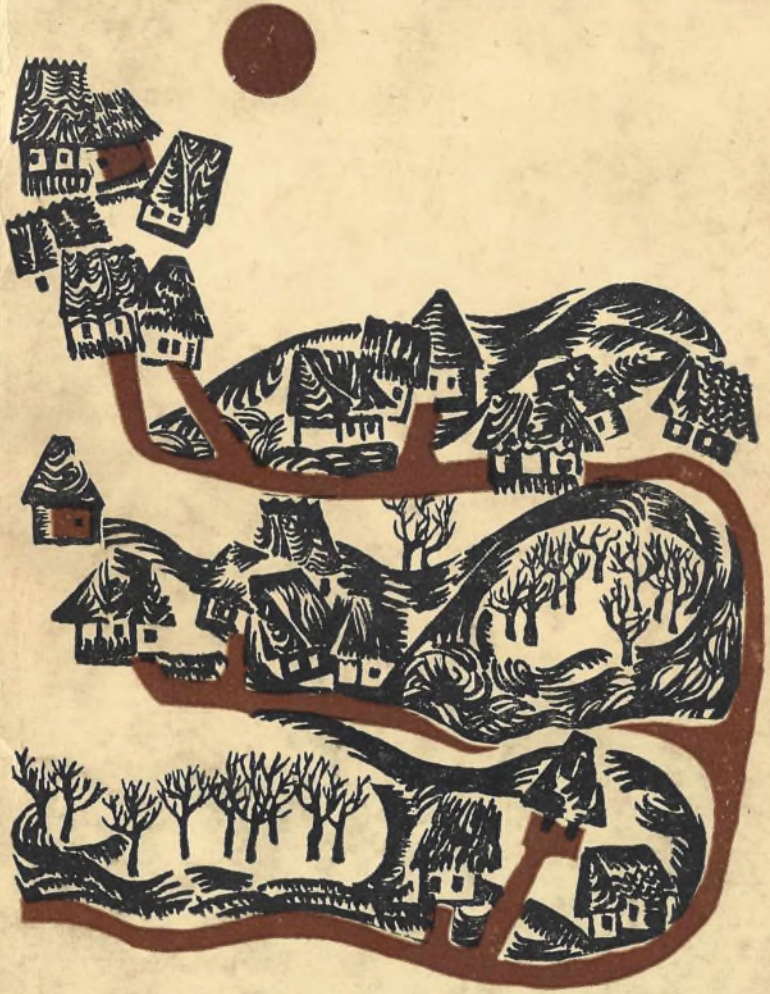

Coperta : *Lazăr Agneta*

ANDREI PANDREA

MEDIC LA BOIŞOARA

1967
EDITURA PENTRU LITERATURĂ

Joi, 2 noiembrie 1961

Astăzi mi-am luat circumscripția în primire. Deci rolul principal aici îl dețin eu : dr. Andrei Marcu, medic „generalist", proaspăt absolvent al facultății.

Scena, vastă, este Boișoara, străvechi sat al Țării Loviștei, locuit de peste trei mii de oameni. Îmi doresc, pentru început, spectatori indulgenți și cît mai puțini pacienți. Sînt vioară primă și-mi ascult cu spaimă tictacul inimii. Nu s-ar putea să exclud eul de la audiție ? Privesc scena nețărmurită a Boișoarei, actor și spectator, aud violina inimii, aș vrea s-o sparg și s-o arunc...

Am plecat din Rîmnicu-Vîlcea — capitala raionului — înaintea prînzului, pe la ora 11. A ținut să ne însoțească, pentru a ne „instala", însuși medicul-șef, dr. Nicolae Petria.

În loc de „trei într-o barcă", așa ca în cartea lui Jerome K. Jerome, sîntem șase inși într-un camion : doctorul Petria, dr. Gh. Panait (Gigi) — vechi și bun coleg de facultate —, un felcer de la Cîineni, contabilul Secției sanitare raionale, „Oacă" Constantinescu, șoferul și cu mine. Cei doi novici (Gigi și Andrei) au cu ei tot calabalîcul personal, strîns în valize, rucsacuri și colete... Secția sanitară ne-a pus la dispoziție medicamente, instrumentar medical și material bibliografic de specialitate (lucruri care

lipseau, în general, pînă acum, din circumscripţiile „noastre"). Boişoara mea şi Perişanii doctorului Panait ne aşteaptă cu braţele întinse...

Părăsim Rîmnicu-Vîlcea. Şoseaua se îndreaptă spre nord şi urcă de la o vreme pante tot mai accentuate. De o parte şi de alta defilează cu repeziciune dealuri şi colnice, înălţîndu-se şi apropiindu-se de şosea.

Călătorim pe dreapta Oltului, cuprinşi de încîntare, şi privim cum apa, zglobie, îşi schimbă culoarea după cer, după maluri, înfăţişîndu-se în nuanţe ciudate, aci dulci, aci dure, cu valuri ondulate, jucînd irizate în lumina pală a soarelui de noiembrie. Dealurile, devenite pe nesimţite munţi, gîtuie matca în care Oltul, din adînc şi liniştit, devine aprig şi spumegos. Trecem ca vîntul prin Călimăneşti şi apoi prin Căciulata.

Ceva mai departe, evocînd stihuri de-ale copilăriei (*„Ale turnurilor umbre peste unde stau culcate..."*) apar siluetele mînăstirii Cozia şi-ale bolniţei ei. Urcat în balconul riveran al mînăstirii, clădită din porunca lui Mircea Basarab la 1386 după chipul mînăstirii sîrbeşti Kruşevaţ (Cozia la origine se numea Nucet, ca şi muntele), meditez la zbuciumata istorie a ţării noastre, la voievodul-ctitor al cărui mormînt se află aici şi ale cărui oseminte au fost văzute pentru întîia oară de Nicolae Iorga, la Maica Teodora, mama lui Mihai Viteazul, pribegită prin aceste locuri, la popa Radu Şapcă, cel mai vestit stareţ al Coziei, figură luminoasă a Revoluţiei de la 1848.

Fîntîna lui vodă Cuza, pe stînga şoselei, ne este semnalată din mers, pe cînd intrăm în defileu. Culmi sălbatice, învăluite contrastant în văluri fine de pîclă, joacă în faţa ochilor. În dreapta, undeva între ele, ne vom găsi vatră pentru vreo doi ani.

Ajungem la Gura Văii, gîtlej strîmt de piatră, îngrămădire haotică şi zgrunţuroasă de parînge prăvălite, silind căile omului şi apa la greu canon. Drumurile — de apă, de asfalt şi de fier — sfredelesc totuşi harnice munţii : pe dreapta rîului se desfăşoară şoseaua, durată de îndrăzneala omului de azi, pe urmele îndrăznelii oamenilor de ieri, mereu ameninţată de ţurţudane năpraznice din grebenii muntelui încins de Oltul sugrumat şi vijelios ; pe stînga lui,

calea ferată străpunge prin tunele succesive munţii cu contraforturile scăldate în apele reci ; trei drumuri, venind din veac, spre alte veacuri...

Ne apropiem de Cîineni — după ce trecem prin Lotru, Călimăneşti, Cornet şi Robeşti — în duduit de motor, urmaţi fidel de-un cortegiu de frunze uscate, foşnitoare, în horă ameţitoare. Ajunşi aici, oprim şi cumpărăm duble mari de pîine, caldă, moale, aromată şi gustoasă.

Aflăm (cu neplăcută uimire) că această brutărie e unica sursă pentru izolaţii culmilor, între care ne va fi locul. Deşi unică, sîntem asiguraţi că produce suficient. Oare ?

Trecem Oltul peste un pod cam şubred şi, pe malul stîng, urmăm un drum păcătos, hurducănind prin gropi. Cu puţin înaintea dispensarului din Cîineni, care se iveşte între molizi falnici, oprim în faţa unei căruţe, în care zace o bolnavă din Boişoara.

Preiau iniţiativa, nerespectînd ierarhia, simţindu-mă de pe-acum răspunzător de sănătatea oamenilor din satul „meu".

Transportăm femeia la dispensar şi-o aşezăm pe-un pat. O consult repede. După semne pare a fi o colecistită acută sau o anexită dreaptă. Exclud apendicita şi prescriu papaverină şi antibiotice. Anunţăm şi Salvarea. Doctorul Petria e de acord cu diagnosticul şi tratamentul stabilit de mine, ceea ce-mi creează o clipă de satisfacţie.

Călătorim mai departe. Soarele, pe cerul limpede, trece irevocabil spre asfinţit, pe cînd noi, nerăbdători, presimţim Loviştea.

Camionul urcă tuşind şi oftînd pe drumuri pline de hîrtoape, cu praf, cu bolovani şi bălţi. Apele Boiei, vestite prin păstrăvi şi prin violenţă, au rupt şi-au măcinat furioase şoseaua, pe care, de nevoie, o ocolim, săltînd violent pe-alături.

„Boia cea mică", adică Boişoara, se alătură „Boiei celei mari" cu dar cîntător de ape. Intrăm în sat ca într-o lume de basm, primitivă (Litovoi, Seneslau), dar feerică.

Iată-ne şi-n faţa dispensarului, aflat lîngă sediul G.A.C. „Steagul Roşu" din Boişoara, la o cotitură bruscă a drumului. Coborîm. Medicul-şef mi-l prezintă pe oficiantul sanitar Petre Roşianu, căruia îi încredinţez de îndată ba-

gajele și cele aduse pentru circumscripție. Plecăm iar, împreună, mai departe, spre Perișani. Lîngă un cimitir, așezat pitoresc pe muchia unui perete abrupt, între Boișoara și Titești, facem iar popas. Un cioban din preajmă se apropie și ne dă lămuriri toponimice, desenînd cu bîta contururile din față :

— Coló, peste Găujani, se vede Vîrfu' Dealului (ăla mai josu'), Mormîntu' (ăla mai țuguiatu'), Fruntea Ursului (de-i mai rătund), Leurda, Zănoaga și Dragobratu (cîteșitrei buluciți ca schinările de oaie), Strîmbu (ăla strîmbu'), Șesurile și Pleșul. Ăia de se văd mai aproape sînt Tătarul, Cetățeaua și Dealul Boișoarei (și bîta schimbă sensul, înapoi spre Vîrful Dealului).

Omul se oprește, ne privește lung și ne cere o țigară. Privim și spre apus. Aflăm din gura doctorului Petria de Vîrful Oului din Bumbuești, de Munții Lotrului și ai Cibinului, înnegurați dincolo de Valea Oltului, de muchia gîrbovită a Coziei, dinspre miazăzi, sub care se întinde prelungă și subțire Mlaca. Cercetăm îndelung privelîștea nouă.

La Perișani, coborîm la sfat. Dăm tot ajutorul nostru doctorului Panait, practicînd un fel de trafic de influență cu oficialitățile, cu perișănenii, cu cine nimerim.

Urmează un ospăț neașteptat, dar binevenit, dat — probabil — în cinstea medicului-șef. Înfulecăm pe nerăsuflate (și pe măsura foamei !) brînză, mămăligă, ceapă și ne stingem setea mistuitoare cu o vedriță de țuică. Pe doctorul Panait îl dăm în... „custodia" președintelui sfatului.

Sub seară, întîmpinat de sanitarul meu, rămîn singur, în urma camionului care coboară duduind prin rîpi. Intru în dispensar. Se făcea tocmai curățenie, după ce, în prealabil, se văruise. Examinez curios tot ce-i în jur, pînă cînd se face beznă. Sînt nevoit să merg cu domnu' Roșianu în sat. Nu văd nimic și totul mi-e străin. Ne oprim undeva, tot lîngă clipocirile Boișoarei.

Gazda primei seri este bătrînul învățător Petre Popescu. Îl cercetez discret : are o figură uscată, de ascet, un cap mare cu păr cărunt umbrind des tîmplele și rar fruntea, ochi iscoditori și gură energică.

Discutăm la o cină frugală despre... Robinson Crusoe, despre sadoveanianul *Baltag*, despre Cronin și despre Ion Conea, autorul unei vestite monografii a Țării Loviștei.

Bătrînul învățător duce în mînă lampa de gaz. Lumina pîlpîitoare îi desiră umbra oscilantă pe pereți, frîngînd-o, neagră, pe tavan. Intrăm într-o încăpere mare, în care, după ce-mi urează „noapte bună", mă lasă singur.

Deocamdată nu-mi găsesc locul. Mă foiesc prin odaie și nu știu ce vreau. Încet-încet însă, mă reculeg și mă pregătesc de culcare. Privesc în jur și examinez odaia : nimic interesant. Mi se pare doar că-i frig. Mă bag repede sub plapumă și suflu în lampă. Scrutez cu ochii tavanul negru și presimt insomnia. E timp de gîndire și de retrospecție...

Închid ochii și încerc să derulez pe ecranul amintirii filmul unor zile care-au fost :

O zi din septembrie

Astăzi terminăm examenul de stat. A sosit și ceasul susținerii tezei (sau, după termenul cel mai tehnic, al „lucrării de diplomă"). Sîntem toți îmbrăcați sobru în așteptarea „cerberilor".

Ne învîrtim de colo-colo, ca leii în cușcă, la subsolul unei clădiri din clinica de la Colentina, unde a avut loc examenul nostru și pînă acum. Așezat comod într-un fotoliu, îmi observ colegii de care mă voi despărți în curînd, încercînd să-mi întipăresc în minte trăsăturile lor. Deși sînt toți emoționați, fiecare se manifestă altfel. Dan Andrieș — înalt, păr vîlvoi, față lată, pistruiată, bărbie mare și rotundă — își mușcă de zor unghiile și-și răvășește des părul cu mîna. Valerică Bucin, scund și îndesat, are gît țeapăn, ca de lup. De sub ochelarii așezați în vîrful nasului ascuțit, te privește cu ochi reci ; acum rîde de zor și sacadat, pe cînd vorbește cu Ștefan Gherculescu, zis și „Sami" sau „Puiu". Sami, avînd o alură desăvîrșită de sportiv, e decanul nostru de vîrstă și omul care cunoaște — incontestabil — cea mai multă medicină aplicată din

grupă (mai ales chirurgie), deşi sfidează notele mari. Din cînd în cînd îşi etalează semeţ chelia lucioasă şi bărbia energică, avîntată, în timp ce ne spune bancuri mai mult sau mai puţin obscene, ori cîntă la „stetoscop", şlagăre la modă, pronunţîndu-l pe *r* foarte graseiat. Rodica Eliescu are trăsături atrăgătoare, ochi puri. Se plimbă neliniştită dintr-un colţ într-altul al încăperii, îşi frînge mîinile şi repetă din cînd în cînd : „Fetelor, nu ştiu nimic !", deşi rar a avut note sub zece. Nelu Marcovici, zis „Profesorul" sau „Academicianul", îşi ţine veşnic pălăria pe cap. Are o privire caldă, izvorînd din ochi căprui, şi nasul puţin adus. De vreo oră îi tot explică ceva, gesticulînd, lui Vasile Gheorghiu, care, ca un automat, dă din cap spunînd la intervale egale : „Da, da"... Vasile, nedezlipit de Nelu, e cel mai pedant dintre noi. Mic de stat, ţigănos, cu păr negru şi mustaţă-muscă, are gene mari ascunzînd priviri hoteşti, piezişe. Cu hainele mereu călcate, cu pantofii lună şi faţa rasă, e iscoditor şi de o susceptibilitate bolnăvicioasă. După ce Nelu îşi sfîrşeşte explicaţiile, Gheorghiu se apucă să repete exact lucrurile abia auzite, dar... contrazicîndu-şi interlocutorul, care — silit de împrejurări — îl priveşte ironic, zîmbitor. Lăcrămioara Stroe, gingaşă, cu talie de viespe şi buze ispititoare, nu se prea omoară cu firea, în timp ce Nataşa vorbeşte repede-repede, încît abia o poţi urmări. În fine, lîngă mine stă prietena mea Silvia Corlăţeanu, înăltuţă, blondă, cu ochelari ; posesoarea unei memorii excelente şi a unei logici strînse, este una din cele mai bune studente ale anului, alcătuind împreună cu Rodica „pilonii" cu note mari ai grupei.

Aceştia sîntem noi, şi-i aşteptăm pe membrii comisiei, care întîrzie...

În fine, comisia a intrat şi, o dată cu ea, şi „absolvenţii". Fiecare îşi expune subiectul, cu competenţă. Îmi vine şi mie rîndul, cu lucrarea mea *Despre sensibilizarea la potasiu a unor substanţe anestezice locale.*

Din nou afară, aşteptăm, de data aceasta fără emoţii. Sst ! Comisia chibzuieşte... Cînd reintrăm, am o surpriză. Sînt singurul căruia comisia i-a mărit nota (din 9 în 10). Profesorii ne felicită şi atît !

Deci sîntem medici ! Dar de ce atîta lipsă de solemnitate ? Altfel ne-am închipuit noi clipa aceasta.

Spontan, ne îndreptăm spre o crîşmă, spre a îneca triumful în gulerele cam mari ale halbelor.

Altă zi de septembrie

Dimineaţa, pe la ora 7 şi ceva, cînd încă nici nu mă dezmeticisem bine, îl aud strigîndu-mă de afară pe Puiu Teodorescu. Cît ai clipi, mă îmbrac şi ies să-l întîmpin.

Puiu e cu Bebe Tărăbîc şi au, ambii, aerul unor conspiratori.

— Ce-aveţi, mă ?

Savurînd dinainte un efect de care era sigur, Puiu se uită semnificativ spre Bebe :

— Ce zici, îi spunem ?

Eu stau ca pe ghimpi. După ce au chitit că m-au fiert destul „în suc propriu", Puiu izbucneşte, exploziv :

— Ştii, bă „doctore", că putem pleca în Africa ?

Într-adevăr „cu piuitul luat", abia apuc să murmur :

— Cum în Africa ? În excursie ?

— Ce excursie, mă Andrei, ce eşti fraier ! Ca doctori ! zice Puiu sigur de sine.

Bebe, competent, completează rîzînd simpatic (ca de obicei) :

— Neghrese, palmiehri, Nigehria, Sahahra...

Cuprins de un delir ciudat, smulg din bibliotecă un *Weltatlas Mayer* şi caut febril Africa. Ne transformăm, brusc, în exploratori şi-n stat-major. Bebe reia graseind :

— Ziceau ăia de la facultate că ah fi posibil să plecăm în Abisinia, în Sudan sau în Ghana.

...Dintr-o dată, ni s-a făcut cald. Bătea simunul, bătea hamsinul, nori galbeni de nisip se năpusteau de pretutindeni, noi eram călări pe cocoaşele unor cămile şi purtam căşti coloniale. Tot gonind după o „fata Morgana" am ajuns şi în junglă : umezeală, palmieri, liane, şerpi boa, pitoni, lei şi tigri, orhidee, agave, Puiu, Bebe şi Andrei... Era grozav ! Bebe a mai aruncat un pumn de... cactuşi uscaţi în jar :

— Salariul e de 3000 de dolari pe lună, plus 2000 de lei în țară.

Ei nu, că asta punea capac ! Caut repede un ziar ca să convertim dolarii în lei (românești, nu africani !). Găsesc cursul oficial : 12 lei dolarul. Entuziasmat, exclam :

— Ce vorbești, mă ? 36 000 de lei pe lună ?

— 38, bă ! mă corectează Puiu, calm.

La fiecare două luni cîte o mașină. Bașca audiențe la Haile Selassie, bașca haremul (trebuie să ne adaptăm !), bașca Mediterana, Atlanticul și celelalte.

Puțin cam supărat pe ei că s-au și înțeles asupra țării fără să fiu consultat, sar și eu :

— Dar bine, fraților, de ce să mergem chiar în Abisinia ? Ce, în Ghana n-ar fi bine ?

Spre marea mea mirare, n-am întîmpinat nici o obiecție. Pentru amănunte, zburăm spre facultate. Transpirați și gîfîind, ne interesăm la secretariat, așteptîndu-ne să ni se rîdă în nas (de zvon). Dar secretara ne confirmă, calmă :

— Dragii mei, aveți dreptate. S-au primit vize pentru Africa, dar este vorba numai de medici primari și specialiști...

Ne retragem mulțumind în silă. Afară Puiu îi arde o scatoalcă lui Bebe :

— Na ! neghrese !

— Na ! dolari ! îi ripostează Bebe.

— Na, mașină ! adaug și eu.

Împăcați („ce-am avut și ce-am pierdut !"), intrăm la un film.

Încă o zi din septembrie

Azi e fierbere mare la facultate. Se fac, prin *telespeaker*, repartizările tuturor absolvenților din țară, promoția 1961, pe regiuni. Amfiteatrul mare geme de absolvenți. În grupuri, „biserici" și „bisericuțe", se discută aprins, se comentează, se fac pronosticuri, se dau întîlniri — zise de adio ! —, în timp ce vocea crainicului anunță periodic și des mediile la care s-a ajuns.

Împreună cu Sami, Valerică, Puiu și Bebe, ne-am retras într-un colț, pușI pe sinteze (sau, cum au spus fetele : „pe bîrfă"...).

Făcînd toți parte (prin aspirații declarate, cel puțin) din tagma mare a holteilor, am criticat sistemul de-a acorda prioritate în alegerea locurilor celor căsătoriți și cu copii, observînd că ultimul de pe listă (ca medie), colegul nostru... (*nomina odiosa,* în acest caz) a avut drept de opțiune cu mult înaintea Rodicăi Eliescu. Ne-am grăbit de aceea să-i facem Rodicăi imputările de rigoare, Sami asigurînd-o, în glumă, că ar fi putut chiar el s-o ajute...

Alt subiect viu disputat, viața de medic de țară, ne polarizează atenția. Și fiindcă, pentru încă un timp scurt, întrebarea chinuitoare : încotro ? își mai așteaptă răspunsul, teoriile și „previziunile", colorate optimist sau pesimist, sînt vehiculate fără opreliște. Unul se și vede în drum spre un bolnav, încălțat cu cizme scorojite pe care noroiul de trei degete s-a întărit ca piatra, ducînd cu sine o sacoșă imensă care trebuie neapărat umplută cu plocoane. Altul se zugrăvește pescar amator, cu lansetă, muște și... răbdare. Un al treilea — visător — se vede un fel de nou Pasteur combinat cu un nou Koch, revoluționînd virusologia... Un coleg atinge imprudent subiectul celor care, prin diverse relații, șurubării și coțcării, reușesc să se eschiveze de la obligativitatea stagiului de țară. Din mijlocul ființelor noastre izbucnește atunci, fierbinte, furia piperată cu dispreț și cristalizată în imprecații ! Îl auzim (și-l aprobăm) pe Sami :

— Ariviștii, „nepotiștii", hoții, hienele, „bagabonții"...

Într-adevăr, — tristă realitate ! — se găsesc printre noi unii, care, folosindu-se de situații personale (extrașcolare), de rude „la Ierusalim", în minister, și prin alte locuri, fac ce fac și se aciuează impertinenți (și cu drepturi pe care nu le au) pe lîngă catedre, la circumscripții urbane, în capitală sau în orașele mari, acolo unde e bine. Sînt din cei care nu fac treabă mai de loc, dar care iau salarii cu mult mai mari decît internii și cu care te pomenești dintr-o dată asistenți sau naiba știe ce, ocupînd locuri care nu li se cuvin nicidecum. Culmea, pentru asemenea specimene lipsa de pregătire nu constituie de loc un impediment...

Încet, încet, ne vine rîndul și nouă.

Iată şi comisia : un grup de oameni expeditivi, cu un microfon înaintea lor, care, după ce-ţi arată o tablă pe care abia se disting, scrise neglijent cu creta, locurile libere din diversele regiuni, te întreabă sever :

— Ce alegi ?

Fără nici un pic de ezitare, răspund :

— Regiunea Argeş (şi, cînd mă gîndesc la Argeş, întrevăd Făgăraşii profilîndu-se măreţi pe orizontul fanteziei...).

Unul dintre magiştri a răcnit atunci în microfon, de s-a auzit în toată ţara :

— Absolventul Andrei Marcu a ales regiunea Argeş ! Şi, cu indexul întins, mi-a arătat o altă comisie, de la o masă vecină. M-am dus acolo şi am primit următorul document :

Dispoziţia de repartizare nr. 0535 (se înmînează absolventului). Tov. Marcu Andrei, absolvent seria 1961 al I.M.F., facultatea de Medicină Generală — Bucureşti, în baza decretului nr. 180/1950, a HCM nr. 1135/1954, HCM nr. 2410/1955, HCM nr. 1365/1957 şi HCM nr. 908/1960 — sînteţi repartizat pentru satisfacerea stagiului de 3 anii, la dispoziţia Secţiuni Sanitare şi de P. S. a reg. Argeş, începînd cu data de 25 octombrie 1961.

Da, da, chiar aşa scrie : „3 anii", „secţiuni" !

În amfiteatrul mare, după alte vreo trei ore, ne regăseam din nou, toţi, cu regiunile respective în buzunar. În Argeş, cu mine, mai este numai Silvia. Ne-am răspîndit toţi ca potîrnichile : Puiu în Maramureş, Sami în Iaşi, Bebe şi Sandu în Bacău, Gheorghiu în Galaţi, Rodica şi Nelu Marcovici în Ploieşti, Valerică şi Lăcrămioara în Oltenia, Dan Andrieş în Dobrogea, Natalia la dispoziţia ministerului.

Şi, cu aceasta, s-a încheiat studenţia.

25 octombrie 1961

Într-un compartiment de tren de clasa a II-a, călătoreşte un tînăr care răspunde la numele de Andrei Marcu. E nerăbdător să ajungă la Piteşti, capitala regiunii Argeş,

unde-şi va alege postul în care va munci o vreme. Între timp, părîndu-i-se că habar n-are de medicină (şi mai ales de farmacologie, specialitate din care şi-a ales şi susţinut şi lucrarea de diplomă !), stă cu nasul cufundat între foi scrise mărunt, citind de zor medicamentele CIF (armele vînătorului...).

La întrebările călătorilor, nevrînd (dintr-un soi de nejustificată jenă) să spună că-i medic, afirmă că învaţă pentru o corigenţă...

În holurile Sfatului popular Argeş, freamătă o mulţime de tineri, absolvenţi din celelalte centre universitare, care au ales regiunea Argeş ca şi mine.

Ghidul automobilistului — lucrarea cea mai cerută la ora actuală, trece din mînă în mînă. În marea sală domneşte o atmosferă neplăcută, rece, de competiţie. Fiecare vrea, dacă se poate, cel mai bun loc. O îmbulzează nemaipomenită indică locul unde s-au afişat circumscripţiile libere din regiune. Mie mi-ar conveni numai patru raioane : Cîmpulung-Muscel, Argeş, Rîmnicu-Vîlcea sau Horezu, adică raioanele muntoase. Dintre circumscripţii mi-aş dori Dragoslavele (ca să păşesc pe urmele doctorului George Ulieru), sau Rucărul, pentru priveliştile sale pitoreşti. Dar posturile sînt ocupate. În Argeş, Cumpăna, deşi liberă, cred că e prea izolată. Silvia se hotărăşte repede pentru Hidrocentrala Corbeni în Argeş, cu mediu semiurban, pe cînd eu ţin morţiş : vreau ţară şi munte !

În Rîmnicu-Vîlcea m-ar tenta Boişoara (circumscripţie foarte grea), iar în Horezu — Slătioara. Liniştit, îmi aştept rîndul.

Deodată se iveşte „ispita" : un medic voinic, bine îmbrăcat, care la numele său adaugă mîndru : de la Olăneşti. Este, ne spune, director al SMB-ului. (Un moment descumpăniţi, fiindcă nu înţelegem sensul prescurtării, cerem lămuriri : iniţialele reprezintă prescurtarea Serviciului medical balnear.) Atenţi, îi ascultăm pledoaria. Directorul ar vrea să ne ia pe toţi cu el, să ne „căpătuiască". Salariul în staţiuni nu-i aşa mare... Nu ! Dar, în rest, avem tot ce ne trebuie : confort, lux, hrană, şosele, muncă în condiţii de curăţenie etc., etc. Ne promite tot sprijinul său — care-i foarte important ! —, dar e privit cu neîncredere. Cîţiva,

totuşi, cad în plasă. Ce specialitate o mai fi şi balneologia ? O tratăm cu dispreţ, ca... neserioasă ! Noi vrem muncă variată şi efectivă.

S-a strigat media mea şi-am intrat. „Consiliul zeilor" mă săgetează cu privirile. Pe un perete se află o hartă mare a regiunii Argeş, pe care, sub insistenţa privirilor de dincolo de masă, o privesc hipnotizat. Mă trezeşte medicul-şef al regiunii :

— Dumneavoastră ce preferinţe aveţi ?

Răspund gîtuit de grijă (Doamne ! Să nu se fi dat înaintea mea !) :

— Aş dori o circumscripţie foarte grea, de munte. Şi, cu ezitare în glas, adaug : Circumscripţia Boişoara, dacă se poate !

Medicul-şef îmi întinde ceremonios mîna şi-mi spune :

— Vă felicit, tovarăşe doctor, de alegerea făcută. Singur v-aţi ales un loc greu — deşi aveaţi locuri şi-n raionul Piteşti ! Boişoara vă aparţine !

Transpirat de emoţie, iau ordinul de repartiţie şi ies repede. Mă opresc şi caut febril pe hartă. Ce Dumnezeu, nu văd bine ? De Boişoara nici urmă... Circumscripţia mea nu se află pe hartă ! Sînt de-a dreptul îngrijorat. Oare unde să fie greşeala ? Gigi Panait, care urma după mine şi care-a ieşit imediat, mă bate pe umăr şi-mi spune :

— Dragă Andrei, cred că sîntem vecini ! Tot foarte grea ! Le arătăm noi, tuturor, ce putem !

Ne „aruncăm" împreună cu Silvia, în trenul de Bucureşti.

1 noiembrie 1961

Sosesc la Rîmnicu-Vîlcea. E încă noapte. Îmi duc din greu bagajele spre o ţintă deocamdată necunoscută. Întreb pe-un trecător de strada General Praporgescu, unde locuieşte unchiul meu, dr. George Marcu, medic specialist endocrinolog. Ajung după vreun sfert de oră, dar, fiind prea devreme, nu îndrăznesc să intru şi aştept în stradă.

Mă gîndesc la mama, care, plîngînd, a ţinut să mă conducă la tren (deşi eu nu doream). Avea impresia că plec

la război sau în alt loc primejdios, pe cînd, în fond, eu nu plecam decît spre... Boişoara.

— Să vii repede... Să nu mă uiţi ! mă ruga.

Am dat toate asigurările, cu o gură amară, şi m-am urcat în vagon...

Mă uit la ceas. E ora 7. Se-aude mişcare ? Parcă da. Îmi iau inima-n dinţi şi bat. Peste cinci minute, în faţa unor cafele aburinde, stăm de vorbă amîndoi. Întreb cu teamă :

— Există într-adevăr în raionul ăsta o circumscripţie Boişoara ? Că pe hartă n-o găsesc !

Unchiul Gogu, mirat, mă asigură că da... Deci nu plec chiar în neant...

Mă plimb prin Rîmnicu-Vîlcea. Mi se pare un orăşel interesant. Intru şi la Secţia sanitară, unde, alături de ceilalţi colegi (abia ne recunoaştem de la Piteşti), aştept să mi se hotărască soarta.

Funcţionarii secţiei ne privesc plini de curiozitate. Mă simt ca un viţel cu două capete la circ sau ca o girafă la grădina zoologică...

Pe neaşteptate se iveşte doctorul Viorel Dimitriu, prieten din facultate.

— Ce cauţi aici, mă Andrei ?

Îi explic în două vorbe.

— Bravo ! Ştii că eu sînt medic-şef adjunct ?

Nu pot decît să mă bucur... Peste o jumătate de oră sîntem strînşi laolaltă de doctorul Petria, care ne urează bun venit. Urmează un instructaj de specialitate.

. . . . . .

Obosit de insomnie, mă răsucesc în pat. Tot felul de gînduri mă-ncearcă. Aş vrea să aţipesc, dar nu pot...

Sînt singur azi, cu mine însumi, ca un tablou în vechea-i ramă...

Vineri, 3 noiembrie 1961

După un somn scurt şi agitat, mă scol din pat şi ies să văd răsăritul. Soarele mi se pare prietenos. Mai ales după ploaia de azi-noapte !

Sanitarul meu, se pare unicul ajutor de care dispun deocamdată, vine în jurul orei 8 să mă conducă la dispensar.

Ajungem, după ce înotăm prin noroi şi trecem apa tulbure-gălbuie a Boişoarei.

Primii „pacienţi" de azi sînt preşedintele sfatului, Ion Popa, şi secretarul, Dumitru Nasture.

Au venit să mă cunoască şi să mă întrebe dacă am de gînd să stau mai mult timp la Boişoara, deoarece predecesorii mei n-au prea stat nici unii.

Le răspund că, după promisiunea pe care am făcut-o unde trebuie şi pe care vreau s-o respect cu sfinţenie, voi sta cel puţin un an. Mă interesează totodată de ce n-au stat mai mult la Boişoara predecesorii mei. Tovarăşul Nasture îmi spune :

— Păi, s-au speriat de noroaie şi de lume. Că la noi lumea e ca la ţară. Nu ca la oraş...

Se ivesc şi primii pacienţi reali, în majoritate femei, mai mult sau mai puţin bolnave, aduse de curiozitate.

Prima zi — prima urgenţă.

Mergem (Roşianu cu mine) pe Gruişoare, un soi de cătun al satului Boişoara, unde sîntem chemaţi de moş Ion Hodorogea, un bătrîn de 71 de ani. Îl examinez sumar, deoarece diagnosticul sare în ochi. Observ un erizipel clasic al feţei, cu placard roşu-aprins, în formă de fluture. Bolnavul are urechile umflate şi roşii, o febră mare, frison, iar chipul îi este desfigurat de boală. Mi-e teamă să acţionez.

Chemăm la sfat, în van, Salvarea, care nu vine. Nu vine şi pace. În cele din urmă, îmi iau inima-n dinţi şi încep să-i administrez, din puţinul care este, doze masive de policilină. Mîine, dacă boala nu regresează, voi asocia şi dicilină injectabilă, de 600 000 u.i., singurele antibiotice pe care le am în prezent. Mai prescriu piramidon, vitamină C şi comprese cu apă fiartă, răcită.

Președintele și secretarul sfatului au avut grijă să-mi caute locuință. Voi locui la Aurel Petrescu, un om cu înfățișare antipatică. Prețul e de 300 de lei pe lună pentru casă și masă. Banii sînt nevoit să-i iau împrumut de la domnu' Roșianu. Cei de la raion, deși au promis solemn că-mi vor trimite prima de instalare (1000 ? 2000 de lei ?), nu s-au ținut încă de cuvînt.

Ne-am apucat de inventarierea medicamentelor, a instrumentelor chirurgicale și a mobilierului. Vreau să știu tot ce există în dispensar. Totodată facem și curățenie, ordine, diverse aranjamente.

După prînz, hotărîm o pauză. Ne repezim pînă la Titești, agățați de un camion. Fac cunoștință cu doctorul Gheorghe Jilavu, titularul circumscripției vecine. Primirea e foarte cordială. Îndatoritor, Bindi (așa mi-a spus să-l numesc) mi-a împărtășit o groază de „secrete" foarte utile. Scriptologia, pînă cînd va fi învățată, mi se pare de categoria papirusurilor egiptene și-a hieroglifelor. Bindi îmi dă un sfat :

— Vezi că, la noi, Sanepidul e cam turbat. Tu să zici ca ei și să faci ca tine !

Prima noastră întrevedere „se lasă" cu țuică fiartă, îndulcită...

Proverb autohton, auzit în drum spre Boișoara : *Mocani ca-n Găujani, noroaie ca-n Bumbuești și fete ca-n Titești, nu găsești.*

La dispensar reluăm treaba. Sînt plin de praf ca un arhivar...

După 10 ore de muncă, obosit, mănînc și mă culc.

Și a fost ziua a doua...

Sîmbătă, 4 noiembrie 1961

Azi continuăm inventarierea.

Deși am pus afară un afiș vizibil — *INVENTAR* —, boișorencele nu ne iartă de loc. Vin numai cu fleacuri și

dureri închipuite. Vor să-l cunoască pe noul doctor şi vor să uzeze de el ca de o *rara avis* doar visată. E dreptul lor. Iată-mă-s, în carne şi oase (deşi am inventar...) !

La ora prînzului, fac cunoştinţă şi cu celălalt sanitar al circumscripţiei, Răduţoiu Gheorghe, poreclit Dan. E îngrozitor de beat. I s-a dus buhul în sat din pricina acestei patimi, cît şi din pricina altora. Se apropie de mine şovăind şi clătinîndu-se. Se poartă arogant. E încrezut şi obraznic. Stinge mucul ţigării sub talpă, pe duşumea şi scuipă. Am cu el primul incident. Sînt cît se poate de dur. După ce-l pun să-şi culeagă ţigara de jos şi s-o arunce în drum, îl poftesc afară, să se răcorească. Aflu cu neplăcută surprindere că e şi mincinos, şi hoţ, şi risipitor...

Am reuşit, în fine, să inventariez şi să sortez totul (în afara scriptelor şi a celorlalte hîrţoage). Am pus ordine în haosul cumplit, de nedescris, care domnea suveran. Ştiu acum cîte medicamente am, pînă la ultima tabletă. Farmacia cu medicamente gratuite (pentru copii, gravide, lehuze, bolnavi contagioşi, urgenţe, pauperi etc.) este oarecum completă. Cealaltă farmacie — punct farmaceutic de gradul II —, în gestiunea oficiantului sanitar Roşianu, lasă mult de dorit. E nevoie de o comandă serioasă de medicamente pentru ambele farmacii.

O surpriză plăcută : am găsit în inventar cîteva instrumente de mică chirurgie de foarte bună calitate.

Dan nu se dă dus şi ne tot încurcă la treabă. Rosteşte tot felul de jurăminte şi-şi ia tot felul de angajamente, vădit făţarnice. Îi pun în vedere să aducă stetoscopul, care-i la el de cîteva luni (Dan o face pe doctorul prin sat !), şi să vină mîine, la 8 dimineaţa, la dispensar.

În drum spre casă, am văzut copii jucîndu-se cu capacele sticlelor de bere, care, înşirate, alcătuiesc gardurile unor „tîrle" în miniatură, pline de oi reprezentate prin pietricele...

Duminică, 5 noiembrie 1961

Înainte de a pleca spre dispensar, mă reped pînă la moş Ion Hodorogea, să văd cum evoluează boala. Spre marea mea bucurie, îl găsesc pe moş în curte, măturînd. Îmi mulţumeşte îndelung şi, cînd să plec, mă roagă să primesc o felie de brînză de burduf...

Pînă la ora 14 am consultat vreo 20 de bolnavi, cărora le-am prescris şi tratamentul. Dan n-a putut fi văzut.

Nici astăzi n-am primit sporul de instalare. Întrevăd două posibilităţi: sau poşta merge foarte greu, sau secţia „ne-a uitat". Totuşi, m-am decis să plec la Sibiu, ca să-mi procur haine de iarnă. (Vremea e foarte închisă şi e posibil să plouă sau chiar să ningă.) Am împrumutat 1700 de lei de la Roşianu.

La Sibiu mă simt intrat în altă zonă de cultură.

— Servus... (Reminiscenţe medievale, exploatate subtil şi uşor ironic, în puţin-preţuitul — pe aiurea — domeniu al politeţei.)

Oraşul e curat, respectînd un stil arhitectonic autentic, de un pitoresc specific, în care mi-ar plăcea mult să trăiesc... Mă împiedică, deocamdată, oropsita Boişoară, pe care mărturisesc — pe furiş — c-am început s-o îndrăgesc...

În Sibiu — aprovizionare excelentă, bun gust, abundenţă. Oameni veseli pe „Corso", germani şi români. Vorba românească e uşor plescăită, uşor tărăgănată, înmuiată, de parc-ar ieşi cu greu din gîtlej.

Seara, plimbare molcomă prin Sibiul Vechi.

Luni, 6 noiembrie 1961

Somn adînc, în hotelul Păltiniş, după o baie bună.

Plec să mă plimb, să fac cumpărături. Banii parcă m-ar scurma. Scriu o listă amănunţită, cu nasul în vitrine, cu mîna pe stilou... Ciudat, dar librăriile sînt slab aprovizionate.

Trec des pe lîngă mine femei în veşmînt cernit de călugăriţe. Sînt săsoaice din împrejurimi.

Surprind întrebarea dintr-un dialog cu nuanţă interogativă :

— Treaba asta nu ţi-o făcu făr' cu bani...

Ardeleneşte !...

Mă întîlnesc cu un cunoscut, avocat sibian, actualmente lucrînd la Predeal. Ciceronele meu, alpinist redutabil, mă conduce competent şi în pas gimnastic prin Sibiu :

— Iată Theresianum, iată Cibinul, iată turnurile breslelor. Silueta aceea e a Bisericii ursulinelor, cealaltă a Brukenthalului (deşi nu poate fi vorba de-o siluetă !).

Case vechi, iscodindu-ne prin ochii lor ciudaţi, aflaţi pe acoperişurile cu olane roşii-întunecate, ne surprind privirile. Străzi în pantă, pe lîngă vechi biserici, de diferite rituri, ganguri întunecate, scări în spirală, pieţe mici, Oraşul Vechi, Oraşul Nou, Dumbrava...

Poposim la doamna Lucia Cristea, vestită actriţă şi cîntăreaţă de odinioară. Aici întîlnim şi pe Tani (Hortansa) Cristea, sora Luciei şi prima soţie a poetului Octavian Goga. Ascultăm amintiri încărcate de parfum şi nostalgie. Privim fotografii vechi, din toată lumea. Admirăm pe tatăl celor două mari stele (azi apuse), pictat cu o mînă de maestru şi iscălit Kimon Loghi. Pe o masă, la loc de cinste şi între frunze de laur, portretul cernit al preşedintelui dr. Petru Groza, bun prieten al familiei. Mai încolo, fotografia lui Alexandru Vlahuţă, naşul lui Octavian Goga.

Tot rătăcind pe străzi în faptul serii şi urmăriţi de Friedrich Schiller — adăpostit discret într-o absidă —, ajungem la Filarmonica oraşului, unde tocmai se repetă. Intrăm în vîrful picioarelor. Ce bucurie ! Ce surpriză ! Ce fericire ! Franz Xaver Dressler dirijează corul sibian. Ascultăm vrăjiţi. În sala aceasta, plină de profiluri transfigurate, slăvindu-l pe Bach prin însăşi opera lui, m-am simţit aproape de sublim. *Die Wahl des Herkules* — cantată laică pentru solişti, cor, orchestră şi clavecin — e proaspătă şi optimistă. Dirijorul, o erupţie neaşteptată de energie, dinamism şi umor, are faţa congestionată şi părul alb, rebel, ca şi întreaga-i fiinţă, de altfel.

Îl observ cum subliniază cu însufleţire pasajul cîntat corect, printr-un „*gut*“ îndesat ! Martha Kessler, voce puternică şi liberă, stăpînită perfect ; Emilia Petrescu, graţioasă, feminină şi de subtilă muzicalitate ; Hans Mokha, din Braşov... doar corect, iar Toni Schlezack, azi, chiar slab.

Ieşim beţi de muzică şi ne îndreptăm, străbătînd agale, gînditori şi tăcuţi, străduţele curate ale Sibiului, spre locuinţele noastre. Ziua a fost plină de neprevăzut şi de bucurie.

Marţi, 7 noiembrie 1961

Sînt gata cu tîrguielile încă de ieri. Mi-am cumpărat bocanci de schi, un jerseu vietnamez, călduros şi moale, gri-cald, cu dungi albe pe mîneci şi pe piept (în două fîşii înguste), nişte pantaloni tot gri, de catifea reiată, cămăşi, articole de toaletă, papetărie şi cărţi.

Iau trenul spre Cîineni. Sînt încărcat de lucruri şi, colac peste pupăză, de reviste... Afară plouă, plouă torenţial şi eu sînt cu hainele bune ! (Unicele !)

Cobor din tren pe ploaie deasă şi alerg spre camion. Se stă în picioare. Domneşte nestingherită duhoarea acră a saricii de oaie, prost tăbăcită şi udată de ploaie. Înghesuiţi, aşteptăm. Ce ? Nu ştim nici noi. Aşteptăm degeaba. Camionul s-a stricat.

În sfîrşit ne urnim, după o reparaţie sumară. Prin prelată apa curge gîrlă, vehiculul ne hîţînă într-o parte şi-n alta, ne ciocnim unii de alţii pe întuneric şi nu reuşim să ne sprijinim decît rar. Deodată, din maşină, izbucnesc urlete vehemente : „Unde ne duce şoferul ăsta ?“ „Ce căutăm în Cîinenii de Vîlcea ?“ În pofida strigătelor, camionul opreşte totuşi şi reîncepem să aşteptăm. Aflăm că şoferul e dus după pîine. În sfîrşit, cu chiu, cu vai, după vreo oră, reuşim să trecem Oltul în Cîinenii de Argeş, dar după cîţiva metri maşina noastră blagoslovită de vreun diavol se opreşte iar. I s-au defectat farurile !

În curînd vom fi nevoiţi să ne lăsăm păgubaşi şi să cerem „azil“ în Cîineni. Dar nu ! Iată salvarea ! Un camion teafăr, deşi descoperit, urcă spre Perişani. Facem în grabă transbordarea şi plecăm.

Îmi desfăşor pelerina şi fac loc sub ea şi unor saci cu cornuri calde, destinate bisericii din Perişani, care-şi prăznuieşte mîine hramul (sfinţii Mihail şi Gavril).

Şoferul, priceput şi precaut, ne trece înot apa Boiei, care-a invadat totul în jur, iar şoseaua parcă n-ar fi. Vîntul dezlănţuit însă umflă pelerina, care fîlfîie violent. Arăt ca un spectru. În cele din urmă, cu greu, ajungem la Boişoara.

Cobor şi „trag" la Roşianu (în clădirea dispensarului), bineînţeles numai provizoriu... După ce mă zvînt puţin, plec spre casă. Constat însă că e imposibil, dar într-adevăr imposibil să trec Boişoara. Deci trebuie să mă întorc. *Ce n'est que le provisoire qui dure...*

Miercuri, 8 noiembrie 1961

Am dormit foarte prost (în acelaşi pat cu sanitarul). Dimineaţa sînt mahmur. Azi e zi de teren, aşa că plecăm în Găujani, cîteşitrei : Roşianu, Dan şi cu mine.

Înotăm prin noroaie pînă în străfundul Găujanilor. Ca să ajungem, trecem Boişoara, urcăm pe lîngă casa „Tudoreascăi", din gura satului, traversăm alt pod, tot şubred, străbatem uliţa cea mai însemnată a satului, pieptişă şi cotită, pe sub nuci stufoşi, dăm pe lîngă „Cerneală" — un cătun unde se află biserica nouă din Găujani (încă neterminată) — şi, din muchie, ne prăvălim, o dată cu drumul, spre valea apei după care îşi va fi luat numele şi satul. Păşim peste pîrîul spumegos, pe lîngă şcoală — o clădire impunătoare — şi urcăm iar, pînă unde şi-a înţărcat dracul copiii. Vizităm toţi bolnavii care ne solicită. Dăm sfaturi, prescriem reţete...

Găsim şi o urgenţă : fractură de femur în treimea inferioară, pe care o imobilizăm (provizoriu) şi-o expediem cu... căruţa, maşina Salvării fiind plecată de la Brezoi la Sibiu.

Sîntem trei fiinţe cărora le lipsesc numai aureolele şi aripioarele. Sătenii ne privesc ca pe nişte sfinţi, iar noi ne dăm toată silinţa să-i mulţumim.

Domnu' Roşianu (aşa m-am hotărît să-l numesc), „haită bătrînă" şi cu multă experienţă, spune sceptic :

— Domnule doctor, sita nouă cerne bine...

La dispensar (cînd ne întoarcem) — coadă.
În trei ore acord mai mult de 20 de consultații.
O colică apendiculară (sau nici atît : o reacție apendiculară) mă cheamă de două ori succesiv, dar de fiecare dată se calmează prin simpla mea prezență. Bolnava, tovarășa Ștefănescu, învățătoare, 18 ani, căsătorită de curînd, are nevoie de „concediu"...

E ora 10 seara și abia am ajuns acasă. Sînt obosit.

Joi, 9 noiembrie 1961

Azi ne ocupăm iar de hîrțoage. Constat cu uimire că-s prea multe ! 19 dosare, vreo 10 tipuri de imprimate, vreo 20 de caiete de dictando cu felurite destinații (aproape toate goale sau, mai bine zis, pline cu... intenții), fișe, hîrtii, praf, pulbere... Praful și pulberea să se aleagă de ele !

Bine că am terminat de inventariat ! Afișez și programul de lucru al circumscripției : luni va fi ziua mea liberă ; marți, joi și sîmbătă voi acorda consultații la dispensar ; miercuri, vineri și duminică ne vom afla în activitate pe teren, cîte o zi în fiecare sat. Consultațiile le-am fixat între orele 8 și 15 (deși regulamentele prevăd numai patru ore de consultații).
În zilele de dispensar am stabilit, succesiv, și ore pentru categoriile speciale de pacienți : copii-problemă, copii sănătoși (puericultură), gravide și lehuze.

Toți pacienții mei vor „nasturi de goange", „nasturi de trecătură", „nasturi de fierbințeală", „pelicilină", „strictomicină" (sau „stromicilină"), „paramadoane" și „hapuri de cap"...
Și toți știu ce au (așa cred ei...), mie rămînîndu-mi numai să le execut ordinele...

Sanitarii de la Boișoara nu sterilizează seringa decît cu totul superficial. (Se arde puțin alcool și acul se trece repede-repede, prin flacără.) Totuși, cum se explică mica incidență a cazurilor de hepatită epidemică ?

Vine o femeie cu un copil de un an și două luni care are o diaree sangvinolentă. Femeia are vreo 50 de ani și aceasta-i al șaptelea copil. Întreb :

— Ce i-ai dat, măicuță, să mănînce, cînd ai văzut că „trece prin el" ?

— Păi ce să-i dau ? Făsui și alte helea...

Fără alte comentarii...

Vineri, 10 noiembrie 1961

În ultimele zile am reușit să-l domolesc pe Dan. N-a mai venit beat și mă ascultă în tot ce-i spun. Azi îl trimit la tratamente în Găujani, iar Roșianu cu mine mergem „pe teren" (termen consacrat pe care l-am și adoptat...).

În drum spre Bumbuești opresc la poștă, de unde trimit 200 de lei mamei și mă abonez la 12 reviste și ziare, pe trei luni, pentru a ști pe ce lume mă aflu.

Cu aparatul de fotografiat gata să imortalizeze orice peisaj demn de admirat, plecăm. Urcăm pe drum pînă lîngă „primăria sfatului", cum îi zice, hîtru, un bătrîn, de unde, printre ogoare arate, poieni desfrunzite, pădurici răzlețe, gospodării risipite și stoguri mari de fîn, coborîm pînă în Bumbuești, „patria noroiului", dar și a unor oameni vrednici, după cum aud.

Bumbueștenii nu par a fi bolnavi sau bolnăvicioși (deși la consultație alcătuiesc un procent respectabil !). Nu ne cheamă nimeni (ca-n Găujani) și, aparent, n-ar fi nevoie de noi !

Ne oprim la școală și dăm iodură de potasiu copiilor, după ce facem un control igienic. Școala nouă, construită de cîteva luni numai, e arătoasă și încăpătoare. Păcat că n-are un closet... ca lumea ! Personalul, compus din trei învățătoare plus directorul Stelian Moșoiu (tînăr și simpatic), pare bine pregătit. Copiii însă îi găsim murdari.

Cînd ne pregăteam tocmai să plecăm spre casă, ne cheamă o bătrînică. Îi ascult pășul și constat o banală bronșită acută. Pe cînd îi scriu rețeta (care cuprindea și antibio-

tice, în valoare totală destul de mare), bolnava mă întreabă de preț. Auzind suma, îmi spune, sfătoasă :

— Apăi, maică, leacul nu-i cu sacul !

Întorcîndu-ne din Bumbuești, nimerim la sfat, unde se ținea tocmai ședința săptămînală. La ordinea zilei, două probleme importante : 1. sădirea pomilor (în cadrul unei largi campanii pomicole) și sprijinirea lor cu „mentori", și 2. lămurirea altor țărani de-a intra în rîndurile colectiviștilor Boișoarei sau în întovărășiri. Deși G.A.C. „Steagul Roșu" din Boișoara a luat ființă în 1949, deci de 12 ani, fiind printre primele gospodării colective ale raionului, sînt încă mulți țărani cu care munca de lămurire se duce greu. Observația lui Lenin referitoare la schimbările din mintea omenească, care sînt cel mai greu de produs, este copleșitor de adevărată și la Boișoara...

Sîmbătă, 11 noiembrie 1961

Consultații — mai nimic.

Azi, avînd răgaz în dispensar, am trăit un sentiment curios. Am stat cu frica în sîn : nu care cumva să-mi vină vreun bolnav, să fie vreun caz mai deosebit și eu să dau din colț în colț...

Sînt chemat de urgență, în Bumbuești, la o naștere. (De ce ți-e frică nu scapi !) Recapitulez în minte noțiuni fundamentale : „Nașterea este o urgență necesitînd o executare imediată, rapidă, corectă..." Mă trec sudori reci. Stabilesc medicamentele care mi-ar fi necesare și iau grămadă : novocaină, papaverină, piramidon, pantopon, chinină sulfurică, ulei de ricin, glanduitrin, vitamina C comprimate și fiole, vitamina B1 fortissimum, algosedin... Nu uităm nici vreo două pense, un bisturiu, vată și feși. Domnu' Roșianu mai ia și o litră de zahăr...

— Poate n-om găsi acolo... explică el. Și, știți, ajută la facere !

Asta nu știam !

Merg în Bumbueşti de parcă ar trebui să fiu spînzurat. N-am asistat pînă azi decît vreo trei naşteri şi acelea foarte pasiv. Mă simt ca un elev prins cu lecţia neînvăţată. Mi-e ruşine de Roşianu, pe care-l văd calm şi fără probleme „incendiare"...

Luminat totuşi de-o speranţă, mă liniştesc : poate, pînă ajungem, naşte...

În cele din urmă, ajungem. Odaia în care intrăm e mică, întunecoasă şi se află într-o dezordine cumplită. Copiii sînt strînşi buluc în jurul mamei — o femeie slăbuţă, palidă, cu păr rar, năclăit de sudoare, cu cearcăne mari, vinete, sub ochi —, iar soţul, în dosul casei, „dă la porc"... După ce expediez cu greu pe micii asistenţi, mă apropii de ea, jucînd rolul omului calm, şi încep s-o îmbărbătez. Biata fiinţă se încleştează de mîna mea cu degete reci şi transpirate şi geme privindu-mă plină de încredere :

— Salvaţi-mă, domnule doctor !

Eu, salvatorul, trag pe furiş cu ochiul la Roşianu, care aşteaptă impasibil ordinele mele. Rog o vecină curioasă, care tocmai se ivise, să-mi aducă apă fierbinte, şi-mi iau rolul în serios.

În urma examenului, stabilesc : prezentaţie craniană, occipito-iliacă-stîngă anterioară. Roşianu, care n-a auzit niciodată de o asemenea bazaconie, se uită cu ochi expert şi spune :

— Acuşi naşte... Şi, între patru ochi, îmi murmură : N-aveţi grijă, domnule doctor, că o să meargă bine...

Femeia geme de durere, din pricina contracţiilor uterine... Într-o carte din secolul al XV-lea, scrisă de Ortloff von Bayerland, intitulată *Frauenbüchlein*, se poate citi că moaşa trebuie să lucreze *cum parva et suavi manu* (adică „cu mînă mică şi delicată" !). Mă uit la ale mele, mari, de bărbat... şi totuşi trebuie să acţionez !

Execut tactul vaginal şi rup artificial membranele „pungii apelor", spre a grăbi naşterea. Roşianu exercită presiuni ritmice şi concomitente contracţiilor asupra uterului. Cînd colul uterin e deschis, îl rog pe ajutorul meu să injecteze glanduitrinul. Între timp, sanitarul meu îndoapă femeia — fără aviz ! — cu chinină şi zahăr, şi văd că ajută...

Perioadele contracţiilor se îndesesc, ceea ce denotă începerea perioadei de expulzie. M-am liniştit complet !

Craniul fătului este angajat, coboară şi se roteşte, şi copilul se iveşte... Ajutăm cu tragere de inimă mamei, care, albă ca varul, abia mai răsuflă. Apuc capul copilului cu ambele mîini, îl rotesc şi trag cu grijă. După încă un minut, am în mîini un băieţel de toată frumuseţea, roşu ca un rac.

Acordăm primele îngrijiri, spălăm copilul, îi legăm buricul, îl dăm în paza vecinei şi aşteptăm ieşirea placentei. Mama dormitează, uşurată... Deocamdată, destinşi, observăm. Hemoragia este moderată. Injectăm o vitamină K şi o vitamină C...

Aşteptăm, aşteptăm, dar placenta nu vrea să iasă.

Nervos, mă tot uit la ceas : 45 de minute. O oră. O oră şi 20 de minute... Ce naiba ? N-am scăpat încă ? La o oră şi 45 de minute de la naştere, mă hotărăsc : ce-o fi, o fi! Trebuie să fac extracţia manual. Nu mai simt nici un fel de frică !

Lubrifiez mîna dreaptă cu ulei de ricin, o introduc şi cu stînga încep să apăs prin peretele abdomenului de fundul uterului. Tot cu dreapta încep uşor decolarea placentei, care-i inserată zdravăn în interiorul cavităţii. Dar, Dumnezeule mare, oare ce se întîmplă ? Îmi simt mîna prinsă ca într-o menghină în musculatura uterului, care se contractă. Rabd cîteva minute, deşi îmi vine să urlu de durere şi nu ştiu ce să fac. Prin mînă îmi umblă un popor de furnici, trecînd nepăsătoare peste muchea unor cuţite ascuţite, care taie în carne vie, în carnea mea...

— Domnu' Roşianu, repede o papaverină !

După un timp, care mi se pare fără de sfîrşit, sînt cu placenta în mînă. Dar braţul nu-l mai simt...

Mă spăl cu săpun din abundenţă, privind la mamă şi la copil, care dorm, obosiţi.

Seara, am altă urgenţă. Un bărbat frumos, de vreo 35 de ani, rumen la faţă, mîndru şi înalt, nea Chiţoiu din Boişoara, şi-a secţionat, din greşeală, cu toporul, arterele antebraţului stîng. Hemoragia arterială e masivă. Sîngele ţîşneşte în jet.

Mi-e teamă să nu pierd bolnavul. Injectez urgent două fiole de vitamină K3, mai mult demonstrativ (deoarece alt

hemostatic mai bun n-am), şi-o novocainã local, dupã ce îl pansez strîns şi din belşug.

Ajung acasă în tam-tamul pregătirilor unei nunţi. Se căsătoreşte un băiat din Greblești cu o fată din Boişoara. Azi, fiind seara de „fedeleş", se lucrează bradul.

Afară domneşte crai-nou pe-un cer senin.

Lăutarii cîntă de zor la nuntă...

Duminică, 12 noiembrie 1961

După cum am hotărît, duminica e zi de teren. Mergem iar la Găujani, în formaţia cunoscută : Roşianu şi eu. Am hotărît ca dînsul, în calitate de cel mai priceput (şi mai simpatic), să-mi fie „umbră"... Găujănenii, deosebiţi în această privinţă faţă de bumbueşteni, mă solicită care mai de care.

Încep să deslușesc profilul morbidităţii : femeile sînt în majoritate colecistopate şi, ceva mai puţin, ginecopate. Reumatismul — larg răspîndit — atinge în proporţii egale şi masive ambele sexe. În privinţa „goangelor" domneşte o psihoză : toţi au goange (limbrici). Oricum, mai bine goange (psihoză rurală) decît cancer (psihoză urbană)...

Printre „bolnavi", la o răspîntie, o femeie alăptează un copil de vreo doi ani. Un bărbat, privind pieziş, murmură ca pentru sine :

— E unele femei de ţine copiii la piept pînă le creşte barba...

Constat că perfectul simplu e contagios — ca varicela sau străn ut ul... Îmi vine tot timpul să conjug verbele olteneşte, chiar şi atunci cînd nuanţa pe care vreau s-o exprim e cu totul alta... „Fusei", „mîncai", „strigai"...

Pe seară, plec cu Roşianu „în control" la Dan acasă. Fetiţa lui vitregă, Marinela, e o drăgălăşenie : codată, cu ochi negri ca sfredelul. Bem ţuică şi mîncăm brînză de burduf cu mămăligă. Suport din nou jurăminte... Totuşi, în ultimele zile, Dan nu m-a mai supărat. Ce să fie oare ?

Luni, 13 noiembrie 1961

Am dormit pînă la 10. Azi e ziua mea liberă. Timpul e ploios. Citesc. Merg pînă la moş Ion Hodorogea pentru a scădea, prin semnătură, medicamentele gratuite pe care i le-am prescris. Aud povestiri din primul război mondial. Stăm amîndoi pe prispă şi ne uităm cum burează. Moş Ion îmi spune (şi nu pentru a-mi face plăcere !) că de mult nu s-a mai simţit atît de bine. Sînt mulţumit.

Trec pe la Cooperativa sătească din Boişoara, aproape de Groapa Mare, care poate fi considerată un magazin universal prin tendinţă şi potenţial, deşi, pentru a ilustra corect definiţia, îi lipsesc... marea majoritate a articolelor.

Totuşi, prin comandă, poţi obţine orice vrei (mi se spune !).

Deocamdată, „comand" un aparat de radio portativ.

Scriu, îmi completez jurnalul, citesc, mă culc.

Marţi, 14 noiembrie 1961

La consultaţii, examinez pe cel de-al o sutălea bolnav înregistrat, o biată femeie cu „toate helea", vorba ei... Îi completez un bilet de trimitere la Policlinica de adulţi din Rîmnicu-Vîlcea.

Astăzi soarele e atît de blînd, încît reuşesc să fac o oră plajă.

După-amiază, cu aparatul fotografic atîrnat de gît şi cu un carneţel în buzunar, plec peste cîmpuri, spre Titeşti.

În preajma Cimitirului Eroilor, lenevesc în bătaia vîntului şi-a soarelui...

Se iveşte prilejul unor fotografii cu cadru încîntător, puţin idilic, pe care-l sorb din ochi : un cioban subţirel (ca o siluetă grigoresciană), o turmă de oi, clătinîndu-şi melodios tălăngile, cimitirul aflat pe o culme, îngrădit de ziduri masive pătate catifelat cu petece verzi de muşchi, prăbuşite în cîte un loc, şi crucea înaltă răsărind între arbori zvelţi. În depărtare, munţi grandioşi, deasupra cărora, năpădit de pîcle aurii, apune soarele...

Vizită inopinată la colegul meu din Titeşti, care locuieşte în dispensar şi mănîncă la preotul satului. Stăm de vorbă şi căutăm amintiri comune de facultate. Doctorul Jilavu, mai curînd mic de statură, are păr ondulat, profil ascuţit şi surîs de ştrengar. La plecare mă conduce pînă la marginea Boişoarei.

În drum spre casă mă strigă Dan şi mă pofteşte grăbit şi misterios în gospodăria lui. Nevastă-sa, coana Maria, a pregătit special — cu mare fereală, pentru a nu afla eu! — un pui fript, pe care-l constat a fi foarte gustos. Dan nu mai ştie ce să facă pentru a-mi intra în voie!

Miercuri, 15 noiembrie 1961

Sînt trezit la ora 3 şi un sfert noaptea de o aşa-zisă urgenţă... La 5 mă întorc acasă buimac şi morocănos. Adorm greu. La 9 mă trezesc iar.

Plouă cu clăbuci. Lenevesc în casă. Citesc şi termin *Les grandes familles* de Maurice Druon, un adevărat roman balzacian. Îmi reamintesc de creaţia memorabilă a lui Jean Gabin, din filmul cu acelaşi nume.

Acasă, seară de muzică şi de poezie. Actori emeriţi: Doru, mezinul gazdei, de 5 ani, blond, cu faţa rotundă şi ochi ca nişte monede, tăcut şi tacticos; Geta, de 7 ani, rotunjoară şi roşie în obraz, cu ochi aidoma fratelui mai mic, dar vioaie şi sprinţară, şi Reli — 9 ani, firavă şi melancolică, cu ochi de oţel, foarte blînzi totuşi, privind departe. Toţi trei au păr de cînepă. Îi ascult cu plăcere. Doru recită repezit o poezie din abecedar, cu voce piţigăiată, legănată în intonaţii ciudate, nefireşti, însoţind cuvintele de gesturi largi.

După un şuşotit la ureche, cîntă împreună o melopee tărăgănată şi cred că veche de cînd lumea, dar învăţată, pe semne, la radio:

Mă sculai de mult să ar,
Să samăn trifoi.
Luai cu mine de acasă
Plugul cu doi boi.
Lăsai boii să mai pască
Lîngă doi tufani

Și-ncepui să beau din ploscă
Vin de Drăgășani.
După ce băui tot vinul
Galben ca lămîia,
Mă cuprinse-un dor de-acasă,
Dorul de Măria...

Copiii m-au rugat să rămîn la Boișoara pîn-oi muri...

Joi, 16 noiembrie 1961

După ce-am sfîrșit consultațiile la dispensar, am luat faimoasa Rată spre Cîineni, în vederea întîlnirii trenului de Rîmnicu-Vîlcea. Mîine voi ridica de la raion prima mea chenzină ! Să vedem cum o fi...

Unchiul Gogu, la care trag, îmi povestește cu lux de amănunte „isprăvi" de-ale mele... Sînt uimit de faptul că orice-ai face în sat se aude nu numai pe teritoriul acestuia, ci chiar și la Rîmnicu-Vîlcea. Toate veștile trec prin filiera anecdotică : „Doctorul a zis, doctorul a dres, doctorul a făcut..."

Vineri, 17 noiembrie 1961

Astăzi, singur în „paradisul farmaceutic" al Secției sanitare, am făcut o notă de medicamente de cîteva mii de lei. Iau tot ce mă interesează. Multe medicamente, ca de pildă extencilina, ergometrina, viomicina, cortancilul, sînt străine. Constat cu mîndrie că fondul meu de medicamente crește. Iau și o lampă zdravănă de gaz (pentru sterilizarea instrumentarului), precum și 5 litri de alcool.

Aflu că statele de plată ale Boișoarei n-au sosit încă din pricina... poștei !

Mîine voi ridica totuși 500 de lei.

După-amiază — plimbare cu dr. Cornel Zeană de la Muiereasca, cel mai „proaspăt" prieten. E un om ales, cu o inteligență vie. Îmi place mai ales francheța lui.

Sîmbătă, 18 noiembrie 1961

Azi la Secția financiară a fost cu mult mai plăcut decît ieri : mi-am ridicat chenzina... Ce frumos sună, nu ?

Tîrguieli prin Rîmnic. Încep prin a-mi cumpăra un exponometru japonez Movie Meter (ce-i trebuie chelului...), un trening, cărți, sardele și niscai curmale.

Vrînd să-i fac o vizită Silviei, mă duc la doctorul Petria pentru a-i cere o învoire de 2—3 zile. Mă oblig, dacă voi primi sprijinul necesar din partea conducerii raionului Rîmnicu-Vîlcea, să aduc un medic nou ! Că tot e deficitar raionul...

Ajung în Curtea de Argeș la 3 fără un sfert. După multe insistențe (biletele se isprăviseră !), iau mașina de Corbeni. Autobuzul elegant fuge pe drumuri asfaltate. Senzația e divină și, aș putea spune, nouă...

Corbenii mi se par mai degrabă un orășel : lumină electrică, apă curentă, case frumoase și trainice... Mediul cred că e exclusiv muncitoresc.

Silvia e chiar la dispensar. Bucuroși de revedere, ne plimbăm amîndoi îndelung, sporovăind. Îi laud Silviei raionul Rîmnicu-Vîlcea, colegii de acolo, Valea Oltului, salariile și primele — bineînțeles, exagerînd în glumă, totul.

Mîncăm la restaurant și apoi stăm de vorbă pînă la 4 dimineața.

Duminică, 19 noiembrie 1961

Plecăm din Corbeni spre Rîmnicu-Vîlcea. Silvia ar vrea să cunoască personal situația, pentru a chibzui dacă e rezonabil un transfer. La Corbeni, pe lîngă avantaje, este și-un dezavantaj mare : salariul (care-i mai mic)...

Luni, 20 noiembrie 1961

Cu Silvia în Rîmnicu-Vîlcea. Neavînd timp azi, medicul-șef ne fixează audiența pe mîine dimineață. Mai avem încă o zi liberă !

Marți, 21 noiembrie 1961

Tratăm „diplomatic" cu dr. Petria, apoi cu planificatoarea raionului, domnișoara „Bonița" Duduman (pre nume Fevronia). Amîndoi ne promit tot sprijinul, cu vorba și cu fapta.

Soluționarea problemei (transferarea Silviei — în care s-a trezit apostolul ! — la Boișoara sau la Racovița) mai depinde însă și de medicul de la șantierul hidrocentralei, precum și de medicul-șef al regiunii Argeș.

La 12 jumătate, Silvia pleacă spre Corbeni ; la ora 15 plec și eu spre Boișoara.

Vremea e senină, soarele orbitor, frigul subțire. Aud în compartiment că la Boișoara ar fi fulguit de duminică. De la Cornet se și văd culmi ninse și brazi argintați...

Coborîm din tren să luăm mașina. Vîntul ne taie răsuflarea. Înghesuiala e indescriptibilă. Șoferul, nea Roman, merge repede. Văd un colț de cer, un crîmpei de pădure sau o fîșie beată de drum, prin spițele roților unei biciclete, menținută în echilibru instabil. Toată această masă de trupuri din preajmă exală căldură... Ne e bine. Nici zdruncinăturile produse de hopuri nu le mai simțim : se amortizează în volumul viu.

Merg spre casă pe drumurile cu noroi împietrit. Afară-i o lună nebună. Zăpada sclipește feeric și diamantin.

Seara, la lumina lămpii, îmi înscriu în repertoar, alfabetic, cărțile cumpărate. Adorm citind.

Miercuri, 22 noiembrie 1961

Deși e zi de teren, fiind mulți bolnavi, dau consultații.

Îmi scrie mama. Plină de griji, mă întreabă cînd voi veni s-o văd. Știu eu ce să-i răspund ?

După-amiază trec cu Roșianu pe la milițian, care are un copil bolnav : rahitism și fimosis. După tratament, stăm la taclale. Bem țuică fiartă. Nevastă-sa — care ne servește — e frumușică. Are ochi vii, negri. El — cam încrezut și nesărat.

Seara, după ce-am mîncat, am intrat în bucătărie să cer lemne, fiindu-mi frig. Gazda — tatăl — tocmai desena pentru Reli o oaie şi-un porc. Desenul era stîngaci ; dar omul îl făcea cu multă atenţie şi, mai ales, cu dragoste. Ce notă va lua oare ?

Joi, 23 noiembrie 1961

Joia asta a fost extrem de încărcată. Am avut peste 40 de consultaţii, mai toţi copii, majoritatea (ca de obicei) din Găujani. Deşi ziua a fost senină, cu soare orbitor, în dispensar a domnit frigul. Unica sursă de căldură, geamul prin care pătrundeau razele soarelui, n-a reuşit totuşi să ridice temperatura camerei peste zero grade. În aceste condiţii anormale trebuie să dezbrac copii şi adulţi, pentru a nu greşi diagnosticele. Oare cînd vor sosi lemnele ? Poate ne va ajuta sfatul...

Încep să administrez din ultimul stoc de medicamente adus de la Vîlcea. Am prescris două flacoane de extencilină unor copii grav bolnavi : primul caz — un sugar cu bronhopneumonie, are febră de 40,1°C, însoţită de torpoare ; al doilea are, presupun, meningită, cu rigiditatea cefei, semne Kerning şi Brudzinski pozitive şi strigăt monoton, neîntrerupt, cerebral.

Spre a convinge o femeie de necesitatea imperioasă de a-şi transporta copilul la spital (diagnostic : imaturitate, atrepsie, vărsături incoercibile), trebuie s-o silesc să dea o declaraţie în care să-şi asume răspunderea încălcării hotărîrii medicale. Femeia ia act că, dacă-i moare copilul acasă, e pasibilă de pedeapsă cu închisoarea ! Egoismul femeii a fost mai puternic decît dragostea de mamă şi copilul a fost transportat de urgenţă. Mama plîngea :

— De ce să moară copilul la spital şi să nu moară acasă ?

La Boişoara e înrădăcinată părerea greşită că orice trimitere la spital înseamnă un deces sigur.

Mostre de limbaj medical popular : „L-a lovit bubatul"... „A avut spurc la obraz şi i s-a suit la cap"...

(Nu ştiu încă să traduc corect.)

Noaptea trecută, pe un ger sec, a dat vulpea iama-n găini... Urlau toți cîinii !

A propos de vulpe. Mă roagă azi un om din București, Marian Pica, să-l consult. După anamneză, cercetîndu-l, ajung la concluzia că mă aflu în fața unui rarisim caz de alergie la... blană de vulpe ! (Atenție mărită, doamnelor...) Copiii care au ajutat omului la „belit" vulpea n-au nimic. Asta-i a treia vulpe operată, în familie, anul acesta. Singurul meu desensibilizant nespecific e magnosulfitul CIF. I-am vîndut un flacon.

Din pricina distanțelor mari pînă la farmaciile mai bine aprovizionate decît a noastră (din Brezoi, Sibiu sau Rîmnicu-Vîlcea), e inutil să prescriu rețete, deoarece nimeni nu le folosește. Toți ne întreabă : „Dar dumneavoastră de ce nu aduceți ?"

Ciudate prenume mai au unii copii din Găujani : Zaharică, Rebecica, Exterica ! Diminutivele sînt la modă ! Și trecute în actul de naștere !

Ies să mă plimb. E o liniște neclintită sub luna plină. Mă dor ochii privind-o. În sat, latră sonor cîinii.

Trec alene, dintr-o uliță într-alta. În cele trei corturi uriașe, peticite din belșug, așezate în marginea dinspre Titești a Boișoarei, țiganii au pus de mămăligă.

Țîncii, în pielea goală, zburdă în jurul focurilor. O țigancă tînără și frumoasă, învăpăiată de vîlvătăile focului, îmi zîmbește complice la o treabă pe care n-o cunosc... Îi rîd dinții în întuneric. Sînt ca de lupoaică !

Vineri, 24 noiembrie 1961

„Cu sanitarii după mine", vorba cîntecului (puțin parafrazat !), am pornit-o azi razna, prin Găujani.

În prealabil, la rugămintea lui Dan, trecem pe la nea Țică Nasture (secretarul) pentru a obține asigurări că nu-l va ridica încă Miliția (Dan a fost condamnat la un an

închisoare, pentru afaceri necinstite cu medicamente) pînă cînd nu vom rezolva problema vaccinărilor antidifterice și darea de seamă de la sfîrșitul lunii. Dan obține promisiuni...

La școală ne întîlnim cu Puican, delegat raional al Crucii roșii. Fixăm împreună alegerile de Cruce roșie în Găujani pentru data de 25 noiembrie, la orele 18. Dan va scrie darea de seamă.

Pe teren, urgențe și „urgențe"... Toate însă relatate cu voce întretăiată și niciodată apreciate, cît de cît, la justă valoare! Urgențe reale sînt cei doi copii de ieri (bronhopneumonia și meningita), pe care-i trimit la spital, și un vecin care și-a tăiat piciorul cu toporul, avînd un deget, probabil, nerecuperabil... „Urgențele" sînt: o bătrînă de 72 de ani reumatică, o fetiță de 5 ani cu o ușoară traheobronșită și doi copii, frați, cu posibile „goange"... Pentru a-i vedea pe toți, am fost pînă în străfundul Găujanilor. Noroc că nu s-a dezghețat încă!...

După-amiază sînt chemat și în Bumbuești. Din spusele omului care a venit după mine, ar fi vorba de-o femeie grav bolnavă, muribundă. Ajungînd la fața locului găsesc o bătrînă în criză de astm. Adrenalina și efedrina pe care le administrez o calmează. Femeia este și reumatică, și are — mai mult ca sigur — și-o gripă. O tratăm, în consecință, din traista fără de fund a lui Roșianu...

Cînd ne îndreptam tocmai spre casă, ne cheamă, tot de urgență, altcineva: un bărbat de 28 de ani, peste care s-a prăvălit un arbore, în pădure.

Alergăm repede, speriați de spectrul sumbru al unei abundente hemoragii interne. În fine, gîfîind, ajungem. Aici oftăm ușurați: nimic grav, arborele a fost subțire.

Azi, toată ziua, ne încrucișarăm cu popa, cel din Bumbuești. L-au chemat cu mare grabă muierile sperioase și credincioase, pentru a-i „griji" pe cei crezuți a fi sortiți morții... Popa, de 82 ani, sprinten și verde, călărește pe-un cal negru-corb, încălecînd și descălecînd fără ajutor. Are părul alb, bogat, într-o înfricoșătoare răzmeriță. Ochii-i negri

mijesc între conjunctive roşii. Cînd vorbeşte e fonf. Poartă un anteriu negru, pătat şi ferfeniţat la poale. N-aş vrea în ruptul capului să-i dau satisfacţia de a-i „ceda" pacienţii mei...

Sîmbătă, 25 noiembrie 1961

După consultaţii, hotărîm să ne ducem la Găujani, pentru alegerile de Cruce roşie pe sat. Nu-l mai aşteptăm pe Ivan, felcerul de la Perişani, delegatul raionului, deoarece nu-i punctual. Dan a plecat pe la amiază, înaintea noastră, spre a face mobilizarea.

La şcoala din Găujani găsim sala aproape goală (deşi mi se spune că există aici 153 de membri ai Crucii roşii, dintre care 29 chiar cu cotizaţia la zi...). Ne aşteaptă numai Dan, patru învăţătoare, directorul şi vreo opt-zece săteni. Aparatul de radio cîntă. Se fumează, se spun bancuri, e cald, într-un cuvînt: şezătoare. De nevoie, mă conformez şi eu şi-ncep să aştept. Cînd tocmai începuse dansul şi toţi uitasem de scopul principal al reuniunii noastre, vin şi Gigi Panait cu Ilie Ivan. Gigi mă ia deoparte şi-mi şopteşte la ureche ultima lui ispravă cinegetică: a împuşcat un mistreţ! Se bate cu mîna peste taşca pe care o poartă agăţată de umăr, şi-mi dă să înţeleg că înăuntru mi-a adus ceva carne...

După ce-am chitit că mai multă lume de cîtă se află în sală nu se va mai strînge, destram (mărturisesc, cu părere de rău) atmosfera cea veselă şi încep şedinţa. Dan citeşte darea de seamă, care cuprinde date din activitatea comitetului care astăzi îşi va depune mandatul. Trecem apoi la alegerea noului comitet. Sînt alese şapte persoane. Preşedinte a devenit nea Mitu Bradoşu, secretarul organizaţiei de partid din Găujani şi cel mai priceput baci din comună. (Brînză ca el nu ştie nimeni să facă în Loviştea, mi se spune.) Secretar a fost ales Dan.

Nemaiavînd vreme să se întoarcă la Perişani, Gigi a rămas în Găujani. Miroase a chef (cu prelungire...).

Am ajuns acasă aproape de miezul nopții, obosit.

Deschid pachetul adus de „Cartea prin poștă". Cuprinde trei cărți mult dorite : manualul *Tehnica și arta fotografică, Istoria cinematografului mondial* (citită încă de la apariție) de Georges Sadoul și *Manualul probelor funcționale chimice* de Gitter și Heilmeyer.

Abia apuc să răspund la scrisoarea Silviei și să deschid o carte, c-am și adormit.

Duminică, 26 noiembrie 1961

Spre dispensar cu Reli și Geta. Reli vede un băiețaș din Găujani. Plină de mîndrie, strigă : „Găujănenii ca țiganii, Boișorenii ca boierii"...

Băiețelul răspunde prompt și usturător : „Boierii la pușcărie, la Sibiu" (Sibiul e tot ce poate fi mai bun și, după cum văd acum, și mai rău, în concepția boișorenilor : o culme în toate sensurile).

Geta mă informează că azi mama ei taie o gîscă rănită, apucată rău de gît de-o altă gîscă. Întreb, într-o doară, de ce-o fi apucat-o... Răspunsul vine cu totul neașteptat :

— A mușcat-o una d-a noastrele, că n-o suferea, că era din Bumbuești...

Conform ordinului Sanepidului, trebuie să începem vaccinările și revaccinările antidifterice, după catagrafia copiilor din cele trei sate. Astăzi mergem în Găujani.

Ne iese în cale o femeie cu un copil muribund. Are 2 ani, dar numai 7 kg greutate (mai puțin decît un copil de opt luni !). Diagnosticul este prea evident : atrepsie, decompoziție. Femeia aleargă la popă. Dar nimeni nu-i mai poate ajuta cu ceva. După vreo jumătate de oră aflu că a murit.

Pînă să ajungem la școală, sînt chemat la alt copil. Are o diaree abundentă. Îi prescriu talazol, B complex, acid lactic și-i explic mamei regimul alimentar de urmat.

Din vîrful unui deal, ca un arhanghel al dreptății, nea Mihai Ispas, omul de serviciu al sfatului, sună din goarnă, anunțînd populația să vină la vaccinare.

În grupuri strînse sosesc mamele cu copiii. Fiind vorba de-o evidență precisă a celor vaccinați, mă ocup personal cu înregistrarea și trierea copiilor. În același timp îl urmăresc pe Roșianu cum inoculează vaccinul. Dan s-a dus în sat să îndemne mamele să nu ne ocolească. (Așa zice el, deși eu știu c-a plecat după țuică...)

O femeie vine la vaccinări cu toată „pujdina" (droaia !) de copii. Și n-are decît... 11, între 6 luni și 9 ani. Facem zece inoculări.

Concomitent cu vaccinările, facem și profilaxia DET (distrofia endemică tireopată = gușa), dînd fiecărui copil care nu-i la școală (deoarece aceștia primesc acolo), cît și adulților, tablete de iodură de potasiu. Țara Loviștei este o regiune endemică puternic gușogenă, și gușa e una dintre bolile cu cea mai mare extindere în masă la Boișoara.

Pe la 3 sîntem gata cu vaccinarea în Găujani.

Azi, la masă, am mîncat o friptură excelentă din carne de mistreț.

Pe seară, avînd nevoie de-o carte, fug pînă la dispensar. Aici dau peste un copil de 10 ani, cu capul spart. Are o plagă mediofrontală, cu deschiderea sinusului frontal stîng și cu rinoragie. Îl trimit de urgență la Brezoi, după ce-i dau primul ajutor.

Mi-e dor de muzică !

Luni, 27 noiembrie 1961

Deși luni e ziua mea liberă, trebuie să isprăvesc cu vaccinările antidifterice și-n Boișoara.

Prima vizită, acasă, mi-o face tatăl copilului decedat ieri. Trebuie să completez certificatul de deces, care cere, în mod stupid, să se precizeze nici mai mult, nici mai puțin decît trei cauze de moarte ! E ceva mecanic și absurd, deoarece un om poate muri de-o singură cauză (trăznit, înecat, degerat, împușcat, de cancer), dar poate muri și de-un număr mai mare de cauze, conjugate, să zicem cinci. De unde atunci trei obligatorii ? O cauză o inventez

pe de-a-ntregul : stenoză mitrală ! (Să vină cineva să mă corecteze sau să învie copilul !) A doua, pe jumătate : bronhopneumonie. (Tatăl afirmă că băieţelul ar fi avut „fierbinţeală“ şi ar fi „gîjîit“.) Singurul adevăr pe care-l spun şi-l susţin este că era atrepsic. De fapt, în mod real, nu ştiu de ce a murit copilul şi, dacă a murit, de ce fenomenul s-a produs tocmai ieri şi nu altă dată, anterior sau ulterior. Chiar faptul că prezenta fenomene morbide asociate (era degenerat : n-avea unghii, iar ultimele două falange erau sudate între ele) nu mă ajută la explicarea faptelor. Mă aflu într-o zonă obscură a medicinei.

Facem inoculări. La rînd : clasele I şi a II-a ale şcolii din vale, peste gard de locuinţa mea. Copiii sînt cuminţi şi arătoşi. De la grădiniţă plîng doar vreo doi băieţaşi, de la grupa mijlocie... După ce i-am vaccinat, copiii ies în curte şi încing spontan o horă.

Marţi, 28 noiembrie 1961

În drum spre dispensar, mă întîlnesc cu un bătrîn cărînd, din greu, un sac în spate.

Îl întreb (gata să-l ajut, dac-o fi nevoie) :

— Ce-ai acolo, moşule ?

Îmi răspunde hîtru :

— Ia, lînă de găină...

Azi am împlinit 200 de consultaţii.

Drept mulţumire pentru facerea unor injecţii, o femeie îi aduce lui Roşianu nişte ţuică de pere (pe-aici i se spune livei...). cam vreo doi-trei litri. Cu zahăr e foarte gustoasă. Beau, pe nerăsuflate, trei ceşti la rînd.

Seară calmă, cu cer acoperit. E o întunecime de să-ţi scoţi ochii. În casă e cald şi plăcut. Mi se pare ciudat, dar chiar şi o lampă de gaz te poate orbi !

De alături, din bucătărie, aud muzică.

Scriu, citesc şi ciulesc urechile la zgomotele tainice ale nopţii.

Miercuri, 29 noiembrie 1961

Mă trezesc din somn bubuituri repezi, prelungi, răsunătoare, ivite din ciocnirea unui pumn viguros cu tăblia de lemn a uşii. E întuneric catran. Năuc, cobor din pat. Pipăi aerul şi, bîjbîind, ajung la... sobă, care se află la picioarele patului.

Strig omului care bate din nou :

— Aşteaptă puţin ! şi caut să mă concentrez asupra drumului pe care trebuie să-l urmez.

„Da, da, uşa e încolo", îmi zic, şi casc de-mi trosnesc fălcile. O apuc spre uşă, mă ciocnesc de un scaun de văd stele verzi, pipăi oglinda şi, în fine, ajung la ţinta jinduită. Deschid uşa : beznă !

Omul aprinde lanterna şi mă orbeşte cu fascicolul de lumină. De afară răbufneşte un val de frig. Îmi strîng bine bluza pijamalei şi-l poftesc înăuntru. Aprind şi eu lanterna şi, trezit de-a binelea, îl întreb, abia reţinîndu-mi un frison :

— Ei, care-i baiul ?

— Dom' doctor, vă rog ca pe Hristos, veniţ' urgent că nevasta mea trage să moară..,

Doamne ! oare de cîte ori am auzit această formulă total neadevărată ? Neîncrezător în „gravitatea" faptelor (care astfel spuse îmi fac un mare deserviciu, tocindu-mi oarecum „vigilenţa"), îl întreb :

— Bine, bre omule, dar ce-o doare ?

— Toate helea, dom' doctor, veniţ' s-o vedeţi. Să trimiţ după popă s-o grijească ?

Mă fac că n-aud ultima întrebare şi continuu :

— Bine, dom'le, viu. Da' pe unde stai ?

— Vizavi de cooperativă, domn' doctor ; întrebaţi de-ai lu' Prodişteanu. Acolo stau.

Îl asigur că voi veni şi-l trimit înainte.

Singur, îmi frămînt creierii : oare ce medicamente să iau cu mine ? Nu mi-am pus încă la punct trusa de urgenţă, fiindcă n-am toate tipurile de medicamente necesare pentru aşa ceva (ca, de exemplu : morfină, cafeină, lobelină, citizină, luminal, ser antitetanic etc.). Încep să mă îmbrac. Mă spăl la repezeală şi plec la dispensar, în tre-

cere pe la Prodișteanu, cel care stă „peste drum de coperativă"... Cooperativa e la doi pași de mine, așa că ajung repede.

Strig la casa bănuită :

— Tovarășu' Prodișteanu ! Tovarășu' Prodișteanu ! și aștept.

După cîteva minute, iese o nevastă tîrșîind papucii și legîndu-și basmaua :

— Da' 'mneta pe cine cați ?

— Ia pe Prodișteanu. Are nevasta bolnavă !

După un moment de gîndire, femeia îmi spune :

— Da nu stă pe-aici nici un Prodișteanu. Noi sîntem de-ai lu' Telebuș...

— Da' bine, femeie, — zic eu, ieșindu-mi din fire, cam fără motiv, ce-i drept — mie, bărba'-su așa mi-a spus : „stau vizavi de coperativă"...

Femeia se-ncruntă, își leagă mai bine basmaua, stă, se frămîntă, se gîndește, apoi strigă :

— Tălicăăă ! Ia ieși o țîr' pîn-afar' că te cată cineva.

Răsuflu ușurat, dar din eroare...

„Tălică" iese, în izmene lungi, cu șireturi atîrnînde, scărpinîndu-și de zor pieptul gol și păros, mă măsoară sever de sus pînă jos, aude despre ce-i vorba, stă, se gîndește, și-mi spune :

— Da ai lu' Prodișteanu stă în Găujani ! E ăla de-o ține pe sora lu' nevasta lu' Bolovănică, soră cu aia de-o ține a lu' Nică Vasile din Găujani...

Gîtuit de furie și neputință, plec. Cerul stă să se prăvălească peste mine.

Afară-i ceață deasă. Sulurile albe, mișcătoare, învăluie totul, cotropind Valea Boișoarei. Cînd și cînd, se ivesc în față contururi ciudate. Deși mă grăbesc, priveliștea fiind rară, fac cîteva fotografii. Aș dori să fie de efect.

De la dispensar îl iau cu mine pe Dan (care-i mult mai tînăr decît Roșianu) și-i tragem o fugă, în cel mai propriu înțeles al cuvîntului, pînă în Găujani, la bolnavă. Femeile întîlnite pe drum se uită bănuitor la noi, și mai ales în urma noastră : să vadă și ele de cine sîntem fugăriți ! Am

străbătut drumul în 11 minute ! Intrăm în casă ca un uragan : urgență !

Diagnosticul : femeia avea trînji, adică hemoroizi !

Ne întoarcem agale. Afară-i un soare de mai ! De la dispensar, ne ducem în trio la Bumbuești, pentru vaccinarea antidifterică a tuturor bumbueștenilor între 6 luni și 8 ani, conform hotărîrii Ministerului Sănătății.

Coborîm în vale, pe lîngă sfat, orbiți de lumină. Soarele de azi s-a rătăcit în anotimp, venind din primăvară.

Auzim, din drum, gornistul sunînd. E Lăicâ Baciu, cel de-al doilea om de serviciu al sfatului, ajutîndu-ne să adunăm copiii.

Ne ajută la imobilizarea copiilor recalcitranți tovarășul Văcăruș, îngrijitorul școlii, un om spînatic, sprințar la minte și hazliu. Astă-vară, îmi povestește el, a fost cioban pe lîngă Rășinari și printre alte pățanii istorisește și cum a scăpat cu viață dintr-o întîmplare cu final de obicei tragic. Nea Văcăruș încheie :

— Și, după cum v-am povestit, dom' doctor, ursu' a prăvălit bolovanu... Dacă nu mă feream, acolo-mi spoia creierii... Poi nu ?

După isprăvirea îndatoririlor medicale, stăm la masă și taifas, acasă la un pacient, moș Mihăilă Mohanu, bolnav cronic, reumatic.

Pentru seara asta am stabilit și alegerile de Cruce roșie pe sat și pe gospodărie. Mai avem vreo două ceasuri pînă la ședință... Între timp, aud zicale de-ale ciobanilor, din vremea de demult :

Cu cămașa roată-roată
Brînză n-am să-mbuc odată...

Eu muncesc pe brînci o vară
Și nu-mi dai să mînc o sară.

Moșul, de vreo 62 de ani, a fost în tinerețe argat la o stînă. Cum tocmai se aduce țuică la pui fript, discuția, aprinsă, vizează țuica.

— Ia gustați, dom' doctor, ce ziceți de țuica asta de oală ? Asta nu-i ca aia de cazan...

— ?!

Comparăm cu niște livej. Eu bat pentru livejul îndulcit și n-am de partea mea decît femeile...

— Ce să fac, dacă țuica nu-mi place ! explic eu.

Toți, în jur, rîd cu hohote, ca de-o glumă bună. Nu insist asupra adevăratei mele păreri, spre a nu strica frumusețea... glumei (involuntare !). Moșul continuă :

— Da' numa' să beț' „țuică de ardei cu găinaț", ori „țuică în care se stîmpără hieru'nroșit" sau cum face unii „cu praf de cal (?), praf de var și fum de tutun", și n-oți mai vrea nimic altceva... (Sfinte Dumnezeule ! i-auzi cu ce minunății vrea să mă desfete moșu...)

Cînd plecăm, auzim afară plînsetul unui copil. Bunica (nevasta lui moș Mihăilă) îl ceartă :

— Taci, mă ! Și către noi : Unde plînge, nu curge sînge...

Despre ședință, care a început către ora 20, cuprinsă în timp și-n spațiu între pasionante partide de șah (campion bumbueștean fiind profesorul Ionică Piloiu) și „dreasă" cu muzică mexicană, difuzată puternic la radio, nu mai spun nimic.

Am fost cu totul vreo 15 oameni (deși în procesul-verbal vor apărea peste 200 !). O minciună care nu-mi place de loc.

În drum spre Boișoara sîntem chemați de-o „urgență" care nu-i nici măcar o gripă. Afară-i un întuneric cu solipiri de antracit. Noroc că avem cu noi cele două felinare. Noaptea parcă-i noroi mai puțin. Probabil pentru că nu-l vedem...

Înainte de-a ajunge acasă, mă prinde ploaia.

Joi, 30 noiembrie 1961

— Dom' doctor, n-am priceput nimic din „rațeta" care mi-ați dat-o, mă acostează astăzi o femeie.

Mă uit la ea atent și-ncerc să-mi amintesc despre ce „rațetă" o fi vorba. O iau pe departe :

— Dar de ce sufereai ultima dată? (şi accentuez pe ultimele două cuvinte cît pot).

— Poi cum? Tale nu ştii? cu „administraţia". N-a venit la soroc şi mi-ai dat „nasturi să-mi vină" şi n-am priceput nimic...

(Pe-aici aşa se spune în ceea ce priveşte eficacitatea unui tratament: bun = am priceput, rău = n-am priceput...)

Lămurit, îi explic pe înţelesul ei că, dacă în urma tratamentului pe care l-a urmat, menstruaţia nu s-a ivit, la 6—8 săptămîni urmează să fie trimisă la Vîlcea sau la Brezoi, pentru întrerupere de sarcină. O întreb, referindu-mă la chiuretaje:

— Dar ai mai făcut pînă acum?

— „Chilotaje"? Iaca na! Făcui încă şapte...

Cînd dau să trec Boişoara spre dispensar, observ (cam peste drum de nea Vasile Albu) o scenă amuzantă, dacă nu chiar duioasă: o femeie mulge o vacă într-un ţarc; în afara ţarcului, o viţică — să tot aibă vreo trei săptămîni — tărcată toată cu alb se foieşte de colo-colo, întinzîndu-şi botul umed şi mugind rugător. Ar bea şi ea puţin lapte...

Zi grea. La dispensar ca la moară. Unul intră, altul iese şi sala de aşteptare tot plină.

— Ce-i facem, nene Roşiene, cu mulţimea asta?

Domnu' Roşianu dă resemnat din cap. Mă priveşte blînd, ca totdeauna, şi-mi spune:

— Deh, domnule doctor, asta-i meseria noastră...

Îi dau dreptate. E meserie pe alese. Nu ţi-o-ndeasă nimeni pe gît.

Sîntem la a 250-a consultaţie (a 50-a de azi!) şi coada-i tot în stradă... E aproape 5 şi încă n-am terminat, deşi, în mod reglementar, ar fi trebuit „să trag obloanele" la ora 3 fix, după program.

Mi-e foame!

La 5 şi un sfert (după o prealabilă înţelegere cu pacienţii), plec *de urgenţă* spre casă. Altfel chemam Salvarea! Ajung, mănînc şi mă lungesc puţin. La 6 şi jumătate sînt înapoi. Bolnavii s-au mai rărit.

Mă reîntorc acasă pe la 10 și jumătate, pe întuneric. Ascult, la aparatul de radio al gazdei, *Simfonia a 40-a în sol minor* de Mozart și, mai tîrziu, *Concertul pentru vioară și orchestră* de Felix Mendelsohn-Bartholdy.

Citesc puțin și mă culc. E prima oară de cînd sînt la Boișoara cînd simt că m-a ajuns cu adevărat oboseala.

Vineri, 1 decembrie 1961

Dimineața mă trezesc pe la 7. Lenevesc în pat. Citesc din Gitter și Heilmeyer și constat cu uimire că unele analize uzuale pe care le cunosc și eu (care nu-s nici Gitter, și nici Heilmeyer !) lipsesc din carte. Am să revin cu creionul în mînă.

Cînd dau să trec Boișoara, mă oprește din fugă o femeie. Mă întreabă sfioasă, folosindu-l des pe „dacă nu vă supărați", dacă n-ar fi posibil să vin să-i văd un copil, și se scuză : „Fiindcă știu că azi n-aveți serviciu". Pentru prietenii mei boișoreni e „serviciu" numai dacă stau la dispensar. Cînd alerg pe teren, dintr-un sat într-altul, nu-i serviciu... Bine impresionat de modul de-a întreba, cît și de faptul că-i informată precis de programul nostru de muncă, n-o refuz. (N-aș fi refuzat-o nici altminteri...)

— Să „merem", femeie !

Copilul are o rinosinuzită purulentă. Trăiască antibioticele !

Concluzie : la Boișoara medicina nu se face numai cu capul, ci și cu picioarele (drumurile fiind din cale-afară de lungi !). Aș putea cumula, cu mult succes, și funcția de poștaș. Să nu fac propuneri la raion în acest sens ?

La dispensar mă ia la refec o femeie pe care n-am mai văzut-o pînă acum. Sînt împreună cu amîndoi sanitarii, cu care mă întîlnisem întîmplător, pe teren.

— De ce nu vă faceți datoria ? zice. De ce nu stați la dispensar și vă plimbați ?

Văzînd-o cu gura mare, o reped. Intrăm cu toții în dispensar, repartizăm sarcinile pe categorii și le împărțim pe din trei. Azi nu-i zi de consultație, dar, afară fiind coadă, lăsăm cîte un om să se strecoare. Cu o ureche trag la ce-mi povestește bolnavul, cu alta la calculele pe care le face Dan privind situația statistică lunară. Domnu' Roșianu liniază tabelele.

Eu controlez, parafez, ștampilez. Deocamdată sînt învățăcel (în ce privește rapoartele circumscripției) și azi mă ajută și norocul, care, mărinimos, mi-aduce numai cazuri banale.

La urmă de tot o poftesc și pe guralivă. Credea că are „goange"...

Pe la 2 sînt gata. Situațiile sînt scrise și imprimatele completate. Mă grăbesc spre casă să mă spăl, să mă schimb, să-mi fac bagajul și să plec cu Rata de 3 și jumătate. Spre dispensar zbor, nu alta! Aici aștept pînă la 4, cînd aflu cu uimire că Rata mi-a trecut pe sub nas, „travestită" sau, mai bine zis, dezbrăcată: n-avea prelată și nici bandă albroșu... Cea veritabilă ar fi pe butuci. Na! Ce-i de făcut?

Vorbim între noi, Roșianu, președintele sfatului și eu, cocoțați pe-o grămadă de pietriș, în așteptarea vreunui vehicul. Norocul îmi surîde. Un IMS, venind de la Poiana-Perișani, merge pînă la Rîmnicu-Vîlcea! Hai sus!

Sîmbătă. 2 decembrie 1961

Astăzi se împlinește o lună de cînd sînt medic de circă în exercițiul funcțiunii. Am impresia că, de cînd sînt, n-aș fi făcut nimic altceva decît să dau consultații la dispensar și să bat drumuri glodoase!

Fenomenul adaptării la acest nou gen de viață, independentă, pe picioare proprii, cu răspunderi multiple pe umeri, nu s-a făcut lin, ci cu frămîntări. Cele mai obișnuite chinuri care mă încearcă sînt cele ale îndoielii.

În primele zile, la dispensar, stăteam pe scaun, la „birou", cu liniștea și siguranța întipărite pe față, dar cu speranța secretă în suflet că nu voi fi solicitat de nici un bolnav. Lipsa de practică și slaba sedimentare a cunoștin-

ţelor generează nesiguranţa. Bolnavul ţi se prezintă ca o mare necunoscută, iar tu, medicul tînăr, la începutul potecii, abia rememorezi tabla înmulţirii ! Dacă ai de extras o rădăcină pătrată, ce te faci ?

Dar bolnavul s-a prezentat. Deşi te vede „boboc", nu-ţi înţelege ezitările şi vrea să-i spui totul, să-i dai totul şi, dacă se poate, să-l faci un campion al sănătăţii, aşa cum n-a fost niciodată şi cum nu întîlneşti decît rareori în realitate.

Cu aer de savant, secondat de ochii experţi ai cadrelor medii (înarmate solid cu arma experienţei şi a rutinei,) te apropii de bolnav. Începi o lungă discuţie, în care îl porţi cu iscusinţă prin imperiul necunoscut de el (dar oarecum cognoscibil pentru tine) al bolii. Insişti asupra diverselor amănunte, faci semne cabalistice pe hîrtie, revii cu alte întrebări lămuritoare şi cauţi să tragi concluzia. Examinezi cît se poate de atent, stabileşti concordanţe, elimini discordanţe şi cauţi să alegi, din noianul faptelor, grăuntele preţios al diagnosticului. Uneori te miri : cît de logice, cît de uşoare sînt toate ! Alteori însă, din mulţimea faptelor adunate cu migală, nu reuşeşti să înţelegi nimic, ceea ce declanşează drama. Eşti numai cu puţin mai bine înarmat decît Hippocrat — laboratoarele costisitoare, care înlătură spinii şi ciulinii de pe drumul diagnosticului, se află departe şi-ţi sînt momentan inaccesibile — şi, în afară de simţuri versate, intuiţie şi cunoştinţe acumulate în decursul anilor, n-ai nimic. Ba mai ai ! Această cutie osoasă, închisă ermetic, în care se găseşte adăpostită substanţa cerebrală — miracolul evoluţiei şi-al vieţii —, cu care trebuie să judeci logic. Dar logica bolilor e de multe ori ciudată şi nu se potriveşte — cel puţin aparent şi pentru început — cu logica ta. Şi bolnavul vrea să-i spui ce are şi aşteaptă de la tine acea hîrtiuţă magică după care farmacistul eliberează leacul ! Dacă diagnosticul te mulţumeşte, problema tratamentului — cu condiţia să nu fii străin de farmacologie şi fiziopatologie — nu se pune. Decurge logic şi necesar. Ce faci însă dacă nu ştii ce are ? Cum să lupţi cu un duşman pe care nu-l cunoşti ? Priveşti insistent bolnavul, care nu trebuie să ghicească nimic din ce te macină, zîmbeşti, îl baţi pe umăr, glumeşti — în două cuvinte joci

teatru. Şi prescrii ceva absolut inofensiv, potrivit principiilor *primum non nocere, deinde curare* („în primul rînd să nu faci rău, apoi să vindeci") şi *ut aliquid fieri videatur* („pentru ca bolnavul să-şi închipuie că se face ceva pentru el"). Mai completezi şi-un bilet de trimitere sau de internare, ceri analize şi examinări suplimentare şi, dacă boala nu e prea grea, după ce va fi recunoscută, bolnavul va fi vindecat. În general însă, boala pe care n-ai identificat-o face parte din acel compartiment al patologiei în faţa căruia ridicăm încă toţi din umeri : cancer, epilepsie, oligofrenie, schizofrenie etc.

Cred că toţi medicii tineri trec prin stări psihice asemănătoare. Ce-ar trebui făcut pentru înlăturarea lor ? Pentru un ajutor suplimentar acordat tuturor slujitorilor acestei arte ? Deficienţele sînt generate şi de o proastă organizare a învăţămîntului medical, care-l frustrează pe absolvent de o etapă, după mine, obligatorie : aceea de stagiar pe un timp mai îndelungat la policlinică şi la spital, unde se pot întîlni cazuri diverse şi un răspuns prompt la multe întrebări nelămurite. Şi, oare, nu s-ar putea pune în aplicare această dorinţă — cred colectivă — de a nu-l mai trimite pe tînărul medic din facultate — unde este „dădăcit" şi n-are nici un fel de răspunderi practice — direct la locul de muncă ? *Theoria sine praxis e cum rota sine axis.* Bună ar fi, zic, practica dirijată şi controlată.

La ora 8 şi jumătate vine Dan să mă ia pentru a merge să ridicăm salariile. Azi e neobişnuit de punctual...

Cînd tocmai coboram scările Secţiei financiare spre tribunal (ambele instituţii se găsesc în aceeaşi clădire), mă întîlnesc cu unchiul Minel, avocatul, fratele tatii şi-al lui Gogu. Foarte cordial, mă invită să trec pe la el, imediat după ce-şi va termina pledoariile de azi. Promit să nu-i uit invitaţia.

Fac o vizită protocolară (prima) pe la Sanepid.

La spital, asist (destul de pasiv) la prima şedinţă de sfîrşit de lună. Vorbitorii, „părinţii noştri" pe linie medi-

cală, sînt : dr. Petria, dr. Butan, directorul Sanepidului, dr. Anatolie Luscalu, medic primar epidemiolog, și Stoica de la Crucea roșie.

Doctorul Petria ne explică amănunțit cum trebuie să pregătim grupele sanitare, cum să-i instruim pe oameni, și cum să ne facem ascultați de... subalterni. Ne explică apoi sarcinile și atribuțiile medicului de circă, atît de precise și de numeroase, încît pe-o ureche îmi intră și pe alta îmi ies.

Doctorul Butan, înalt, osos, cu păr creț și mustață blondă, vorbește măsurat, ponderat și clar despre diverse probleme de specialitate. Trage semnalul de alarmă în legătură cu epidemia de difterie din raion și vorbește convingător despre necesitatea acțiunii de eradicare a parazitismului. Ascultîndu-l, constat că stau bine cu igiena școlară. Am avut grijă să aprovizionez colțurile farmaceutice ale școlilor, n-am neglijat profilaxia gușii și am controlat igiena copiilor.

Doctorul Luscalu — figură spînatică, frunte mare, cam antipatic — e un orator calm. Precizează noi sarcini (care și singure, fără cele vechi, ar fi mult prea suficiente) în legătură cu vaccinările, cu parazitismul, deparatizarea și autodeparazitarea etc., etc.

Ieșim de la ședință năuci. De-ar fi să facem tot ce ni se cere și încă așa cum ni se cere, 24 de ore pe zi ar fi insuficiente ! Scriptologia excesivă = birocrație. Definiția cred că-i exactă.

La 4 și jumătate după-amiază, sosește și Silvia de la Corbeni. În drum spre unchiul Gogu intrăm la librărie. Silvia — care observă cum mă pregătesc să consult, pe îndelete, noutățile (cam vechi) — îmi spune că n-a mîncat de-aseară, fiindcă și-a pierdut cartela de cantină. Fugim la restaurant spre a ne ogoi foamea. După masă cerem vești doctorului Petria asupra transferului doctoriței Corlățeanu în raionul nostru.

La Minel ne oprim pe seară. Masă aleasă : rață cu măsline. Aferim ! Vorbă și voie bună pînă tîrziu, noaptea.

Duminică, 3 decembrie 1961

După ce sfîrşim treburile prin Rîmnic, tragem tot la unchiul Minel. Pe seară ne hotărîm, deodată, să plecăm la Bucureşti. Avem tren la 2 noaptea.

La gară, lîngă casa de bilete, un mocan, tolănit pe-o sarică miţoasă, într-o atitudine de superbă indiferenţă, priveşte în jur cu nepăsare.

Întîlnim pe Viorel Dimitriu, medicul-şef adjunct. Merge şi el la Bucureşti.

Ne ocupăm locurile şi încercăm să adormim, scăldaţi în atmosfera unui tablou de Daumier. Atitudinile călătorilor adormiţi, deşi au comun elementul somn, sînt tot atît de diferite între ele, pe cît de diferite trebuie să le fie caracterele şi felul de a fi.

Cînd aproape aţipisem, ne caută Viorel. Discuţia însufleţită care se încinge ne goneşte somnul.

Ajungem la Bucureşti zdrobiţi de oboseală. Nu simt nici emoţie, nici bucurie la revederea capitalei. Am impresia că n-aş fi părăsit-o niciodată, pentru nici o clipă. Deocamdată nu observ schimbări decît în magazine şi pe ecrane.

Deodată ţîşneşte întrebarea: pe unde-o fi oare Boişoara? Am început s-o îndrăgesc de-a binelea, ca pe o fată frumoasă şi cam sălbatică!

Acasă! Abia acum îmi dau seama de confortul în care am trăit la Bucureşti, cu apă curentă, încălzire centrală şi lumină electrică. (Deşi, de cinci-şase ori pe săptămînă, la un moment dat, nu mîncam decît două pahare de iaurt cu o jumătate de pîine neagră pe zi...)

De vorbă, îndelung, cu mama. Vrea să-i povestesc tot, tot, să nu uit nimic...

Razna prin Bucureşti.

Trei întîlniri cu dr. Dan Popovici, coleg, vecin şi prieten (toate trei absolut întîmplătoare...) şi una cu... Viorel Dimitriu. De unde se vede că oraşul-capitală nu e chiar atît de mare...

Pe la 10 seara vine şi soră-mea, Nadia. Mă ia cam pe sus duduca, îmi zice doctor de „ţeară" şi-mi recită din *Viaţa la ţară*, parodia lui Topîrceanu după Al. Depărăţeanu. E bine acasă...

Marți, 5 decembrie 1961

Dimineața, tolănit în pat, vorbesc cu mama și, după un telefon prealabil, îl aștept pe Dan Popovici, care vine să-mi facă o vizită.

...Azi e zi de consultații la Boișoara. Cum s-o fi descurcînd oare, singur, domnu' Roșianu ?

Dan Popovici vine cu vreo oră mai tîrziu și mă strigă la fel cum o făcea pe cînd eram studenți. (Scriind „pe cînd eram studenți", mă cuprinde nostalgia și neputința din fața implacabilului...)

Plecăm spre Facultatea de medicină, unde ne despărțim, fiecare cu treburi diferite.

Cu Silvia la Palat, unde are loc cel de-al III-lea Salon internațional de artă fotografică. Zăbovim îndelung în fața fotografiilor expuse, care, multe, sînt frumoase. Cred că, totuși, actualul salon e mai slab decît precedentele ; premierea s-a făcut după criterii greu de lămurit, arta fiind, fără discuție, exclusă ; poate două-trei premii să fi fost acordate unor fotografii într-adevăr artistice, restul peliculelor premiate puteau fi apreciate, poate, ca tehnică. dar nu ca artă. Or, după mine, fotografia se înscrie în rîndul artelor. Pe același panou, în multe cazuri, se aflau poze mai reușite decît cele premiate !

După-amiază, la film : *Cele patru sute de lovituri,* realizare a cineastului François Truffaut (scenarist și regizor). Filmul se înscrie ca tendință în *la nouvelle vague.* Apreciez autenticul pregnant, sinceritatea concepției și realizarea. E povestea unei copilării neînțelese, înconjurată de viciu, minciună, duritate și grosolănie, dar iluminată parțial și temporar de flacăra sacră a prieteniei, a cărei amintire va dăinui, pură, peste ani.

Încerc zadarnic s-o conving pe mama să vină cu mine, acum, la Boișoara. Invocă tot soiul de pretexte, unele reale, altele imaginare. După ce vor îngheța însă noroaiele, sînt sigur că va veni.

Nadia are nevoie de o pereche de pantofi și, cum eu sînt „bancherul" familiei...

La despărțire, mama plînge. Suport foarte greu lacrimile feminine, în general ; ce să mai zic de-ale mamei ! O asigur de aceea că nu voi muri încă și că, la Boișoara, dacă nu-i chiar raiul pe pămînt, e în orice caz mai bine decît în purgatoriu !

Miercuri, 6 decembrie 1961

Plec din București cu un tren matinal împreună cu Silvia.

La Pitești, coborîm. Abia avem timp să cercetăm frumoasa librărie a orașului și urmează despărțirea. Silvia ia trenul spre Curtea de Argeș, iar eu o cursă spre Rîmnicu-Vîlcea. E atît de cald, încît rămîn în cămașă...

Serpentinele urcă și șerpuiesc elegant, strecurîndu-se prin satele curate și prin păduri de fag și de stejar. Se betonează și se drenează albiile pîraielor mărginașe, se consolidează versanții acestora, se pregătesc magistralele viitorului. Drumul de peste Dealul Negru, pînă mai ieri spaima șoferilor, va deveni o plăcere. Privesc, cu inima bătîndă, Făgărașii înzăpeziți, sclipind.

Joi, 7 decembrie 1961

La Boișoara îmi iese în cale ca de obicei domnu' Roșianu. Îi dau în primire rucsacul și dînsul se minunează de greutate :

— Iar ați cumpărat cărți, domnule doctor !

— Deh ! domnule Roșianu... Fiecare cu păsărica lui...

După vreo două ore de moțăială, încep consultațiile... Înfiorător de mulți pacienți !

Pe la 3 fără un sfert năvălește Sanepidul peste noi. E prima inspecție pe care-o suport, de cînd sînt medic de circă. Îmi rog pacienții să mai aștepte puțin pentru a putea

fi la dispoziţia inspectorilor, doctorii Butan, Luscalu şi Deşliu. Întrebările plouă :

— De ce n-aveţi foc ?

— Pentru că n-avem lemne...

— Daţi-mi, vă rog, situaţia pelagroşilor din comuna dumneavoastră !

— Poftim situaţia pelagroşilor...

— Cum staţi cu evidenţele primare ?

— Prost, tovarăşe doctor, prost... *Ex nihilo, nihil,* dar sper că numai deocamdată...

La vaccinări, am pus-o de mămăligă !

— Cam prea mulţi nevaccinaţi antidifteric !

— Totuşi, deşi cifra de 810 copii de vaccinat e foarte mare, am realizat peste 4/5 din vaccinări...

— Să întocmiţi o nouă catagrafie a copiilor pînă la 16 ani ! Altfel vă amendăm !

— Roşiene, Roşiene — zice dr. Luscalu —, unde ţi-e halatul ? Aşa sanitar eşti dumneata ?

Şi-l trage inelegant de ureche... (de faţă cu vreo doi pacienţi, care privesc foarte curioşi). Răspund eu în locul lui Roşianu :

— Decît un sanitar în halat murdar, mai bine un sanitar fără halat... N-avem femeie de serviciu, care să ne spele rufele, şi nu putem cere termene precise femeilor binevoitoare care se oferă să ne-ajute ! Fiindcă, după cum simţiţi, e tare frig, cu halatul peste hainele groase n-am mai putea nici mişca...

La plecare, primim saci de DDT.

Pe seară, ostenit, plec spre casă. Abia după ce mănînc, reuşesc să mă gîndesc şi la ale mele, lucru rar şi greu de înfăptuit la Boişoara.

Vineri, 8 decembrie 1961

Afară ninge. La ora 10, împreună cu Roşianu, trecem pe la sfat, pentru a întocmi catagrafia copiilor pînă la 16 ani din comuna Boişoara. Aici nu găsim date decît pentru anii 1949—1954 şi 1961.

După-amiază, chemat la dispensar, trebuie să tratez o urgență : corp străin în laringe ! Cu chiu, cu vai, extrag o... monedă de 25 de bani !

Acasă, îmi completez jurnalul și citesc. Trebuie neapărat să-mi replanific timpul, altfel compromit și lectura, și scrisul.

Sîmbătă, 9 decembrie 1961

Dispensar, lume, tratamente, tratamente...

Nu-mi văd capul de treabă. Nici n-am timp să merg la masă. Am mîncat ceva, repede, cu Roșianu. Scriptologie, la lumina lămpii...

Ajung acasă pe la 9. Citesc și mă culc.

Duminică. 10 decembrie 1961

Astăzi, la dispensar, lucrăm în continuare la evidențele primare. Urcăm la poștă pentru a depune corespondența. Aici mă caută cu calul o femeie din Bumbuești, „de-a lui Piloiu". Are acasă doi bolnavi : soțul și unul din copii.

Pe cal spre Bumbuești, mă simt, nu știu de ce, sud-american... Îmi lipsește un sombrero și o chitară...

Puiu ăsta-i gloabă, nu cal ! Dar ce precaut calcă ! Cunoaște drumul bun, descurcă toate încîlciturile potecii gloduroase, șerpuindă prin viroage și repezită la vale, și de frîu nici n-ascultă. O apucă pe unde-i noroiul mai mic, de parcă-ar avea minte de om.

— Hiii, mînce-te-ar lupchii ! îl blagoslovește din urmă lelea Cecilia...

N-am consultat niciodată pînă azi din șa. Iată însă că a venit și clipa asta !

O femeie însărcinată, în luna a șaptea, mi-arată piciorul plin de varice.

— Marți, leliță, la dispensar, să vii să-ți dau ceva !

De fapt, adevăratul tratament — sclerozarea artificială a vaselor dilatate cu chinin-uretan — îl vom face după naştere.

Trecem şi pe la altă bolnavă, o lehuză. Nu găsim nimic deosebit, patologic. Mă întîlnesc, în schimb, cu moş Vifor Piloiu, căruia i-am vindecat de două ori nevasta : o dată de erizipel şi altă dată de amigdalită. Acum i-aud vocea ascuţită : strigă după capre !

Străbat, legănat de gebea domoală a calului, Bumbueştii şi urc spre locuinţa leliţei Cecilia. Înăuntru, pe un pat, e întins băiatul ei, de 11 ani, bolnav. Nu-mi explic de ce, dar pare mîndru sau vesel. Mă gîndesc la vreo conformaţie specială a fizionomiei lui, dar mă-nşel.

Copilul e într-adevăr mîndru pentru că tocmai a primit cravata de pionier !

— Domnule doctor, îmi spune maică-sa, credeţi c-am putut azi să-l ţîn, să nu meargă la şcoală ? De două ori mi-a căzut în casă pînă să se îmbrace, dar la şcoală tot s-a dus, al naibii neascultător, că-mi vine să-l omor din bătaie...

Dar copilul îşi mîngîie cu mîna fierbinte cravata roşie şi zîmbeşte serafic şi enigmatic... şi maică-sa nu poate pricepe această fericire stranie...

Nelu are 39,5°C, tremură, are dureri de cap, tuşeşte zgomotos, dar zîmbeşte, o dată cu cravata, nouă, roşie...

Tatăl copilului n-are decît o gripă uşoară.

Ne întoarcem la „reşedinţă", urcînd din greu prin orgia glodurilor.

La sfat mă opreşte un stol de fete, eleve la şcoala pomicolă din Boişoara. Îmi cer în cor un halat alb, pentru una dintre ele care joacă rolul unei doctoriţe, într-o piesă... Mă mai roagă să le dau cîteva lămuriri, în calitate de... consultant tehnic !

Seara sînt chemat în Găujani la un copil de patru săptămîni, bolnav de bronhopneumonie. Aplic tratamentul adecvat. Mîine trebuie văzut din nou.

Luni, 11 decembrie 1961

Copilul cu bronhopneumonia, de ieri, e mai bine.

Fiind luni, îi spun gazdei că nu mai vreau să fiu deranjat de nimeni, că-mi ajunge !

— Cine-o întreba de mine să afle că-s la Perișani ; sau că m-am mutat ; sau c-am murit...

Dar, la vreun sfert de oră, după ce mă gîndesc bine, spre marea ei mirare, revoc „ordinul"...

Ieri s-au pus ultimele țigle la frumoasa clădire a viitorului magazin universal. Am propus și eu sfatului să se construiască un dispensar nou și-o casă de nașteri cu bucătărie de lapte, în spațiul liber de lîngă magazin, în direcția Titești, pe marginea dreaptă a drumului. Sfatul a fost de acord în principiu ; la fel și doctorul Petria și tovarășul Baciu, președintele gospodăriei colective din sat, cu care am vorbit anterior. Sînt mulțumit de această perspectivă.

După-amiaza și seara au fost spornice. Am avut timp de citit și de scris ca niciodată. Nu m-a întrerupt nimeni.

Marți, 12 decembrie 1961

M-am trezit pe la 5. De obicei, la această oră și în această perioadă e întuneric. Azi dimineață însă domnea o lumină difuză, albă și rece și de aceea am crezut că trebuie să fie ora 7, cel puțin. Mă uit la ceas : e ora 5 și ceasul merge... „O fi stat, totuși, peste noapte", îmi zic, și mă scol. Cînd mă uit pe fereastră, surpriză ! Puful alb și rece al zăpezii s-a înstăpînit pretutindeni. Mă ascund sub plapumă, surprins de un frig imaginar, sugerat de albul imaculat, și-ncerc să mai moțăi...

La 7 și 10 mă scol. Stau în cumpănă : să iau sau să nu iau bocancii cei noi la purtare ? Ies afară să încerc terenul.

Sub albul ireal, noroi negru, clisos din belşug. La loc bocancii !

Ajung la dispensar, unde duduie plăcut focul. Începem consultaţiile. Astăzi a fost o zi foarte calmă.

La 1 şi jumătate nu era în sala de aşteptare nici ţipenie. Plecăm la sfat. Stăm de vorbă, amical, cu nea Tică Nasture, depunem corespondenţa, luăm ziarele de la Gheorghe Ştefănescu — poştaşul — şi ne ducem la şcoală, unde ne interesăm la directorul Popa de elevii contacţi de difterie din Slatina care învaţă la Boişoara. Gazdele lor trebuie minuţios supravegheate, pentru preîntîmpinarea epidemiei.

Cordiaminul CIF este pentru mine un panaceu universal. N-am — deocamdată — alte analeptice, aşa că drogul acesta este *bon à tout faire...*

La şcoala din deal se face un gard nou, de toată frumuseţea. Azi s-a dat în folosinţă şi o fîntînă solidă, betonată, construită după toate regulile artei.

În drum spre casă, mereu atent la tot ce mă înconjură, observ modul ingenios al boişorenilor de-a depozita frunzele şi ştiuleţii dezghiocaţi ai porumbului : în copaci...

La insistenţele mele, domnu' Roşianu şi-a pus la punct caietul de activitate. Răsfoindu-l, ajung la concluzia că Petre Roşianu este poate cel mai harnic om din sat. Are 58 de ani şi face cîte două-trei navete pe noapte la Bumbueşti sau Găujani, pentru tratamente pe teren...

O femeie mă strigă pe stradă şi mă întreabă dacă nu-i pot da un „ciocan" de apă oxigenată. (Ciocan = sticlă !)

Mă caută după-amiază un bolnav cu un nume arhaic : Sima Bunea Oniţă, zis Popa. Are 62 de ani, e din Găujani şi-mi cere un certificat medical. Îl consult foarte atent. Are (între altele !) o gaură în osul parietal drept, 25 de diverse alte semne produse de schije, îi lipseşte policele stîng, e şchiop şi pe deasupra-i surd de-o ureche (dreapta). „Amintiri" din primul război mondial.

Recitesc la lumina lămpii *Regulamentul provizoriu de funcționare al unităților sanitare curativo-profilactice*. Sarcinile sînt minuțios clasificate. Au însă un cusur : sînt excesiv de multe ! Mă conving totuși (din bruma de experiență pe care-o am) că-s necesare toate. Scriptologia, mai ales, e paralizantă. Mi-ar trebui un statistician !

Aud de alături, prin perete, țipete ciudate : Doru vrea să potcovească mîța...

Miercuri, 13 decembrie 1961

Dimineața, cînd am plecat spre dispensar, bura. Observ că atunci cînd plouă e mult mai ușor de mers : noroiul nu mai aderă la încălțăminte.

După cîteva consultații date peste program, mergem la școală, pentru a vorbi cu Mișu Rebegel, secretarul școlii și în același timp comandantul grupei sanitare a gospodăriei.

Între profesori mă simt la un moment dat ca în bîrlogul lupilor : „am îndrăznit să-i atac" într-o ședință, și încă pe drept !

Iată însă că învățătorul Ștefănescu îmi întinde mîna, cu fața zîmbitoare (ce-o gîndi în clipele acestea nu știu), pe cînd Ilie Mihai murmură ceva ce ar putea fi confundat cu un salut. Tovarășa Ștefănescu, femeie, nu mă vede...

În cancelarie, de vorbă cu directorul Popa. Împreună cu Mișu Rebegel și ajutat de Roșianu, alcătuim grupa sanitară. Treaba asta ne ia vreo trei ore.

Schimb o vorbă cu profesorul Petre Popescu, al treilea boișorean pe care l-am cunoscut (după bolnava din Cîineni și Roșianu, pe care-l socotesc localnic, deși este chiar roșian, din Roșiile), cel mai vîrstnic dintre învățătorii și profesorii boișoreni, „profesorul tuturor". Mă roagă să-i fac rost de vigantol, pentru soția dumisale, bolnavă de colecistită calculoasă. Pînă cînd și-l va procura, îi recomand excelentul cinarol CIF, superior chophytolului francez.

Mișu Rebegel mă roagă să traduc din prospect modul de folosire al unui petromax. Școala are trei, noi-nouțe. Aceste lămpi echivalează cu o minune (în Boișoara). Ne-ar fi bună și nouă una.

Aud că ar fi venit Dan de la Rîmnicu-Vîlcea. Miliţianul mi-a spus că şi mandatul de arestare ar fi sosit şi s-ar afla la el. Pe de altă parte, nevasta lui Dan zicea că ar fi obţinut o amînare — oficială — a pedepsei. Ce să cred ?

Azi, la masă, gazda nu mi-a dat decît o porţie anemică de ciorbă de fasole, pe motiv că... n-a avut timp să gătească. La insistenţele mele, a adus totuşi din pod ceva brînză de burduf.

După-masă îmi spune că trebuie să plece la Sibiu pentru vreo două-trei săptămîni, aşa că mă văd silit să-mi caut altă gazdă.

Avînd în vedere mutarea precipitată, m-am hotărît, în fine, conform unui gînd mai vechi, să-mi fac propriul inventar. „Averea" mea, exceptînd cele 54 de cărţi aduse de la Bucureşti şi cumpărate între timp, încape prea bine în rucsac şi-n geamantan. Pentru ordine perfectă, mi-am însoris toate lucrurile pe-o listă...

Joi, 14 decembrie 1961

Peste noapte a fost un ger „să crape ouăle corbului"... Noroiul, modelat în diferite chipuri, poartă amprentele tuturor păşitorilor cu două sau patru picioare. Consistenţa : cremene ! Vorba Getei : „S-a strîns noroiul".

La dispensar — ger. Ger, dar linişte. Am, în total, pînă la ceasul amiezii, doar trei consultaţii.

De dimineaţă l-a ridicat Miliţia pe Dan de la dispensar, folosind formula sacramentală : „În numele legii, eşti arestat".

În drum spre Vîlcea, Dan a venit pentru a-şi lua rămas bun, însoţit de escortă şi de femeia lui, care bocea şi-l blestema. Ochii lui verzi, de pisică, erau scăldaţi în lacrimi.

Sînt chemat telefonic de Puican de la Crucea roşie, care mă roagă să ţin alegerile pe circă. Îl invit şi pe el să participe..

Iordănescu, contabilul gospodăriei, vine la mine cu nevastă-sa. O consult şi constat că e grav bolnavă, avînd ste-

noză mitrală, insuficiență cardiacă globală decompensată (succesivă stenozei) și o hepatită cronică concomitentă unei nefrite, tot cronice.

Îi prescriu o rețetă lungă și-o asigur, de formă, că-și va reveni...

A început săniușul. Copiii se dau pe „cătărguță"...

Unul dintre cei trei pacienți de azi, o femeie — nevasta fierarului Cristea —, e toată zgîriată pe față. O întreb dacă a avut vreun conflict cu soțul. Îmi răspunde :

— Ia, nevoie ! Tăiai azi nește crăci din pom. Craca a mare, cu schicu' prunului, s-a prăvălit... M-am ferit pînă m-a nimerit...

În deal, la sfat, de vorbă cu Nasture despre lemne, despre vreo posibilă viitoare gazdă, despre ședința de Cruce roșie de mîine, la care-l poftesc, și despre bolnavi, care pînă ieri m-au asaltat, iar azi m-au lăsat... șomer.

Fugim pînă în Găujani, pentru a o vedea pe a lui Sădeanu („de-a lui Prodișteanu"), cea cu trînjii, care e lehuză de cîteva zile. Noul-născut, bolnav, trebuie să fie internat în spital, dar, decît să-l ducă, mama lui preferă să-l vadă murind acasă...

Căutăm și o gazdă. Toți cei patru-cinci proprietari întrebați au ocolit problema meselor...

Acasă, după ce mănînc, stau la taifas cu copiii, care și azi sînt în vervă. Întotdeauna mă minunez în fața lor. Știu atît de multe ! Toți trei, așa cum sînt, alcătuiesc cel mai armonios trio infantil pe care-l cunosc la Boișoara. Doru, cel mai mic, o chestionează — prin imitație — pe Geta :

— Da' cît face 10 scăzut 1 ?

Nu-i imposibil să-ți răspundă corect chiar el și la tabla înmulțirii. Și tot după ureche...

Deodată, Geta sare ca arsă, deschide ușa și zbiară cît poate către un băiețaș de-o șchioapă de pe uliță (pe care-l văzuse pe fereastră) :

Dumitre, Dumitre,
Picioare sucite,
Căciulă cu dop,
Hop, Dumitre, hop !

Si ușa face „poc“ după Geta, care, rîzînd, se azvîrle iar în pat. Îndată copiii trec la cîntece. Doru se face c-o leagănă pe Reli și-i cîntă, dînd ochii peste cap :

Dac-adormi mai repejor,
Te iau mîine pe răzor,
Și-ți culeg o micșunea,
Ca să te gătesc cu ea.

— Micșunea din zăpadă, rîde Reli, cine-a mai văzut ? Geta mi se adresează direct (eu tăcînd supus) :

Șoricel, coadă vărgată,
Mi-ai mîncat untura toată,
Hai cu min' la judecată !
Judecata e făcută,
Chem mîța să te sărute,
P-amîndouă părțile,
Să-ți crească mustățile !

Doru vrea să mă monopolizeze și-mi strigă în ureche :

Cît e nunu' de isteț,
A băgat capra-n coteț.
Cînd s-a dus nuna s-o mulgă,
A sărit țapu s-o-mpungă...

Cu fantezia momentan secătuită, copiii se prind iar în horă :

Mama spală vasele...

Dintr-un colț, se-aude glasul plin de duioșie și de mîndrie al mamei :

— Ai naibii purnavei...

Vineri, 15 decembrie 1961

Azi mă așteaptă o zi grea. Am de controlat igienic pe cei aproximativ 400 de elevi ai satului Boișoara (împărțiți în 11 clase), la cele două școli, de mers în Bumbuești la vreo trei bolnavi...

Afară e ger. Boişoara, pîrîu repede de munte, a îngheţat din mal în mal. Se dau pe gheaţa ei toţi copiii din preajmă.

Un bolnav din Bumbueşti, care ne solicită, are „năploială", adică „aşa ca la vacă cînd rumegă"...

Surprind o frîntură dintr-un dialog :
— Îţi place, ciobane, caş ?
— Aş !
— Îţi place, ciobane, ciorbă ?
— Mai e vorbă !

Am căutat şi azi locuinţă, dar n-am găsit.

Sînt chemat acasă la secretarul Nasture, unde Lucica, fetiţa lui, e bolnavă. După stabilirea diagnosticului şi tratamentului, tăifăsuim pînă spre miezul nopţii.

Sîmbătă, 16 decembrie 1961

Toată noaptea a nins. Zăpada e de-o palmă. Azi „m-azvîrl" în bocanci. Constat că bocancii atîrnă kilograme multişoare. Îmi închipui de pe acum, cu plăcere, clipa cînd voi încălţa iar baschetii...

Ziua bună nu se cunoaşte de dimineaţă ! Astăzi pînă la 11 am consultat trei bolnavi (în dispensar fiind o atmosferă „acceptabilă", de vreo +3°C, cu apa îngheţată în recipiente, cu stele pe ferestre), dar de la 11 la 15 şi jumătate am avut 47 de consultaţii !... Mulţi au fost elevi. I-am introdus pe toţi, i-am rugat să facă linişte, i-am triat pe boli. Pe unde-am crezut că-i ceva grav, am luat temperatura şi-apoi — dă-i bătaie !

Absolut toţi copiii au primit cîte 10 drajeuri de polivitamine, inclusiv cei sănătoşi. Restul, pe lîngă „bomboane", au primit şi medicaţia impusă de boală.

Au asistat — lipiţi de sobă, ca s-o încălzească ! — Mişu Rebegel şi Puican.

Pe la amiază, bătăi energice în ușă mă fac să las consultațiile baltă, spre a „admonesta" pe insistent. Cînd colo — doctorul Panait ! Mă bucur, bineînțeles.

Gigi îmi spune că și-a cumpărat un aparat de radio portativ. Cît îmi doresc și eu unul !

Seara, la ora stabilită, m-am înființat la școală, unde trebuie ținută ședința de Cruce roșie. Sala de clasă e iluminată *a giorno* cu cele trei petromaxuri.

Vegetăm vreo oră în așteptarea delegaților și-a invitaților. Într-un tîrziu — mai bine mai tîrziu decît niciodată ! —, sala se umple. Numărăm participanții : peste 50 ! Oare ce minune s-o fi întîmplat ?

Trebuie să citesc darea de seamă. Încep. Glasul — ca de obicei cînd vorbesc în public — sună straniu și aparte, de parcă n-ar fi al meu. Pe urmă pornesc-mitralieră. (Ritmul rapid mă scapă mai repede de chin.) În fine, isprăvesc și oftez ușurat.

Discuțiile pe marginea dării de seamă au fost pentru mine o adevărată revelație. Intervențiile unora (a directorului școlii de 8 ani din Găujani, a președintelui sfatului, sau a lui Mihai Rebegel) sînt pitorești și pline de miez. Mișu Rebegel, cel mai spiritual dintre ei, atacă vehement pe cîțiva dintre predecesorii mei, care au stat doar cîte o lună-două la Boișoara, numindu-i „doctori de lună", prin analogie cu... ridichile ! Evocă, în continuare, momente din munca de la dispensar „unde-i un ger ca la pol, cu stele pe geam". Propune să ne interesăm mai insistent de lemne la Vîlcea, de unde trebuie să le primim prin virament. Îl critică pe contabilul Constantinescu pentru faptul că nu ne-a lăsat un birou nou la dispensar (el avea două în mașină, iar noi eram pe teren), insinuînd hazliu că „la Titești și la Perișani sînt clondirele mai mari". Are dreptate cînd spune că Boișoara e cam oropsită și își sprijină teza pe fapta medicului-șef, care a luat de la Boișoara masa noastră ginecologică, nouă, ducînd-o la Muiereasca, unde-i dînsul deputat, și aducîndu-ne în loc o rablă veche și murdară. Sînt înclinat să cred că numai din greșeală ni s-a repartizat nouă masa cea uzată. Dar nu încerc să-mi spun părerea, de frica „legii lui Lynch"...

În cele din urmă, după epuizarea listei oratorilor, s-a trecut la votarea comitetului de Cruce roşie.

Pe mine m-au ales preşedinte (aşa-i piesa...), pe Roşianu — secretar şi, între alţii, pe Mişu Rebegel şi pe Ionică Piloiu.

Avînd în vedere că se alege un delegat la 200 de membri de Cruce roşie pentru conferinţa raională şi ţinînd seama că în comuna Boişoara există 364 de membri ai Crucii roşii, trebuie aleşi doi delegaţi. În unanimitate de voturi, m-au ales pe mine şi pe Mişu Rebegel. Am observat că tovarăşul profesor Ilie Mihai n-a votat nici *pro*, nici *contra* şi că nici nu s-a abţinut, ca şi nevastă-sa (care a stat — feminin — tot timpul cu spatele la prezidiul din care făceam parte şi eu...).

Cînd atmosfera aficială abia mai dăinuia, unul, bahic convins, riscă o întrebare :

— Cînd destupăm, frate, butoiul de ţuică ?

În drum spre casă, opresc puţin şi la dispensar, să rezolv corespondenţa oficială. Plec spre casă cu felinarul.

După masă (mult prea frugală !), cu creionul în mînă, îmi lămuresc din cărţi unele chestiuni medicale.

Duminică, 17 decembrie 1961

M-am sculat azi dis-de-dimineaţă şi, pentru a nu pierde Rata, plec din vreme spre dispensar. Aci mă caută un om voinic, simpatic, cu profil regulat, ochi îndrăzneţi şi dinţi albi, sănătoşi. Mi se recomandă :

— Sînt oficiantul Ion Ceauşîlă de la Topolog. Da' am casa şi copiii în Găujani. Vă rog să-mi aprobaţi şi mie cererea, ca să lucrez la dumneavoastră.

Avînd nevoie de personal, nu-l refuz.

La 7 şi jumătate urc dîrdîind în camionul descoperit şi, din nefericire, aproape gol. Ce ger, Doamne !

Observ nestingherit peisajul care se perindă maiestuos prin faţa ochilor, în goana maşinii. Drumul glodos şi pie-

tros trece pe lîngă Boişoara, printre chei abrupte şi contorsionate. Culmile se ridică în jur, în trepte de amfiteatru. Spectatori ne sînt arborii răzleţi, gîrboviţi de zăpadă. Cerul e ca de sticlă.

În tren călătoresc cu Popescu-Urzică, un tehnician agronom, care lucrează în frumosul canton pastoral al Loviştei, aflat între Boişoara şi Grebleşti. Omul e în vervă şi ne întreţine tuturor veselia. Ne povesteşte şi despre „cucernicia" unor preasfinţi părinţi, călugări de la Horezu :

— Şi, după ce faci cu popa vreo şapte cruci sfîntului Spiridon, bei o bărdacă sănătoasă de vin, care cîntă în ulcică...

În Rîmnic sînt silit să traversez pîraie de sînge şi să tulbur dintr-o prea plăcută treabă pe diverşii reprezentanţi ai speciei canine, care mă privesc cu ostilitate şi neplăcere. S-au tăiat porcii...

La Secţia financiară primesc azi 1600 de lei (1000 de lei din prima de instalare şi 600 chenzina).

— La a doua chenzină veţi lua mai mult, îmi spune contabilul Nicolau.

Mă uit la el bănuitor : oare nu-şi bate joc de mine ? Dar nu : omul îmi numără 1600 de lei, hîrtie peste hîrtie, şi-mi dă să semnez de primire.

E rost de-un aparat de radio portativ !

La şedinţa care are loc într-o spaţioasă sală a Sfatului popular raional primim indicaţii privitoare la situaţiile de sfîrşit de an. Apoi — seminar de materialism dialectic. Stăm în bancă patru inşi : dr. Gicu Savu de la Galicea, dr. Gigi Panait, dr. Cornel Zeană şi eu. Examinatorul „ne domină" de la înălţimea catedrei sale şi e ciudat cum mai dăinuie încă mentalitatea de elev şi student la oameni în toată firea. Vezi diverşi medici stînd tupilaţi la spatele altora, tot „mici" şi ei, spre a nu fi examinaţi...

Gigi Panait şi-a cumpărat o motocicletă. Plin de mîndrie (şi de datorii !), îmi întinde factura, scrisă cu litere

mari, apăsate. S-o plimbe cu plăcere ! Şi pe noi, din cînd în cînd pe şa...

Trec pe la Oacă, deoarece am fost înştiinţat că ni se dau medicamente pentru urgenţe. M-am bucurat degeaba. Am primit numai cinci fiole de cafeină, cinci fiole de luminal şi... două flacoane de vitamina C !

În drum spre frizer, mă întîlnesc cu Gigi, care avea cu el radioul. Gigi îmi cere împrumut nişte bani. Îi propun să-mi vîndă mie Turistul. După o clipă de gîndire şi alta de cumpănire, îmi întinde aparatul. Îi dau bucuros banii şi-l iau. Iată-mă căpătuit !

În trei — cu Gigi şi Bindi — la restaurant. Bem vin şi mîncăm cîte-o friptură.

Vorbesc la telefon 25 de minute cu mama, care nu vrea să ştie decît un singur lucru : cînd voi veni în Bucureşti ?

Marţi, 19 decembrie 1961

Cu permisiunea doctorului Petria, încerc să ajung azi la Corbeni, în vizită la Silvia.

Urc în Rata de Curtea de Argeş cu aerul unui turist scandinav. Am cu mine aparatul de radio portativ (care constat că tace mîlc în maşină), aparatul de fotografiat (un Zorki), exponometrul, hanoracul, bocancii de schi, rucsacul imens, căciuliţa (pe nemţeşte, foarte propriu, *eine Mütze*)...

De cîte ori mă aflu în preajma Bisericii Domneşti şi-a Mînăstirii Curtea de Argeş, am un sentiment bizar : trecînd parcă peste timp, mă simt contemporan cu cavalerul Floare-de-Crin, cu Neagoe Basarab, cu... Meşterul Manole. Are loc o ciudată interferenţă între fantezie, ficţiune şi realitate.

La autogară ajung cu un minut după plecarea maşinii de Corbeni, şi aşa arhiplină... După o matură chibzuială şi hotărîre scurtă, plec pe jos spre Corbeni. Poate-poate m-o lua vreun camion...

La o trifurcație (drumurile duceau spre Corbeni, Aref și Cîmpulung-Muscel), mă culege o mașină cu care călătoresc pînă la Corbeni.

Credeam c-o dau gata pe Silvia cu Turistul ! Cînd colo, în loc de entuziasm, am fost întîmpinat (numai în ceea ce privește Turistul !) glacial. Silvia adaugă, aprins :

— Andrei, dacă știai ce aparate se găsesc la noi, la Corbeni, nici nu te uitai la „ăsta"... Se vînd aparate Stern II, germane, cu trei lungimi de undă...

O clipă am rămas consternat :

— Cum, chiar cu trei lungimi de undă ? Nu te cred ! îi spun eu cuprins de-un entuziasm steril (deși, sincer vorbind, două lungimi de undă mă satisfac pe deplin !).

Noua confirmare m-a pus pe gînduri. Din faza „pe gînduri" am trecut la faza „pe jar", mai ales cînd aparatele Stern II, noi-nouțe, au apărut în fața ochilor mei, pe tejgheaua magazinului. Ce-i de făcut ? În primul rînd, împrumut ceva bani. Apoi încep tatonarea terenului :

— N-aș putea oare schimba aparatul de radio nou, pe care-l am, cu un Stern II, plătind, natural, diferența de preț ?

— Nu !

În cazuri de acestea, mă dovedesc un om tare răbdător. Răbdător și insistent. Zicîndu-mi „cu răbdarea treci marea", am început să examinez, mimînd un interes viu, toate obiectele expuse. Din cînd în cînd, îl întrebam cîte ceva pe vînzător, trăgeam cu coada ochiului la radiouri și concludeam :

— Dar cu Sternurile nu faceți schimb ?

Omul zîmbea amuzat și rămînea de granit. Dar el era granitul și eu... picătura de apă ! După trei ore și jumătate de insistențe, „scaiul" (adică eu) s-a desprins de tejghea, cu fruntea brobonită de sudoare, cu ochii strălucitori de bucurie și cu Sternul ținut neglijent de curea... *Perseverare diabolicum !*

Împreună cu Silvia și o doctoriță „corbeancă", ascultăm muzică pînă seara tîrziu. Calitățile tehnice ale aparatului întrec toate așteptările.

Miercuri, 20 decembrie 1961

Explorator în Corbeni. Plimbări îndelungi, după ce, împreună, rezolvăm consultaţiile.

Din vîrful unui deluşor privim spre Cheile Argeşului, care vor fi transformate, prin barajul ce se va construi aici, în maluri de lac. Topologul, Vîlsanul şi Rîul Doamnei, captate, vor ridica nivelul apelor pînă la cota dorită de constructori. Convoaie de maşini însoţesc apele Argeşului spre izvoare. Aici s-au mutat experienţa şi entuziasmul Bicazului !

Seara „mîncăm" (ne închipuim noi !) la restaurant. Sărăcie lucie ! Aprovizionare proastă.

Vineri, 22 decembrie 1961

La Rîmnicu-Vîlcea, sîntem la Secţia sanitară pe la 8. Îl aşteptăm pe doctorul Petria. Între timp, stau de vorbă cu domnişoara Duduman. Se zvoneşte că doctorul Petria şi-ar fi cerut schimbarea din funcţia de medic-şef al raionului pentru a se dedica cu totul ftiziologiei, specialitatea lui. Mi-ar părea rău !

De cum vine, doctorul Petria o întreabă pe Silvia :

— Ce părere aveţi despre circumscripţia Racoviţa ?

Silvia, care nu înţelege imediat despre ce e vorba, vrea să se lămurească :

— De ce ?

— Fiindcă, reia medicul-şef, dacă mai doriţi să vă transferaţi în raionul nostru, veţi fi titulara ei de la 1 ianuarie 1962...

După peripeţiile obişnuite ale transportului cu trenul (arhiplin) şi cu Rata (aşijderea), coborîm la mine în Boişoara, la dispensar.

Înăuntru e cald. Domnu' Roşianu ne oferă drept „bun sosit" carne prăjită şi vin fiert. Îi prezint Silviei dispensarul.

Mergem spre casă pe lună. Un cîine se repede spre noi, dar, văzîndu-mă dă din coadă. E Paşavel, prieten vechi !...

Sîmbătă, 23 decembrie 1961

După consultații, caut toată ziua gazdă, dar nu găsesc.

După-masă, cu Silvia și Roșianu — teren în Boișoara. Bolnavii care ne-au solicitat se găsesc în extremitățile satului, prilej bun pentru Silvia de-a lua contact cu Boișoara.

Îl vom vizita pe Gavrilă Chițoiu. Ulița pe care urcăm e pieptișă și glodoasă. Câinii dezlegați ne atacă primejdios. Noroc de bastonul de corn al domnului Roșianu!

Nea Gavrilă e grav bolnav. Între altele, are și o ciroză atrofică. Recomand hepatoterapie, vitaminoterapie și antispastice, insist asupra regimului, deși știu că această familie simpatică și blajină va fi curînd lovită de moarte.

Coborîm pe Ulița Mare și ne oprim la învățătorul Popescu, pentru a o revedea pe nevastă-sa. În acest caz, boala e cronică cu prognostic bun.

Bem țuică fiartă rituală și, mergînd pe ulicioare pieptișe și lutoase în susul Boișoarei, ajungem la nea Dima Davel, cioban vestit în Boișoara. Nea Dima are o sănătate de fier; în schimb, nevasta lui e bolnavă. După ce prescriem medicația indicată, nea Dima ne face bulzi ca la stînă, din brînză făcută de el astă-vară.

Seara, acasă: table, radio, lectură și controversă medicală.

Duminică, 24 decembrie 1961

Dis-de-dimineață plănuim. Azi ne hotărîm să trecem muntele și Oltul (ca într-un cîntec popular); sîntem curioși să vedem cum o fi Racovița.

Ieșind din Bumbuești, panglica noroioasă, dar strălucitoare a potecii, coboară pînă într-o vale. Urcă mai încolo sprintenă un deal și încă unul, trece pe sub stîlpii funicularului, care leagă rampele de la Titești de Valea Oltului, și se unește cuminte cu drumul larg, de căruță, în gura satului Clocotici. Pînă-n Valea Oltului mai traversăm satul Brad, străjuit de o biserică arătoasă, și Racovița, unde oprim la sfat. Ni se spune că președintele racovițean e

peste Olt, în Cornet, la Ţuţuleşti. Acolo se află şi dispensarul.

Oltul — aici apă largă, adîncă şi leneşă — îl trecem pe o punte suspendată şi oscilantă.

Dispensarul — un antreţel şi o cameră — se află într-o casă particulară. E destul de bine utilat şi are chiar şi arhivă ! Dintre salariaţi, cunoaştem o soră de ocrotire şi pe moaşă.

Cu preşedintele sfatului din Racoviţa ne întîlnim la M.A.T. Auzind vestea că satul va avea un medic nou, cinsteşte cu noi cîte un ţoi de ţuică şi urează :

— Să fie într-un ceas bun !

Luni, 25 decembrie 1961

Azi am hotărît ziua mutării mele, găsind gazdă chiar în vecini, la Dima Mihai.

Casa „mea" e cochetă, zidită trainic, cu balcon larg, înconjurat de bolţi succesive şi scară de piatră ducînd la catul de sus. Gardul de la drum e din zid, închizînd o grădiniţă de flori, acum pustie. Peste drum se află biserica şi şcoala din vale. Acareturile sînt în spatele casei. Dima Mihai e gospodar : are o vacă frumoasă, vreo zece oi, o poiată de păsări, doi porci şi ceva pămînt.

Ajutat de Silvia şi de Roşianu fac transbordarea de la o casă la alta. Nasture îmi împrumută un godin ; îl montăm în camera mea, care n-are sobă.

În timp ce eram ocupat cu mutatul, mă caută un ţăran înalt, cu privirea sticlind vicleană, avînd favoriţi, mustaţă scurtă şi buze subţiri, surîzînd răutăcios.

Mă somează brutal să-l însoţesc imediat la Bumbueşti, pentru a-i vedea copilul bolnav. Îl întreb de cînd e bolnav copilul şi-mi răspunde că de vreo trei zile.

— De ce n-ai venit pînă azi cu el la dispensar ? zic.

— Fin'c-am avut triabă... îmi răspunde.

Îi atrag atenţia că azi e ziua mea liberă şi îi dovedesc că, pe deasupra, mă şi mut. Îmi răspunde nepoliticos :

— Azi e şi ziua mea liberă...

Ca să închei discuția, îi spun să-și aducă în decurs de două ore copilul la dispensar, să-l văd. Pe solicitant îl cheamă Dode Piloiu și aflu că-i fiul lui moș Vifor.

Cum terminăm cu mutatul, mergem la dispensar. Zăpada e mare. A nins, spornic, toată noaptea. Satul s-a umplut de colindători. Mai toți sînt cu steaua.

Fetița lui Dode Piloiu are o bronșită banală. Prescriu medicația necesară, dar omul pleacă nemulțumit. Ar fi vrut să merg eu la Bumbuești.

Adresa de la Sanepid, de azi, mi se pare în genul celor notate odinioară de doctorul Ulieru : „...să se trimită numele tuturor copiilor surdomuți născuți din părinți sterili". Cîteodată ni se mai cer și nouă inepții...

Marți, 26 decembrie 1961

La dispensar, consultații și mici intervenții chirurgicale. Foarte multe afecțiuni ale căilor respiratorii superioare : bronșite, traheite, sinuzite, rinite.

Am incizat și un panarițiu enorm.

Înainte de-a începe lucrul la un plan de perspectivă al circumscripției, stau de vorbă cu președintele Popa despre condițiile grele de lucru de la dispensar, pricinuite de lipsa lemnelor. Îi spun :

— Dumneata știi că Roșianu trebuie să ceară mereu lemne de pomană de la joagărul gospodăriei ? Aprobi așa ceva ?

— Nici nu aprob, dar nici nu dezaprob, răspunde diplomatic președintele, și ne asigură că va face tot posibilul pentru a ne satisface.

Silvia trebuie să plece. Ne învoim în Găujani cu nea Nate — care are o sanie și-un cal bun — să ne ducă pînă la Cîineni. Plecăm pe la prînz. E o vreme de basm hivernal. Gerul e uscat, soarele orbitor și cerul translucid. Zăpada scîrțîie viu sub pași. Sîntem înfofoliți în sarici uriașe și trîntiți comod în fîn, pufăim la aburi ca locomotivele.

Nea Nate mînă calul, trosnind amarnic din bici. Roibu, voinic, țesălat, cu părul lucios și fundițe împletite-n coamă, aleargă voios, sunîndu-și clopoțeii.

Ah, voi sănii ! Și voi, cai, voi, cai !
Numai dracul v-a scornit, mișelul !
Peste stepă,-n goană, cu alai,
Rîde pîn' la lacrimi clopoțelul.

Toate par aidoma versurilor lui Serghei Esenin ; numai stepa nemărginită lipsește...

Străbatem în goană camionul înecat de zăpadă al Boișoarei. Trecem ca vîntul pe lîngă moara lui Pancioi. Privesc cu aceeași uimire dintotdeauna figura de piatră, cu profil enigmatic, care străjuiește drumul în dreptul unei gîtuituri a văii, acolo unde apele pîrîului Valea Găujanilor se amestecă cu Boișoara. Acum, pe creștetul sfinxului odihnește zăpada, în cușmă pufoasă. Apa Boișoarei, în matca ei bolovănoasă, e de un albastru metalic. Zărim pentru o clipită, scăpărînd între alți giganți de piatră, gătiți în hlamide albe, Surul semeț. Grebleștii, în care oprim pentru cîteva clipe, ne par un sat dintr-un basm german. Au casele din turtă dulce : roșii, galbene, cărămizii sau pictate, cu acoperișurile din zahăr tos... De la Colțul Călimării, unde bate mereu vîntul turbat, vedem în toată măreția ei solemnă Valea Oltului, pierzîndu-se în umbrele viorii și-n pîclele înserării...

Miercuri, 27 decembrie 1961

Sînt trezit din somn de lăutarii boișoreni — Cristea-tatăl cu cei doi băieți ai săi — care au pornit-o cu colindul. Băieții încheie :

Că noi sîntem mititei,
Ne mănîncă cîinii răi,
Să ne dați și nouă bani,
La anul și la mulți ani...

Iar eu mă execut...

Înainte de-a pleca la dispensar, unde trebuie să pregătesc centralizatoarele care cuprind activitatea Boişoarei pe întregul an 1961, stau de vorbă cu Dorina (gazda mea), care are doi copii : Mihăiţă, un puşti slăbuţ şi bălai de vreo 5 ani, şi Tudoriţa-Liţa, de aproape 3, grăsuţă, bucălată, cu ochii negri. Mihăiţă, vrînd să se împrietenească cu mine, îmi spune poveşti. Mă fixează insistent şi începe :

— Area odată o Scufiţă Roşie. Şi o mamă a Scufiţî... Şi aduna flori... 'Tale n-auzi ? mă trage de mînecă Mihăiţă, crezînd că nu-s atent...

Mă sfătuiesc cu Roşianu în privinţa raportării finale anuale. Ce să facem ? Să „fabricăm" noi cifrele, folosindu-ne de mediile lunare ale ultimelor două luni ? Să raportăm numai cifrele de care dispunem ? Să nu raportăm nimic ? Arhiva de la dispensar e o catastrofă !

În afara activităţii din ultimele două luni, pe care-am înregistrat-o conştiincios, în restul anului n-am găsit date decît pentru perioada 1 ianuarie — 20 martie.

În celelalte luni — haos !

Lucrăm pînă la 8 seara. Am mai descurcat cîte ceva, pe ici, pe colo...

Acasă mă aşteaptă un ospăţ regesc. S-a tăiat porcul !

Ascult *Simfonia a VI-a, „Pastorala"*, de Beethoven. E atît de primăvăratică şi de optimistă, încît, privind afară, am impresia unei nopţi de mai...

Joi, 28 decembrie 1961

Toată noaptea a plouat. Afară-i soare. Pe jos e polei şi arborii s-au îmbrăcat în teci de gheaţă, argintii. Spectacolul e feeric, dar, din păcate, trecător. Pînă la dispensar mă dau pe gheaţă...

Pe cît e de frumos afară, pe-atît de urît mi se pare în dispensar, unde-i umezeală şi frig. Mulţumim cît mai repede puţinii pacienţi şi plecăm pe teren.

Urcăm spre sfat, în dorul lelii, nu cu treabă precisă, ci pentru a ne bucura de priveliştea largă.

Loviștea a îmbrăcat azi straiele ei cele mai somptuoase și ne place s-o privim. Albele cîmpuri par de beteală, iar văile Coziei și apa Oltului sînt cotropite de umbre cenușii-albăstrii. Turlele de tablă ale bisericii din Găujani sclipesc de parc-ar fi din argint topit. Boișoara, fată vrednică, încotoșmănată în blană albă, de miel, ne surîde sfioasă...

Pînă la Dima Davel ne însoțește nea Nicolae Davel, perceptorul sfatului. Dezbatem problema creației lumii, dînsul pe poziția biblică, eu pe-a bunului-simț. Încerc totuși să nu-l supăr. E un om de mare ispravă...

Apusul soarelui ne surprinde aproape de poalele Cetățelei. Vrăjiți, ne oprim. Pe crestele munților Lotrului licărește un jar rece. Soarele, imens și înghețat, pare-un amestec de sînge cu aramă coclită. Cerul verde, ca apa stătută, înghite șuvițele viorii de lumină, prelinse spre Brezoi, iar Oltul lucește cărămiziu. Cozia e înfășurată în falduri și marame multicolore, ruginii, viorii, violete...

Vineri, 29 decembrie 1961

Toată ziua — scripte și hîrțoage. Completăm listele de inventariere, în prezența președintelui sfatului. Numărăm toate medicamentele, tabletă cu tabletă, flacon cu flacon, fiolă cu fiolă. Înmulțim cantitatea fiecărui medicament cu prețul lui spre a obține totalul valoric, verificăm să nu greșim, reluăm numărători și calcule, ba ne și poticnim pe ici, pe colo. Oare cît să coste un scaun? Dar masa noastră uzată? Dar patul de scîndură, zis canapea de consultație? Dar șaua de lemn, pe care nu știu de ce-o ținem?

Pe la 10 seara plec spre casă și n-am isprăvit încă treaba.

Deși sînt foarte obosit, nu pot adormi.

Ascult muzică preclasică: Vivaldi, Pergolesi și, mai tîrziu, Bach.

Abia aținisem, cînd sînt trezit de voci sălbatice. Cu inima zvîcnindă, înspăimîntat, ascult. Strigă băieții de prin vecini, care chefuiesc:

— Dorinooo! N-ai niște unsoare să prăjim carnea?

Sîmbătă, 30 decembrie 1961

Buimac de nesomn, fug pe la 8 spre dispensar. Examinez cazurile mai urgente și trec iar la scripte.

După zece ore de scriptologie, calcule și nervi, sîntem gata!

De vorbă cu Dima, la o țuică fiartă. Dorina ne întrerupe și povestește ceva, repede-repede. Dima observă mucalit:

— La femei puterea e în gură...

Crainicul vorbește la radio despre pace. Dima completează:

— Așa e bine: „cu pace în țară și război în casă". Și, rîzînd, arată spre războiul de țesut din colț.

Dorina, și ea, ne destăinuiește în bătaie de joc că e de harnică la război:

— Pusei pînza cînd da frunza,
Și-o țesui la sîn' Vasile.
E de lungă cît o pungă,
Și de lată cît o spată.

Bag de seamă că mulți din locuitorii Boișoarei, printre care și Dima, sînt, spontan, moraliști și filozofi, așa după cum Monsieur Jourdain făcea proză fără să știe...

Duminică, 31 decembrie 1961

Satul pregătește o primire cît mai sărbătorească pentru Noul an. Dacă n-aș fi fost poftit la Rîmnicu-Vîlcea, aș fi rămas cu bucurie în Boișoara...

Pentru că plec, gazdele vor să mă omenească, așa, ca de Anul nou. Sînt silit, în patru ore, să mănînc și să beau zdravăn de trei ori împreună cu ai casei.

Luni, 1 ianuarie 1962

Am petrecut Revelionul împreună cu unchii mei vîlceni.

Seara, tîrziu, găsind o cameră liberă la hotel, mă bucur de liniștea adîncă, pentru... a completa listele de inventa-

riere. Lucrez și la raportul activității de pediatrie, pînă cînd mă biruie somnul.

Marți, 2 ianuarie 1962

Spre prînz, cînd m-am trezit, ningea. Ies în oraș să mă plimb și-l întîlnesc pe dr. Zeană. Mă poftește la o partidă de table și-mi povestește întîmplări hazlii de la Muiereasca.

La hotel mai trec cîteva din prețurile unor obiecte de inventar, aflate de la Micky (dr. Zeană), care și el le-a aflat de la altcineva...

Miercuri, 3 ianuarie 1962

Dimineața mă înființez la Secția financiară, unde trebuie să depun inventarul. Abia după aceea pot ridica salariile. La Secția sanitară — ședință mare. Azi a sosit și Silvia, cu toate formele de transfer rezolvate.

În gara Cornet, unde coborîm, privim cu interes la un mistreț uriaș — împușcat de vînători în pădurea din preajmă —, zăcînd greu pe peron.

Joi, 4 ianuarie 1962

De dimineață, în toiul consultațiilor, bate la ușă și intră nea Ion Ceaușilă. Fără nici o introducere prealabilă, mă anunță :

— Am venit. De Găujani să nu mai duceți grijă și să mă dați pe mine acolo...

Și vrea să iasă.

Regret că trebuie să tulbur simplitatea sublimă a situației și să întorc din drum gospodarul, dar n-am încotro : îi spun, privindu-l stăruitor în ochi :

— Tovarășe Ceaușilă, de bunul mers al circumscripției mă ocup, cu voia dumitale, eu, ca medic de circumscripție. Ce vei avea de făcut îți voi comunica întotdeauna în timp

util. Deocamdată, du-te dumneata pînă la Tantana Ion, în Boişoara, colea, în vîrful dealului, să vezi dacă mai are copilul bolnav. Acum poţi pleca !

Nea Ion a ieşit mormăind... Credea că voi amputa circumscripţia pentru a-i lăsa, în exclusivitate, o „halcă" : Găujanii...

Încep lucrul la planul anual al circumscripţiei. Sînt, în mare, cam 150 de tipuri de sarcini...

Sîmbătă, 6 ianuarie 1962

Mă trezeşte din somn frigul. Pe geamuri au răsărit flori de gheaţă. Încerc să mă spăl afară, dar nu-i posibil : e într-adevăr gerul Bobotezei !

La dispensar — cald şi bine. Pacienţi — mai de loc. Totuşi, nu pot pleca înainte de 3.

La 5 mă reîntorc şi pînă la 10 seara lucrăm la catagrafie, în vederea vaccinărilor antipoliomielitice.

Pe-afară cîntă colindătorii...

Duminică, 7 ianuarie 1962

Stăm în trei, la dispensar, şi catagrafiem de zor populaţia pînă la 31 de ani, care va fi vaccinată antipoliomielitic începînd de mîine.

Nea Ion ne pofteşte în Găujani, azi fiind ziua lui onomastică : sfîntul Ion... Ceauşilă ! Bineînţeles că mergem !

Spre Găujani ne conduce chiar nea Ion. În drum n-avem loc de mulţimea colindătorilor, de la prichindei la găligani, mai toţi agitînd ţăcăraie şi ţililii şi stropind în dreapta şi stînga cu agheasmă.

Să mai aibă curaj necuratul să se aventureze prin Găujani... Păi, dracu-l ia !

Ion Ceauşilă are gospodărie cuprinsă, în Găujani, lîngă vechea moară de apă. Casa bătrînească, cu zid gros, de cetate, are un cat şi prispe de lemn. În pivniţă poţi întoarce

carul... Lea Dedu, nevastă-sa, ne întîmpină ospitalieră. Nea Ion își cheamă și copiii, vreo cinci fete voinice și frumoase, semănîndu-i.

Grăbim spre Boișoara, unde se va înfăptui azi, ca-n toți anii de sfîntul Ion, un ritual străvechi.

Ajungem în sat luminați de razele roșietice ale soarelui la apus. Pîrîul e acoperit de punți verzui, translucide, de gheață. Din loc în loc, prin copci, apa fumegă.

Pe amîndouă malurile s-au strîns, ciotcă, boișorenii curioși. Toți sînt încotoșmănați: femeile cu bundițe de lînă colorată, bărbații în cojoace. Numai eroul principal al zilei e dezbrăcat...

Sub podețul de bîrne de la Nasture și în susul lui, gheața a fost spartă, așteptîndu-și... înotătorul, pe Ion Ruhat, un bărbat slab, puțin cocoșat și negricios, cu mustăți, păr negru și fața brăzdată de riduri adînci. De cum asfințește soarele, trupul i se arcuiește prin aer și se cufundă în apa înghețată. Lumea începe să se agite și să murmure, apropiindu-se mult de apă, să vadă tot. Cuprins de-o frenezie pe care n-o pot înțelege de loc, badea Ion se zvîrcolește în apă ca un delfin. Cînd nu mă aștept apucă de pe mal o căldărușă și începe să ne stropească. Femeile țipă ascuțit și fug care-ncotro! Și unde-i îmbulzeala mai mare, acolo azvîrle și nea Ion apa... Bărbații, prinși în vîltoarea jocului, se îmbrîncesc între ei. Cîte unul mai face și baie. Cînd se lasă înserarea, petrecerea ia sfîrșit. Nea Ion Ruhat trece, tremurînd, cu căldărușa întinsă, pe lîngă cei stropiți — cărora apa le va aduce noroc! — și fiecare-și lasă obolul.

Abia după încă trei ore de lucru la catagrafie, ajung și acasă.

Lectură la o lampă chioară.

Luni, 8 ianuarie 1962

Am făcut un plan de acțiune amănunțit pentru vaccinările antipoliomielitice. Vom începe cu vaccinarea în Boișoara, la dispensar. Am anunțat oamenii din timp, prin

afişe, foi volante şi prin viu grai. Astăzi, începînd de la 6 şi jumătate dimineaţa, aşteptăm, cu drajeurile de vaccin şi cu registrele pregătite, sosirea boişorenilor.

Rezultatele trebuie comunicate telefonic la orele 16.

Cînd şirurile lungi de oameni se răresc, plecăm pe teren, după alţii. Urcăm în Boişoara la casele cele mai cocoţate şi mai depărtate, de unde credem că oamenii ar veni mai greu pînă-n vale.

Pe cînd ne întoarcem spre casă, mă poftеşte un vecin să-mi arate ceva. „Oare ce-o fi ?" mă întreb. Vecinul deschide portiţa unui coteţ şi scoate din el, trăgînd cu putere de lanţ, o... vulpe ! Nu-i prea mare ; are părul zbîrlit, urechile ciulite şi ochi galbeni, ascunşi sub pleoape oblice. Cînd şi cînd, sticleşte spre noi cîte-o privire piezişă şi îndrăzneaţă. Dacă te apropii, rînjeşte, dezgolind dinţi fini, albi, ascuţiţi şi lucioşi, clempănind sec spre tine. De te simte apropiindu-te fără teamă, se preface moartă ! Au prins-o astă-noapte la găini.

Mă interesez de soarta ei. Femeia ar vrea un guler, bărbatul ar vrea s-o vîndă unei grădini zoologice, iar vulpea ar vrea să se-ntoarcă în pădure...

Seara, discuţie aprinsă, pe marginea unor texte din *Biblie,* cu gazda mea, care vrea să mă convertească la creştinism.

Marţi, 9 ianuarie 1962

Prima vizită în dimineaţa asta o fac vulpii. Ca şi ieri, curioşii mişună. Toţi trag de lanţ şi încearcă s-o mîngîie, s-o lovească, ori s-o întărîte. Vulpea, încăpăţînată, nu se mai atinge de nici un fel de hrană şi se preface moartă din ce în ce mai des. A scormonit cu ghearele o groapă în pămînt şi a ros mult din lemnul portiţei. Ofer 100 de lei omului pentru eliberarea vulpii, dar sînt refuzat. Între curioşi se formează tabere opuse. Numai vulpea, privindu-ne pe furiş, cu fulgerele galbene ale ochilor ei, nu e în nici o tabără. E în coteţ, legată cu un lanţ mai tare decît forţele ei sleite...

În Găujani, ne fixăm cartierul general pentru vaccinări la școală. Oamenii sînt foarte binevoitori și vin cu mult mai mulți decît în Boișoara. Îmi verific părerea că găujănenii sînt oamenii cei mai de treabă din circumscripția mea. În drum spre casă, intru aproape din gospodărie în gospodărie la oamenii care mă cheamă, ba pentru bolnavi, ba pentru a mă cinsti cu cîte un păhărel de țuică...

Miercuri, 10 ianuarie 1962

Înainte de-a pleca spre Bumbuești, la vaccinări, aflu că vulpea ar fi murit. Mă reped pînă la vecini și-o văd întinsă, cu blănița ninsă, rece și nemișcată. Nici nu-mi vine să cred că această mică ființă, atît de vie și de sălbatică, a putut muri ! S-a tot prefăcut, biata, pînă cînd a murit...

O tragedie — în fond sfîșietoare — s-a petrecut sub ochii noștri nepăsători, provocată de noi. Oare „stăpînii" de trei zile ai vulpii sînt mulțumiți ?

La Bumbuești, în localul căminului cultural, așteptăm în van cu vaccinările pînă pe la prînz. Apoi se produce o astfel de îmbulzeală, încît fac scurtă la mînă scriindu-i în registru.

Mergînd spre Boișoara, sîntem solicitați de cîțiva bolnavi. Dialog în casa unei mătuși :

— Cîți ani ai, măicuță ?

— De, maică, nu știu, că n-am fost la botez ! Da' dacă eram băiat, eram deodată cu Mihăilă a' lu' Mohanu, tale îl știi. Așa, muiere, nu știu...

Ca de obicei cînd avem timp, facem cîte o vizită profesorului Ion Popa, directorul școlii din Boișoara. E un om slăbuț, cu frunte mare, ochi albaștri și căutătură blajină. Mi s-a părut întotdeauna un interlocutor plăcut. Soția e învățătoare, iar cei doi copii, foarte îngrijiți, sînt frumușei și timizi.

Joi, 11 ianuarie 1962

Pe cînd mă spălam în curte, Dorina îmi arată primul miel fătat anul acesta : negru, cu blănița încrețită, are picioare lungi, șovăitoare și priviri candide. Gazda îmi spune :

— Ați văzut miel negru, don' doctor. De-acu vă merge bine tot anu'...

La dispensar sîntem azi toți foarte veseli. De multe ori mă gîndesc : oare de ce sînt vesel (sau trist) ? Mă-ncearcă deseori stări sufletești cu o colorație afectivă foarte precisă, dar al căror mobil nu-l descopăr. Și astăzi, prin coincidență, sîntem toți optimiști și bine dispuși...

Primesc după-masă vizita lui Gigi, care, sfîrșind ca și mine vaccinările, vine însoțit de moașă și de oficiantul sanitar Costică Bodoc. Fiind gazdă, vreau să-i fac să se simtă cît mai bine. Aranjez astfel, încît la masă să fie carne din belșug, murături berechet și țuică gîrlă...

După-amiază umblăm prin Boișoara, jucăm table și stăm la taclale. Gigi, vînător prin vocație și în realitate, îmi povestește despre haitele de 20—30 de lupi care bîntuie de vreo trei zile Perișanii...

Comparăm, după întîmplările povestite, greutățile pe care le întîmpinăm la circumscripțiile noastre. După renume, cele mai grele circumscripții din raionul nostru ar fi Malaia (cu satele Voineasa și Ciunget), Perișanii și Boișoara. La Perișani populația e ceva mai numeroasă decît la Boișoara și-i dispersată pe o întindere mai mare. Satele lui Gigi au nume sonore și sînt, cred, foarte vechi : Spinu, Podeni, Mlăceni, Băiașu, Perișani, Pripoare, Surdoiu și Poiana.

Încheiem ziua la o șezătoare, în vecini.

Duminică, 14 ianuarie 1962

În urma unei note telefonice urgente, ne revedem pe neașteptate, toți medicii raionului, strînși laolaltă în marea sală a Casei de cultură din Rîmnicu-Vîlcea, convocați la conferința raională a Crucii roșii. Ședința începe. Ascultăm tot soiul de rapoarte, mai mult sau mai puțin interesante (mai degrabă mai puțin...).

În timpul discuțiilor, ne-a impresionat pe toți intervenția lui Mișu Rebegel, al doilea înscris la cuvînt, care, îmbrăcat într-un pitoresc costum național din Loviștea, și-a început cuvîntarea cu înflăcărare :

— Aduc tuturor celor de față salutul fierbinte al colectiviștilor Gospodăriei agricole colective „Steagul Roșu" din Boișoara...

Mișu expune documentat și cu patos atît realizările, cît și greutățile Boișoarei pe tărîm medical. Îl ascultă în sală, magnetizați, delegații celor 43 de comune ale raionului și din cele 5 așezări urbane... Nu sîntem noi, boișorenii, chiar așa, niște fitecine...

După pauză, se alege noul comitet raional al Crucii roșii. Sînt propus și ales și eu și mă voi ocupa de comunele Boișoara și Titești.

Marți, 16 ianuarie 1962

Din pricina gerului și-a lipsei totale a lemnelor, am întrerupt consultațiile la dispensar și le-am continuat acasă. Nu-i cea mai bună formulă, nici cea mai legală, dar ce să fac ?

După-amiază, împreună cu Roșianu, la o urgență. Unei bătrîne i-a spintecat vaca sînul. Coasem rana și prescriem tratamentul preventiv, antiinfecțios.

Mîine are loc, din nou, obișnuita ședință raională, de la care nu pot lipsi.

Au început să nu-mi mai placă drumurile astea, atît de dese. Timpul mi se fragmentează, iar despre continuitate nici vorbă nu poate fi.

Luni, 22 ianuarie 1962

Ieri am fost la București, între două trenuri. Am luat-o pe mama cu mine, la Boișoara. Drumul a fost greu. Am întrerupt călătoria, în așteptarea trenului de legătură, la Piatra-Olt, și am înghețat într-o sală cu soba pustie.

Călătoria între Cîineni și Boișoara mi se pare acum cu totul normală. Mama nu și-a putut închipui însă, nici din scrisori și nici din povestirile mele, că așa ceva poate exista ! Realitatea a fost mai bogată decît orice fantezie ! Și totuși am ajuns întregi și nevătămați la Boișoara. Și, în vreme ce afară gerul nu cunoaște opreliști, nouă, în mașină, ne-a fost cald...

Domnu' Roșianu, rugat de mine, ne-a așteptat cu friptură de porc la grătar și cu vin îndulcit, fiert bine cu scorțișoară. Mama se minunează de tot ce vede în dispensar. Impresiile noi o copleșesc.

Acasă, după ce mîncăm iarăși, Dorina pregătește mamei un pat împărătesc...

Marți, 23 ianuarie 1962

Lucrăm de zor, toată dimineața, la catagrafia provizorie a populației. Consultațiile le dau... printre picături.

La sfat, confruntăm datele culese din teren cu cele consemnate în registrul agricol. Ale noastre sînt mai precise și mai complete.

Deși n-am pregetat nici o clipă la întocmirea catagrafiei, doctorul Luscalu, în „trecere și control" pînă la Perișani, se arată nemulțumit.

Mama n-a vrut să mănînce fără mine la prînz și m-a așteptat pînă seara. I-am făcut morala cuvenită și, înfometat ca un lup, am mîncat de-am stins...

Sîmbătă, 27 ianuarie 1962

Miercuri, joi, vineri și azi am fost cu mama prin sate, pentru administrarea celei de-a doua doze de vaccin antipoliomielitic. Greutatea a constat în aceea că a trebuit să-i găsim pe absolut toți cetățenii vaccinați prima oară. Am avut mare bătaie de cap. Totuși am terminat cu bine și administrarea a doua (deși nu 100%...).

Duminică, 28 ianuarie 1962

Dimineaţa, la şcoala din vale, îi aştept pe cei cîţiva boişoreni care mai aveau de primit vaccinul. Nu vin toţi.

Mă hotărăsc să merg pe seară, din şezătoare în şezătoare, pentru a împărţi vaccinul antipoliomielitic rămas. Zis şi făcut. De cum se înnoptează, plec în sat. E ger. Zăpada trosneşte. Îmi luminez calea cu lanterna. Prin şezători, unde nu stau decît foarte puţin (împotriva dorinţei mele...), am şi cîteva mici ciocniri cu diverşi băieţandri, care nu vor să ia vaccinul, dar vor să mă ia peste picior.

Într-un tîrziu, după ce-am distribuit tot vaccinul pe care-l luasem cu mine, plec spre casă. Lumina-i puţină şi lanterna abia mă ajută. Pe cînd coboram din dealul Boişoarei, mă îngheaţă spaima. Zăresc lupii, în haită de patru-cinci jivine, aproape de drum. Cu inima zbătîndu-se pasăre în colivia pieptului, cu tîmplele zvîcninde şi auzul aproape pierdut, transpirat, abia mă mişc. Dar îmi revin şi încep să cobor repede. Cînd mă uit înapoi, îi văd opriţi pe nămeţi. După ce-i pierd din ochi, la o cotitură, o iau la goană, şi nu mă opresc decît după ce trec Boişoara. Cîinii satului urlă într-un cor lugubru.

Rămîn o clipă în curte să-mi trag sufletul, mă şterg de sudoare şi intru în casă, hotărît să nu-i spun nimic mamei, care-ar leşina de groază.

Dorina, ciulind urechea, zice :

— Latră cîinii a lup...

Mă culc, sfîrşit de oboseală. Am tras o spaimă soră cu moartea...

Luni, 29 ianuarie 1962

Azi, ziua fiind luminoasă, plec cu mama în Găujani, mai cu treabă, mai fără. Nămeţii înalţi de zăpadă, aşternuţi pe cîmpuri şi dealuri, strălucesc feeric. Vreme împărătească. Cerul pur, zăpada cristalină, priveliştile întinse pînă hăt, departe îmi dau o sete de viaţă turbată. O las pe mama s-o ia înainte şi, cînd sînt sigur că nu pot fi văzut de nimeni, fac tumbe în zăpadă...

Cu aparatul de fotografiat spînzurat de gît, cu mama de braţ, ne plimbăm alene prin Găujani. Oamenii, cuviincioşi, ne dau bineţe.

Dimineaţa soare şi seara ninsoare...

Joi, 1 februarie 1962

Pe cînd completam în registrul de consultaţii rubricile obligatorii pentru orice pacient, pun întrebarea obişnuită :

— Cîţi ani ai, bade ?

Bolnavul, un moş din Găujani, îmi răspunde zîmbind cu toată faţa :

— Apăi, să tot hie, mai mult nu e, că de cînd m-a făcut mama nici o zi n-am lipsit...

După prînz plecăm spre Cîineni cu sania : mama, eu, nea Ion şi nea Nate.

Ninge şi suflă rece vîntul. La ieşirea din Boişoara, spre Greblești, ne aleargă dezlănţuită viforniţa. Ni-s genele şi sprîncenele ninse. Calul opinteşte din greu prin nămeţi...

Ne-am răspîndit în direcţii opuse : mama cu nea Nate înapoi spre Boişoara, nea Ion cu mine la Rîmnicu-Vîlcea, după medicamentele farmaciei gratuite.

Luni, 5 februarie 1962

Împreună cu domnu' Roşianu, urc înaintea amiezii pînă la nea Gavrilă Chiţoiu. Constatăm că bolnavului îi este din ce în ce mai rău, iar medicamentele pe care i le administrăm nu-şi mai fac efectul scontat.

Încerc să-l conving, pe el şi pe-ai lui, de necesitatea internării (în care, de fapt, nu mai cred de mult nici eu !), dar nu reuşesc să-i fac să se hotărască. La drept vorbind, internarea, ca şi tratamentul actual, nu mai pot aduce modificări în evoluţia bolii. Totuşi, îl consult îndelung, îl îmbărbătez, creez o atmosferă veselă şi nu mai contenesc cu sfaturile. Palpatoriu şi percutoriu observ ficatul : mic, dur, crenelat, ca un bolovan, ficat de ciroză. Abdomenul, plin de lichid, e umflat. Pe pielea întinsă, translucidă, re-

țeaua venelor, împletită și divergentă, desenează „capul meduzei". Ascita ar trebui puncționată, spre a-l ușura cît de cît pe bolnav. Prefer însă expectativa. Ezit, pentru a evita pierderile masive, noi, de proteine din ascită și pentru a nu produce un șoc accidental.

Mă simt legat de mîini și de picioare în fața acestui bolnav condamnat, pe care l-am îndrăgit mult.

Marți, 6 februarie 1962

Cînd abia sfîrșisem cu pacienții, mă roagă miliția nul cel tînăr să mergem împreună la Stana Busuioc, o bolnavă cronică, cu oligofrenie de gradul III și gușă plonjantă, care ar fi fost violată de Călin, zis Nebunul, un flăcău din Boișoara.

În urma anchetei întreprinse, ajungem la concluzia că faptele s-au petrecut întocmai de cum fusesem informați. Biata femeie, plîngînd în hohote, ne povestește, gîngăvind și mai mult prin semne, că, singură și neajutorată, nu se poate nici apăra, și nici hrăni ca lumea.

Scriu un referat pe care-l adresez Oficiului de prevederi sociale al raionului, opinînd pentru internarea bolnavei într-un serviciu de specialitate sau într-un cămin de bătrîni. De Călin se va ocupa Miliția.

Miercuri, 7 februarie 1962

În drum spre o bolnavă bătrînă din Găujani, ne însoțește un băiețandru. Între altele, ne dezvăluie cum numără pe-aici miresele zilele pînă la nuntă :

— Luni, marți — una, miercuri, joi — două, vineri, sîmbătă — trei...

Bătrîna de 73 de ani pe care-o vizităm are pelagră. Sindromul cutanat, ca și cel digestiv, sînt accentuate. O hrănim cu linguriță și-i prescriem gratuit vitamină PP, complex B, viplex, vitamină C, precum și antidiareice.

Coborîm spre Boișoara pe ulița povîrnită de lîngă biserica nouă a Găujanilor. Azi a fost cald și sub zăpadă pămîntu-i cleios. Bocancii ni s-au încărcat de clisă.

Ne opreşte din drum şi ne poftеşte în casă o femeie plînsă, subţirică. Are un copil bolnav. Îl examinez. Diagnosticul prezumtiv : diabet insipid. Ionică e un băieţel negricios, de vreo 7 ani, îngrozitor de slab, aproape caşectic. Are ochii mari, profunzi, căprii, catifelaţi, încercănaţi vînăt. Gîtul subţire abia sprijină capul, parcă prea mare pentru el. Observ o hipertricoză ca de adolescent. Urinează cîte 10—12 litri pe zi şi bea apă tot timpul. A fost internat la Spitalul de copii din Sibiu, dar s-a întors în aceeaşi stare în care plecase. Copilul este un virtual condamnat la moarte, dar nimeni nu trebuie să afle acest prognostic. Se uită la mine cu ochii lui buni, nefireşti, avînd gene lungi, moi şi dese, şi-mi zîmbeşte chinuit, tremurîndu-şi mustaţa precoce. Mă întreabă, vorbind subţire :

— Cînd mă fac bine, nene ? şi se joacă cu un nasture al hainei mele.

Glumesc, îl trag de mustăcioară şi de favoriţi şi mă joc cu el, copleşit de-o tristeţe nesfîrşită...

Joi, 8 februarie 1962

Nea Ion, pe care l-am trimis după lemne la Cîineni, s-a achitat azi mulţumitor de această sarcină. M-a mirat însă modul în care s-a manifestat ulterior. A încuiat lemnele în pivniţă, a luat cheia, a băgat-o în buzunar şi, plin de ifose, a declarat că nu va permite nimănui să umble în pivniţă fără a fi şi el de faţă. Îl întreb :

— Dar mie-mi dai voie, nea Ioane ?

Rîzînd mînzeşte, nea Ion răspunde cu îndoială :

— De...

Fără a ridica tonul, dar foarte hotărît îi cer cheia şi-l trimit pe teren. Ciudată fire de om, nea Ion al nostru...

În urma cercetării lemnelor, am observat o lipsă de vreo 2—300 de kilograme...

Am început să administrăm iar vaccinul antipoliomielitic. La rînd e Boişoara. Mergem prin sat, din casă în casă.

Vineri, 9 februarie 1962

Azi am împlinit 26 de ani.

După ce mi-a urat fericire, mama a plecat cu sania la Cîineni, și de la Cîineni, cu trenul, via Sibiu—Brașov, la Poiana Țapului, cu treabă.

Vaccinăm și azi în Boișoara. Ajung acasă pe seară, tîrziu.

Sîmbătă, 10 februarie 1962

Cu noaptea-n cap ne-am înființat cîteștrei în Găujani. Goarnele răsună pe dealuri și poporul coboară în vale, la școală. Tot vaccinînd, ne prinde seara...

Petre Nate, vizitiul nostru benevol, ne poftește la o petrecere. Osteniți, intrăm în casă și ne așezăm. După ce ne „integrăm" atmosferei, privim în jur : mesenii, cu chef, cîntă și spun snoave. Toată lumea e atentă mai ales cînd vreun veteran povestește întîmplări din armată și din război — subiecte ținute la mare preț... Lăutarii omoară scripca, țambalul n-are timp nici să ofteze, iar fluierașii par vrăjitori ! Tîrziu, vine și vremea mult așteptată a jocurilor...

După o horă, învîrtită de flăcăi și fete pe pămîntul bătucit, se-ncinge o ursărească. Un ceaun de jar se deșartă pe lutul din mijlocul casei, patru-cinci flăcăi se prind unul de altul și se pornesc să frămînte pămîntul, jucînd pe vine și sărind peste foc, în ritmul ameților al cîntului. Flăcăii se desprind și se-adună, se învîrtesc supli în jurul movilei de jar și, deodată, apucînd bîte groase, ciobănești, se sprijină în ele și se avîntă în zbor, peste pălălăi, ca niște draci. La un semn, fetele suflă în lămpi și camera se cufundă în întuneric. Dar dansul nu contenește. Cu jar în gură, țopăind în întuneric, dansatorii ne par un soi ciudat de arătări luminate grotesc.

Plecăm spre casele noastre tîrziu, după miezul nopții...

Duminică, 11 februarie 1962

Astăzi, în Bumbueşti, n-au venit decît patru inşi la vaccinare ! Am pornit-o atunci din casă în casă. Cu acest prilej, aflăm şi explicaţia : sînt, în duminica aceasta, patru nunţi în sat !

Marţi, 20 februarie 1962

În drum spre casă, însoţesc o trinitate simbolică : o fată din Boişoara, una din Găujani şi alta din Bumbueşti, care mergeau împreună la o şezătoare. Toate trei, foarte vesele, şuşotesc, povestesc, se înţeapă prieteneşte şi rîd cu mare poftă.

Cînd ajung la strigături — aproape de gazda mea —, se unesc spontan două cîte două şi-i recită în cor celei de-a treia stihuri care vor să ironizeze cusururi presupuse ori adevărate. La început e „dată în tărbacă" boişoreanca :

Fetele din Boişoară,
Dimineaţa, cum se scoală,
Harşti ! cu lingura prin oală...

Apoi e „împunsă" găujăneanca :

Fetele din Găujani,
Pun rochiţa pe tufani
Şi se duc după ciobani...

Nu scapă nici bumbueşteanca :

Fetele din Bumbueşti,
Vrednice-s cum nu găseşti :
— Soro, hai, nu te găteşti ?

Fata din Găujani socotind că strigătura adresată ei nu-i adevărată, le învinuieşte pe celelalte două că... „au pocit zicala", care, de fapt, ar fi aşa :

Fetele din Găujani,
Se pitesc după tufani
Şi dau gură la ciobani !

Adevărul fiind, astfel, o dată şi pentru totdeauna restabilit, mie nu-mi rămîne decît să dau bineţe fetelor, să le urez de peste gard „petrecere frumoasă“ şi să mă retrag cu mult regret !

Joi, 22 februarie 1962

Unele zile (şi cea de azi) mi se par extenuante. La 5 şi jumătate, ultimul bolnav din sala de consultaţii, al 56-lea, iese pe uşă... Cum toţi fuseseră sau grăbiţi, sau nervoşi, am simţit deodată destinderea, pe care am interpretat-o ca necesară şi binemeritată. Totuşi, cînd tocmai voiam să plec spre casă, vine val-vîrtej spre dispensar un bărbat viguros, scund, mustăcios şi aprig în priviri, ducîndu-şi în braţe copilul. Îi arăt orarul afişat pe uşă, îi atrag atenţia că-s tare obosit şi-l întreb :

— De ce n-ai venit, bade, cu copilul pînă la ora 3 ?

Tantana Ion, cioban din Boişoara, îmi ripostează :

— Fin' c-am băgat fînu-n pod, d-aia !

— Dacă-i aşa, nu te supăra mata, dar vino mîine ! îi răspund şi dau să plec, nu însă fără a examina, din treacăt, cu privirea, copilul, pe care-l văd liniştit şi, aparent, sănătos.

Tatăl, încăpăţînat şi violent, numai că n-a sărit să mă bată ! Am un schimb vehement de cuvinte cu el, examinez copilul, care n-are decît o piodermită banală, şi-i prescriu tratamentul, „binecuvîntat“ în răstimpuri de tată...

În fine, plec spre casă.

După cină vreau să citesc, dar nu reuşesc. La masa de lucru, doborît de somnolenţă, încerc să scriu pe o hîrtie cîteva „imperative“ pentru mine însumi, la care de multă vreme mă gîndeam. Adorm cuînd cu capul pe masă, cu plumb în pleoape şi cocleală în gură.

Trezit din toropeală, examinez hîrtia şi citesc, scrise cu litere inegale, tremurate şi ascendente, următoarele „maxime“ :

Ordnung muss sein [1].

[1] Cu sens de : Ordinea înainte de toate.

Continuitate.
Gîndeşte cu creionu-n mînă.
Timpul e scump, nu-l risipi.
Planificare...

Marţi, 27 februarie 1962

Unii prieteni, mai toţi „citadini" convinşi, mă întreabă :
— Ce faci, doctore dragă, acolo, la ţară, ziua întreagă ? Nu te plictiseşti ?

Întotdeauna, o astfel de întrebare, pe lîngă faptul că mă irită prin „apendicele" ei, mă şi nedumereşte într-un fel.

Bineînţeles că de plictiseală nici vorbă nu poate fi ! Mă gîndesc însă cam ce-ar trebui să răspund, cît mai cuprinzător, mai complet, mai nud şi mai apropiat de realitate, pentru a-i mulţumi şi convinge ? Doar fiecare zi, compusă dintr-o sumedenie de fapte şi acţiuni obişnuite, predominînd, de regulă, cantitativ asupra celor neobişnuite, ar putea fi bănuită — tocmai prin repetarea unor situaţii aparent identice — ca o sursă de plictiseală. Şi totuşi plictiseala nu mă prea încearcă ! Iată ziua de azi, o zi obişnuită, lipsită de fapte ieşite din comun, asemănătoare cu multe alte zile din noianul celor trecute, dar ilustrativă, cred, tocmai prin tipicitatea ei. Oare, cum a fost ziua de azi ? Şi cum se scurge o zi boişoreană ?

Pe la 7 mă trezesc. Pînă la 8 fără un sfert mă spăl, mă îmbrac şi mănînc. La 8 precis intru în sala de consultaţii. Răspund voios la saluturile sanitarilor mei, îmi scot hanoracul şi-l agăţ în cuier, văd cam cît e de caldă soba şi inspectez cu o privire circulară camera de consultaţii.

— Da ! îmi zic, e apă în amîndouă borcanele de sticlă ale spălătorului, săpunul e pregătit şi prosopul e curat ; pe jos e măturat ; halatele sînt albe şi scrobite ; într-o tavă renală văd seringile şi acele fierte ; pe măsuţa de tratamente se găsesc aliniate ordonat stetoscopul, tensiometrul, termometrele, abeslangurile, speculumurile auriculare, ciocanul de reflexe, trăgătorul de limbă, întorcătorul de pleoape, bisturiele, două perechi de foarfece, pensele, cleştii dentari şi vreo două mojare. Diverse flacoane, tuburi şi

sticle cu droguri (albastru de metilen, apă oxigenată, micocid, alcool, tinctură de iod, pansterină, permanganat de potasiu), sulfan, unguente, colire și altele sînt gata de întrebuințare. Lîngă ele sînt pregătite vata și cîteva fețe sterile. Pe birou registrele, diverse agende și cîteva cărți, așezate stivă, mă așteaptă. Privesc dintr-o obișnuință, dublată de plăcere și mîndrie, la dulapul farmaciei gratuite, care geme de tot soiul de medicamente așezate ordonat. Îl descui și mă întorc la birou. Scot parafa din buzunar și-o arunc pe masă lîngă antet, ștampilă și tușieră, între cutii cu ace și agrafe, piuneze, radiere și creioane negre și colorate. Îmi așez stiloul la îndemînă, lîngă registrul de consultații, îmbrac halatul și mă așez. Cîteva minute stăm de vorbă. Colaboratorii mei îmi raportează ce-au mai făcut de ieri, de cînd ne-am despărțit. Indic apoi fiecăruia obiectivele zilei : Nea Ion va pleca pe teren în Boișoara. Va vizita, după lista pe care i-o înmînez, 8 familii de pe Gruișoare, notîndu-și starea lor igienică, sursele de apă (fîntîni sau izvoare) de la care se aprovizionează, starea latrinelor și a grajdurilor și, în funcție de fiecare caz în parte, va face recomandările de rigoare. Va mai recolta și o probă de apă de la fîntîna publică din fața lui Nasture, va face o vizită la cooperativă, de unde va ridica o probă de sare, pentru stabilirea titrului de iod, și va urmări modul de depozitare și de distribuire a alimentelor destinate vînzării. Va mai încasa cotizația de Cruce roșie de la 4 membri și va vizita acasă doi bolnavi cu gușă și un convalescent de hepatită epidemică. Domnu' Roșianu va asigura, la dispoziția mea, tratamentele la dispensar și mă va însoți pe teren. Sarcinile fiind stabilite, încep consultațiile.

Mă uit în sala de așteptare : e plină...

Majoritatea celor care așteaptă sînt femei, multe cu copii în brațe. Se văd și vreo cîțiva bărbați, și doi-trei bătrîni. După ce-mi salut pacienții și glumim puțin împreună, poftesc înăuntru, în ordinea sosirii sau, dacă se impune, în ordinea gravității bolii, pe primul solicitant. Acesta de azi, un bătrîn astmatic, urcă din greu scara șubredă, hîrîind și țiuind din piept. Îl invit să stea și ne începem discuția.

Omul își spune păsul cu lux de amănunte și exagerări. După ce-l înregistrez, intervin cu întrebări : cînd ? cum ?

în ce parte ? de cînd ? de ce ? şi încep să-l examinez. Îl privesc, îl palpez, îl percut, îl ascult şi-i iau temperatura şi tensiunea. Cît se îmbracă, mă gîndesc la diagnostic şi-i spun lui Roşianu ce să-i dea. Dacă, întîmplător, medicamentul lipseşte (lucru destul de rar la noi, la Boişoara), scriu o reţetă pe care i-o înmînez şi omul pleacă.

Intră apoi al doilea (sau a doua) şi, după al doilea, al treilea... Astăzi majoritatea bolilor sînt : afecţiuni respiratorii acute, diverse reumatisme, colecistopatii şi ginecopatii. În total au fost 39 de consultaţii, pînă la ora 4 fără un sfert ! Nu mai am vreme să mă reped pînă acasă, aşa că voi mînca pe loc.

Roşianu, care n-a stat nici o clipă, alergînd de colo-colo după medicamente, făcînd injecţii, spălături auriculare sau incizii, extracţii dentare sau recoltări de sînge, se spală acum cu dichis pe mîini, urmînd a se transforma în bucătar.

Meniul de azi şi cam cel de totdeauna, la dispensar, este omleta cu carne. Cînd mîncarea intră în stadiul „comestibilităţii", încropim o masă cu pîine veche (de poţi bate cuiele cu ea !) sau cu mămăligă ţeapănă, de răsalaltăieri. Plecăm imediat, fără a ne face siesta. Consultăm agenda de teren, stabilim itinerarul cel mai logic şi mai scurt şi ne îndreptăm spre primul pacient care ne-a solicitat, profesorul Ion Popa. De la şcoală o tulim de vale, în Bumbueşti, pînă la un anume Văcăruş, bolnav. Pe drum ne mai opresc încă vreo doi-trei suferinzi, pe care-i mulţumim pe loc, din geanta cu medicamente a lui Roşianu. O dată cu înserarea, ne înapoiem la dispensar, de unde luăm felinarul şi, luminîndu-ne calea, coborîm în valea Boişoarei, pentru o urgenţă. Urcăm Valea Mare, pînă la un boişorean poreclit exotic Tarzan, care are... o afecţiune cu totul opusă noţiunii de urgenţă : conjunctivită catarală acută a ochiului drept... Agale, ne întoarcem la dispensar, discutînd între noi, prieteneşte, vrute şi nevrute.

O oră şi jumătate mai lucrăm la planificarea muncii de Cruce roşie şi la cea a grupei sanitare, după care socotim ziua încheiată (bineînţeles, numai dacă, peste noapte, nu vor surveni adevărate urgenţe).

Tîrziu, ajung și acasă. Ceea ce simt se aseamănă cu lenea ; de fapt însă, e vorba de oboseală.

Mănînc în silă, sporovăiesc cu gazda, mă joc cu copiii și, în fine, mă retrag și eu între cei patru pereți ai camerei mele. Abia acum am timp și de mine !

Mă întind în pat. Plimb leneș indicatorul aparatului de radio de-a lungul scalei, ispitind undele și căutînd în eter muzică simfonică, sperînd mai ales să-l întîlnesc pe Mozart. Cu o ureche la muzică, scriu cîteva pagini și o scrisoare-două ; lungit comod, citesc. Adorm de multe ori, pe nesimțite, cu lampa aprinsă, cu pagina neterminată...

Alteori, ca azi, cu mîinile sub cap și privirea ațintită în tavan, recapitulez întîmplări, schițez planuri sau comentez vreo carte. Dacă am ceea ce se numește cu un termen pretențios „inspirație", adică un demon care nu-mi dă pace pînă nu scriu febril un număr oarecare de pagini, somnul piere cu totul și în locul lui se instalează o surescitare ciudată.

Astăzi, nefiind vorba de așa ceva, pot să sintetizez răspunsul la întrebarea amicilor mei.

Deci ce-am făcut azi la Boișoara ? Am gîndit, m-am frămîntat, am umblat, am fost încercat de milă în fața unor bolnavi, mi-au plăcut unele lucruri, mi-au displăcut altele, cîteva m-au entuziasmat. O idee pe care n-am formulat-o la timp m-a torturat vreun sfert de oră ; m-a amuzat o frază de-a lui Roșianu ; m-a uimit finețea de gîndire a unui copil de 5 ani și m-a înduioșat o pisică. M-a emoționat un peisaj și m-a cutremurat gîndul la bătrînețe și moarte, sugerat de-un bolnav singur și bătrîn. Mi-am dat seama că zilnic fac aceleași gesturi, pun aceleași întrebări, îmi trec prin minte gînduri asemănătoare, unele pînă la coincidență, deși am foarte rar impresia de *déjà vu*.

Sînt mulțumit seara, cînd simt că prin munca mea de peste zi am putut fi de folos semenilor mei, cînd am alungat îndoieli și-am creat certitudini, îndeplinindu-mi cît de cît menirea.

Dacă m-am plictisit ? Mi se întîmplă uneori să fiu obosit, sau supărat, sau vesel, la sfîrșitul unei zile ca cea de astăzi. Dar plictisit ? Nicidecum. De plictiseală nu poate fi vorba. Cred că numai inactivitatea sau monotonia pot

genera plictiseala. O profesiune ca a mea, care pune mereu noi și noi probleme, care obligă în permanență la o atitudine clară, care solicită umeri viguroși pentru susținerea celor mai diverse răspunderi, atît profesionale, cît și cetățenești, nu lasă timp de plictiseală.

Pur și simplu n-ai timp să te plictisești !

Joi, 1 martie 1962

Cred că a venit timpul să adîncesc cunoașterea în toate sensurile a circumscripției mele. Convoc azi o mică ședință. Participanți : noi trei. Subiectul : catagrafia generală a comunei.

Iau cuvîntul primul și expun pe scurt scopul acțiunii care ne va preocupa aproape exclusiv un timp, dorind să aflu și alte puncte de vedere, nedeformate de ideile mele.

Domnu' Roșianu, atent, se dovedește ca de obicei și binevoitor ; nea Ion, în schimb, arată ca și cînd ar fi fost lovit de-o mare nenorocire... Nu-și află loc pe scaun și-ar tot ieși pe ușă ! Vorba ceea : „Nici masa să nu-i treacă, nici la treabă să nu-l pui"...

Cum mă și așteptam, reușesc să aflu păreri diverse și interesante. Ba chiar și unele care nici nu-mi trecuseră prin minte ! Urmează acum elaborarea planului după care să ne ghidăm. Mi-ar fi fost de mare folos o lucrare de specialitate (medico-statistică, de pildă), dar pe-aici nu reușesc să găsesc așa ceva.

Ajuns acasă, îmi notez principiile directoare, la care mă gîndesc de un timp :

Cred că pentru medic în general și pentru cel de țară, în special, executarea catagrafiei este o operație indispensabilă, fiindcă numai pe această cale se poate ajunge în cel mai scurt timp la cunoașterea nemijlocită, profundă și reală a comunei.

Medicul e obligat să cunoască oamenii din spațiul de care răspunde. El trebuie deci să pătrundă în fiecare casă. Cunoașterea aceasta e necesar să fie cît mai ordonată, mai sistematică și mai desăvîrșită, exhaustivă și diversă, totală și monografică. Nu vor fi omise deci nici datele cu carac-

ter extramedical, ci dimpotrivă, deoarece între toate există relații și raporturi de interdependență.

La efectuarea catagrafiei e bine să participe în aceeași echipă tot personalul circumscripției, pentru dobîndirea unei cît mai unitare imagini de ansamblu.

După strîngerea și sortarea datelor, acestea vor fi reunite pe un tip de fișă care va reflecta cît mai complet gospodăria și familia. Individul trebuie cercetat numai în această ambianță și nu în afara ei.

Informația ulterioară (nașteri, decese, căsătorii, divorțuri, demolarea unor locuințe și construirea altora, precum și toate celelalte modificări dinamice din teren) trebuie menținută la zi, continuu și minuțios, dinamic și complet, în așa fel încît situația de pe teren să se reflecte exact și oricînd în fișe, prin operarea neîntreruptă a datelor. Altminteri, însăși efectuarea catagrafiei își pierde rațiunea de-a fi, nereușind să reprezinte, la urma urmelor, decît o lucrare statică, de arhivă, consemnînd realitatea la un moment dat și atît.

Sîntem azi, la țară, din acest punct de vedere, numai la începutul drumului, sau undeva spre jumătatea lui. Uneori am chiar impresia că plutim într-o nebuloasă a aproximațiilor, din care, mai devreme sau mai tîrziu, va trebui să ieșim, fiindcă organizarea sanitară poate fi încă mult îmbunătățită.

Cum se vor rezolva toate problemele acum în suspensie sau abia puse ? Cine știe... Deocamdată ne mai hrănim cu visuri frumoase.

Să fiu ministru al sănătății sau șeful unui departament care să se ocupe cu medicina din mediul rural, aș cere pentru început fiecărui medic să se documenteze pe teren 30—60 de zile, apoi să scrie o monografie a locului său de muncă, după un plan cît mai amănunțit.

Dar, mai ales, să se documenteze.

Am ajuns la acest concept : unitățile în cercetare vor fi familia și gospodăria. Vom înregistra următoarele date : capul familiei și membrii ei ; data precisă — după acte — a nașterii fiecărui cetățean ; cîți din aceștia sînt prezenți în permanență la domiciliu ; cîți și unde sînt plecați ceilalți și

dacă sînt plecaţi temporar (la armată, la lucru etc.) sau definitiv ; gradul de şcolarizare al fiecăruia ; greutăţile şi problemele specifice fiecărei gospodării în parte, surprinse de noi. Vom acorda, de bună seamă, o atenţie deosebită familiilor dezorganizate. Va trebui să apreciem mai pe larg veniturile şi sursele rezultînd din ocupaţia membrilor familiei, din economia casnică, agricultură, pomicultură, păstorit şi creşterea altor vite, precum şi din salariile obţinute în munca forestieră, silvică sau de altundeva.

Din suma acestor date, deducem posibilităţile şi standardul de viaţă al fiecărei familii, ştiind către care din ele va trebui să se îndrepte cu precădere sprijinul nostru, în limitele posibilităţilor de care dispunem.

Vom cerceta, bineînţeles, condiţiile de habitaţie şi în primul rînd locuinţa (pe ce spaţiu se întinde ? cum şi din ce e construită ? ce calităţi şi ce deficienţe are ?), apoi curtea, cu condiţiile sale de igienă. Dacă există, vom consemna parazitismul. Vom analiza şi sursele de apă : comune sau proprii, cişmele, fîntîni sau izvoare, pe care le vom numerota după un criteriu unic şi cărora, treptat, le vom analiza conţinutul la laborator. Vom mai examina latrinele şi platformele de gunoi.

Importanţa cea mai mare o vom da stării de sănătate a familiei, depistînd din capul locului malformaţiile congenitale, bolile cu extindere în masă, bolile cronice şi ale copiilor cu drept de evidenţă specială, dismetaboliile şi altele, toate corelate condiţiilor specifice de mediu, ocupîndu-ne în special de gravide, lehuze, de copiii sub un an şi de cazurile de deficienţă socială.

În cele din urmă vom cerceta problemele legate de Crucea roşie şi, cu aceasta, misiunea noastră va fi considerată încheiată.

Vineri, 2 martie 1962

Toată dimineaţa scriu rezumatele cuvenite fiecăruia, pentru acţiunea de catagrafiere pe care o vom începe după instructajul de mîine.

Sîmbătă, 3 martie 1962

Dis-de-dimineață ne-am strîns pentru ședința de instructaj. Expun amănunțit tovarășilor mei ce vom avea de făcut și le cer de îndată părerea. Le înmînez ghidurile pe care le-am conceput, cu recomandarea de a le citi și învăța pe de rost, și trecem imediat la organizarea concretă a muncii.

Vom catagrafia în echipă unică. Datele care ne interesează vor fi înscrise pe caiete obișnuite, puțin modificate doar, pentru slujirea cît mai fidelă a scopului nostru.

La începutul caietelor vom copia chestionarul necesar completării datelor, rezervînd fiecărei familii cîte o singură pagină.

Vom lucra pe sate și cătune, urmărind schițele planurilor pe care, cu sprijinul sfatului popular, le voi întocmi chiar eu azi.

Stabilim de pe acum ordinea în care vor fi catagrafiate cătunele : Doscioarele, Balta, Podișorul, Pajiștea, Șesul Băii, Gruișoarele și Tîrsele, în Boișoara ; Băjăniile, Cerneala, Priodiștea și Vîlcelele în Găujani și Stîlpu, Picureții, Șitoienii și Pietrișul în Bumbuești.

Ne vom limita la 25—30 de gospodării pe zi, în zilele de consultații, și la mai multe — după posibilități —, în zilele de teren și duminica.

Suspendăm, benevol, zilele libere și plecările din comună în interes personal pînă la isprăvirea campaniei, timp în care vom lucra.

Cînd vremea va fi nefavorabilă și în perioada vaccinărilor, vom opri temporar acțiunea. Și cam atît...

La sfat, ajutat de Nasture, schițez sumar planul comunei, pe sate.

Duminică, 4 martie 1962

Începem de azi catagrafia populației, dînd întîietate Boișoarei.

Observ că lecția a fost bine învățată și că treaba pare mai ușoară decît bănuiam : în 10 ore și jumătate am văzut și catagrafiat 62 de gospodării.

Luni, 5 martie 1962

În Găujani, în 13 ore, vizităm 57 de familii. Ajung acasă obosit-frînt.

Marți, 6 martie 1962

Mă trezesc devreme : dimineață tulbure sau noapte lăptoasă ?

Abia reușim, pînă la înserare, să înregistrăm 20 de gospodării bumbuești.

Miercuri, 7 martie 1962

A plouat toată noaptea. Somn adînc, în monotona muzică a picurilor.

Abia am reușit, ocolind mult, să trec Boișoara, azi năbădăioasă, galbenă și spumegoasă. Mai multe punți au fost luate de ape.

Vaccinul antipolio, promis telefonic, nu ne-a sosit încă.

Deși mi-e milă și de mine și de oameni, coborîm în Bumbuești. Rezultatul ? 35 de familii...

Noroi, noroi...

Joi, 8 martie 1962

Dimineața : urgență ! Un dezechilibru psihic acut !

Pînă la 2 și jumătate la dispensar. Apoi, pînă seara tîrziu în Găujani. Reușim, cu tot noroiul, înscrierea a 38 de familii.

Am căzut toți trei. Ne-am înămolit ca niște porci.

În drum spre casă, mă prinde pe neașteptate viscolul, dezlănțuit fără opreliște.

Vineri, 9 martie 1962

A nins mult. Zi desăvîrșită în solemnitatea ei. Cer pur, aer rece, zăpadă feerică.

Am reușit să vindec — prin sedare masivă cu largactil și fenobarbital — dezechilibrul psihic de ieri. Apoi, consultații, în pripă, iar în Găujani — 42 de familii.

Sîmbătă, 10 martie 1962

Zi grea. Consultații pînă la 3 și jumătate după-amiază. În Bumbuești, pînă seara adăugăm 25 de familii catagrafiei.

Duminică, 11 martie 1962

Toată ziua în Găujani : 52 de familii.

Luni, 12 martie 1962

De dimineață pînă seara : 45 de familii în Bumbuești. ...Dar mi-am nenorocit încălțările !

Marți, 13 martie 1962

Dimineața, opt ore neîntrerupte de consultații la dispensar.

Chemați la Mihăilă Mohanu, în Bumbuești, ne ducem călări, cîștigînd timp și evitînd noroiul, devenit imposibil de străbătut.

Reușim să vedem și 33 de gospodării.

Ninge cu fulgi mari.

Miercuri, 14 martie 1962

Ne trage „ața" tot spre Bumbuești : sînt chemat la o naștere. Mergem iar călări. Zăpada-i mare și, dedesubt, noroiul și mai mare...

O asist pe nevasta lui Baciu, președintele gospodăriei agricole colective. Coana Maria naște o fetiță bucălată...

Catagrafiem și azi 21 de gospodării.

Ninge cu nemiluita. Zăpada e mărunță și deasă. Nenumărate alice de gheață îmi bombardează hanoracul...

La dispensar ne așteaptă o „bucurie" : Sanepidul ne anunță ca în termen de 10 ore să ridicăm vaccinul de la Cîineni... „Rămîneți direct răspunzător."

Joi, 15 martie 1962

A murit Gavrilă Chițoiu ! Sînt trist și înciudat.

(Împotriva cui ? A cirozei ?)

Vaccinul n-a sosit. Deci trebuie să se ducă cineva după el. Ceaușilă, care are cal, refuză cu încăpățînare. Roșianu, enervat, se îmbracă și pleacă pe jos.

Ninge, ninge mereu...

Victorios, sanitarul meu sosește la 6 fără un sfert cu vaccinul.

Acasă, punîndu-mi bocanii la uscat, îi uit prea mult pe sobă. Cînd vreau să-i dau jos, îi găsesc „prăjiți"...

Vineri, 16 martie 1962

Ninge fără încetare. Plugurile abia prididesc să înlăture zăpada afînată de pe drum.

Boișoara nu poate fi trecută prin vadurile obișnuite. Ocolesc prin Groapa Mare și trec pe pod.

Sîmbătă, 17 martie 1962

Azi am fixat punctul de vaccinare acasă.

Duminică, 18 martie 1962

Cînd mă trezesc şi-mi arunc ochii pe fereastră, am impresia trăirii unui vis sublim. Chiciura argintie s-a înstăpînit peste tot.

Pentru a isprăvi mai repede vaccinarea, ne împărţim : nea Ion cu mine mergem în Găujani, iar Roşianu rămîne pe loc, în Boişoara.

Pe seară, în faţa ceştilor cu ţuică fiartă, ascult amintiri de pe front, acasă la nea Mitu Achim.

Luni, 19 martie 1962

În drum spre Bumbueşti, toţi drumeţii sînt unanimi în părerea că, din 1931, n-a mai fost aşa zăpadă. Ne dor ochii de sclipirea miriadelor de steluţe din omături...

Cum isprăvim cu vaccinarea, continuăm catagrafierea. Reuşim să trecem pe la 18 gospodării.

Ne întoarcem acasă pe lună. Tăcerea necuprinsă apasă giulgiurile albe.

Marţi. 20 martie 1962

Notă telefonică : „Mîine, 21—03—62, vă veţi prezenta la Sanepid cu situaţia vaccinărilor antipoliomielitice". Vorbesc chiar cu dr. Butan.

După consultaţii ne repezim, pentru vaccinările restante, în Bumbueşti şi apoi în Găujani.

Miercuri, 21 martie 1962

La 4 şi jumătate sînt în picioare, spălat şi îmbrăcat. Nea Ion Ceauşilă a venit să mă ia cu sania lui verde cu bot pătrat. Wilson, cîinele lui nea Ion, un dulău absolut autohton, în ciuda numelui anglo-saxon, aleargă după noi cu limba scoasă.

În Grebleşti, eşuăm în noroi.

De bine, de rău, ajungem şi-n Cîineni.

La Sanepid rezolv urgent toate problemele și ridicăm un sac de medicamente gratuite, de la farmacia raionului.

Seara cu trenul și pe noapte cu sania, ne înapoiem în Boișoara.

Joi, 22 martie 1962

La consultații nu se prezintă decît vreo doi-trei pacienți.

Catagrafiem toată după-amiaza în Boișoara. Reușim, pe coclauri, să „depistăm" 45 de gospodării.

Vineri, 23 martie 1962

50 de gospodării vizitate și înregistrate în Găujani.

Sîmbătă, 24 martie 1962

Azi plouă. Privesc pe geam, între consultații, cuprins de lene. Mi-e și somn. Dar...

— Haideți în Găujani !

Apa șiroiește și ne pătrunde pînă la piele, bocancii clefăiesc în mocirlele drumurilor, în vreme ce noi trecem. posaci, din casă în casă.

Mai înscriem încă 35 de gospodării.

Duminică, 25 martie 1962

Deși e noroi mare, deși nea Ion cîrtește, deși mă simt ca un căpitan pe un vas de răsculați, reușim frumoasa performanță de 62 de gospodării cercetate amănunțit în Boișoara, în marginile satului.

Luni, 26 martie 1962

Coborîm în Bumbuești, pe-o clisă care a început să ia forme stabile, întărindu-se oarecum.

La sfîrşitul zilei constatăm cu satisfacţie că cea de-a 50-a casă de azi e şi ultima din Bumbueşti. Botezăm victoria, la cererea expresă a lui nea Ion, cu niscai ţuică „de treizeci de cenţi"...

Marţi, 27 martie 1962

Azi, în prelungirea zilei de ieri, hotărîm să mai stăm şi degeaba. Adică să nu catagrafiem...

Miercuri, 28 martie 1962

Lucrăm puţin la arhivă.

După-amiază, deşi umblăm încet, reuşim să vedem 47 de gospodării în Boişoara.

Joi, 29 martie 1962

Ceva consultaţii.

Pînă spre seară : 28 de gospodării în Boişoara.

Ajuns acasă, trag o spaimă bună : Mihăiţă, copilul gazdei, a mîncat împreună cu alţi doi ţînci, din vecini, tot surplusul de drajeuri antipoliomielitice pe care le lăsasem, la rece, într-un pahar. Erau încă vreo 40 de bucăţi !

Ce s-o întîmpla, Doamne ? Presimt, nu ştiu de ce, că nu se va întîmpla nimic. Dar în gîndurile mele aud şi bubuitul vocii procurorului, şi imputarea rece a celor de la Sanepid...

— Nu despera, Andrei, ci mai bine vezi de Mihăiţă ! îmi zic.

Dar Mihăiţă e înfloritor de sănătate, pe cînd mie îmi tremură inima.

Vineri, 30 martie 1962

Încheiem situaţiile de sfîrşit de lună (Sanurile şi celelalte) la dispensar. Pentru terminarea catagrafiei, cred că

mai e nevoie de maximum trei zile. Am devenit deodată foarte curioşi : vrem să cunoaştem rezultatul final !

Sîmbătă, 31 martie 1962

Colindînd cu mult sîrg, reuşim să catagrafiem şi ultimele 50 de gospodării boişorene. S-a mai uscat şi noroiul, şi voia bună a revenit integral.

Mihăiţă n-a păţit nimic.

Duminică, 1 aprilie 1962

Nu ştiu cum s-a potrivit, dar şi în Găujani ultimele gospodării au fost tot în număr de 50. Deşi e 1 aprilie — ziua păcălelilor —, acesta-i adevărul !

Ne simţim eliberaţi ca de sub o grea povară. Cert e că ducerea la bun sfîrşit a unei astfel de acţiuni, în numai trei oameni şi-n timp de numai 21 de zile, e un examen trecut cu succes. Meritäm deci felicitările pe care ni le... acordăm singuri !

Marţi, 3 aprilie 1962

Sosesc tîrziu de la Rîmnicu-Vîlcea, de unde am adus salariile. N-am răbdare pînă mîine şi, cu mormanul caietelor în faţă, încep să fac bilanţul. Dar, obosit, ...adorm.

Miercuri, 4 aprilie 1962

Continuu ce-am început ieri...

După-amiază sînt gata. Pot afirma din proprie experienţă :

În Boişoara trăiesc azi 3353 de locuitori, 1618 (adică 48,56%) sînt bărbaţi şi 1735 (adică 51,44%) sînt femei.

Pe sate, locuitorii se repartizează astfel : 1250 de suflete locuiesc în Găujani, 1139 în Boişoara şi 964 în Bumbueşti. Cu totul, există 864 de familii, vieţuind în 864 de gospodării : 323 în Găujani, 294 în Boişoara şi 247 în Bumbueşti.

Mişcarea mecanică a populaţiei e destul de mare, peste 400 de cetăţeni lucrînd temporar sau permanent în afara hotarelor Boişoarei. 68 de boişoreni sînt salariaţi ai comunei.

Există două grădiniţe sezoniere, grupînd 60 de copii, îngrijiţi de două educatoare. În cele trei şcoli, două de 8 ani şi una de 4, precum şi în şcoala pomicolă de 3 ani, sînt şcolarizaţi 639 de elevi (370 în clasele I—IV, 220 în clasele V—VII şi 49 în şcoala pomicolă). Cadre didactice — 24. Mai sînt : 4 biblioteci, 3 cămine culturale, 4 magazine cooperatiste, 3 cîrciumi şi 3 mori de apă.

Concluziile conduc spre un mic „studiu economic" :

Economia ţărănească din Boişoara are un caracter predominant închis. Se consumă, în general, aproape tot ce se produce. Micile suprafeţe agricole sînt cultivate destul de intensiv. Are loc şi o activitate de schimburi în natură, dusă cu locuitorii regiunilor limitrofe sau chiar cu unii din regiuni mai îndepărtate. Se oferă cartofi (care-s de foarte bună calitate) pe porumb şi, mai puţin, pe grîu. Sumele de bani obţinute de locuitori din salarii, contractări cu statul, în cadrul gospodăriei colective sau din prestări temporare de muncă servesc, în bună măsură, la cumpărarea mărfurilor — alimentare sau de alt fel — care nu pot fi produse local şi care solicită, din ce în ce mai mult, interesul ţăranului din Boişoara.

Ocupaţiile principale ale boişorenilor — excluzînd salariaţii şi puţinii muncitori forestieri şi referindu-ne, în special, la economia desfăşurată între hotarele comunei — sînt, în ordinea importanţei lor ponderale, următoarele : agricultura, pomicultura, creşterea vitelor şi avicultura, apicultura, unele rudimente de viticultură şi culegerea fructelor de pădure.

În Boişoara se cultivă cartofi, grîu, in şi pe-alocuri legume ; livezi frumoase, cu mulţi pruni, meri, peri şi nuci se întind pretutindeni ; toamna şi primăvara, cazanele fabrică adevărate rîuri de ţuică ; strugurii au gust de căpşună, buni şi de vin ; stupii, destul de răspîndiţi, fac din miere un aliment comun ; în fine, vara şi toamna, roadele comestibile ale pădurii sînt culese şi valorificate. Creşterea vitelor, în trecut ocupaţie de căpetenie, este şi azi destul de dezvoltată. Am numărat 5631 de oi, peste 1000 de bovine (din

care 505 vaci cu lapte), 420 de porci, ceva capre și cai și, bineînțeles, orătănii, greu de socotit : găini, rațe, gîște, bibilici și curcani.

În *Marele dicționar geografic al României,* redactat de George Ioan Lahovari în anul 1896, găsesc cîteva date interesante. Comuna Boișoara, pe atunci în plaiul Loviștei (cu capitala la Șuici), apărea ca avînd 403 familii cu 1621 de locuitori.

Cele trei „cotune" ale comunei aveau : Boișoara — 338 de locuitori, Bumbueștii — 557 și Găujanii — 546 de locuitori. Tot aici se aflau trei biserici, o școală primară rurală și trei „cârciume".

În 64 de ani, populația comunei a crescut de la 1621 la 3353 de locuitori, adică s-a dublat. La fel și numărul gospodăriilor. Boișoara pare că s-ar fi dezvoltat cel mai mult, cu un pas în urmă, din acest punct de vedere, fiind Bumbueștii.

E mai presus de orice îndoială că boișoreanul anului 1962 duce o viață incomparabil mai bună decît cea a bunicului său din 1898. Oameni care să umble desculți în anotimpurile reci nu mai există. Opinca însăși a devenit o raritate. Pauperii pot fi numărați pe degete. Există multe case noi, iar altele sînt în construcție, într-un ritm neîntrerupt. Într-o comună neelectrificată ca aceasta, numărul aparatelor de radio poate părea neverosimil de mare, iar antenele, exterioare sau interioare, au devenit o caracteristică esențială a mediului. Mobila nouă, de bună calitate și de tip urban, invadează rusticul, în dauna tradiției, dar în folosul civilizației, iar mașinile de cusut, de ultimul tip, apar des și ca o necesitate.

Cele mai surprinzătoare fenomene la Boișoara sînt însă unele tendințe, bunuri comune ale tuturor, deși impalpabile material. Așa, de pildă, venind în întîmpinarea viitorului, s-a născut o puternică tendință de „desruralizare" și de „urbanizare", mai ales în privința portului, în stilul caselor noi, în alimentația și confortul casnic.

Boișorenii au o dorință vie de cultivare, împlinită în parte de emisiunile radiofonice, dar și prin încercări, încă timide, de lectură și prin programele căminelor culturale.

În aproape toate casele există icoane. Dar spiritul religios — încă puternic și nealterat la bătrîni, și în parte la femei — e în continuă defensivă, pe plan general.

Presupun că, o dată cu înlăturarea greutăților, mai mult sau mai puțin obiective, de azi, viața de aici se va schimba în mod radical, în detrimentul pitorescului arhaic, dar spre binele oamenilor. Firește, ceea ce experiențele localnicilor, verificate secular, au dovedit (condițiile excelente pentru oierit și exploatarea rațională a pădurilor) se va potența pe baza studiului realist și a evaluării științifice a resurselor naturale. Nu mi-e greu să-mi imaginez proporțiile pe care le va lua revirimentul vieții pastorale, dar cum va arăta Loviștea atunci cînd fiecare petec de pămînt va fi cultivat rațional ? Cînd măsurile pentru combaterea eroziunii solului își vor fi arătat roadele și specii selecționate de arbori fructiferi vor împînzi în livezi compacte costișele terasate, în vreme ce de pe terenurile arabile se vor recolta cantități record de cartofi sau porumb din soiurile cele mai bine adaptate microclimatului și solului loviștean ?

Cînd vei reveni aici (ce vei fi tu atunci, Andrei ? Ce ramură a medicinei va capta energiile maturității tale profesionale ? Va fi o confruntare, să știi, cu Boișoara începuturilor tale...), cînd vei reveni aici, peste 10—20 de ani, vei străbate străvechiul drum pornind din Curtea de Argeș pînă-n Loviștea pe o modernă autostradă asfaltată, iluminată cu lămpi fluorescente și presărată cu hoteluri, moteluri, restaurante, stații de benzină... „O glumă bună", se va spune, cînd vei istorisi peripețiile tale cu năstrușnica Rată de Cîineni. Te vei opri puțin lîngă liceul din Boișoara, spunîndu-ți, probabil, că „pe vremea ta" întreținerea igienei școlare nu era un lucru prea simplu, iar vaccinările erau denumite foarte propriu *campanii*... Dar, să lăsăm asta ! Mai bine să vizităm gospodăria, unde avem buni și statornici prieteni, chiar dacă-s dintr-un contingent ceva mai tinerel... Gospodăria, pe lîngă cele ce știai, are acum sute de stupi de albine, iar crescătoria de animale cu blănuri scumpe (sigur, ai citit de multe ori în ziare despre ea !) este un furnizor de bază pentru export. Canalizare, electricitate, trafic auto intens, cabane către care telefericul poartă neobosit, vară — iarnă, pe turiștii veniți să cunoască Loviștea și pe vrednicii ei stăpîni milenari...

Lampa fumegă. Nu, n-am adormit, n-am visat. Coloanele modestei noastre catagrafii mi-au trezit această viziune de viitor și știu bine că ea nu este o himeră.

Joi, 5 aprilie 1962

Pe la prînz, cînd mă reped acasă, între consultații, să mănînc ceva, îmi văd gazda cam abătută. O întreb ce are, dar nu-mi răspunde. În cele din urmă, luîndu-și inima-n dinți, o aud :

— Domnu' doctor, fiindcă-i greu acu' pentru mine, cu mîncarea, că trebuie să mărg în fiecare zi la cîmp, la lucru, v-am ruga să vă căutați altă gazdă. Măcar pînă în toamnă...

O privesc lung pe Dorina, care stă cu ochii plecați, și nu zic nimic, deși știu că motivul trebuie să fie altul : umblă zvonul prin sat că aș trăi cu ea, fapt care-l supără, se vede, pe Dima, de unde și această hotărîre intempestivă. O asigur, zîmbind, că mîine mă voi muta și plec la dispensar.

Vineri, 6 aprilie 1962

Plouă cu nemiluita. Ne repezim pînă în Găujani să efectuăm triajul epidemiologic și de acolo la școala din deal. Coborîm și la școala din vale, în Boișoara. Căutăm apoi gazdă. Întrebăm din casă în casă pe Ulița Mare. Fiecare din cei întrebați m-ar primi, dar fără mîncare ! În fine, la Toader Năstase, zis Toader al Oprii, găsim. Gospodarul, înalt și uscat, are în curtea mare o casă bătrînească cu prispă, veche, puțin coșcovită. Grădina din dosul casei, plină de pruni, e povîrnită.

Cărăm bagajele pe rînd, cu spinarea. Cărțile îmi dau cea mai mare bătaie de cap.

La dispensar, unde cobor pe-o potecă abia aflată, mă ocup de vreo două urgențe (minore) și de scriptologie.

Urc spre casă prin negură și catran. Nu m-or mînca cîinii ?

Mă culc flămînd.

Sîmbătă, 7 aprilie 1962

Noroiul, din cale-afară de mare, mă sileşte la exerciţii hipice. Călăresc spre Bumbueşti împreună cu nea Ion.

Cazanul de ţuică, aflat peste drum de şcoala din Bumbueşti, clocoteşte. În aşteptarea grupei sanitare, care nu se mai strînge, bem cîteva ceşcuţe de licoare fierbinte, ameţitoare.

Cu caii prin ploaie.

Duminică, 8 aprilie 1962

M-am împrietenit cu Răduţu, cîinele gazdei, un dulău ciobănesc, mare, cu blana murdară şi încurcată, mai mult neagră. Azi mi-a dat chiar voie să-l mîngîi.

Sus, pe un deal pleşuv din marginea Găujanilor, se află un vechi bordei ciobănesc, mai mult o „hodaie". Stăpînul lui de azi e un moş, pe semne flăcău tomnatic chiar la începutul veacului. Urcăm pînă sus pe-o potecuţă. De departe ne întîmpină silueta gîrbovită a omului, ivit din tundra grea.

Intrăm să iscodim stîna, însoţiţi de privirea albastră şi limpede, ca de copil, a baciului, de tusea lui hodorogită şi de opincile tîrşite.

Fără să vrem şi fără a fi obsedaţi de idei preconcepute, ne izbeşte ceva, cu insistenţă : în jur, aproape totul e de lemn !

Privim clădirea : are pereţii din bîrne de molid, care în vechime se băteau în cuie de crin. Căpriorii, oblici şi afumaţi, susţin acoperişul de şindrilă pe jumătate putred şi acoperit de muşchi.

În semiobscuritatea aproape tainică, deslu̧şim o mescioară rotundă, cu suprafaţa lucioasă de atîta folosire, cîteva scăunele cu trei picioare, un blidar cu linguri, talere şi scafe de lemn, crinta, şiştarele şi vreo trei putineie, doniţe, buduroaie, răvare, tipare de caş şi cuţite de caş, un pisău de usturoi, bîte ciobăneşti şi fluiere, cleşti de sare, o leasă de uscat caşul,

furci de lemn pentru tuci, un prepeleac, făcăleţe, troaca cîinilor şi două tarniţe.

Şi toate uneltele pe care le privim — o parte numai din ceea ce se află, de obicei, într-o stînă — sînt meşterite numai şi numai din lemn, în stînă fierul fiind un intrus.

Unii recunosc pentru întregul inventar al stînei româneşti filiera dacică. Faptul nu trebuie să mire, deoarece dacii erau mari meşteri, lemnari şi dulgheri iscusiţi, mărturisire tulburătoare pe care ne-o fac relicvele arheologice, mereu mai numeroase.

Mă întreb : oare de cînd vor fi răsunînd tălăngile oilor pe plaiul românesc ? Şi înaintea tălăngii oare ce-o fi fost ?

În unele locuinţe boişorene, lucruri de demult se amestecă cu altele noi, într-un fel care uneori contravine bunului gust. E o împerechere cel puţin ciudată în unele privinţe. De pildă, pe-o străveche ladă de zestre e aşezată o maşină de cusut nouă, iar lîngă şifonierul din plăci aglomerate de lemn, galben şi lustruit, se zăreşte un război, cu lemnăria înnegrită discret de curgerea anilor. Totuşi, majoritatea locuitorilor Boişoarei, dînd dovadă de un bun-simţ înnăscut, au rezolvat în alt chip problema : vechiul a fost separat de nou prin simpla orînduire a obiectelor în încăperi deosebite...

Mie, ca orăşean ce mă aflu şi ca înrăit admirator de lucruri arhaice pitoreşti, nu-mi poate pricinui nimeni bucurie mai mare, decît să mă poftească în casă şi să mă „uite“ un timp acolo, între „vechituri“...

Mîngîi atunci cu înfiorare lemnul vechi, negru şi lustruit, sau alb, subţire şi sculptat, mirosind dulceag sau a ulei de in ; ating trupul vechilor ploşti, şi feţele supte ale sfinţilor din icoane, covata leagănelor sau lăzile de zestre, blidarele sau doniţele...

Cercetez cu luare-aminte şi încîntare filigranul savant întortocheat din coada furcilor, relieful geometric desăvîrşit, ca de floare fermecată, al tiparelor de caş, ingeniozitatea războiului de ţesut, a zăvoarelor şi-a cheilor de lemn, cuierele alcătuite din vîrfuri de brad îndoite, agăţate-n tavan, dulapul de colţ, mesele şi scaunele, vîrtelniţele, baniţa şi pilugul, fusele şi albiile, lopata de pîine şi cîrligele de legat

finul, donicioarele și putineiul, lada de sare și leasa de uscat prune, leșierul și căușul de grăunțe, depănătoarea și scaunul de tras șindrila. Ies îngîndurat în curtea largă și privesc în jur. Lîngă un gard, zace în mormane șindrilă albă ; găinile urcă și coboară pe-o scară numai a lor ; porcii clefăiesc în troacă ; butucul de cumpănă ridică în scîrțîit ascuțit ciutura înverzită. Admir îndelung stîlpii pridvorului, sculptați în spirale, gardul ceardacului traforat, arcadele grațioase și sculpturile naive din fațadă și, dacă ies în drum, am prilejul să zăresc o străveche moară de apă, vreo pivă cu urs masiv, rătăcită ca prin miracol în vremea noastră, silueta neagră și fină a bisericii vechi din Găujani — azi aproape complet prăbușită —, lemnul sculptat și pirogravat, sau încrustat al vreunei troițe zvelte și chiar stilul arhitectonic nebănuit al străvechilor case, care uimește prin echilibru și prin proporții bine gîndite, împrumutînd trupului lor grație și zveltețe, proprietăți rezultate din interesante și subtile raporturi geometrice între dimensiuni.

Și toate laolaltă nu sînt decît rodul unei experiențe milenare și ale unei arte înnăscute, utile și emoționante, desprinzînd din trunchiurile arborilor — preschimbate cu talent și pricepere de mîna omului — unelte și podoabe.

Dacă de pe unele hărți Boișoara lipsește — deși absența ei e în detrimentul hărții și-al cartografului —, cred că de pe acelea care vor reprezenta aria civilizației lemnului în țara noastră o astfel de omisiune nu va fi cu putință...

Marți, 10 aprilie 1962

Pe cînd instruiam grupa sanitară în vederea concursului de poimîine, am văzut primii cocori.

Miercuri, 11 aprilie 1962

Dis-de-dimineață în Bumbuești ! Fac ultima repetiție cu grupa sanitară. La proba teoretică, oamenii se descurcă binișor. La cea practică — pot spune chiar bine. Grație mai

ales ajutorului dat de Mişu Rebegel, şeful grupei, rămîn cu o impresie de coeziune şi promptitudine, degajată de grupă în întregime. Să vedem ce-om face mîine !

Joi, 12 aprilie 1962

Un concurs de grupă sanitară înseamnă între altele — prin tradiţie — şi un banchet, pe care, evident, îl dau gazdele, adică noi. Sîntem în consecinţă pregătiţi cu de toate, pentru vreo 20—25 de persoane.

Dispensarul pare cantină. Am încropit mese lungi, am împrumutat scaune şi tacîmuri de prin vecini, am cumpărat miei, un purcel şi nişte găini, iar băutura (ţuică şi vin) am sclipuit-o de pomană de la gospodărie.

Cheltuielile se ridică totuşi la 855 de lei, bani pe care-i dăm mai mult Roşianu şi cu mine. Suma — frumuşică — reprezintă cam jumătate din salariul meu pe-o lună, sau a 24-a parte a venitului meu anual...

În jurul orei 10 se iveşte maşina Secţiei sanitare. Din ea descind radioşi : Viorel Dimitriu, noul nostru şef, doctorul Nicolae Petria, şeful cel vechi, directorul spitalului din Rîmnicu-Vîlcea, doctorul Butan, încă un medic pe care nu-l cunosc („cine dracu o mai fi şi ăsta ?“ îmi zic), unchiul Gogu (invitatul meu personal), Stoica şi Puican, de la Crucea roşie, şi şoferul.

După un „mizilic“ copios, urcăm în deal, la şcoală, unde va avea loc concursul.

Pe micul platou al terenului sportiv s-a strîns lume ca la urs. În afară de ai noştri — Ceauşilă şi Roşianu —, mai sînt Silvia de la Cornet, Jilavu de la Titeşti, doctorul de la Cîineni (un tip antipatic şi extrem de încrezut), precum şi Popa, Nasture şi Baciu.

Mai sînt şi cele trei grupe, de cîte 18—20 de oameni, de la Cîineni, Boişoara şi Titeşti, care se vor înfrunta „pe viaţă şi pe moarte“... Publicul, încîntat, s-a strîns în drum şi pe margini : spectacolul e gratuit...

Cei de la Rîmnicu-Vîlcea, constituiţi în juriu, îşi fac poftă de mîncare alergînd de colo-colo, pentru a supraveghea echipele celor trei comune care se întrec la proba practică,

după ce au fost seminarizaţi, individual, în cadrul unui examen teoretic, destul de amănunţit.

După ce se adună punctajul probei teoretice cu cel al probei practice, aflăm rezultatele finale : Boişoara se clasifică pe locul al II-lea, la diferenţă minimă de puncte de Cîineni.

Putem merge deci liniştiţi la masă...

Praznicul a decurs într-o atmosferă de mare însufleţire. Au fost apreciate cel puţin la justa valoare mai toate bucatele : şi mieii, şi găinile, şi porcul, şi ţuica, şi vinul, dar dulciurile — cozonac, minciunele şi gogoşi — nu s-au mai putut mînca. S-a rîs, s-a glumit, aproape toţi s-au ameţit. S-a făcut chiar şi afirmaţia că „masa a fost bună, deşi nu ca altele din raion"... În timp ce umpleam genţile şi paporniţele oaspeţilor cu bucăţile de carne care n-au mai putut fi mîncate şi cu niscai ţuică în sticle de bere (ca să-i mulţumim pe toţi, după obicei !), am riscat şi eu o întrebare :

— Oare nu s-ar putea să fiu cooptat şi eu — bineînţeles, temporar ! — în grupul fericiţilor „controlori" ai raionului, pe linie de concursuri cu mîncare, pentru a afla cea mai bună şi mai completă reţetă a unei mese ? În felul acesta, viitoarea trataţie ar fi „ca altele din raion"...

Spre marea mea surprindere, de gluma mea nu s-a făcut haz (o fi proastă !), şi nici nu mi s-a răspuns...

În vreme ce maşina raionului pleca, în „bucătăria" noastră ad-hoc (*recte* — farmacia) tăifăsuiau şi mîncau tot soiul de nepoftiţi.

Reminiscenţe bizantine ? Peşcheşuri ? Haraciuri ?

Marţi, 17 aprilie 1962

Şedinţă la Rîmnicu-Vîlcea.

Discursul inaugural al lui Viorel Dimitriu mi s-a părut bun. Neoratoric, dar ştiinţific şi clar (deşi împănat pe ici-colo cu preţiozităţi care putcau lipsi). Deocamdată i-am auzit „programul guvernamental". Să vedem cum şi l-o îndeplini.

După-masă mi se face rău. Am febră, frison, o erupţie pruriginoasă, pe care o bănuiesc alergică, şi diaree. Umblu

prin oraș fără nici un chef, în așteptarea orei de plecare. În tren mă simt ca în vată. Mi-e rău, tare rău.

Opresc la Cornet, la Silvia.

Miercuri, 18 aprilie 1962

Deși astenic, îmi revin și pot pleca la Boișoara.

Cînd ajung, aud cucul cîntînd !

Joi, 19 aprilie 1962

Mă trezesc la 6 și jumătate. Peste o oră sînt la dispensar. Consultațiile se prelungesc pînă spre seară.

Azi, ca niciodată, asist două nașteri.

Vineri, 20 aprilie 1962

Astăzi purcedem la vaccinări pe toată linia, în școli. Alergăm la Boișoara în deal, în vale, în Găujani — unde stăm mai mult — și iar în Boișoara, la școala din deal, pentru a-i cuprinde pe toți școlarii celor două sate.

Vremea a sărit de la iarnă (nu chiar propriu-zisă, dar pe-aproape !) la vară. E zăpușeală și alergăm transpirați, doar în cămăși.

Sîmbătă, 21 aprilie 1962

Ce-am făcut ieri în Boișoara și Găujani, facem azi în Bumbuești : vaccinăm, vaccinăm !

Nu sînt de loc mulțumit de lea Maria a lui nea Toader. O fi ea femeie de treabă, nu zic ba, dar pe mine tot flămînd mă lasă !

Dimineața și seara, de obicei, „uită" să-mi dea de mîncare sau, cînd îmi dă, e vorba de-un ceai de buruieni (niciodată nu știu din ce-i făcut !) sau de un ou-două, răscoapte

şi reci, alături de-o ceapă şi un dărab de mămăligă rece. La prînz, meniul e mai „variat" : ciorbă de urzici sau de cartofi (mai spre vară, prevăd, de corcoduşe), un ou prăjit şi lapte bătut pe care mi-l toarnă în cană, umplînd-o mereu numai pe jumătate. Urmează apoi dialogul invariabil : baba mă întreabă : „Mai pui, maică ?" şi eu îi răspund : „Mai pune" sau „Cum vrei tale". Iar lea Maria sau mai toarnă cu mîna tremurîndă încă o jumătate de cană de lapte bătut, sau îmi spune sfătoasă : „Ţi-ajunge, maică !", spre nefericirea stomacului meu. Partea proastă e că mi-e ruşine să-i atrag atenţia şi de aceea caut să mănînc mai mult prin sat. Soluţii temporare...

Duminică, 22 aprilie 1962

Nu mă pot lăsa lenei, aşa cum doream, fiindcă trebuie să însoţesc la dispensar cîţiva bolnavi veniţi după mine.

Ne repezim pînă în Găujani, unde mai vaccinăm o parte din copii.

La înapoiere, ne cheamă de urgenţă Văcăruş, omul de serviciu al şcolii din Bumbueşti, la nevasta lui, care ar fi grav bolnavă. Pornim călare. Cînd ajungem, o găsim pe Floarea într-o stare desperată. Nu-i greu de stabilit tentativa de sinucidere. După toate probabilităţile, a fost folosită anilina. Femeia prezintă o cianoză albăstruie a feţei, are buzele aproape negre, iar pielea e cenuşie.

Nu răspunde la excitaţiile pe care i le producem, ceea ce înseamnă aproape comă. Trebuie s-o transportăm imediat la spital. Pînă una-alta, efectuăm spălături gastrice, dăm sulfat de magneziu, administrăm tonicardiace şi analeptice centrale.

Urcăm, gîfîind, spre sfat. Dăm telefoane peste telefoane după Salvarea care abia catadicseşte să vină.

Miercuri, 25 aprilie 1962

Conform unui aranjament neoficial cu medicul-şef, pot pleca de azi într-o vacanţă de 10 zile, urmînd ca pe aceasta s-o scad, la toamnă, din concediul meu legal.

Îi explic lui Roşianu ce are de făcut în absenţa mea, îi scriu delegaţia de conducător de unitate şi mă pregătesc de plecare.

În Rata de 9 sîntem trei perechi de pantofi, două de cizme şi una de opinci...

O iau din Cornet pe Silvia şi urcăm imediat în trenul de Sibiu. Mergem împreună în Bucovina.

Vineri, 4 mai 1962

După vreo 10 zile de concediu sînt din nou la Boişoara. Revedere caldă. Ascult cu plăcere raportul amănunţit al lui Roşianu, care are drept concluzie : „Toate au fost bune, n-am avut necazuri..." Mîncăm împreună şi, pe seară, urcăm amîndoi spre „baba mea". În drum, oprim la un biet chior, pe cale să devină orb : l-a lovit şi peste ochiul bun o ramură. Îl tratăm cu ce avem la-ndemînă.

Plouă, şi aerul are o mohoreală de toamnă.

Sîmbătă, 5 mai 1962

Consultaţii, cu mari intervale de pauză. Planificări şi discuţii amicale cu nea Ion.

După-amiază merg la un copil mic, bolnav, tocmai în marginea Bumbueştilor, spre Gruiul Lupului.

Plouă cu o tenacitate plictisitoare.

În drum spre casă, un pui de iepure îmi taie calea !

Duminică, 6 mai 1962

De vreo trei zile tot plouă fără încetare, o burniţă deasă, rece şi sîcîitoare, de toamnă tîrzie, preschimbînd drumurile în mocirle şi pe noi în fiinţe posomorîte, care se bălăcesc de nevoie, îndelung şi cu scîrbă, prin noroaie înşelătoare. De aceea ni se pare reconfortantă convorbirea pe care-o avem între noi, depănînd pe îndelete tot ce ne

trece prin minte, în vreme ce stăm aşezaţi comod lîngă soba fierbinte, în care trosnesc cu înverşunare lemnele şi ţiuie tăciunii. Lumina palidă-cenuşie ne învăluie, lipsită de vlagă, filtrată cu avariţie prin plumburiul dens al norilor, pătrunzînd cu greu, pînă la noi, prin geamurile mari...

Ne dăm cu greu duşi în Găujani, unde trebuie să efectuăm vaccinări antitetanice şi antitifoparatifice A şi B.

Scene animaliere neverosimil de nostime : un căţel şi un purcel se hîrjonesc, iar alături, în „procesiune", un alt purcel se ţine după o pisică, ce are în bot un şoricel încă viu...

Luni, 7 mai 1962

Începînd de pe la 7 aştept la dispensar un bolnav cu hepatită epidemică (asociată unei ciroze hipertrofice), pentru a-l trimite cu Salvarea la Rîmnicu-Vîlcea.

Şovăielnic în privinţa internării, cum l-am văzut ieri, bolnavul nu e punctual. Totuşi, pe la 10, soseşte cu căruţa, din Găujani. Telefonez imediat după Salvare. Chem serviciul Salvării de la Vîlcea şi pe cel de la Brezoi, însă degeaba...

Starea bolnavului e desperată. Trebuie să intervin şi cred întotdeauna, ca şi acum, într-o minune de rezistenţă a organismului uman.

Fénelon spune, foarte potrivit cu o situaţie ca asta : „Nu e mare lucru să nu fi făcut nici un rău ; trebuie să faci tot binele de care eşti capabil".

Dar cît bine pot face eu acum ? Şi cine ar putea să facă mai mult ?

Pe la ora 11 şi jumătate bolnavul intră în comă. Îl privesc neputincios : pielea intens colorată, galbenă, bătînd spre roşcat, e întreruptă pe membre de porţiuni galbene-cenuşii ; ficatul şi splina sînt enorme ; abdomenul e umflat ca un cimpoi de lichidul ascitic.

Continuu, în van, să-l examinez. Iau tensiunea şi observ că e normală. Pulsul, în schimb, e frecvent. Respiraţia (de tip Küssmaul) are miros caracteristic, dulceag. Pupilele nici nu reacţionează la variaţiile de intensitate ale

stimulului luminos. În răstimpuri, bolnavul se zbate, neliniştit, contractîndu-se neverosimil...

Susţinem cordul cu cordiamin, facem perfuzii cu glucoză asociată vitaminei C şi altceva nimic. I-ar folosi, poate, un cort de oxigen. Dar de unde să-l luăm ?

Şi Salvarea asta care nu mai vine ! Şi fiica lui care plînge tăcută într-un colţ, privindu-ne cu duşmănie...

La orele 15 şi un sfert bolnavul încetează din viaţă. *Nemo ante mortem beatus* [1], spune Ovidiu. Sînt atît de departe de bucurie !

La orele 17 soseşte, colac peste pupăză, şi Salvarea... Şoferul e cu gura mare.

Marţi, 8 mai 1962

După consultaţii, merg în Găujani pentru a „sfinţi" o nouă fîntînă — adevărat eveniment în viaţa satului. Sîntem trei : preşedintele Popa, nea Ion şi eu. E cald şi bine, iar apa din fîntînă, rece şi limpede... merită cu prisosinţă cei doi litri de vin pe care-i bem cu Lăică Popescu, achizitorul.

După-amiază, împreună cu sanitarul, hoinărim de colo-colo. Seara, mergem la film în Boişoara. Se rulează : *Drum bun, autobuzule* şi *Cetatea Hurramzamin,* o adaptare a vestitei opere a lui Firdusi, *Şah Nameh.* Condiţiile tehnice boişorene sînt la nivelul anului 1910 ! Filmul e cînd mut, cînd prost sonorizat, mîrîind ininteligibil. Copiii şed băgaţi cu nasurile pînă-n pînză. Adulţii, mai fericiţi, se odihnesc „confortabil" în spate, pe băncile scîrţîitoare. Şi toţi exclamă de plăcere. Lipseşte numai madama de la pian...

Marţi, 15 mai 1962

Lucram tocmai la inventarierea noului stoc de medicamente, cînd ne întrerupe o fată de-a lui nea Ion Ceauşilă.

[1] „Nimeni nu-i bucuros în faţa morţii".

Ne roagă, plîngînd, să mergem în Găujani la bunicul ei, care trage să moară.

Plecăm într-un suflet şi ajungem asudaţi şi gîfîind.

Examinez în pripă, dar bătrînul se stinge înainte de-a reuşi să intervin cu ceva. Sînt surprins, emoţionat şi trist : avea inima atît de puternică !

Tratamentul de urgenţă pe care-l încercăm nu reuşeşte să învie un cadavru. Nici nu îndrăznesc să-l privesc : *Le soleil ni la mort ne se peuvent regarder fixement* [1], mi-l reamintesc pe La Rochefoucauld.

Sîmbătă, 19 mai 1962

Consultaţii în ritm infernal. Parcă au înnebunit toţi ! Treabă, treabă, pînă seara tîrziu, cu un scurt intermezzo după-amiază, în Găujani, cînd trecem şi pe la biserică. Aici, supravegheaţi de părintele Tomescu, doi meşteri pictează catapeteasma, răbdători şi cu înaltă conştiinciozitate...

Acasă, la ceasul înnoptării, mănînc în tîrlă.

Răduţu, în uşă, dă din coadă şi latră prietenos...

Duminică, 20 mai 1962

Mă trezesc mahmur. Pînă să mă spăl şi să mă rad, se apropie vremea plecării la dispensar. Timpul e noros.

Din mijlocul uliţei, aud plînsetul unui copil. Intru să văd de ce plînge. Găsesc un sugar de 4 luni, îngrijit de bunică-sa, fiindcă mama e plecată la Titeşti. Scîncetul de foame urma tocmai să fie potolit cu tifonul în care baba scuipa hrana, pe care o morfoleau gingiile ei ştirbe...

Marţi, 22 mai 1962

Mai bine de un sfert de oră — în drum spre dispensar —, admir marea dragoste a unei mame pentru copiii ei. Într-un pîrîiaş, afluent al Boişoarei, se bălăcea fără grijă

[1] „Soarele şi moartea nu pot fi privite fix".

o flotilă de rățuște galbene și pufoase, urmînd-o pe mama lor, o găină burzuluită, cotcodăcind mîndră și pășind apăsat prin mijlocul apei... De dragul puilor, găina și-a schimbat pînă și tărîmul de baștină, devenind ființă semiacvatică, fără teama reumatismului...

Vineri, 25 mai 1962

Un telefon colegial de la Cornet, anunțînd o posibilă vizită a unor inspectori financiari, îl pune pe jar pe domnu' Roșianu, care nu-și făcuse inventarul medicamentelor de vreo lună...

Îl lăsăm pe Roșianu singur să lucreze, iar nea Ion și cu mine mergem la șantierul aflat între Greblești și Boișoara, care consolidează și repară drumul. Șantierul are aproape 150 de muncitori temporari, cei mai mulți din Boișoara. Ne apucăm de îndată să-i vaccinăm. Le facem prima inoculare antitetanică. Treabă, nu glumă!

Atmosfera mi se pare interesantă, dar nu pur muncitorească ; e ceva hibrid între muncitoresc și țărănesc.

În drum spre dispensar, legăm vorbă cu un locuitor din marginea Boișoarei, care ne poftește să-i vizităm gospodăria. Intrăm într-o curte largă.

— Anul ăsta ținem doi porci, zice bărbatul cu fală și ni-i arată : grași, mărișori, tolăniți în noroiul din fața troacei pline de buruieni tocate, amestecate cu mălai, cei doi grohăie supărați de „deranjul" pe care li-l pricinuim. Par plictisiți și ne privesc cu ochii lor mici și căprii, acoperiți de gene lungi, albe...

În grădina din spatele casei, pe cei 30 de ari ai săi, între pruni, omul a semănat porumb, care — ca peste tot în Loviștea — crește și se dezvoltă mai bine chiar decît în multe alte părți, la șes. Într-alt olat a pus cartofi și legume. Ne întoarcem în ogradă să-i vedem orătăniile : găini puzderie, rațe și gîște, patru curci, un curcan și cîteva bibilici, care ne împresoară, scurmînd și cîrîind. Două butii înalte, negre, așa cum se găsesc pretutindeni în Loviștea, își așteaptă borhotul, așezate cuminți sub hambar, în podul căruia se mai află încă porumb destul, din recoltele trecute. Stăpînul e în gospodăria agricolă boișoreană de cinci ani.

La dispensar, Roşianu ne aştepta (pe noi, dar mai ales pe alţii...) încuiat cu lacătul pe din afară. Plecăm imediat pe teren, la vaccinări. Ajungem la dispensar pe întuneric. Noaptea scriu procese-verbale de amendare pentru recalcitranţi.

Duminică, 27 mai 1962

Azi am planificat vaccinări antitetanice în Bumbueşti. Cu toată graba, nu reuşim să plecăm înainte de ora 12. Nea Ion mă supără iar ; nu vine nici pînă la ora asta, deşi ştie că aveam nevoie de el pentru mobilizarea populaţiei.

Oamenii sînt extrem de refractari la vaccinări şi am constatat că dacă-i anunţăm să se prezinte, nu reuşim decît să-i îndepărtăm. Aşa că, instaurînd un soi de poliţie sanitară, îi somăm pe loc, oriunde.

Profităm de faptul că la sfat e strîns popor mult şi nu iertăm pe nimeni. Ne şi certăm cu vreo doi inşi (chiar salariaţi ai sfatului), pe care-i vom amenda.

În Bumbueşti, după ce trecem pe la popa Oprea, care ne-a trimis vorbă să nu-l ocolim, că are nevoie de noi, vaccinăm prin sat pînă la înserare.

În drum spre nea Lăică Baciu, care ne-a poftit să înnoptăm la el, mă cert furcă cu nea Ion, dar, văzîndu-l că plînge cu lacrimi amare, caut să-l îmbunez. Ceauşilă îmi mărturiseşte, după împăcare, că-i „ciudos“ din fire. Nu-i place cînd îl cert...

Masă cu lăutari, urmată de somn într-un pat domnesc.

Luni, 28 mai 1962

Toată ziua vaccinăm în Bumbueşti.

Luni, 4 iunie 1962

Fiindcă poimîine aşteptăm o brigadă de inspecţie de la raion, începem de azi marea curăţenie la dispensar.

Marți, 5 iunie 1962

Cu noaptea în cap cercetez dispensarul : e curat ca un pahar și ordinea nu are cusur ; geamurile strălucesc, dușumeaua pare de mahon, iar în arhivă și între medicamente găsești ce cauți și cu ochii închiși. Pot fi mulțumit.

După telefonul prealabil, doctorul Butan sosește cu brigada. Îi „repartizăm" pe cei cinci „inspectori" (medici reputați din Rîmnicu-Vîlcea) la gazdele găsite de noi prin sat și începem așteptarea (cu puțină emoție) a zilei de mîine.

Miercuri, 6 iunie 1962

Începînd de la ora 8 și jumătate sînt la dispoziția brigăzii. Activitatea noastră, tratamentele, bolile cu extindere în masă, ieșirile în teren, starea igienei, tot, tot este examinat, comentat, comparat. După expresia consacrată, sîntem „controlați și îndrumați" pînă cînd începem să nu mai știm bine ce-i cu noi... Trebuie să-mi dispersez atenția în cinci direcții diferite, deoarece se lucrează concomitent...

Din procesele-verbale încheiate, reiese că am trecut cu bine „examenul"...

Brigada se deplasează la Perișani. O însoțesc și eu.

Marți, 12 iunie 1962

Seara de azi e așa de ademenitoare, încît nu mă rabdă inima să stau în casă. Umblu hai-hui prin sat, pe sub luna zîmbind printre norii albi.

La o răscruce de drumuri, ca îndeplinind un străvechi ritual păgîn, o ceată de copii, ținîndu-se de mînă, joacă și-i cîntă lunii :

Lună, lună nouă,
Taie ceru-n două
Și ne dă și nouă...

Miercuri, 13 iunie 1962

Chemaţi în Bumbueşti de popa Oprea, la preoteasă care-i bolnavă, ne ducem s-o vedem şi pe Floarea Văcăruş, întoarsă de la spital. Vorbind cu ea şi examinînd-o, îi spun că se va resimţi încă multă vreme după tentativa de sinucidere, din cauza toxicităţii anilinei, care, desigur, îi va fi atacat ficatul.

Sîmbătă, 16 iunie 1962

În Rîmnic, pînă spre ora prînzului, vizitez magazinele şi librăria.

Trec şi pe la Secţia sanitară, să-l văd pe Viorel Dimitriu. Aici, parc-aş găsi un alt om : rece şi distant, Viorel nu mai e nici spontan, nici simpatic. A intrat, cum se spune, în „piele de şef".

La film : *Une aussi grande absence,* franco-italian, cu Henri Colpi, Alida Valli şi Georges Wilson. Tulburător. O realizare mare, cu artişti excelenţi.

Sîmbătă, 23 iunie 1962

Se prezintă azi la dispensar doi tineri — un băiat şi-o fată — şi-mi solicită să le eliberez certificate prenupţiale.

Folosind expresia consacrată la Boişoara, în astfel de prilejuri, îi întreb :

— V-am „luat sîngele" ?

Răspunsul afirmativ, parafat şi ştampilat, pe care mi-l prezintă pe hîrtie — rezultat negativ al reacţiei Bordet-Wassermann şi examenul radiologic pulmonar normal —, îmi dă dreptul să le „lucrez" actele. Încep serios :

— Numele dumneavoastră ?

Vorbeşte, pentru amîndoi, băiatul :

— Lisandru Lisei Boromiz şi Chireaţa Horumbă...

În timp ce scriu, îi privesc pe furiş. Mirele — să tot aibă 18—19 ani —, subţirel, îmbrăcat curat, cu cămaşă ţărănească albă, strînsă în chimir nou, de Cisnădie, şi-un lăi-

băraș negru, de postav aspru deasupra, cu cioareci albi de lînă și bocanci negri, lustruiți, își frămîntă încurcat, în mîinile muncite și mari — parcă prea mari pentru el ! — pălărioara neagră, cu zgardă, și mă privește țintă, cu ochi negri, strălucitori. Are părul castaniu, cu șuvițe lungi pe frunte și pielea arsă de soare. Mustăcioara tînără, rară, n-a fost încă amenințată de brici ; nici obrazul oval, acoperit cu puf, ca de-o umbră.

Fata e înăltuță, zveltă, cu puțin trecută de vîrsta Julietei lui Shakespeare (are 16 ani și jumătate !) și-i ceea ce se cheamă o frumusețe. (Pe aici i se spune chiar : „Îi o frumușață de fată, în norocul cui s-o brodi !...") O examinez cam... nemedical și cu toată atenția : îmbujorată de o teamă nelămurită, Chireața privește în pămînt și-și mușcă mărunt colțul buzei, cu dinții albi, rotunzi. Îi ghicesc ochii : albaștri, cu gene lungi. Părul bogat e împletit în cozi atîrnînd grele, pe spate, sub broboada albă și diafană de borangic. Prin bluza ca neaua, ușor străvezie, de sub bundița de catifea moale, neagră și înflorată bogat la margini cu fir de argint și maci roșii, se străvede sînul, abia împlinit. Răsuflă grăbită și nu știe cum să-și țină mîinile... Poartă o fustă neagră de mătase lucioasă, încrețită des, și-un șorț cu dungi verticale, colorate sobru, stins : roșu, verde și negru. În picioarele suple, cu glezne fine, poartă sandale. Răspîndește în jur toată tinerețea plaiurilor de afară și tot soarele...

Cu formalitățile duse la bun sfîrșit, le urez :

— Să vă fie într-un ceas bun !

Amîndoi, fericiți, rîd și-mi mulțumesc. Băiatul, codindu-se — să plece ? să mai stea ? —, îmi vorbește :

— Noi v-am ruga ceva, domnu' doctor, da' nu știm cum să începem...

— Începeți cu începutul, îi încurajez eu.

— Păi, s-ar bucura și părinții, și socrii, și noi să poftiți pe la noi, c-avem nunta de mîine într-una ! îmi spune, într-o suflare.

Încurcat, mă scarpin în cap. Ce să le răspund ?

— Dragii mei, vă mulțumesc de cinstea pe care mi-o faceți ! O să viu negreșit.

Privesc gînditor după ei. Găsesc bun prilejul să pot urmări de la început și pînă la sfîrșit o nuntă boișoreană.

Îmi închipui — după strictele canoane boişorene — petitul lui Lisandru.

Într-o bună zi, după înţelegerea cu fata, Lisandru îşi va fi povestit aleanul şi părinţilor, hotărît de însurătoare. Lăică Boromiz, tatăl, boişorean vrednic, voinic, lat în spete, rumen la obraz, cu părul alb, des ca peria şi mustaţa stufoasă, rebelă, răsucită la vîrfuri, va fi scuipat în palme, şi le va fi frecat îndelung, întrebînd într-un tîrziu, cu glas de tunet :

— Băiete, tu nu şuguieşti ? Ori vrei să mai mărg odat' catană şi pîntru tine... Tu nici la oi nu eş' bun, darămite la însurătoare !

— Da frai-miu, Gheorghe, nu s-a însurat la opşpe ani, ca mine ? Şi ce, tot 'tale i-ai făcut armata ? O stat muierea cu mămica şi el s-o fost dus la armată, a vorbit şi Lisandru.

Convins, pesemne, de „argumentele" fiului, bătrînul va fi hotărît :

— Băiete, gata, mai mult să nu vorbeşti ! Mergem la socri ! Dar vai de pielea ta dacă m-oi da tu pe mine de ruşine, că ăia-s oameni cumsecade. Să le strici tu fata ?

Nea Lăică Boromiz, lea Oara — nevastă-sa —, o femeie mărunţică, cu fruntea mare şi pometii ieşiţi, şi, bineînţeles, Lisandru merg cu pas întins spre gospodăria din Găujani a lui Achim Horumbă.

Bătrînul duce pe umăr o straiţă ciobănească. Pe drum, copiii se uită uimiţi la chimirul lui, negru, lat şi înalt, cu clopoţei de argint la marginile de jos, sunînd la mişcările mai smucite.

În faţa porţii cu pricina, toţi se opresc şi Lăică Boromiz bate tare şi rar în poartă. Le deschide lea Frusina Horumbă, „soacra mică", legată strîns cu basmaua pe sub bărbie :

— Da' poftiţi înăuntru, ce staţi în drum ? Ia acu' ghine şi Achim...

Peţitorii se aşază în odaia mare, în care au fost poftiţi şi în care se lasă, de îndată, o tăcere necuprinsă. Lăică Boromiz îşi aşterne jos, încet şi plin de grijă, desagii grei, şi-şi şterge de zor faţa, cu o basma roşie...

Cît ai clipi, intră și Achim Horumbă, scundac și slab, avînd mîinile lungi, mari și roșii, în veșnică mișcare, și fața zbîrcită. Părul scurt e cenușiu, iar barba și mustața sînt proaspăt rase. Are sub sprîncenele albe și stufoase doi ochi albaștri, pătrunzători, cu care fulgeră roată în jur, și un nas mare, coroiat.

— Bine-ați sosit, vecine, zice. Acu' venii și eu de la grajdi, unde bătui o blană, că mi-o dărîmă pe ailaltă vițelul, mînce-l-ar un lup! C-avem un vițel alb și gras, da' tare șturlubatic!

— Da vreo vițică de vînzare n-aveți? a zîmbit din mustață Lăică, aducînd vorba încotro voia el. (Pe-aici așa i se spune fetei de pețit: oiță, căprioară, vițică, juncică, floricică, păpușă etc., etc.).

— N-am, vecine, decît vițălul, s-a făcut el a nu-nțelege. Frusinicăăă! Ia mai lasă găinile și vin'o țîr' încoa, c-avem de vorbit cu vecinul Lăică și cu Maria... a zis, mai apoi, Achim, așezîndu-se mai bine în scaun. Și tu, Lisandre, ce mai zici? vorbi apoi către fecior, măsurîndu-l din priviri. În care stînă ești? Tot în Zănoaga?

— Tot în Zănoaga, bade Chimule, că-i muntele frumos și numai bun de mînzări, că eu mi-s pe-al treilea an mînzărar, doar în primul fusei cu Mitu Bradosu în Leu!

Lea Frusina vine „de la găini" cu o mămăligă fierbinte, pe care o răstoarnă în mijlocul mesei, pe-un ștergar aspru de in, împărțind-o, cît ai clipi, c-o ață, în felii mari, aburinde și-mbietoare... Lăică Boromiz împinge spre mijlocul mesei țuica și face loc, scoțînd-o tot din straiță, și unei bășicuțe de brînză grasă, pe care o crestează cu briceagul, după ce închină:

— Noroc! La mulți ani!

Ciocnesc toți ceșcuțele de țuică, pe care le-a așezat îndemînatică Frusina, și mănîncă mămăligă cu brînză.

Din una-n alta, bătrînii au ajuns și la înțelegere.

— Apăi, dacă copiii se plac, noi n-avem nimic împotrivă, că ce s-avem..., a zis Achim Horumbă cu îndoială în glas, și-a adăugat: Pe Lisei îl văz eu că n-ar zice nu, da' cu fata nu 'orbirăm... Că de n-o vrea, apăi cu iertăciune să ne fie, da' aldămașul nu l-om mai bea!

— Chireaţooo ! Fa Chireaţooo ! a strigat atunci Frusina ascuţit pe geam. Vino-n cas' la tatu-tu acu'...

Şi, ca ivindu-se din pămînt, a răsărit şi fata. Lisandru a pălit şi fata s-a înroşit, în vreme ce Lăică Boromiz, privindu-i cu mulţumire, îşi răsucea harnic mustăţile. Ceilalţi, foindu-se pe laviţe şi în scaune, aşteptau nerăbdători „evoluţia evenimentelor"...

Fără a aştepta măcar să fie întrebată, sfioasa şi îmbujorata Chireaţă, numai s-o vezi şi s-o auzi şi să nu-ţi vină să crezi, a zis repede :

— Mămico şi tăticule, eu pe Lisandru îl iau, că-l plac şi dumivoastră să nu puneţi oprelişti, că eu tot îl iau...

Şi apucîndu-l chiar, demonstrativ, pe Lisandru de mînă, a aşteptat răspunsul, dreaptă şi cu fruntea sus, abraşă ca o munteancă.

— Atunci să fie într-un ceas bun, a zis Achim cu năduf, văzînd că n-are cu cine se tocmi, ţintind ochii la nevastă-sa, care dădea din cap, — „da, da !" — şi-şi ştergea ochii cu mîneca...

Tuica următoare a fost poreclită „aldămaş"...

— Şi-acu, om'uorbi de zestre, a „tunat" din gură Lăică, scoţîndu-şi din chimir ochelarii.

Bărbaţii s-au strîns laolaltă, iar femeile, şuşotind de zor între ele — basma în basma —, s-au tras mai deoparte. Achim Horumbă, frecîndu-şi bărbia, a rîs deodată din ochi şi-a zîmbit cu toată faţa, zicînd :

— Noi îi dăm fetei, cum să nu, zestre bună : Cozia iarna în arendă, jumătate din Găujani să-l vîndă ea cui o vrea şi Oltul de la Cîineni la Robeşti, cu tot peştele din el...

— Apăi, vecine, la Olt nu te băga, că p-ăla îl dau eu, a glumit şi Lăică, adăugînd îndată : Da' pe-aici, prin casă şi prin grădini le-aţi sfîrşit chiar pe toate ?

— Mă Lăică mă, nu fi tîlhar, că doar eşti leat cu mine, nu-i aşa ? Şi lasă grija, că nu mi-oi trimite eu fata numai cu rochia de pe ea la ogrăzile tale, ca să rîdă muierile de ea...

Şi întorcîndu-se către Frusina, îi zise cu voce hotărîtă :

— Nevastă ! adă hîrtie şi cerneală şi să ne strîngem la un loc să tomnim zestrea...

În Boişoara, ca şi-n întreaga Lovişte, după peţit, cel mai tîrziu la o săptămînă, are loc „logonda", întotdeauna în casa miresei, dar susţinută de ambele familii. Se face atunci masă mare, la care vin tinerii doritori să se bucure de fericirea viitorilor miri şi unde, după masă, se joacă, se chiuie şi se spun poveşti, fără îngrădirea vreunui ritual, totul petrecîndu-se aşa, de capul fiecăruia...

De joi pînă în nuntă, e obicei pe-aici să ducă mirele zilnic de mîncare miresei (ce are el pe acasă şi chiar mîncare mai aleasă!) şi-i mereu bucurie mare la socrii mici, în casa miresei, şi prilej bun de întîlnire între tineri, de vorbă şi de planuri de viitor, de gospodărie începătoare.

Cam cu vreo săptămînă înaintea cununiei, e rost de multă treabă, de alergătură şi de căutare, fiindcă nunta trebuie pregătită cu dichis: băutura şi mîncarea să fie multă şi gustoasă, iar lăutarii vestiţi... Mai trebuie aduşi şi brazii cu care e datoare pădurea însurăţeilor, şi care vor fi împărţiţi: o pereche la mire, una la mireasă, alta la preot şi alţii pe la naşi şi rude. Doar cel mai frumos şi mai înalt dintre brazi se ţine pentru fedeleş, că restul se împart.

Sîmbătă, 30 iunie 1962

Îmi fac drum prin sat, să urmăresc pregătirile nunţii de mîine.

În Găujani mă întîlnesc cu nuntaşii, în cap cu Lisandru, bătînd veseli brazii la poarta popii.

— Mă Ioane, cu bradul, ţine bine de cui să nimerească vărul cu ciocanul...

Cu ultimii patru brazi au ajuns şi la Chireaţa. Sînt toţi patru mîndri, numai că doi sînt mai înalţi şi mai stufoşi. Din ei îşi va alege mireasa pe cel mai mîndru...

Cît bat băieţii brazii la poartă, lăutarii cîntă cu foc, cerînd să intre în ograda miresei. După o vreme, chicotind, stolul de fete dinăuntru trage în lături porţile. O dată cu băieţii intru şi eu...

Lisandru a adus plocon bogat : găini şi gîşte fripte, brînză, cozonac şi vin. Coşurile împletite le ia grăbită soacra mică. Flăcăii încep s-alerge fetele...

Lăutarii se aşază roată, pentru a fi împărţiţi între miri, şi cîntă pe-ntrecute. Chireaţa îi cere pe cei doi cu vioara, pe tambalagiu, pe cimpoier şi doi fluieraşi. Pe ceilalţi îi ia Lisandru.

Acasă, la fecior, în Boişoara, asist la alt moment al ritualului : bărbieritul mirelui.

S-au aşternut mesele, de pe care nu lipseşte nimic... Lipsesc, deocamdată, numai flămînzii şi însetaţii, strînşi buluc în jurul mirelui, pe lîngă lăutari.

O urmăresc pe nuna mare — un pumn de femeie ! —, care nu mai pridideşte umblînd de la o masă la alta, îndreptînd cîte un ştergar, ferind de muşte carnea şi cozonacul, încercînd băutura cu mîna, de-i rece...

Petrică Dobriţan se uită la cioarecii noi ai mirelui şi zice a batjocură :

— Măi Lisandre, măi ! Da' ăştia-s ai lu'tac'tu, că l-am văzut eu pe nea Lăică cu ei...

Ginerele, abia aşezat pe scaunul bărbierului, răspunde rîzînd :

Săracii cioarecii mei,
A junit tata cu ei,
Şi-a plecat după femei.
Dacă m-a avut pe mine,
I-a spălat şi i-a pus bine...

Bărbierul — mic, negricios, întotdeauna cu mucul ţigării stins, în colţul gurii, cu faţa brăzdată de şanţuri adînci şi părul negru-albăstrui şi lucios, năclăit în briantină — a început să-şi săpunească liniştit şi cu metodă muşteriul. Apoi ascute la nesfîrşit briciul. Lăutarii, nerăbdători, încep să cînte :

Cînd eram la tata june,
Ştiam şaua cum se pune.
Dar de cînd m-am însurat,
Drumurile s-au curmat...
Barba-mi creşte, eu o raz,

Pusei briciul pe obraz !
Mor mîndrele de necaz !
Barba-mi creşte, eu o smulg,
Mîndruţele le alung...
Raz barba de tinereţe,
Şi-o iau p-a de bătrîneţe...
Şi tu, bărbier,
Rade barba în răspăr,
Nu rămîie nici un păr,
Că-i nevasta mitutică
Şi se-nvaţă tot cu frică...

Pînă la sfîrşitul cîntecului s-a ras şi „barba de tinereţe" a lui Lisandru, ia colo, nişte tuleie...

— Poftiţi cu toţii la masă ! răcneşte gros nea Lăică şi, cît ai clipi, s-au şi aşezat flăcăii şi fetele care s-au găsit pe-acolo, în jurul meselor lungi şi încărcate...

Ciocnesc şi eu un pahar cu Lisandru şi rămîn pînă începe hora şi jocurile. Cînd ies pe poartă, îl aud pe mire cîntînd :

Ce făcui de mă-nsurai,
Multă dragoste stricai,
Nu stricai numai pe-a mea,
Ci stricai p-a multora...
Că bine trăiam flăcău,
Sus în şa, pe calul meu,
Mă duceam la fete-n prag,
Şi le-mbrăţişam cu drag.

Spre seară trec prin Găujani, pe la mireasă. În ogrăzile socrilor mici, abia te poţi întoarce de flăcăi şi fete !

Lăutarii cîntă şi mireasa, ajutată de fîrtaţi şi fîrtate, împodobeşte bradul cu panglici, hîrtie colorată şi lînă. S-a întunecat şi prin curte s-au aprins „luminile" — adică lumînările ! Soacra mică scoate şi lămpile cu gaz...

Fetele-i cîntă miresei :

Cînd surată-ai logodit,
Pentru ce nu ne-ai vestit,
Caii să ni-i potcovim,
Şeile să le ţintuim,
De nuntă să ne gătim ?

Chireața zîmbește și privește bradul... Sora mai mică, Mădălina, o plînge :

Tu te duci, surată, duci,
Peste munți, într-alte curți,
La cumnate ne-ntrebate,
Și la vase nespălate,
Și la curți nemăturate...

Ajutată de-un flăcău, Chireața aduce un „ciuberel", alintat și „vedriță", plin ochi de apă. Prin urechile lui s-a trecut un șervet, de care-i ridicat ori e plimbat, după datină, ocolind curtea. I se alege și loc în mijlocul ogrăzii.

Împrejur, în cîntecul dezlănțuit al muzicanților, s-a încins hora. Fiecare, în joc, de cum apucă, încearcă să răstoarne vedrița. Joacă, chiuie și spun ghicitori, pînă ce rămîne-n ciuberel doar atîta apă cîtă îi trebuie miresei să boteze mîine cu busuiocul pe mire și pe nuntași...

Larma de la gospodăriile mirelui și miresei se-aude oriunde în sat ; dar nu se supără nimeni și zic toți zîmbind :

— I-auzi ! E nunta Chireței și-a lui Lisandru...

Duminică, 4 iulie 1962

Nu se poate să te nimerești pe vreun drum și să nu te întîlnești cu stolnicarii...

Călare sau pe jos, cu funde roșii la pălărie, îmbrăcați în strai ales, se opresc, îți întind plosca și-un colac de grîu împletit, legat cu năframă, zicînd :

Bună dimineața, bună dimineața,
Bine v-am găsit sănătoși !
Uite ce v-am ruga :
Să luați o țîr' osteneală pe la noi,
La Lisandru Lisei Boromiz,
În casele socrului mare,
Că-s bucate cît la Noe,
Și băută cîtă-i gîrla !
Iar lăutarii i-avem tumnai de la Țarigrad...
Să nu lipsiți, și să faceți de să veniți !

Şi plosca trece — gîl, gîl, gîl ! — din gură în gură, în semn de aprobare...

Pe la ora 10, cu mic cu mare, ne strîngem ciotcă la casa miresei. Fetele gătite, spălate, împresoară bradul, împodobit ca o paparudă, şi aşteaptă. În drum e un popor. Nici n-ai cum mişca ! Dinspre Boişoara, se-aude răsunînd cornul de vînătoare al lui Ţică Poponea. Privesc cu luare-aminte în josul uliţei : toate mătuşile Găujanilor (şi nu cred să lipsească vreuna), flăcăi şi fete — mai în drum, mai cocoţaţi pe garduri —, neveste în port naţional şi bărbaţi de toată vîrsta. În mulţime sînt şi preşedintele sfatului şi secretarul de partid, şi popa, şi doctorul...

Cornul sună, răsună... Şi se-aude mai aproape ! S-a lăsat o tăcere grea, de biserică...

— Ia uite-i ! Ia uite-i ! se umple de murmur mulţimea...

La cotitura uliţei s-au ivit şase călăreţi pe şase cai negri. După ei apare Lisandru, mîndru, pe-un cal alb, între naşi, călărind cai bălţaţi... Pe jos, în urmă, alt popor : boişorenii !

Într-un iureş nebun şi într-un nor de praf, galopînd întins, cei şase călăreţi au ajuns, cît ai clipi, între noi. În fruntea lor, cu panglici roşii şi franci de argint în salbă, peste cordeaua pălăriei, îmbrăcat în cămaşă ungurenească înflorată şi vestă de postav tivită cu cozi de veveriţă, încins în chimir lat, bătut cu capse şi avînd cioarecii albi, de lînă ţigaie, băgaţi în cizme scurte cu pinteni lungi, argintii, îşi strînge la subsuoară cornul şi călăreşte voios Ţică Poponea. Are ochi vii, faţa ovală, bine rasă, nasul drept şi buzele bărbăteşti, dezvelind dinţi albi, curaţi, măsuraţi.

Ceilalţi cinci flăcăi, toţi ca unul şi îmbrăcaţi ca Ţică, ţin în mîna stîngă bîta albă, ciobănească, împodobită cu panglici roşii, iar la oblînc au spînzurată plosca de ţuică.

Strunindu-şi din greu calul care nechează şi se roteşte neliniştit, umflînd nările, Ţică slobozeşte cornul. Flăcăii se reped sălbatici şi izbesc cu bîtele în poarta înaltă, ferecată cu lanţuri grele... Poarta se deschide încet şi între stîlpi apar socrii mici...

Trăgînd cu dreapta de hăţuri, Ţică se ridică în scări şi răcneşte către părinţii fetei, măgulindu-i şi zicîndu-le „socri mari" :

— Bună dimineața,
Bună dimineața,
Cinstiți socri mari !

Le răspunde Achim Horumbă, cu toată semeția :

— Mulțumim din suflet, băieți militari !
Dar ce umblați, ce căutați ?
— Ce umblăm, ce căutăm ?

reia Tică firul oratiei,

La nimini samă n-avem să dăm...
Ci mai bine stați și ascultați, ca să aflați :
Tînărul nostru împărat,
De dimineață s-a sculat,
Cu strai nou s-a îmbrăcat,
Și din trîmbiță a sunat !
Oaste mare-a adunat.
Pe la răsărit de soare,
Plecarăm la vînătoare
Și vînarăm Țara de Sus, pînă la apus...
Pînă ce juncanii au stătut,
Și potcoavele-au pierdut...
Noi, atunci, ne lasarăm mai jos,
Pe un deal frumos
Și ne-apucarăm și vînarăm,
Munții cu brazii și fagii,
Dealul cu podgoriile,
Cîmpul cu florile,
Satele cu fetele...
Iar cînd dete soarele-nspre sară,
Ieșirăm la drumul ăl mare...
Și detem de urmă de fiară !
Toată oastea-mi se mirară !
Dar unii din vînători,
Ziseră că-i urmă de zînă
Să-i fie împăratului cunună...
Iar nunul cel mare,
Cu grija-n spinare,
Călare pe-un cal,
Ca un Duciumal,
Luînd urma fiarei,

Ba pe-a mioarei,
Și găsind-o aici,
La casa cu draniță,
Și grîu mult în baniță,
Se ridică-n scări,
Se umflă-n nări,
Face ochii roată,
Peste-oștirea toată,
Zicînd deodată :
Socri mari !
Noi venim bînd și chiotind,
Și din pistoale trăgînd !
Socri mari !
Noi avem firman de la-mpărăție...

— Să-l vedem, să-l vedem ! au strigat într-un glas muierile gureșe, și Tică Poponea a scos de la piept un sul lung de hîrtie, pe care l-a fluturat în aer, răcnind încruntat și slobozind calul spre curtea cuprinsă de vaiere :

Care din dumneavoastră cunoaște carte latinească,
La noi să poftească !
Iar de nu,
Ca de foc să se păzească !

Tică a întors iar calul, care joacă din picioare și se foiește, strigînd încruntat spre stăpîna casei :

Socri mari !
Ne-a trimis pe noi,
Șase lipcani,
Pe șase juncani,
Cu coame-mpletite,
Cu unghii cositorite,
Cu tîrnăcoape de-argint,
Să scoatem floricica din pămînt,
S-o ducem la împăratul în grădină...
C-aici vedem că locul nu-i prieste,
Numai cît se ofilește...
Socri mari !
Noi om mai sta,
Dar la caii noștri să dați fîn,
Ghizdei verde,

Cosit din noaptea sfîntului Gheorghe,
Strîns în sărbători,
De două fete surori...
Caii noştri să bea,
Din capete să nu dea...
Caii noştri să mănînce,
Din capete să nu miște...

Strîngînd scurt frîul, Tică Poponea se apropie mult de socru, îl privește stăruitor, crunt, și răcnește de ne speriem toți :

Socru mare !
Ce mai tura-vura !
Ce s-a făcut, s-a făcut,
Nu mai e de desfăcut !
Să vinzi opt boi și șapte vaci
Să rabzi și să taci...

Muind vocea și trăgîndu-se înapoi, Tică vorbește iar :

Socri mari !
Semne bune să ne dați :
Fie și destrămătură,
Numai să fie cu voie bună !
Fie și de mătasă,
Numai să fie de-aici, din casă,
De la sfințita mireasă...
Socri mari !
Noi am vrea să mai descălecăm,
Dar n-avem jos pe ce să ne dăm...
Doar n-om fi niscai morari beți,
Să descălecăm la dumneavoastră prin scaieți !
Nouă să ne-aduceți scaune de argint,
Să descălecăm aici, la dumneavoastră, pe pămînt.
Socri mari !
Nouă să ne-aduceți cărturari !
Să nu ne-aduceți vreun popă cu barba cănită,
Să rămînă cartea necitită !
Ori vreun popă cu barba rară,
Să ne țîie aici, la dumneavoastră,
Pînă desară...
Nouă să ne-aduceți un popă

Cu barba ca fusu',
Să ne dea curînd răspunsu' !
Socri mari !
Poftiți această broască țestoasă,
P-icea lată, p-icea lată,
La șezut e crăcănată,
Și pe unde-i găurită,
Curge țuică otelită...
Poftim de beți și vedeți !
Că ăsta-i rachiu de la Pitești,
Nu d-ăsta chior, de la Bumbuești...
Din el cînd bei te-nveselești !
Nu-i zeamă de prune de-aici, de la dumneavoastră,
Cînd bei multă, să te umfli la burtă,
Să faci burta tobă, să te bagi după sobă,
Și să stai cu greierii de vorbă...

. . . . . .

Nici n-a isprăvit bine Tică orația, că doi tovarăși de-ai lui s-au și înființat, ținînd bradul strîns ca pe-un stindard, spre marea mirare a tuturor celor din drum, care nici n-au știut cum de l-au putut lua de sub atîta pază...

În poartă ne-așteaptă mireasa, într-o mînă c-un castronaș și-ntr-alta c-un buchet de busuioc. Și cum trece cineva pe sub poartă, ea-l și botează !

Mirele și flăcăii au adus bradul înapoi în curte și-acum îl joacă. Stolnicarul ia pîinea cea rotundă, o rupe și-o aruncă pe casă, să fie cu noroc.

După joc se-întinde masa. Apoi, după primul dar, ne pregătim să mergem în Boișoara, la biserică.

În drum așteaptă căruța, să încarce zestrea miresei, s-o ducă ginerelui acasă. Caii au coamele împletite cu panglici și clopoței, iar căruța e proaspăt vopsită și împodobită. Mireasa, ajutată de surorile și prietenele ei, începe să așeze covoarele, pernele, hainele, lăzile. Unul mai bun de gură strigă tot ce se orînduiește :

— De la cinstita mireasă o rochie... De la iubita soacră mică un covor...

Lumea, îngrămădită, nu vrea să scape nici măcar un ciorap, să vadă tot... O fată, mai îndrăzneață, a cutezat să le zică femeilor :

Şi-au venit muierile,
Să ne vadă hainele,
Şi, de-s haine puţinele,
Sînt fetele tinerele...

Mătuşile şi femeile se trag atunci mai într-o parte, murmurînd...

Căruţa pleacă şi mirii, strînşi unul în altul, se duc să-şi ceară „iertăciunea" părinţilor, la socrii mici. Lisandru zice de trei ori :

Iertaţi-mă, tată şi mamă,
Că vă iau ajutorul din casă.

Părinţii îi binecuvîntează şi-i mîngîie, sfătuindu-i şi închinîndu-i. Cînd ies pe poartă, mirii le sărută mîna. Lăutarii şi tineretul cîntă miresei :

Mireasa noastră cu flori,
Ia-ţi gîndul de la ficiori.
Şi ţi-l pune la bărbat,
Că cu el te-ai cununat —
Azi de dimineaţ' la sfat,
Şi cu el te culci în pat...
Ia-ţi, mireasă, ziua bună,
De la tată, de la mumă,
De la fraţi, de la surori,
De la dragele de flori...

Mireasa, cu voce subţire, cîntată, îi spune din drum mamei :

Floare roşie de pe masă,
Rămîi, mamă, sănătoasă,
Că mă mut la altă casă.
Rămîi, mamă, singurea,
Că mă duc la vatra mea.
Dară tot nu te-oi uita,
Maică, tu, măicuţa mea...

În drum izbucnesc chiuiturile, de se sperie cîinii şi-ncep să chelălăie pe dealuri...

Mireasa, îmbujorată, încununată cu flori și beteală, îmbrăcată în vîlnic alb, alături de mirele tînăr și mîndru, cu nașii, lăutarii și tot poporul după ei, coboară în uliță, mergînd spre biserica din Boișoara, unde, îmbrăcat în odăjdii grele, îi așteaptă preotul. Înaintea lor pășește Tică. El zvîrle în dreapta și în stînga pumni de gologani, pe care-i culeg din țărînă copiii, și grîu, pe care-l ciugulesc găinile...

Înaintea bisericii se încinge hora. Visalon Iconaru strigă din rărunchi, ardelenește :

Uiu-iu, pe dealu' gol,
Că mnireasa n-are țol !
Da' i-o face mnirele,
Cînd o tundie cînele !
Și i-o face și broboadă,
Cînd l-o tundie pe sub coadă !
Și și-o face și căciulă,
Cînd l-o tundie pe la gură !

Afară jocurile reîncep, înfocate, cînd nunta intră pe sub bolta umedă și neagră a lăcașului. Însurățeii pășesc sfioși, trec prin pronaos, înghesuiți de mulțimea femeilor și-a bătrînilor, și se opresc în fața altarului. Nașii, ținînd strîns lumînările groase, le stau alături.

Biserica-i slab luminată, pîlpîie galben lumînările, miroase a tămîie și sfinții holbați de pe pereți iau parte cu aceleași chipuri impasibile și la botezuri, și la nunți, și la înmormîntări...

Mirii — n-au prea fost duși la biserică ! — stau cuminți și-l privesc cu sfiiciune pe preot, care-și cîntă slujbele pe nas, ajutat de-un dascăl fonf. Părintele îl întreabă pe mire dacă vrea să se însoare cu mireasa. Lisandru izbucnește-n rîs :

— Iaca na, părinte ! Păi cum să nu vreau ?

Chireața, mai rușinoasă și mai învățată, rîde numai și zice :

— Da...

Cu pirostriile-n cap, mirii, ca și cei din jur, ascultă cu luare aminte formula sacramentală rostită rar de preot :

— Se cunună robul lui Dumnezeu Lisandru, cu roaba lui Dumnezeu Chireața, acum și-n vecii vecilor! În numele Tatălui, și-al Fiului, și-al sfîntului Duh, amin!

Slujba lungindu-se, ies ușor din biserică și m-amestec cu tinerimea de-afară, care chiuie, rîde și cîntă. Aici e adevărata nuntă!

Cînd mirii și nunii ies din biserică, o fată-i zice miresei:

Hei mireasă, spune tu,
Bine ți-a cîntat cucu!
De mi-ar cînta ca și ție,
O să-mi iau ce-mi place mie...

Lăutarii omoară scripca:

Bine-ți șade, nune mare,
Cu doi fini ai dumitale!
Bine-i stă la brad cu pere,
La ginere cu muiere.
Bine-i stă la brad cu brad
Și miresei cu bărbat.
Cruciuliță de argint,
Amîndoi v-ați potrivit.

Un flăcău de pe margine se amestecă spre hazul tuturor:

Unu-nalt și-altu' stîrcit...

Lăutarii, zîmbind cu îngăduință, nu se supără și zic de la capăt:

Cruciuliță de argint,
Amîndoi v-ați potrivit,
Și la ochi și la sprîncene,
Ca doi porumbei la pene...
Cruciuliță de aramă,
Amîndoi sînteți de-o samă...

La un semn al nașilor, pornește *Hora miresei*. Se prind mai toți în ea și țopăie umplînd trei ulițe!

Nunii parcă joacă mai cu foc decît cei tineri! Mitu Davel, rîzînd cu gura pînă la urechi, le strigă:

Joacă nuna şi cu nunu,
De se zgîlţîie cătunu,
Nunu ca să fie nun,
Şi-a vîndut carul cu fîn !
Nuna ca să fie nună,
Şi-a vîndut ia cea bună,
Şi-a plecat la cununat,
Cu ie de căpătat...

Hora miresei s-a jucat de trei ori şi s-ar mai fi jucat încă, dar se însera şi nuntaşii grăbeau spre socrii mari...

Cu chiuială şi cîntec, mirii ajung şi acasă. În uliţă, înaintea porţilor, izbucnesc strigăturile :

Ieşi afară, soacră mare,
Că ţi-aduc scărpinătoare
Şi te suie pe butuc,
Să vezi ce zestre ţi-aduc...

Bucură-te, soacră mare,
Că ţi-ai luat o noră tare,
Făcăleţu-i pe spinare !
Ţi-o ajuta ea la ciubăr,
Dar te-o mai lua şi de păr...

Nuntaşii îi cîntă Chireaţei :

Tu, mireasă, nu mai plînge
Cînd la soacră-ta te-i duce,
Că te-o scălda-n lapte dulce...

Socrii mari au ieşit în întîmpinarea mirilor, i-au îmbrăţişat şi i-au poftit în ogradă. Nuntaşii păşesc pe-un covor lung şi lat...

De spatele mirilor, pînă să intre în ogradă, a legat starostele Tică Poponea cîte-o pîine mare, rotundă, şi-n cap le-au pus naşii hăţuri, ca să tragă amîndoi la ham. Tîrîţi de căpăstru, sînt aduşi în casă. Naşa îi scoate miresei vălul şi-i potriveşte pe cap un „cîrpoi“ de femeie... Mirele o trage pe mireasă de păr, da-i pune bani în cosiţe, şi „doamna nună“ dă mirelui un ac, cu care să prindă părul Chireaţei în semn de unire pe veci. Urmîndu-i pe „nănaşi“,

mirii ies în curte, sînt așezați pe scaune și spălați pe ochi „cu apă neîncepută", „să fie curați"...

În casa lui Lăică Boromiz e lumină ca ziua. Mese lungi, curat învelite în ștergare albe, acoperite de tacîmuri și pahare, își așteaptă musafirii.

Din bucătărie răzbesc pînă-n mijlocul satului aromele mîncărurilor... Gospodinele au făcut sarmale ; au fript un purcel, găini, gîște și curcani ; s-a pregătit un butoiaș de măsline, o vadră de țuică și vin de Drăgășani. Au fost dezlegate borcanele mari de murături. Trei zile și trei nopți au copt cuptoarele pîne și cozonaci. Doar soacra mare, tot îngrijată, își freacă mîinile și se tînguie :

— Of, Doamne, Doamne, ce mă fac dacă n-or ajunge bucatele ?

Și iată, lăutarii încep să cînte :

Foaie verde de-avrămeasă,
De trei ori pe după masă !

E semn ca toți să poftească la bucate... Cît ai clipi, se iscă îmbulzeală în jur, de nu mai știi unde te afli ! Dar mirii și socrii ne ajută :

— Stai tale ici, tale colea și tale-n capul mesei...

În curînd nu mai e nici un loc...

Gătită, rumenită, cu o gogonică și-o țigară-n cioc „bucătăresele" mîndre dau găina nașilor. Începe îmbelșugata masă...

E trecut de miezul nopții. Lumea s-a cam îmbătat...

Dima Giurescu din Găujani se uită cătrănit după Chireața, pe care o petise și el anul trecut și care acum, zvîrlugă, se îngrijește de toți. Cu voce răgușită, îi strigă :

— Fa, Chireațo, fa :

Ai să te mai vezi tu fată,
Cînd o cînta cucu-n vatră,
Și cîrsteiul pe corlată,
Și rățoiul sus pe cracă...

Un flăcău de lîngă el îl plesnește cam fără milă. Lisandru sare să-i despartă :

— Mă ! La nunta mea v-aţi găsit ?
Lăutarii, asudaţi şi somnoroşi, cîntă trăgînd nădejde :

Foaie verde de mărar,
Bagă mîna-n buzunar,
Dă bacşiş la lăutar...

A început să se strige darul. Cu o găleată nouă, cel mai limbut comesean trece de la familie la familie şi strigă :
— Cutare, din satul cutare, Uliţa Lungă, a dat 100 de lei, să ne trăiască...

Într-un tîrziu ajung acasă. Mă culc bucuros de fericirea unor prieteni şi încîntat de cîte-am văzut azi.
În pat îmi zic : nunta nu s-a sfîrşit încă ! Mîine Chireaţa „fuge" la părinţi, face, adică, „întorsura", iar Lisandru vine după ea, aducînd cu el tot atîţia invitaţi cu cîţi a venit şi mireasa la el...
Să nu mă duc şi mîine ? Că doar e luni...

Sîmbătă, 14 iulie 1962

La dispensar, de la o vreme, „şomăm".
Vorbesc la telefon cu Gigi, pe la 10, şi-l anunţ de vizita mea. Voi pleca din Boişoara cu Rata de 12 şi cred că mă voi întoarce luni după-amiază.
Iau cu mine toate informaţiile pe care am reuşit să le strîng pînă acum, referitoare la condiţiile întemeierii Ţării Româneşti, ale domniei lui Basarab I şi, bineînţeles, cele cunoscute privind bătălia de la Posada. Sînt nerăbdător să văd ce voi mai reuşi să aflu.

Urc în Rată, lîngă şofer şi plecăm împreună : el pe ruta zilnică, eu în căutarea Posadei...
Pe drum, vorbim verzi şi uscate. Îmi place să merg cu nea Roman ! Cu mîna sigură pe volan, pare că se joacă... Dar din jocul lui cu frîna şi volanul, camionul ajunge întotdeauna teafăr la destinaţie, în ciuda gropilor, a pantelor şi a curbelor drumului.

Coborîm coasta Titeştilor. Ducem în spate vreo 20 de călători şi camionul „cursei", vechi şi uzat, tuşeşte şi duduie săltînd în gropi şi prin ohîncuri.

Din marginea Boişoarei, de-acolo de unde se ţine tîrgul de sfîntul Ilie, şi pînă în apa Clocoticiului, drumul nemernic coboară într-una.

Oprim la sfat, la Titeşti. Unii coboară, alţii urcă, noi pornim mai departe. Trecem pe lîngă punctul meteorologic Titeşti şi de acolo ne lăsăm cu viteză mică, în voia drumului... Pînă-n Spinu mai avem...

Nea Roman — smead, figură masivă, buzat, cu obrajii bucălaţi, grumaz puternic, nas lat şi ochi iscoditori — mă întreabă de Posada, continuînd o discuţie începută altă dată, mai demult, tot în maşină... Scot din buzunar hîrtiile mele şi-i dau voie să tragă cu ochiul cît îmi recitesc şi eu conspectele :

„...Lupta care a avut loc la Posada în noiembrie 1330, între oştirile lui Basarab Voievod şi cele conduse de Carol Robert D'Anjou, rege al ungurilor încă de la 10 octombrie 1307, are o însemnătate crucială pentru noi.

Atunci şi acolo, statul feudal începător al Ţării Româneşti, aflat sub sceptrul lui Ioan sau Ivanco Basarab I, şi-a cucerit independenţa şi suveranitatea, coroana ungară pierzînd, prin luptă, unele drepturi feudale, de suzeranitate, pe care susţinea că le-ar fi avut anterior.

Basarab I moştenea o experienţă politică redusă. Îi precedase, poate, la cîrma ţării, tatăl său Tugomir (Tihomir, Tohomer sau Togomer), domnind, se presupune, între 1290 şi 1310, mult după acel Seneslau, care pe la 1211 lupta cu tătarii, pomenit şi în Diploma cavalerilor ioaniţi sau ospitalieri (emisă la 2 iunie 1247) şi stăpînind *„terra Szeneslai Vaivodae Olatorum"*, aflată pe-aici, pe undeva, în Ţara Loviştei (sau în depresiunea Arefului).

Cnezi şi voievozi români au fost şi mai demult. Istoria îi consemnează : Litovoi, voievod puternic, care stă în fruntea „fraţilor săi" *(„cum fratribus suis")* şi stăpîneşte „o oarecare parte a regatului nostru dincolo de Carpaţi" *(„Aliquam partem de regno nostro ultra alpes existentem")*, cum spune cronica, împreună sau cu puţin timp înaintea lui Bărbat, ţara lor întinzîndu-se pe ambele versante ale Carpaţilor Jiului, în bazinul Petroşanilor, depresiunea Haţe-

gului şi a Tîrgu-Jiului. Ulterior, Litovoi şi-ar fi întins suzeranitatea şi asupra voievodatului de la Argeş, moştenire de la Seneslau Ioan şi Farcaş, alţi cnezi pomeniţi de Diploma ioaniţilor, care stăpîneau depresiunea Horezu şi Polovraci, precum şi Vîlcea de azi. Un cronicar persan, Raşid ed Din, ne pomeneşte chiar de un Bazaramban, din ţara „Ilaout", deci de un posibil Basarab, dinaintea lui Litovoi, stăpînind, probabil, în ţara Oltului, dar toţi aceşti înaintaşi nu ajunseseră la puterea şi capacitatea de mare voievod şi domn a lui Basarab I, care stăpînea teritorii întinse şi-şi impunea voinţa şi puterea printr-o administraţie centralizată.

Dacă admitem anul 1310 — considerat de raguzanul Luccari început al domniei legendarului Negru vodă — ca prim an al domniei lui Basarab I, înseamnă că, în timpul bătăliei de la Posada, Ioan Basarab era de 20 de ani domnitor. Dar, după cronici, încă de la 1324, voievodul de la Argeş şi Cîmpulung stăpînea un teritoriu întins între Carpaţi şi Dunăre, de la Porţile de Fier la marginea Bărăganului, ceea ce făcea din el cel mai puternic voievod valah întîlnit pînă atunci în istorie.

O politică inteligentă, de aliere şi respectare a numeroase forţe reale, ca de pildă cea a Papei Ioan al XXII-lea, sau a ţarului bulgar Alexandru (al cărui socru era), şi de păstrare a unui echilibru cu regalitatea maghiară, în condiţii istorice obiective (slăbirea puterii tătarilor, pecenegilor şi cumanilor, precum şi absenţa vreunui alt mare pericol, cum va fi, mai tîrziu, cel otoman, şi diluarea prin anarhie a puterii maghiare, pricinuită de moartea, la 1301, a ultimului arpadin, Andrei al II-lea), au constituit, laolaltă, un climat favorabil consolidării politice şi economice a Ţării Româneşti.

Regele ungur va fi aşteptat cu nerăbdare un semn de slăbiciune militară din partea domnitorului valah, pentru a-şi recuceri prin luptă ceea ce el socotea un drept pierdut şi pentru a slăbi puterea economică şi politică crescîndă a lui Basarab, şi iată că prilejul se iveşte. În bătălia de la Velbujd, din 28 iulie 1330, sîrbii îi învinge pe românii uniţi cu bulgarii (ţarul bulgarilor, Mihail, îşi pierde chiar viaţa pe cîmpul de luptă) ; împrejurarea i s-a părut lui Carol Robert a fi, de bună seamă, semnul providenţei cel mult

așteptat, iar pentru sfetnicii lui (Toma, voievodul Transilvaniei, și Dionisie, fiul lui Nicolae și nepotul lui Ivancea, pribeag din Muntenia, doritori de-a stăpîni unii Banatul de Severin, alții Țara Loviștei și vreunii — de ce nu? — chiar tronul Țării Românești), un excelent prilej de dezmembrare a țării vecine..."

...Nea Roman, atent la mine, atent la drum, frînează brusc și-mi întrerupe lectura. Am ajuns în Spinu și camionul începe să coboare. În fața noastră crește Cozia. În valea adîncă, înaintea și-n stînga noastră, se zăresc albe, curate, cătunele Mlăceni, Perișani și Băiașu. Ne angajăm în serpentinele scurte și încolăcite. Asist, cu inima la gură, la manevrele smucite ale lui nea Roman, căruia nu-i tresare nici măcar un mușchi pe față. Șoferul se uită la mine, rîde și mă întreabă:

— Așa-i, don'doctor, că vă e teamă? Ehe! E greu să fii șofer prin coclaurii ăștia...

În sfîrșit, ajungem și pe loc drept. Îi strîng mîna și cobor la dispensar, unde sînt așteptat.

— Noroc, Gigi!

— Să trăiești, Andrei!

Pacienții lipsesc cu desăvîrșire la această oră. Doctorul Panait meșterește la un aparat de radio portativ, coana moașă cîntă, Costică își face inventarul la medicamente și eu stau ca pe ghimpi...

— Mă Gigi, să-ți spun de ce am venit!

— Spune, dragă...

— Hai cu mine în Pripoare și-ai să vezi...

— Acu'?

— Acu'!

Gigi se șterge pe mîini cu o cîrpă muiată în benzină și-i spune felcerului:

— Costică, eu plec cu „calu" în Pripoare... De o fi ceva pe aici, te descurci tu...

— Lăsați pe mine, don' doctor, rîde Costică și face semn cu ochiul, ...dar spre cîrciumă!

Îi depăn pe larg lui Gigi preocupările mele în legătură cu Posada și-l văd că se-ncălzește:

— Andrei, dacă reuşim să verificăm pe teren ce crezi tu, e o „bombă"...

Plecăm la Poiana şi-l luăm pe Nicu Băbeanu, student politehnician şi, în orele sale libere, arheolog şi istoric amator. După nici zece minute, ne plimbăm prin grădinile de sub Cozia şi vorbim cu familiaritate — de parcă l-am cunoaşte de cînd lumea ! — despre Matej Strykowski, cronicar şi călător medieval polonez, care trece pe drumul Loviştei la vreo 250 de ani după Posada şi afirmă că vede — la două zile de Sibiu, în munţii din nordul Ţării Româneşti — o bisericuţă care comemora bătălia...

Hotărîm ca mîine dimineaţă, la 7 „fix", să ne întîlnim toţi în Pripoare.

La întoarcere, neavînd răbdare pînă mîine, mă opresc la intrarea în defileu şi, de-a lungul a 2050 de paşi — măsor cu pasul, ca în *Tabula Peutingeriană !* — parcurg în întregime Pripoarele. Lăţimea minimă a drumului e de 7 paşi, cea maximă poate de 50, pînă în apa Băiaşului.

Sînt mulţumit : deţin primele elemente !

Duminică, 15 iulie 1962

Ne trezim pe la 6. Dar cine mai poate sta în pat ? După zece minute eram îmbrăcaţi, spălaţi, gata de plecare. Motocicleta noastră duduie spre Surdoiu.

La intrarea în Poiana, ne întîlnim cu Nicu, călare... O pornise şi el tot cu „noaptea-n cap" ! Facem calea-ntoarsă şi, împreună, oprim în cătunul Pripoarelor, căutînd urmele vechiului castru roman.

Găsim în multe locuri încă blocuri mari de piatră unite strîns între ele cu un mortar ce-a învins timpul. Priporenii s-au folosit din belşug de aceste ziduri în trecut, dislocîndu-le şi înglobîndu-le altor construcţii de-ale lor. Recunoaştem urmele temeliilor castrului.

Traversăm pîrîul Priporii. În stînga apei Băiaşului, o muchie prăvălită, desprinsă din Cozia, cu marginile scăldate de apa pîrîului, se numeşte Priboiasa. Vîlcelele care-o brăzdează se cheamă Rîpele Roşii. Cercetăm cheia : în dreapta drumului şi înaintea Mamurilor (un fel de „ri-

poștă", la scară redusă, a Coziei, pe malul drept al Băiașului), vedem livezi largi, acoperite de fîneață bogată. Din albia pîrîului Hulii — sînt acolo, pe stînga drumului, două gospodării: a lui Dobrin St. Nicolae și-a lui Chirca T. Toader — începe, de fapt, strîmtoarea. Coasta Bratii, picior de munte al Mamurilor, mărginește defileul în dreapta drumului Loviștei, în sensul curgerii Băiașului, și se întinde pînă-n apa Frumușiței. Coasta e prăvalnică. Încercăm un urcuș, dar ne lăsăm repede păgubași. Puțin mai încolo, Frumușița, pîrîu mărișor, curge între versanți abrupți, pietroși și împăduriți. Albia ei alcătuiește un fel de despicătură afundă în trupul, altfel continuu, al muntelui și este totodată și hotarul cu o altă coastă abruptă, numită Piatra Șanțului. Drumul îngust șerpuiește aici deasupra unui mal înalt, povîrnit și parcă retezat vertical, spre apa impetuosului pîrîu.

Din spatele fostului han al Pripoarelor (azi gospodăria femeii Floarea Buican), muchia Pietrei Șanțului se sfîrșește, muntele numindu-se de-aici încolo Muchia Perișanilor. Hotarul dintre cele două culmi îl alcătuiește pîrîul Posăzii, al Streajei sau al Pietrei Șanțului.

Mirarea și bucuria noastră crește cînd aflăm că, la confluența Posăzii cu Băiașu, locul se cheamă Posada, ca în vechime, pe-o întindere de cîteva sute de metri, în lungul malului stîng... Aici viețuia pe vremuri o bătrînă vestită, Maruța din Posadă, dar și azi locuitorii de aici se cheamă posădeni.

Muchia Perișanilor, ultimul perete din dreapta defileului, se întinde aproximativ pînă la locul unde se află, față în față, gospodăriile învățătorului Constantinescu (pe dreapta) și-a lui Dodică (pe stînga). Tot aici se sfîrșește de fapt și cheia Băiașului, cea mai îngustă vale a defileului Perișani-Sălătruc.

În drum mai strîngem două informații. Prima: pe valea Frumușiței se poate ajunge — e drept, cu foarte mare greutate — în muchia Pietrei Șanțului și de-acolo, pe o potecă, din munte în munte, tocmai la Cîineni. Cît de veche o fi poteca, n-a putut să ne lămurească nimeni. A doua: un bătrîn ne povestește că odată — cu vreo 60—70 de ani în urmă —, tatăl său, avînd un loc în muntele Piatra Șanțului, a vrut să-l semene cu porumb și s-a apucat să-l

are. Fierul plugului s-ar fi împiedicat în niște pietroaie mari și omul, crezînd că acolo va fi ascunsă o comoară, s-a apucat să sape. Sfîrșind de săpat, n-ar fi găsit nici urmă de comoară, ci numai o groapă de 10—12 m diametru, plină cu bolovani de felurite mărimi...

Cu informațiile „proaspete", cu mintea fierbînd de ipoteze, ne-am constituit toți trei în „stat-major"...

Avem în fața noastră un top de hîrtie albă, mulțime de creioane și puzderie de idei... Iau cuvîntul și recapitulez cele aflate azi și mai demult :

Cătunul Pripoare se află, în parte, pe dreapta văii Băiașului, în cea mai îngustă porțiune a defileului Perișani-Sălătruc, încă din vechime loc de trecere al drumului natural loviștean. Defileul nostru este orientat aproximativ est-vest și are o lungime de circa 2050 de pași de-ai mei (am pasul de 1,01 m), lățimea minimă fiind de 7 pași și cea maximă de 30—50 de pași. Din aceștia, circa 180 de pași spre Perișani și cam 140 de pași spre Surdoiu, deci în total cam 320 de pași, reprezintă porțiunea drumului din regiunea mai largă a defileului. Cheia cea mai îngustă se desfășoară pe o lungime de circa 1730 de pași.

Latura drumului dinspre apa Băiașului este peste tot foarte abruptă. Coasta Bratii, Piatra Șanțului și Muchia Perișanilor, care mărginesc drumul, au înclinații atît de mari, încît nu pot fi escaladate. Dincolo de apa Băiașului, pe malul stîng, clinele terminale ale Priboiesei, cu Rîpele ei Roșii, urmate de Cozia, au pantele terenului tot prăvălite, dar mai accesibile.

Stării actuale a drumului îi pot fi aduse unele corective ipotetice, legate de unele posibile modificări pe care le va fi suferit acesta în decursul timpului. În mare însă, topografia va fi rămas, în aspectele ei esențiale, aceeași.

Interesante mi se par argumentele de natură toponimică, furnizate de teren : Posada, pîrîul Posăzii (al Streajei sau al Pietrei Șanțului), Piatra Șanțului, Priboiasa și Rîpele Roșii.

Fr. Miklosich, în *Lexicon paleoslovenico-graeco-latinum* (Vindobonnae, 1862—1863), dă pentru etimonul *posadă*, următoarele sinonimii : „strajă" (!), „așezare", „suburbie", „mahala", „garnizoană", „loc întărit".

Reţinem dintre sinonime pe cel de „strajă", viu şi azi în popor, contemporan şi sinonim cu „posadă", după cum şi pe cel de „garnizoană", ca explicînd posibile întăriturî strategice, în această parte a Loviştei, dintotdeauna întărită.

Etimonul *priboi* este explicat de I. A. Candrea în felul următor : „...Loc unde stînca muntelui dă de-a dreptul în apa rîului, fără a rămîne măcar un loc de potecă", în Miklosich existînd explicaţia : „...Loc la ţărm pe lîngă care trece o apă." Ambele lămuriri se potrivesc perfect cu structura Priboiesei !

Revelator poate fi şi toponimicul *Piatra Şanţului,* reunind laolaltă două elemente descrise în *Cronica pictată de la Viena :* şanţurile de apărare şi pietrele care-au fost aruncate de oştenii lui Basarab asupra duşmanilor. Deci şi aceasta ar putea avea unele semnificaţii...

Ce-o fi oare cu Rîpele Roşii ? Să aibă o explicaţie similară cu cea a Dumbrăvii Roşii ? Nu putem forţa nici o ipoteză.

Argumentele de natură topografică şi strategică nu au altă valoare decît aceea de a coincide cu sensul descrierii făcute de Petru de Dusburg : există şi aici „rîpi" şi un „drum" „în fundul văii", „care însă nici nu ar fi trebuit numit drum", „ci mai curînd un fel de corabie strîmtă" ; „urcuşul" este atît de „prăpăstios", poate, pe cît era cel descris în cronică, încît „nu se puteau sui împotriva românilor pe nici una din rîpele de pe cele două laturi ale drumului", „nici nu puteau merge înainte, nici nu aveau loc de fugă, fiind şanţurile săpate acolo" ; în fine, lupta s-a dat „într-un loc crîngos şi păduros, închis cu dese întăriturî"...

Unde vor fi fost întăriturile ? Una o vedem şi azi : castrul de la Pripoare, poate ruinat şi-atunci, deşi, probabil, folosit. În afara castrului, Basarab va fi poruncit şi construirea unor întăriturî de pămînt şi lemn. Se pare şi că Valea Frumuşiţei, cu potecile ei, ar fi putut servi la refugierea spre Valea Oltului a unei cete mici...

Mai vrem să luăm în discuţie încă două argumente : unul, de tradiţie orală, se referă la acea groapă cu bolovani descoperită în muntele Piatra Şanţului, care, dacă va fi existat, nu poate avea alt rol decît acela de... „depozit strategic" ; celălalt, cred că de extremă importanţă, este măr-

turia lui Matej Strykowski, polonezul, care, la un sfert de mileniu de la bătălia Posadei, vede, probabil în drumul Loviştei, o biserică şi trei stîlpi de piatră care comemorau evenimentul... Ultima categorie de fapte, dedusă din cele trei ilustraţii ale *Cronicii pictate,* nu aduce lămuriri, decît, poate, în privinţa îmbrăcămintei şi-a armelor combatanţilor. Am încercat să deduc măcar ceva în privinţa luptei, dar sînt convins că nu se poate trage nici o concluzie din nişte miniaturi desenate, mai mult ca sigur, din imaginaţie.

Am fost cu toţii de acord că reunirea faptelor şi discutarea lor critică s-a bucurat de sprijinul logicii... Încercăm să ne închipuim împrejurările şi desfăşurarea luptei de la Posada pe aceste meleaguri.

Izvoare istorice importante privind bătălia de la 6838 (1330) găsim mai ales în trei texte, şi anume : în *Chronicon pictum Vindobonnensae,* în *Cronica* lui Johannes Thurocz şi în *Colecţia documentelor Eudoxiu Hurmuzaki.* Dintre ele, cea mai vestită pare a fi *Cronica pictată ;* pe ea ne vom axa deci comentariile.

Dacă în privinţa descrierii bătăliei nu mai există azi dubii esenţiale, în privinţa locului în care s-a desfăşurat istoricii n-au căzut încă de acord. Nicolae Iorga crede că lupta a avut loc între Cîmpulung-Muscel şi Bran, într-un punct numit Posada. Xenopol afirmă că locul bătăliei a fost dincolo de Gherghiţa, la două zile de drum de la Sibiu, în munţii din nordul Munteniei, bizuindu-se pe informaţiile comunicate de Strykowski. Deocamdată nu cunoaştem exact locul Gherghiţei, dar cele două zile de drum de la Sibiu, în munţii din nordul Munteniei, ne-ar indica un loc de pe undeva din Loviştea. Iniţial, C. C. Giurescu, de acord cu Iorga, credea că lupta se va fi dat pe drumul de la nord de Cîmpulung, pe la Bran şi Braşov, însă ulterior, adoptînd părerea lui Gr. Tocilescu, afirmă într-una din *Istoriile* sale : „Dar, de la Cetatea Argeşului *sub Castro Argyas* unde ajunsese armata ungurească, drumul cel mai scurt de întoarcere nu e prin Cîmpulung, Bran şi Braşov, ci prin Loviştea şi apoi pe Valea Oltului, spre Sibiu. E mai probabil deci ca lupta să fi avut loc pe aici, aşadar între Curtea de Argeş şi Sibiu, poate prin Loviştea." Or, Carol Robert dorea cel mai scurt drum.

Că cel mai scurt drum de la Curtea de Argeș spre Transilvania trece prin Valea Danului, Șuici, Sălătruc, Perișani, Titești, Boișoara, Greblești, Cîineni și Turnu-Roșu nu poate nimeni contesta. Drumul de la Curtea de Argeș spre Brașov, prin Cîmpulung, Bran, Rîșnov, este evident mai lung. Una din cele mai recente opinii în această problemă o găsesc în volumul al III-lea al tratatului *Istoria României*, ediția din 1962, la pagina 154 : „Lupta s-a dat într-un loc al cărui nume nu e indicat de izvoare ; el e cunoscut însă în istoriografie sub numele de Posada — care înseamnă, de fapt, loc întărit — și e situat probabil pe drumul de ieșire din Țara Românească în Loviștea".

Să revenim însă. Deci cum se va fi desfășurat bătălia ? Pierderea luptei de la Velbujd, la 28 iulie 1330, de către Basarab, a fost interpretată de Carol Robert și de sfetnicii săi ca un semn de mare slăbiciune.

Atunci, la sfatul banului Dionisie și al voievodului transilvănean Toma, o armată maghiară condusă de însuși Carol Robert reocupă Țara Severinului, în luna septembrie 1330, Dionisie devenind de îndată ban de Severin. Cronica veche consemnează astfel intențiile regelui : Carol Robert, „după sfatul voievodului ardelean Toma și al lui Dionisie, fiul lui Nicolae", s-a dus „în țara voievodului vlahilor Basarab... ca să alunge din țara aceasta pe Basarab sau cel puțin să o dea unuia din sfătuitorii săi". Basarab I, după știri din cronica maghiară, incomplet verificate și neconfirmate și de alte izvoare, va fi cerut pace, în condiții foarte avantajoase pentru unguri, oferind 7000 de mărci de argint, cedarea Severinului, plata unui tribut anual, restituirea cheltuielilor de întreținere ale armatei și trimiterea unui fiu de-al său, ca ostatic, la curtea maghiară. Carol Robert de Anjou, avînd însă gînduri negre privitoare la valahi, ar fi refuzat, vrînd să-l învingă pe cîmpul de bătălie pe domnitorul Țării Românești. În consecință, se va fi îndreptat cu toată armata pe care o avea spre Curtea de Argeș. Pe orice drum vor fi mers însă, ungurii întîlneau peste tot aceeași priveliște apocaliptică : sate părăsite și fumegînde, holde arse, fîntîni otrăvite, foc și cenușă...

Danciul, un nobil curtean, văzînd pustietățile bîntuite de fumul înecăcios, va fi intervenit pe lîngă regele său pentru primirea păcii, dar trufașul și înfumuratul angevin ar fi răs-

puns : „Basarab e ciobanul oilor mele și, din ascunzătoarea unde se află, de barbă îl voi scoate..." și deci armata nu s-a clintit din hotărîrea regelui nici cu un pas îndărăt, mergînd necontenit spre cetatea domnească...

Cu multă cazmă, oștenii unguri, care, după cum ne informează Thurocz, trecură Oltul cuprinși de „foamea cea mare", vor fi ajuns, după cum spune și o cronică de la 1377, *sub Castro Argyas.* Aici, armata resimțind lipsurile mari și vremea toamnei tîrzii apropiindu-se, Carol, „uitînd", se vede, hotărîrea-i „nestrămutată" privind barba lui Basarab, a cerut pace, punînd o singură condiție : să i se arate drumul cel mai scurt spre Transilvania...

Basarab a primit condiția cerută de riga maghiar și, cu gînd ascuns, îi va fi îndreptat pe unguri într-adevăr pe cel mai scurt drum spre Transilvania, pe drumul Loviștei.

Este ilogic să admitem că Basarab ar fi avut nepriceperea de a-i îndruma pe ungurii flămînzi și dornici de jaf pe drumurile mai ușoare și numai bune de prădat dinspre Cîmpulung și Bran, cînd săracul, greul și scurtul drum al Loviștei abia-i aștepta, cu capcana pregătită...

Așa s-a făcut că armata maghiară, trecînd de Sălătruc, va fi ajuns și aproape de Perișani, „într-un loc crîngos și păduros, închis cu dese întăriturî" ...Și-aici, între zilele de 9 și 12 noiembrie 1330, a avut loc dezastrul. Dar să dăm citire pasajului scris de Petru de Dusburg, în a sa *Chronicon Pictum Vindobonnensae :*

„Mulțimea nenumărată a românilor, sus pe rîpi, alergînd din toate părțile, aruncară săgeți asupra oastei ungurești care era în fundul văii, pe drum, care însă nici nu ar fi trebuit numit drum, ci mai curînd un fel de corabie strîmtă, unde, din pricina înghesuielii, cei mai sprinteni cai și ostași cădeau în luptă, pentru că, din pricina urcușului prăpăstios..., nu se puteau sui împotriva românilor pe nici una din rîpele de pe cele două laturi ale drumului, nici nu puteau merge înainte, nici nu aveau loc de fugă, fiind șanțurile săpate acolo, ci ostașii regelui erau cu totul prinși, ca niște pești în vîrșă sau în mreajă. Au căzut tineri și bătrîni, principi și nobili, fără nici o deosebire.

Căci această tristă întîmplare a ținut mult, din ziua a șosea a săptămînii pînă în ziua a doua a săptămînii următoare, în care zile ostașii aleși așa se izbeau unii de alții, pre-

cum în leagăn se leagănă şi se scutură pruncii sau ca nişte crengi bătute de vînt. Uciderea cea mai cumplită — căci a căzut mulţime de ostaşi, principi şi nobili şi numărul lor nu se poate socoti — a fost în ziua a şasea, în preseara sfîntului Martin, şi după aceea în ziua următoare. Acolo au murit şi trei prepoziţi, anume : magistrul Andrei, prepozitul bisericii albense, bărbat foarte venerabil, vicecancelarul majestăţii-sale regale ; fiind el acolo, a pierit cu sigiliul regelui ; mai departe, Mihail, prepozitul din Poszega, şi Nicolae, prepozitul din Alba Transilvană ; după aceea Andrei plebanul din Sarus şi monahul Petre din Ordinul predicatorilor, bărbat onest, acolo a primit paharul morţii crîncene, pentru că în creierii capului le-au bătut cuie de lemn [1]. Şi unii preoţi care erau capelanii regelui fură ucişi. A căzut în sfîrşit şi o mulţime nenumărată de cumani. Trupurile tuturor, atît ale fetelor bisericeşti, cît şi ale nobililor laici, acolo, pe locul luptei, aşteaptă timpul învierii de apoi.

Nici cei mai de aproape ai lor nu putură să găsească pe robiţii lor ca să-i îngroape, din cauza năvălirii duşmanilor. Şi românii au dus mulţi prinşi cu sine, atît răniţi, cît şi nevătămaţi, şi au luat foarte multe arme şi hainele preţioase ale celor căzuţi şi bani în aur şi argint şi vase preţioase şi cingători de sabie şi multe pungi cu groşiţe late şi mulţi cai cu şei şi frîie, ce toate le-au luat şi le-au dus lui Basarab voievod. Iar regele şi-a schimbat însemnele armelor sale, cu care a îmbrăcat pe Desev, fiul lui Dionisie, pe care, crezîndu-l a fi însuşi regele, românii cu cruzime l-au omorît şi regele abia a scăpat cu cîţiva inşi. Căci au stat împrejurul lui ca nişte ziduri de piatră Danciul cu fiul său Ladislav şi alţi ostaşi, care erau în serviciul personal al regelui, şi magistrul Martin, fiul lui Berend, aceştia toate loviturile de săbii şi de săgeţi le-au primit asupra lor, ca nişte stropi de ploaie torenţială, ca să scape viaţa regelui de lovitura morţii."

După configuraţia terenului, pe care încă de la daci poporul nostru ştie să-l folosească atît de iscusit (vezi Dio Cassius pentru războaiele daco-romane şi bătălia ulterioară din Codrul Crasnei şi altele), credem că arcaşii vor fi pîndit îndeosebi din stînga apei Băiaşului, răspîndiţi în crîngurile

[1] Sau, după altă traducere : „i-au bătut cu măciuci de lemn".

Priboiesei şi ale Coziei, de unde ţineau sub ploaia de săgeţi oastea ungară aflată pe drum. Din Coasta Bratii şi Piatra Şanţului (că-n dreptul muchiei Perişanilor nu vor mai fi ajuns ungurii, împiedicaţi de şanţurile de apărare, dacă acestea vor fi fost acolo unde le-a rămas numele), se vor fi prăvălit asupra lor bolovani, ciuturi, buturi de arbori şi, bineînţeles, nenumăratele săgeţi. Drum înapoi nu era cu putinţă din pricina locurilor întărite de la început şi din cauza şanţurilor de apărare construite în timpul luptei ; ca şi, de altfel, drum înainte. Apoi ungurii mai erau îngreuiaţi în luptă şi de armuri, care le împiedicau mişcările...

Putem realiza cu imaginaţia împrejurările unei lupte asemănătoare celei descrise de cronică, situînd-o exact în spaţiul strîmtorii şi-n topografia reală.

...Nu ne mai rămîne decît să presupunem cît va fi rămas din înfumuratul, dispreţuitorul şi trufaşul rege Carol Robert, bătut zdravăn de ciobanii valahi ai lui Basarab, şi cît de bine îşi va fi serbat onomastica în ziua de 11 noiembrie 1330 magistrul Martin, fiul lui Berend, „care era în serviciul personal al regelui"... Ar mai fi, de asemeni, cu cale, să iniţiem săpături arheologice pentru a găsi pe fundul Băiaşului sigiliul regelui, pierdut, o dată cu viaţa, de magistrul Andrei, „prepozitul bisericii albense, bărbat foarte venerabil, vicecancelarul majestăţii-sale regale"...

În zilele care au urmat, sub privirile batjocoritoare ale românilor şi-ale tătarilor („păgînii vecini", aliaţi ai valahilor în această luptă), aflaţi sub conducerea personală şi permanentă a lui Basarab şi-a fiilor lui, se vor fi retras, spre sălaşurile lor din Transilvania şi din Ungaria — pe cel mai scurt drum posibil, doar puţin lungit prin luptă ! —, leşurile vii ale unei oştiri de unguri şi cumani, care venise cu năzuinţa ambiţioasă de-a cuceri Ţara Românească.

Încă de-a doua zi după Posada, cancelaria domnească, în actele ei latineşti, va fi desfiinţat, ca nepotrivită cu noua situaţie de fapt, formula : *„Dei et regis Hungariae gratia"*, Basarab I semnînd simplu : *„Bessaraba, Dei gratia, vajvoda Transalpinus et banus de Zewerino"*...

„Statul-major" răsuflă uşurat şi discută încă unele chestiuni...

— Mai este, zice Gigi, la vreo doi kilometri de ieşirea Argeşului din munţi, o cetate numită tot a Argeşului. N-o fi şi asta vreo posibilă Posadă ?

— Bineînţeles că nu ! răspundem noi, ceilalţi. Cetatea de care spui tu, operă a primilor domni de Argeş — Seneslau, Tugomir, Basarab — n-avea caracter de apărare, ci de refugiu... Ea trebuie să fie acel „Castro Argyas"...

Examinăm, în continuare, în mod critic, şi celelalte Posade loviştene.

În Titeşti mai există un loc cu acest nume ; îl văd de cîte ori urc Tătarul. Dar e vorba de-o şa, destul de largă şi cu versanţi accesibili, mult mai scurtă decît defileul de la Pripoare, departe de drumul Loviştei, unde nu cred că se va fi dat vreodată o luptă.

Altă Posadă, după informaţiile noastre, nu cunoaştem şi nici o altă vale care să întrunească atîtea condiţii ca defileul de la Pripoare nu mai există pe întreg cuprinsul Ţării Loviştei, pînă la Curtea de Argeş. Poate numai defileul Boişoarei, la confluenţa pe dreapta cu Valea Cerbului să mai aibă oarecare asemănări cu locul descris de cronică. Dar aici, valea e mai largă şi mai scurtă, albia mai netedă şi posibilităţile de apărare şi de ripostă oarecum mai favorabile, deşi pantele dealurilor mărginaşe sînt foarte repezi.

Bizuindu-ne pe argumentele expuse mai sus, rămînem la convingerea fermă că bătălia de la Posada a avut loc la Perişani, în cheile lungi şi înguste ale Băiaşului, şi că deci independenţa Ţării Româneşti a fost cucerită în Ţara Loviştei.

Mulţumiţi de rezultatele „expediţiei", ne-am scăldat în apa Băiaşului, în dreptul Posadei...

Mîine, cu Rata de 7 dimineaţa, plec la Boişoara, numai dacă n-oi găsi, între timp, ceva mai bun de făcut pe la Perişani...

Luni, 16 iulie 1962

N-am mai plecat spre Boişoara...

Am plănuit în schimb, ieri seară, cu Nicu Băbeanu, să urcăm la Turnul lui Doancă şi acum călărim amîndoi spre

ţintă. Descălecăm deocamdată în Băiaşu, la biserică. Examinăm curioşi, pe dinafară şi pe dinăuntru, micul lăcaş de lemn — pe care cinci-şase bărbaţi voinici cred că l-ar putea lesne îmbrăţişa ! —, avînd altar strîmt şi zugrăveli naive. Cînd ieşim, mîngîiem cu duioşie, pătrunşi de fiorul veşniciei timpului, vechea lespede rotundă, de lîngă intrare, pe care inscripţia chirilică, cuneiformă, atacată adînc de acizii timpului şi oblojită grijuliu de hăinuţa cafenie a muşchiului, nu va mai fi de nimeni, niciodată, înţeleasă.

Drumul nostru spre Cornet e acoperit din loc în loc de-un nisip avînd fineţea celui marin. Impresia tactilă e de covor oriental, gros şi moale, întins maiestuos sub copitele grele ale cailor noştri. Însoţim apa zglobie a Băiaşului de lîngă poienile înclinate şi verzi ale Coziei, aflate în stînga, pe cînd din faţă, de unde adie spre noi un curent răcoros, încep să crească stîncile unei chei...

Trecem de jumătatea drumului dintre cătunele Băiaşului din Perişani şi Copăcenii Racoviţei. Calea noastră şerpuieşte între vîrfuri masive şi colţuroase, înalte şi golaşe, în dreapta, şi înverzite de ierburi în Cozia cea din stînga, toate ridicate semeţ peste albia în care pîrîul se zbenguie neastîmpărat, verde şi înspumat, din topliţe-n săritori, răcorindu-ne şi înveselindu-ne. După o cotitură a drumului, acolo unde valea se lărgeşte întrucîtva, zărim pe neaşteptate, spre dreapta, forma ciudată a unei stînci. Acolo se află turnul. Privim muntele cu ochi critic, ca pe-o redută, şi ne transformăm în... strategi ! Pe unde să urcăm ? Descălecăm, legăm caii de-un gard şi încercăm întîi prin vîlceaua din dreapta.

Ne bălăcim prin smîrcuri şi ierburi cu miros puternic, iute-amărui, bîzîiţi de musculiţe în roi, şi căutăm o potecă pe care să urcăm stîncile din stînga. Deasupra, bolta scundă, alcătuită din frunze împletite şi crengi de arini şi fagi stingheri, cerne cu zgîrcenie, din bogăţia de lumină a aurului solar din slăvile necuprinse, umbre palide de seară.

Ne împotmolim într-un loc, supţi spre adîncuri cu viclenie de-o mlaştină apătoasă. Ne retragem speriaţi. Pe-aici, se vede, urcuşul este şi va fi fost extrem de greu... Cel puţin din această parte, fortificaţia era bine apărată de teren !

Ieşim în soare transpiraţi, clipind des. Caii, nepăsători, pasc. Evaluăm din ochi versantul dinspre drum, unde un urcuş frontal ar fi posibil, deşi foarte greu...

Încercăm, pînă una-alta, şi prin stînga. În curînd dăm de-o potecuţă. Înconjurăm o dată cu ea dealul şi, suind, ajungem în şa. Stînca din vîrf o vedem înainte, unită de masivitatea culmii printr-o limbă de pămînt, în a cărei existenţă şi geneză ar putea fi bănuită şi participarea mîinii omului. Stînca are forma unei elipse, cu diametrul mai lung orientat aproximativ (din păcate, n-am busola cu mine!) nord-vest — sud-est. Limba de pămînt întinsă dinspre răsărit spre apus ne conduce spre Turnul lui Doancă. Oprim puţin, prelungindu-ne conştient plăcerea şi emoţia...

Pătrundem între ziduri. Turnul are baza aproximativ circulară. Spre nord şi nord-vest, zidăria se menţine încă bine — înaltă de aproape patru metri —, dar masivitatea turnului scade treptat spre vest, unde, de altfel şi terenul este mai ridicat. Examinăm şi interiorul turnului, şi exteriorul lui. Blocurile masive de piatră, cioplite numai în afară, sînt solidarizate între ele printr-un ciment, care, trecînd proba unui timp probabil multisecular, dacă nu aproape bimilenar, se dovedeşte de o foarte bună calitate. Spre sud-sud-est, adică spre Cozia, zidul lipseşte totuşi. Va fi fost dărîmat de cineva?

Facem diverse măsurători. Diametrele interioare variază între 7 şi 10 metri. Aproape de ungherul dinspre apus al peretelui de stîncă (acolo unde se află una din curburile sale), găsim gura unui puţ cu un diametru de vreo 2 metri, nu mai adînc de 3 metri, săpat în stîncă. Astupat azi cu pămînt, e posibil ca în momentul construcţiei să fi fost mult mai adînc. Fîntînă? Intrarea în vreo galerie subterană?

Admirînd împrejurimile policrome şi liniştite, medităm totodată la semnificaţia şi rolul iniţial pe care-l va fi avut fortificaţia. În cazul mai mult decît probabil că relieful nu se va fi modificat sensibil în decursul timpului trecut de la construcţia turnului şi pînă azi, destinaţia care i s-a atribuit de către unii, de a fi fost turn de observaţie, nu mi se pare a fi cea adevărată: drumul şi valea Băiaşului nu se văd de-aici decît pe-o porţiune de aproximativ 500 de metri, ascunse de relieful înalt şi apropiat mult de Cozia, în avalul şi în amontele pîrîului Băiaşului.

Chiar admițînd că deasupra zidurilor de piatră vor fi fost altele de lemn, cu un observator în vîrf, la cîțiva metri deasupra zidului, nici de-acolo nu cred că se va fi văzut cu mult mai mult, din pricina înălțimii stîncilor vecine și-a direcției mereu nestatornice și cotite a apei și-a drumului.

Atunci, care va fi fost rațiunea lui strategică de-a fi ? Poate turn de pază ? E iarăși puțin probabil, deși mai posibil. Loc de refugiu, cu galerie de salvare ? Refugiul, în această din urmă posibilitate, n-ar fi putut fi decît temporar și util unui mic număr de oameni. O altă întrebare care ne frămîntă e aceea a originii constructorilor : romani sau români ? După tehnica folosită, turnul pare roman. Cetățile noastre de la începutul istoriei Valahiei cred că erau mai puțin trainice sau, dacă erau temeinic construite, se vor fi găsit, desigur, în regiuni situate mai în calea primejdiilor, decît această izolată vale a Băiașului.

Ne-am dezbrăcat cămășile și, pe zidurile late și fierbinți „ale lui Doancă", întinși cît sîntem de lungi, facem plajă, vorbind între noi de daci, de romani, despre Turnul lui Doancă, despre centura strategică a fortificațiilor din lungul acelui străvechi *limes alutan*...

Încerc să-mi sintetizez impresiile : cred că turnul poreclit azi „al lui Doancă" va fi fost durat de romani, ca un pion și ca o verigă de legătură din șirul fortificațiilor *limes*-ului *alutan*, situată în lungul unui drum, în Dacia abia cucerită ; construcția e sistematică și trainică, metodică și logică, cum era tot ce construiau inginerii acelui mare popor, dar era nu mai mult decît un punct fortificat, fără valoare strategică proprie deosebită, între Olt și mult mai însemnatul castru de la Pripoare.

Între Călimănești și Boița de azi, cuceritorii romani întăriseră *pavimentum*-ul de-abia construit care însoțea Oltul cu un lanț continuu de castre și burguri, avînd menirea pazei și a întreținerii lui. Urmele lor sînt vizibile pe-alocuri și azi, iar pe altundeva — ca la Cîineni, după indicațiile *Tabulei Peutingeriene*, privind situarea în spațiu a acelui Pons Vetus — aceste urme, bănuite, sînt aproape certe. Așa, de pildă, la Gura Văii se afla Castra Trajani ; la Bivolari, în defileul Coziei, romanii construiseră un alt burg, Arutela ; îi urma, în susul Oltului, Castrul de la Rădăcinești ; apoi *Praeto-*

rium-ul, din stînga apei, la confluența Clocoticiului cu Oltul, în marginea Racoviței. Un vecin apropiat al castrului *Praetorium* zidiseră ostașii imperiului și la Gura Băiașului. În dreptul Cîinenilor și pe dreapta Oltului, va fi fost Pons Vetus, cele din urmă două castre ale *limes*-ului, spre nord, fiind unul aproape de Rîul Vadului, iar ultimul, Caput Stenarum, la Boița.

În legătură strînsă cu *limes*-ul, adică cu sistemul de fortificații din lungul Oltului (căci val de pămînt — *limes* propriu-zis — nu construiseră aici romanii, rîul înlocuindu-l cu prisosință), dar în chiar trupul Loviștei, aceleași legiuni vor fi construit și cele trei sau patru castre cunoscute nouă azi, aflate la Pripoare, Titești, ipotetica și invizibila „Cetățea" a Boișoarei și Turnul „nostru", „al lui Doancă"...

Din vorbă în vorbă, Loviștea ni se înfățișează dintr-o dată, într-o străfulgerare, ca o viziune luminoasă, plasîndu-se în plină romanitate și într-o veche istorie...

Cu caii de dîrlogi ajungem în Perișani, la timp totuși, ca să prind Rata spre Boișoara.

Marți. 17 iulie 1962

În puterea nopții, cînd abia izbutisem să aținesc, mă iau pe sus, din pat, părinții unui copil care a băut gaz. Abia apuc să mă îmbrac și o și luăm la goană, în urma felinarului chior și bălăbănitor, pe coaste în jos.

Domnu' Roșianu, clipind des din ochi pe sub ochelari, în lumina chioară a lămpii care filează, mă așteptă. Copilul pare beat. Se plînge de dureri de cap, își mișcă brusc membrele și pare cianotic. Îi miros răsuflarea : duhnește a petrol lampant. La colțurile gurii are spume albe. Ascult inima : palpitațiile, incredibile, par fluturări de aripă.

Administrăm cardiotonice, puțin clordelazin, apoi facem spălătura gastrică și o clismă cu oleu de parafină. Repetăm spălătura și clisma, și încercăm și o perfuzie cu glucoză.

Copilul scapă și părinții pleacă ușurați.

Între dispensar, teren, tratamente și scriptologie, rememorez ipotezele istorice legate de locurile pe care le străbat zilnic. Recenta mea preocupare e de-a dreptul captivantă.

Vineri, 20 iulie 1962

Azi, la cea mai mare bibliotecă din București am răsfoit, căutînd date noi în sprijinul teoriei Posadei loviștene, opuri mai vechi și mai noi, unele cunoscute de mine anterior, iar altele abia la prima lectură.

Reiau traduceri din diversele cronici străine : ungurești, poloneze și raguzane. Ale noastre, din nefericire, după cum se știe, sînt zgîrcite...

Răsfoiesc din nou pagini din *Chronicon Pictum Vindobonnensae,* din cronica lui Johannes Thurocz, fragmente ale cronicii polono-lituaniene a lui Matej Strykowski, *Opera omnia,* din secolul al XV-lea, a cronicarului Jan Dlugosz, precum și „amintirile" regelui Carol Robert de Anjou, descendent orgolios al familiei domnitoare siciliene, cel mai ilustru înfrînt de la începuturile istoriei statului feudal valah.

Cea mai bine informată dintre toate cronicile, folosind informații din surse mediate, dar operînd cu sinteze de cea mai bună calitate, mi s-a părut cronica lui Dlugosz. Pur și simplu m-a încîntat !

Prefer, totuși, să notez din Strykowski un pasaj semnificativ pentru Țara Loviștei și cîteva din paginile consemnate de martorul vizual al bătăliei, Carol Robert...

Matej Strykowski scrie :

„Regele ungur Carol, ridicînd un război năpraznic asupra domnului muntean Basarab, fu bătut cu desăvîrșire prin stratagemă, de munteni și moldoveni (informație inexactă, moldovenii neparticipînd la bătălie — paranteza noastră, *A.P.*), astfel încît cu puțini de-ai săi abia putu scăpa cu fuga în Ungaria.

Pe locul bătăliei, domnii Munteniei zidiră o biserică și ridicară trei stîlpi de piatră, precum văzui eu însumi, în 1574, întorcîndu-mă din Turcia, două zile de drum de la orașul transilvănean Sibiu, în munți (și specifică mai departe — paranteza noastră, *A.P.*), dincolo de tîrgușorul Gherghița."

Ipoteza care decurge logic de aici e următoarea : bătălia a avut loc undeva, într-o regiune muntoasă din nordul Țării Românești, cale de două zile spre răsărit sau apus de Sibiu, lîngă tîrgușorul Gherghița, pe un drum destul de însemnat. Acești munți nu pot fi decît ai Făgărașului sau ai Sebeșului. Dar munții Sebeșului sînt prea depărtați de cetatea Arge-

şului, unde ajunseseră ungurii înaintea bătăliei din noiembrie 1330, iar drumuri atît de vechi şi însemnate ca veşnic străbătutul drum natural al Loviştei nu avem cunoştinţă să fi existat sau să existe în acei munţi. Aprecierea cronicarului pentru locul comemorat la „două zile de drum" de Sibiu, cu mijloacele de transport de atunci, şi chiar de azi dacă folosim calul, situează presupusul loc al Posadei undeva în interiorul Ţării Loviştei sau spre marginea ei răsăriteană. E regretabil că nu am descoperit, în relieful Loviştei, nici un toponimic „Gherghiţa", care ne-ar ajuta mult la dezlegarea problemei.

Oricum, mi se pare puţin probabil ca, odată ajuns la Sibiu, şi vrînd — se poate presupune ! — să se îndrepte spre Polonia, cronicarul şi călătorul polonez, întors de la Constantinopol, să se fi îndreptat spre miazăzi, pentru a trece, pe undeva, în munţii Sebeşului... Sau, dacă intenţiona să călătorească spre sud, odată ajuns în Valea Oltului, era mai la îndemînă, bănuim, să se îndrepte spre ţintă trecînd prin regiunile mai uşor de parcurs ale cîmpiei, decît să facă ocolul pe la Sibiu şi de acolo să traverseze iar munţii. Nu trebuie exclusă nici posibilitatea înapoierii lui Strykowski din Imperiul Otoman pe undeva prin sud şi trecînd în Transilvania nu pe drumul folosit al Loviştei, ci printr-un altul aproape pustiu din munţii Sebeşului, deşi mi se pare mai puţin probabil să fi ocolit el, istoricul, centrele politice, economice şi culturale ale Ţării Româneşti aflate, după cum se ştie, nu în apusul Valahiei, ci în răsăritul ei. Cronica întreagă a lui Strykowski lipsindu-mi, nu pot lucra decît cu o ipoteză în plus, acolo unde certitudinea drumului pînă la Sibiu probabil că există... Informaţia lui Johannes Thurocz privind trecerea Oltului de către Carol Robert (dacă aceasta se va fi produs dinspre Banatul de Severin) ne situează cu toate ipotezele în stînga rîului, deci şi cu locul luptei. Dacă traversarea se va fi produs după luptă (Carol se îndrepta spre Sibiu sau Timişoara — cea de-a doua capitală a regatului în drum spre Vişegrad, unde a şi ajuns pînă la urmă), aceasta tot din stînga rîului trebuie să se fi făcut.

Dacă, venind dinspre Banatul de Severin — fapt cert —, Carol Robert ar fi dat bătălia în munţii Sebeşului, ce rost mai avea să treacă Oltul ? Sau, dacă va fi ajuns pînă sub Castrul de la Argeş, — deci trecînd obligatoriu Oltul — ce

va fi căutat el, la înapoiere, în munţii Sebeşului, cînd armata lui avea nevoie de cel mai scurt drum, şi cînd valea Oltului, spre miazănoapte sau miazăzi, era oricum o cale mai lesnicioasă şi mai scurtă, decît obstacolul munţilor Sebeşului ? Şi, oare, ce ar fi căutat Basarab tocmai în munţii Sebeşului ?

Se poate admite probabilitatea unei duble traversări a Oltului : prima dată dinspre Banatul de Severin spre Curtea sau Castrul de Argeş şi a doua oară, după bătălie, pe la Cîineni (sau prin alt loc), armata decimată îndreptîndu-se spre Sibiu sau spre Timişoara.

Varianta ipotetică spre Braşov, admiţînd doar o singură traversare a Oltului, n-ar fi făcut decît să lungească mult drumul spre aceleaşi locuri.

Interesantă şi în acelaşi timp plină de un haz involuntar mi s-a părut relatarea lui Carol Robert, care se plînge că : „înfruntarăm noi pe acel fioros Basarab, voievodul valahilor, răzvrătitul şi duşmanul nostru"...

Bietul de el, regele, pe cînd alerga după barba lui Basarab voievod, ne face să asistăm zguduiţi şi la revolta sa împotriva cruzimii „duşmanilor" — care îi propuseseră de la început pacea şi-n a căror ţară se afla nepoftit — pentru că nu-l primeau în sate cu bucate şi găzduire aleasă, ci cu fum şi pîrjol, făcîndu-l să exclame sufocat de funingine şi indignare : „ne chinuiam fiind lipsiţi aproape de orice hrană pentru oameni şi cai".

Cuprins de o subită amnezie, riga maghiar, ajuns aproape de voievod, i-a cerut acestuia pacea, în loc să-şi îndeplinească scopul pentru care venise şi cu care, după cum scrie şi Jan Dlugosz, nici sfătuitorii lui nu mai erau de acord, încă din Banatul de Severin : „Sfetnicii l-au rugat să primească condiţiile şi să răspundă cu blîndeţe, dar nu l-au putut abate pe rege din cugetul său..." După cum s-a văzut însă, cugetul şi l-a fost mutat singur chiar viteazul Carol, din pricina unei situaţii obiective : neputinţa armatei sale de a-l înfrînge pe domnitorul muntean ! Însuşi regele povesteşte : „În această împrejurare s-a făcut învoială cu numitul Basarab, dîndu-şi cuvîntul lui viclean că va asculta de noi ca de un rege şi că ne va arăta un drum sigur ca să ieşim din ţară, împreună cu armata noastră".

Din relatarea lăudăroasă de mai sus nu trebuie să credem chiar tot — o parte și anume cea cu „ascultarea" fiind născută din fumurile trufiei regelui, întrucît într-o convorbire între soli — și nicăieri n-a fost consemnată întîlnirea, în acel moment, a celor doi adversari — nu se discută astfel de lucruri, mai ales cînd stăpîn pe situație este potrivnicul...

Fapt este că ungurii au ajuns, cu sau fără ajutorul călăuzelor muntene, în locul numit Posada, pe care maiestatea-sa ne-o zugrăvește astfel: „Calea blestemată era de ambele părți închisă de rîpi amețitoare, iar înainte, unde se lărgea puțin, stăteau în cale puternice întăriturî în mai multe locuri, ocupate de mulțime de oameni înarmați, ai numitului Basarab, și deodată ne pomenim din toate părțile cu un sălbatic și furios atac, năvălind asupra noastră, în diferite chipuri înspăimîntătoare, lovind în oastea regală ca în cîini, cu bolovani de praștie și alte lovituri amețitoare, de cnuturi sălbatice".

De unde, chiar cu ajutorul binevenit al preaalesei guri și-a preanobilei pene regale, aflăm amănunte: „numitul Basarab", în fruntea unei oștiri alcătuite din țărani, îmbrăcați în țundre mițoase și cu căciuli înalte pe cap, umezite de ploaie și de roua nopții, năvălind „în chipuri înspăimîntătoare" de pe culmi, cu săgeți, măciuci, prăștii și bolovani, au lovit „în oastea regală ca în cîini". Izbînda lui va rămîne de-a pururi înscrisă în istorie, ca și înfrîngerea strașnică adusă buimăcitei și spulberatei tabere adverse, condusă de strategul lăudăros Carol...

Caut, din curiozitate, într-un *Curs de geografie militară a României* din 1889, scris de George M. Iannescu, indicații de strategie militară geografică în toate regiunile bănuite drept Posade.

Am surpriza, aici, să citesc următoarele rînduri, al căror conținut cu caracter descriptiv poate fi comparat cu descrierile din *Cronica pictată* și cu cele din „memoriile" lui Carol Robert:

„Defileul de la Pripóre este o pórtă strimtă al cărei perete din stînga este format de un picior stîncos al muntelui Cozia, înalt de peste 240 metri, iar cel din dreapta de muntele Mămărilu (sic!) ale cărei pante fórte răpeți și aprópe inaccesibile ating înălțimi superioare părețelui stîng.

Lărgimea acestei porți, la fund, nu trece peste 100 metri și este ocupată în parte de pîrăul Băești (sic !) care curge spre nord-est (sic !) în această parte. Drumul Cîineni—Sălătruc trece prin această strimtóre, ce închide atît de bine orice comunicație laterală, încît satul Pripórele era altădată punct vamal.

Pe pantele nord din fața defileului există urmele unei redute vechi, cu frontul spre defileu (locuitorii istorisesc că aici au luptat ungurii cu rușii).

Totuși poziținea de la Pripóre este un punct de trecere absolut obligat și ocuparea ei împreună cu a terasei ce formează muntele Cozia d'asupra Drăgănescilor ar închide completamente și Valea Oltului și pe a Topologului."

În textul de mai sus s-au strecurat trei greșeli indiscutabile și una posibilă. Mă refer la cele două toponimice greșit înțelese : Mămărilu și apa Băiești (de fapt Mamurile și Băiașul), la punctul cardinal est (de fapt vest), dar și la informația orală a luptei ungurilor cu „rușii".

Deși astăzi geografia și strategia militară folosesc cu totul alte metode de cercetare, mult perfecționate față de cele de la sfîrșitul secolului trecut, găsesc interesante și prețioase informațiile culese și publicate la 1889 de Iannescu din mai multe puncte de vedere. Unul este cel privitor la o luptă în care sînt menționați ungurii, chiar dacă rușii apar în mod eronat din punct de vedere istoric.

Și e cu atît mai demnă de crezut această informație, ca venind numai prin tradiție orală, cu cît problema locului Posadei nu se punea atunci cu așa mare acuitate și zgomot publicitar ca ulterior și la diverse alte intervale în secolul nostru, influențînd masele din ce în ce mai culte și mai receptive la faptul precis.

O astfel de informație obținută azi, în Loviștea, după ce ideea unei Posade loviștene a fost larg vehiculată, nu mi s-ar mai părea demnă de crezare nici chiar dacă aș culege-o din gura unui analfabet de 150 de ani ! Nu același lucru poate fi afirmat pentru anul 1889...

Și dacă romanii în primele secole ale mileniului trecut au cunoscut importanța strategică a defileului de la Pripoare, fortificîndu-l, iar un strateg român de la sfîrșitul secolului trecut îl menționa atît de categoric ca pe „un punct de trecere absolut obligat (adică obligatoriu — pa-

ranteza noastră, *A. P.*) şi ocuparea lui împreună cu a terasei ce formează muntele Cozia d'asupra Drăgănescilor ar închide completamente şi Valea Oltului şi pe a Topologului" — fără a se gîndi în acel loc şi moment la Posada —, nu înţelegem de ce un defileu atît de important sub aspect strategic n-ar fi fost cunoscut şi folosit şi de Basarab I, în secolul al XIV-lea.

Iannescu, după cum observam, negîndindu-se, probabil, niciodată la Posada şi deci consemnînd realitatea metodic şi fără nici un fel de prejudecată de acest fel, face descrierea şi afirmaţiile citate mai sus cu autoritatea specialistului, afirmaţii pe care nu le mai face nicăieri în punctele bănuite ca posibile „Posade" (din pasul Branului de pe Valea Dîmboviţei, din preajma Curţii de Argeş de azi, sau din munţii Sebeşului, unde relieful nu prezintă puncte strategice de importanţa Pripoarelor).

Socot acest pasaj din *Cursul de geografie militară* amintit drept o dovadă cu caracter indirect, dar independentă şi absolut lipsită de prejudecăţi incriminabile — şi deci cu atît mai însemnată — ca avînd valoare de argument în favoarea teoriei Posadei loviştene.

Şi dacă recapitulăm încă o dată faptele culese în preajma Posadei din cătunul Pripoare al comunei Perişani, din Ţara Loviştei, nu putem să întărim afirmaţia că lupta de la 1330 a avut loc tocmai aici ?

Duminică, 22 iulie 1962

Se vorbeşte mult în Boişoara despre un hrisov străvechi scris pe o piele de iepure şi acesta, doar cel mai vestit, n-ar fi unicul. Fericitul deţinător al relicvei ar fi bătrînul Pătru Popescu, poreclit Pătru lu' Sarafin, din Tîrsele Boişoarei. Ca el în Bumbueşti mai este Ion Şerban Piloiu...

Azi e frumos ; bate un vînt şăgalnic, cald, iscat din goluri de soarele strălucitor, iar de bolnavi nici n-am auzit...

— Ştii la ce mă gîndesc, domnu' Roşianu ? Hai să vorbim cu Pătru lu' Sarafin...

Expediţia la care ne încumetăm acum nu-i prima. Îndemnat de curiozitate, am mai încercat o dată să văd hrisovul, curînd după ce „mă instalasem" ca medic la Boi-

şoara, dar n-am întîlnit atunci decît priviri piezişe şi monosilabe exprimînd negaţii. În acea vreme însă, eram abia un „venetic", în timp ce azi sînt un boişorean get-beget, recunoscut ca atare de toţi...

Aşa că, bucurîndu-mă de alte şanse, putem merge în cercetare fără nici o frică...

Ne mişcăm alene pe uliţele lungi şi prăfoase, îndreptîndu-ne spre Tîrse. Ogrăzile sînt pustii. Întîlnim numai cîini tolăniţi, dormind la soare, şi porci scurmînd după hrană. Lumea e dusă, cu mic cu mare, în grădini, la fîn.

În drum întîlnim femei grăbite, cu greblele în spinare. Auzind pe cine căutăm, ne dau indicaţii precise :

— Nu-l căutaţi acas' că nu e ! E tocmai în Valea Mică, la polog...

Din Tîrse în Valea Mică a Boişoarei nu-i departe. Trebuie numai să urcăm o şa, la poalele Tătarului, şi de acolo să coborîm grabnic, duşi de poteca repezită, pînă-n vale. Ajungem curînd.

— Moş Pătru, să ne trăieşti...

— Trăiţi şi dumneavoastră ! Dar cu ce treabă pe-aici ?

Mă aşez întîi pe-o căpiţă proaspătă de fîn, mă joc puţin cu un smoc de iarbă crudă (ca să cîştig timp), şi-n cele din urmă îmi iau inima-n dinţi şi-i spun :

— Moş Pătru, cu dumneata am avea puţintică treabă şi cu hrisovul cel vechi, pe care aş vrea să-l citesc şi să-l copiez şi eu...

Privesc atent interlocutorul. Îl văd zîmbind :

— Apăi, numai să m-aşteptaţi să sfîrşesc de întors fînul şi-om merge acasă împreună. Mai are baba mea şi-o ţuică tare, de caise, şi-om încerca-o... Ne-om uita şi-n hîrţoage, de ce nu !

Tolănit pe moale în fînul căpiţei, am uitat de grijă... Parcă l-am prins pe Dumnezeu de-un picior !

În drum, îl întreb pe moş Pătru :

— Te rog să-mi spui şi mie de ce m-ai refuzat prima oară cînd am vrut să-ţi văd hrisovul ?

— Domnule doctor, îmi răspunde omul zîmbind, fiecare ocolniţă d-astea e ferecată cu blestem greu şi blestemul cade asupra celui care-o înstrăinează şi-o dă din mînă.

Cum era să v-o dăm atunci ? Că nici nu ştiam cine sînteţi ! Da' acu' că vă ştim de-ai noştri, puteţi s-o vedeţi şi chiar s-o copiaţi !

De mult nu m-am mai simţit atît de mîndru ca după aceste vorbe ale bătrînului Pătru Popescu...

Acasă, nevasta lui moş Pătru ne cinsteşte cu ţuica de caise făgăduită. Ne place. Are un parfum suav !

Dintr-o lădiţă ferecată, Pătru lu' Sarafin scoate cu grijă mare un pergament pe care mi-l dă să-l citesc.

— Să ştiţi, domnule doctor, că originalul e la Arhivele statului. L-am dat eu, cu mîna mea, să scăp de grijă. Era scris cu litere roşii şi negre, pe-o piele de iepure, cu pecete mare, domnească, de la Vladislav voievod.

Copia e tradusă şi autentificată la Arhivele statului, în 21 octombrie 1913, pe vremea răposatului profesor Dimitrie Onciul...

Am în mînă deci copia celui de-al treilea act cronologic cunoscut privitor la Ţara Loviştei. Primul, cel mai vestit, de la 1233, este actul de donaţie al principelului de coroană Bela, viitorul rege Bela al IV-lea, către contele sas Conrad de Tălmaciu ; al doilea, tot act de donaţie, datează de la 1394 (leat 6902) şi al treilea, chiar acesta, îl întăreşte pe-al doilea, fiind emis la leat 6959, adică în 1451. Aplecaţi toţi trei asupra lui, îl cercetăm. Deşi nu-i decît o copie, bucuria e vie şi emoţia profundă. Cu toată solemnitatea de care sînt în stare, încep să-l citesc :

„Întru Hristos Dumnezeu binecredinciosul şi binecinstitorul şi de Hristos iubitorul, Io Vladislav Voevod şi Domn, cu mila lui Dumnezeu şi cu harul lui Dumnezeu stăpînind şi domnind peste toată Ţara Ungrovlahiei şi peste părţile de peste munţi, al Amlaşului şi al Făgăraşului herţeg, binevoit-am domnia-mea de a mea bună voie, cu inima curată şi luminată, şi am dăruit domnia-mea acest atotcinstit şi bineînchipuit şi preacinstit ce este pe deasupra tuturor cinstilor şi darurilor, hrisovul de faţă al domniei-mele, slugilor şi boierilor domniei-mele, lui Dragomir Ruhat şi feciorilor lui, lui Ion şi Vîlcu, şi nepoţilor lui, lui Dragomir şi lui Tatul cu feciorii săi, şi lui Micul cu feciorii săi, şi lui Bora cu feciorii săi, peste Gurile Deşului i Săsenii.

Şi încă lui Dragomir Ruhat şi fiului său Ion şi lui Vlăcul şi lui Dragomir peste Boişoara şi Găujani între Boişoare.

Şi muntele Mănăileasa, şi Stîna Mare, şi Zănoaga, şi Prislop, şi Între-Boile, şi Arsurile, şi Bali. Acestea toate să le fie ocină ohabnică, lor şi copiilor lor, nepoţilor şi strănepoţilor lor, scutindu-se de vama oieritului, de vama rîmătorilor, de stupărit, de găleţi, de vinăriciu, de dijme, de gloabe şi de posade, de lemne, de tălpi, de cosit fîn, de care, de podvoade şi de toate slujbele şi dăjdiile mari şi mici, cîte s-or afla de sine stătătoare ţară şi stăpînirile domniei-mele. Cine se va ispiti a-i străgăni măcar cît un fir de păr, unul ca acela va primi mare rău şi urgie de la domnia-mea, ca un necredincios şi călcător şi ruşinător acestui hrisov al domniei-mele. Încă şi blestem aşază domnia-mea, după moartea domniei-mele, pe cine va alege Domnul Dumnezeu a fi domn Ţării Româneşti sau din plodul inimei domniei-mele, sau din neamul domniei-mele, sau după păcatele noastre dintr-altă seminţie, de va cinsti şi va înnoi şi va întări acest hrisov al domniei-mele, pe acela Domnul Dumnezeu să-l cinstească, şi să-l păzească, şi să-l întărească întru domnia lui ; iar de nu va cinsti şi nu va întări, ci va strica, şi va rupe, şi risipi, pe acela Domnul Dumnezeu să-l ruşineze, şi strice, şi să-l ucigă pe el, aici trupul, iar în viaţa viitoare sufletul lui. Şi să aibă împărtăşire cu Iuda şi cu Arie şi cu ceilalţi Iudei, cari au strigat asupra Domnului Dumnezeu, Mîntuitorul nostru Iisus Hristos, sîngele lui asupra lor şi al copiilor lor, carele este şi va fi în veci. Amin.

Iată mărturiile : jupan Manea Udrişte, jupan Tudor, jupan Stance dvornic, jupan Mihail logofăt, jupan Dimitru, jupan Duca, jupan Stan Negrovici, Stanciul spătar, Pahulea vistier, Balea paharnic, Neagoe stolnic, Micleuş stratonic, Manea comis şi eu Neagu carele am scris, iulie (loc rupt) anul 6959 în Tîrgovişte.

† Io Vladislav voievod, din mila lui Dumnezeu domn."

Între noi adie tăcerea. Întorsăturile limbii vechi, atît de colorate şi de parfumate, şi urgia blestemelor ne stăruie încă în urechi. Încolo, multe din cele scrise cu mai bine de 500 de ani în urmă ni se par cunoscute

Bunăoară : numele jupînilor Ruhat şi Vîlcu, ai căror strănepoţi trăiesc şi azi fericiţi în Boişoara ; sau numele satelor — aceleaşi şi azi, ca şi acum cinci veacuri : Boişoara şi Găujani ; sau numele munţilor Stîna Mare, Zănoaga, Între-Boile,

Arsurile și Prislop, pe care și azi strănepoții îi numesc la fel.

Mai citim, e adevărat, și nume cum în vremea noastră, în Boișoara, nu se mai află : Tatul, Micul, Bora (se poate să fie o greșeală de transcriere pentru Băra), și munții care-și vor fi schimbat numele — cel vechi din hrisov pierzîndu-se fără urmă : Gurile Deșului, Săsenii, Mănăileasa și Bali...

Documentul emană de la Vladislav al II-lea, fiul lui Dan al II-lea, al 14-lea domn al Țării Românești, voievod între 1442 și 1456...

Ieșim în prispă și privim către zarea de apus. Tot cerul, între munți, arde înflăcărat... Și, poate tot într-o seară ca aceasta, trecînd prin Loviștea, va fi privit în zare, aidoma nouă, și Vladislav al II-lea, domnul Țării Românești...

Cu hrisovul în buzunar, greu cît o comoară, plecăm spre Boișoara...

Luni, 23 iulie 1962

Azi continuăm „investigațiile"...

Ne facem drum spre Bumbuești. Îl căutăm pe Ion Șerban Piloiu și-l găsim acasă.

Intrăm în micul paradis în care, cu migala grădinarului îndrăgostit, stăpînul gospodăriei cultivă roșii — legate tulpină cu tulpină de araci —, ardei, ceapă, usturoi și salată verde, în răzoare perfect geometrice, și flori, multe și de toate soiurile, adiind balsamul tuturor miresmelor.

Ion Piloiu e om umblat. A colindat prin Europa ani mulți. Pasiunea grădinăritului a dobîndit-o — ne spune — de la răposata nevastă, bulgăroaică de fel.

Primiți cu bunăvoință intrăm și ne spunem păsul. Fără grabă, omul aduce o lădiță lungă, de tablă, încuiată bine cu mai multe lacăte, pe care-o așază oblic, pe masă, în timp ce ne explică pe îndelete proveniența „arhivei" în miniatură al cărei depozitar neoficial, dar fanatic, este.

— Ioniță Piloiu, un unchi de-al meu, fost ministru de-al lui Franz Joseph, a venit la bătrînețe, — avea 102 ani — la Bumbuești, să moară între ai lui. Și de-acolo, de la împărăție,

a adus o seamă de hrisoave, pe care le va fi găsit cît a fost în slujbă la împăratu' și în care se pomenea despre satul nostru. Noi am predat actele, așa cum a cerut legea, Arhivelor statului, dar de pe cele mai însemnate documente am scos copii. Și copiile astea le țin în lădiță...

Ion Șerban Piloiu e bătrîn. Are părul alb, tuns orășenește, și riduri adînci, paralele, curg pe frunte și pe obraji. Ochii albaștri, între conjunctivele roșii — boala trebuie să fie veche — au o expresie șăgalnică. Dinții i-a cam pierdut. Mai sînt în față vreo doi, ca niște santinele... Noi l-am poreclit în taină, pentru cît a călătorit, „Piloiu-Mapamond"...

E sfătos la vorbă și subliniază episoadele pe care le socotește mai interesante din povestirea lui, cu un rîs scurt, nervos, nechezat. Pînă să descuie lădița, mai ascultăm din cele povestite de Ion Șerban. Îl întreb ce știe despre neamul numeros al Piloieștilor.

— Noi, toți Piloii bumbueșteni, ne tragem dintr-unul, moș Pilea, de care-i vorba și-n documentele vechi. Moș Pilea ar fi venit de tînăr din Transilvania. Aici și-ar fi aflat muiere. Tot în neamul nostru mai pomenim și de-o străbună, Codreanca Albușel din Cucoi. A fost femeie asta, nu glumă...

Cu ochii ațintiți asupra „stăpînului", asistăm la descuierea lădiței. Avem acces liber la conținutul ei. În jur se răspîndește miros dulceag de hîrtie veche.

— Cercetați-l pe acesta, domnule doctor, că-i cel mai de preț pe care-l am...

Scoatem dintr-un compartiment al lădiței copia scrisă caligrafic a unui act din secolul trecut: „Anaforaoa domnească din anul 1827, 8 aprilie, a vel logofătului de Țara de Sus, întărită și de domn, privitoare la pricina dintre Episcopia Argeșului și moșnenii bumbueșteni și clocoticeni, pentru moșie", iscălită *Io Grigorie Ghica Voevod i gospodar zembli Vlahiscoe*...

Anaforaua e lungă... Dar mi se pare însemnată deoarece se sprijină pe-un însemnat șir de documente anterioare, din care sînt citate pasaje mai lungi sau mai scurte.

În rezumat, Episcopia de Argeș susținea că Mihai voievod Viteazul, „ot leat 7106" (anno Domini 1598), i-ar fi donat ca moșii satele Bumbuești și Clocotici. Donația a fost reală; dar se pare că bumbueștenii, aprigi și neatîrnați cum îi știm,

ar fi cîştigat procesul, rămînînd moşneni aşa cum s-au pomenit din moşi-strămoşi...

Am mai scormonit noi încă prin hîrţoage, dar mare lucru n-am mai aflat...

Ni se face sete. Şerban Piloiu zîmbeşte şi ne pofteşte în grădină.

— Să vă arăt acum cea mai veche fîntînă din Bumbueşti, zice. E aici, în spatele casei mele. Are 383 de ani...

Precizia năucitoare a cifrei m-a împiedicat să mai întreb de unde se cunoaşte cu atîta certitudine vîrsta puţului şi, ca să-mi vin în ajutor, mi-am înecat uimirea în apa rece...

Acasă, revăd între hîrtiile mele alte două copii, ale unor vechi acte, extrase din diverse colecţii, aducînd şi ele informaţii asupra Ţării Loviştei.

Primul dintre hrisoave (după criterii cronologice), emis la Tîrgovişte sub domnia lui Vlad Dracul, datat 20 ianuarie 1437 şi scris în ungureşte, nu priveşte în mod direct Ţara Loviştei, dar cuprinde alte date fără îndoială discutabile.

În acest act, Vlad Dracul întăreşte slugii sale, „lui Roman, nepotul boierului Stanciul, să le fie lor moştenire două sate, anume Voivodeni în Săsciorii-Loviştea şi în Sîmbăta de Sus, partea lui Baicul şi a lui Vlad, muntele cu numele Moşul şi apa Făgăraşului...“ Sînt aci două toponimice aproape sigur loviştene (dacă excludem coincidenţele de nume) Săsciorii-Loviştea (în hrisovul din 1451 este consemnat un toponimic asemănător : Săsenii) şi muntele Moşul, azi dispărut din toponimie.

În harta lui Friedrich Schwanz von Springfels, intitulată *Tabula Valachiae Cis-Alutanae per Fieder. Schwantzium Regiminis Heisterani Capitaneum Ao 1772,* lucrare cartografică vestită, muntele *Moschul* apare clar, la răsărit de muntele *La Batsch*, la miazăzi de munţii *Sturul* şi *Tartar,* la miazănoapte de punctul topografic *La Crucs* şi la apus de *Bodislau* şi *Fundul,* în Loviştea.

Ar fi posibil ca cele două toponimice discutate să fie loviştene, şi atunci sinetul lui Vlad Dracul capătă o însemnătate deosebită de cea atribuită lui pînă acum, devenind un act preţios prin vechimea lui, pentru istoria Ţării Loviştei.

Cel de-al doilea act e binecunoscut între hrisoavele vechii Loviști, fiind emis de cancelaria domnească, în slavonește, la 12 decembrie 1471, la București, din porunca lui Radu voievod, fiul lui Vlad. În el citesc cum a binevoit domnitorul „cu inima curată și cu frumoasa față și prea cinstită" să dea porunca pentru „Stanciul cu fiii săi și cu frații săi, Bărbat și Ion, ca să le fie jumătate din Iurcani la Loviște, pentru că l-au cumpărat de la Vîlcan pe o mie de aspri și domniei-mele i-au dat un cal. De aceea să le fie de ocină și de ohabă și de nimeni neatinsă..."

Și din lectura acestui ultim document se pot trage unele concluzii, și anume : numele Stanciul a supraviețuit timpului în Loviștea, unde îl întîlnim și azi destul de frecvent. Ce vor fi fost Iurcanii nu putem preciza. Poate vreun sat, azi dispărut ? E puțin probabil, fiindcă, din cîte se cunosc și din convorbirile lungi cu cei mai bătrîni și mai informați oameni din cele trei sate ale mele, nu se cunoaște vreun sat ori vreun cătun părăsit sau distrus, măcar și din pricina vreunei nenorociri. Oricum, Iurcanii, vreo „chingă de moșie" locuită, sau vreo „halcă" de pămînt cumpărată de jupan Stanciul de la jupan Vîlcan, trebuie să fi avut preț și întindere destul de mare, de vreme ce valora o mie de aspri și-un cal, dat domnitorului...

Oare vor mai fi existînd și alte hrisoave în Boișoara ?

Marți, 24 iulie 1962

Mîine vom urca pe munte. Trebuie să ducem la îndeplinire ordinul Sanepidului privind controlul igienic al stînelor ; prilej nimerit pentru a zăbovi cîteva zile în preajma ciobanilor și pe creste.

Spre seară, ne ocupăm de „bagaje". Îmi așez în rucsac cele strict necesare : un pulover, hanoracul, treningul, rufăria de schimb, un săculeț cu de-ale igienei, aparatul fotografic cu accesoriile lui, aparatul de radio, vreo două cărți și-un carnețel. Fac loc și pentru niscai medicamente uzuale și de urgență, pe care le voi așeza mîine dimineață în rucsac. Hotărăsc să urc cu mea Ion.

Domnu' Roşianu mă trezeşte din somn pe la 6.

Mi-a adus medicamentele cerute. În aşteptarea lui Ceauşilă, mîncăm. Privim din prispă spre cer. Ceaţa se ridică alene de peste satul cufundat în tăcerea din care se aud, ca prin vată, asurzite şi îndepărtate, zgomotele dimineţii, ca o adiere.

Ceauşilă soseşte curînd, asudat leoarcă ; caii pe care-i aduce de dîrlogi — pe amîndoi îi cheamă Puiu ! — sînt murgi, cam neţesălaţi şi au şeile înalte de lemn — „tarniţe" — aşezate pe „ebînci" aspre, lucrate dintr-o ţesătură colorată, parcă de cînepă — „ţolul calului"... Zgîndărim potcoavele, strîngem chingile, încălecăm şi plecăm, — nea Ion înainte cu Puiul lui, eu în urmă cu al meu.

Curînd ajungem la stîna din Piciorul Clăbucetului, clădită în capătul dinspre miazănoapte al unei poieni povîrnite. Îi chemăm pe ciobani, tot cîte unul, şi controlăm starea sănătăţii lor.

În trap spre Zănoaga, ocolim stîna din Plaiul Clăbucetului. În pădurea umbroasă, luminişuri dese, puternic însorite, izbucnesc parcă exploziv.

Călare pe „bidiviul" meu, pursînge loviştean, înţelept şi chibzuit, mă simt — nu ştiu de ce — un fel de Godefroy de Bouillon, minus secolul, armura şi ţelul...

Cînd fagii şi molizii îmi păreau tocmai a se îndesi, se iveşte un drum colbăit, luminat. Cotim o dată cu el spre stînga şi zărim stîna din Zănoagă.

În spatele ei găsim comarnicul încăpător, copleşit de urzici şi buruieni, înţărcuit de-un gard înalt, cu două strungi. Pămîntul e înnegrit de căcăreaza oilor. Bolovani mari, verzui, de sare gemă, sculptaţi în rotunjimi domoale de limba harnică a oilor, sînt semănaţi din loc în loc între „ţărcuşi", sau cocoţaţi în vîrful unor „cleşti" de lemn.

Stîna din Zănoaga, nouă, se deosebeşte de suratele ei — mai toate asemănătoare străvechii stîne dacice. Construită ca o locuinţă, din bîrne albe-argintii, e înaltă, cu acoperişul şiţuit, ferestre mari şi cerdac încăpător. Înăuntru, pe lîngă „fierbătoare" (în care se vrăjeşte laptele) şi „celar" (depo-

zitul ademenitor al băşicilor şi al burdufurilor), se mai află şi o încăpere cu mese lungi, înconjurate de bănci aşijderea, bună pentru flămînzi, precum şi „camera de oaspeţi", cu paturi şi aşternuturi ! În munţii din preajmă, Zănoaga e singura stînă „model". În jur foiala e mare : zburdă purcei, se întind la soare alene şi cască vreo trei dulăi miţoşi, mai zbiară cîte un măgar, iar înăuntru, în linişte şi umbră, face brînză Ion Piloiu, baci iscusit din Bumbueşti. Oile au fost duse departe, la păşunat.

Legăm caii şi intrăm. După tradiţionala cupă de jinţiţă dulce (loviştenii îi zac „jînţiţă"), pe care ne-o oferă ospitalier baciul, aşteptăm ciobanii pentru a-i „vizita"... Pînă una-alta, mai vrem să iscodim şi împrejurimile, aşa cum se văd din „capra" (un observator gen mic Turn Eiffel rudimentar, construit din trunchiuri de molid, la cota 1575 m) aflată pe dîmbul cel mai înalt. Urcăm spre văzduh pînă la ultima platformă. De la cei 1600 m la cît ne aflăm, priveliştea are o lărgime fără seamăn. Privesc şi mă îmbăt ! Senzaţia de infinit mă inundă, bucuria mă copleşeşte !

Îmi vin în minte cuvintele lui Shakespeare : „Tăcerea este interpretul cel mai elocvent al bucuriei !"

Plutim în tăcere.

Demonul curiozităţii nu-mi dă pace pînă cînd nu aflu de la nea Ion — bun cunoscător al locurilor — tot ce ştie despre munţii din jur...

Rămîn singur. Vîntul înălţimilor adie şi-mi răcoreşte mîngîios obrajii. Aud din cînd în cînd talanga oilor, destrămînd cristalină liniştea. Spre zarea de apus, cît văd cu ochii, munţii îşi ridică semeţi crestele cenuşii, deasupra munceilor mărunţi, cu spinări line, acoperiţi catifelat de pajişti verzi. Urmăresc zbuciumul Oltului — guşter cu solzi de argint — răzbătînd trufaş în cetatea necuprinsei Lovişti, la Boiţa, de unde se ridică în calea-i pietroasa, apriga stavilă. De la Turnu-Roşu la Cîineni, vălmăşagul năvalnic al apelor bolboroseşte din bulboană în bulboană, spumegă şi se izbeşte în cremenea impasibilă a steiurilor verticale, pînă ce gîtlejul de piatră se lărgeşte într-o luncă vastă şi mătăsoasă.

Scăpat din strînsoare, Oltul se odihneşte. Istovit, se răsfaţă în meandre mîloase şi se lăţeşte murdar, albastru-verzui. Dar pe nesimţite, hoţeşte, culmile se-apropie iarăşi, silind apa la crîncena bătălie din defileul Coziei. Înaintea capcanei de piatră, cuprins de nelinişte, Oltul se încolăceşte în Cîrlige zvîrcolite — unul Mare, altul Mic —, izbind din plin, cu şuvoaie violente, perfide şi înspumate, stărminele prăpăstioase şi severe ale Coziei şi ţurţudanele bolovănoase ale munţilor Căpăţînei, pînă ce-şi despică albia strîmtă dintre meterezele vertiginoase. De aici încolo, ieşind biruitor, Oltul se leneveşte, paşnic şi greoi...

În lunca lui fertilă, se răsfiră sate străvechi, semănate fără orînduială. Alăturate Oltului, ele se ivesc şi pier în aburii părelnici ai zării. Încerc de aici să le ghicesc locul şi numele, întrebînd cu privirea dunga subţire şi neagră a fiecărui mal...

Robeştii, în dreapta rîului, îşi adună gospodăriile pe-o limbă de pămînt netedă ca-n palmă ; Săracineştii par mai risipiţi ; Bolovanu şi Cornetu au colibele mărunte şi albe — cioburi din găoacea unui ou ; Ţuţuleştii — pîlc de case — urcă îndărătnic pe coaste năpraznice ; Călineştii, Proienii şi Corbu, mai din luncă, mai pe sub streaşina pădurii, desenează cu o caligrafie ciudată contururi vagi, în depărtare. Peste bulboanele adînci, în Loviştea veche, cirezile albe ale caselor, adăpîndu-se la Olt sau păscînd sus, pe dealuri, se răspîndesc pretutindeni. Zăresc Priloagele, cătun mititel, urcînd voinicește colnicele, Racoviţa şi Copăcenii prefirîndu-se leneş în luncă, Drăgăneştii şi Văratica, aburcate sprinten sub Cozia, aproape de Gura Lotrului, dar dincoace de lăţimea apei...

Caut din ochi pîraiele şi rîurile mari, care se înfrăţesc aici cu Oltul — sub ochii mei şi-ai erelor, pe tot întinsul Loviştei...

Cibinul şi Sadul — departe-n zarea transilvană — cuprind Tălmaciul, dăruindu-se Oltului la Turnu-Roşu, în dreptul Porceştilor. Sprinţara Lotrioară, născută pe sub piscurile Voineagului, Sterpului şi Pîrcălabului, coboară cu vlagă neostenită înainte de Rîul Vadului, amestecat în aval cu apele spumegoase ale marelui rîu, la Valea lui Frate. Pîrîul Călineştilor şi Băiaşul aurifer, strecurat subţire pe sub stîncile Coziei, se împreună cu Oltul născînd bulboane şi vîr-

tejuri afunde, pururi rotitoare, în vreme ce, dintre versanții prăpăstioși ai munților dimpotrivă, curge limpede apa Lotrului. Încerc să ghicesc acolo, în haosul de piatră, „Valea cu o mie de poduri" și Cheile Latoriței, pururi visate guri de rai, și să ajung cu dorul la cataractele vijelioase de sub muntele Dobrunul. Îi caut Lotrului și Obîrșia, în poiana unde se îmbină izvoarele sale, unul născut la miazăzi, din lacul Gîlcescului — ochi de mare în Parîng —, iar celălalt, Pravățul, venind șopotitor dinspre miazănoapte, de sub culmea Tartarăului... Lotrul e copilul alintat al unui ținut vast, bogat în aur și mică, locuit de oameni vechi, moștenind străbune tradiții în ciobănie și piuărit, lemnărit și minerit. Satele : Brezoiu, Vasilatu, Valea lui Stan, Păscoaia, Sălișteа, Malaia și Voineasa, de mult locuite, apar și în vechile hrisoave. Valea Latoriței, izolată și sălbatică, e mai săracă în oameni... Aici se află însă cea mai singuratică vatră de sat a bazinului lotrean : Ciungetul — sat păstrător de ciudate tradiții arhaice.

Lotrișoara, cel din urmă pîrîu dinaintea trecerii Oltului prin Cheile Coziei, purcede cu apele sale tocmai din Dosul Pămîntului...

Iscodesc iar zarea de apus, spre culmile Sebeșului, cu piscuri puține, dar vestite : Șurianul și Vîrful lui Pătru, cel cu cinci fețe, numite de cînd se știe : Gura Potecului, Ghilele, Puru, Gosteasa și Zănoaga.

Mai spre miazăzi, năzuiesc spre cer munții Cibinului și ai Lotrului, masivi și igheburoși, plini de șurloaie și de grohotișuri, iar munții Căpățînei, semeți încă spre Lotru, ca și-n valea Oltului, descresc pe nesimțite în muncele și dealuri ondulate, subcarpatine, în contopire cu ținutul colinar, bogat, al Horezului.

Spre miazănoapte și mult mai aproape de Poiana Zănoagei, munții — aici aidoma unor dealuri verzi cu muchea prelungă și lent, dar continuu urcătoare spre răsărit — se înșiruie în spinări paralele. Fruntea Ursului, deasupra Găujanilor, se sfîrșește în Spechica. Din ea se desprinde Pleașa Grebleștilor, cu tîmpla împădurită. O urmează Cerbeasa — lungă, joasă — și Paltinul, cu creasta ciobită. În spatele lor, departe, se văd Arsurile — loc de străveche agricultură montană — pe cînd, aproape de noi și dincoace de Bilceriu, cresc mătăhălos Mormîntu, Olanu și Olănelu, rotunjiți și

împăduriți pînă spre creștet, alături de Vemeșoaia ; Galbena parcă s-ar anina cu un plai de Fundu'Boii, și cu altul de Dăescu, în timp ce mai spre răsărit Pietriceaua și Fața lu' Sîntu'Ilie se alătură Coarnelui. Călugărul și Turtureaua, vecinii cei mai apropiați ai Zănoagei, se ascund după muchea rotundă, îmbrăcată în pădure de molid a Marginii și a Poienii lui Dobrin, întinzîndu-se pînă spre sud-est. Și dincolo, chiar în zarea răsăriteană, sub cerul albastru și dens, apare, într-o liniște gravă, telurică, grea, creasta celor mai înalți munți românești : Făgărașii. Fața lu' Sîntu'Ilie, domoală la orizont, ascunde cu totul, de parcă n-ar fi, piscuri vestite ale Făgărașilor răsăriteni : Suru, Ciortea, Budislavu, Șerbota și Cureluța. În schimb, Fundul Boii, cu jgheaburi adînci, torențiale, excavate și rîpoase, te înfioară și te amețește, pe cînd Negoiul masiv, crenelat și înalt, sever și voievodal, încununează zarea definitiv. De peste marginea lui Dobrin se ivesc lin, prelungi și întinse : Stîna Mare, Cioarecul și Clăbucetele „cu bușteni" și „spinean", munții surpîndu-se apoi grozav, dintr-o dată, spre Cozia.

Înspre miazăzi și apus, nevăzute de aici, sînt dealurile înverzite ale Leurdei și Dragobratului, Strîmbului și Orjiștilor, iar departe, în cealaltă zare, peste golul adînc și scobit al Țării Loviștei, apare ca o insulă ireală, de piatră compactă, spinarea de mistreț a Coziei. Alăturîndu-i-se, mai scundă — ca un miel lîngă oaia lui —, Cordoaia, verzuiecenușie, se înclină repede spre Mamurile la răsărit și spre Valea Oltului, la apus. Defileul Perișanilor, lăsînd greu cale slobodă spre Sălătruc, pe sub Mîglele și Șutu, leagă Loviștea de plaiul Arefului.

Rezemat de ceardacul caprei, în bătaia vîntului moale, nu mă mai satur. N-am mai văzut niciodată așa ca azi întreaga Țară a Loviștei dintr-o privire ! Pot zări de aici pînă și truda oamenilor din vale, cu urmele ei certe — peticele geometrice ale semănăturilor, înveselite de toate nuanțele verdelui și galbenului —, cîmpuri pline de porumb, in, grîu și cartofi, livezi mari de pruni și imașuri de pășunat. Văd în vatra satelor gospodăriile, fînețele cu polog strîns și cocoțat în arborii mai voinici, viroagele nemernice, galbene și surpate, drumurile și potecile subțirele împăienjenind muncelele.

Boişoara, fir de arnici verzui, abia despărţind pajiştile încărcate cu flori, călătoreşte cu puţinele-i ape prin chei, aci mai largi, aci mai înguste, grăbind în calea Boiei.

Cobor la ciobani. Îi găsesc strînşi, sporovăind, în aşteptarea vizitei medicale. Improvizăm în cea mai încăpătoare odaie a stînei un soi de sală de consultaţii. Rînd pe rînd se perindă prin faţa mea flăcăi musculoşi, cu pielea nefiresc de albă — obiceiul de a face băi de soare fiind pe aici complet necunoscut —, oameni în toată puterea vîrstei şi cîţiva bătrîni. Examinez amănunţit pe fiecare în parte şi-i găsesc pe toţi sănătoşi. Fac recomandările de rigoare privind igiena, apreciez felul în care se lucrează brînza şi omit — bineînţeles ! — să-i amendez că nu poartă cizme de cauciuc, halate şi bonete, accesorii de care ei nici n-au auzit...

Stăm de şagă şi taifas, la cină. Un Pantagruel boişorean, mînzărar, rotofei şi bine dispus, are o poftă de mîncare cu totul alarmantă. Îmi zic îngrijorat : „N-o fi vreo bulimie ?“ Un comesean, mai liniştit decît mine, îi atrage atenţia binevoitor :

— Mă, ai să faci burtă cu cucurig...

Cu desagii ceva mai grei — nea Ion îmi face cu ochiul —, călărim spre stîna din Călugărul, unde surprindem întreaga suflare în faptul mesei. Din vatră ieşea fum gros, înţepător. Zece godaci şi trei scroafe clefăiau şi grohăiau de plăcere în jurul troacelor ; cîinii lipăiau zerul mîrîind ; găinile, păzite cu străşnicie de un cocoş cît un curcan, scurmau de zor, în jur...

Pentru a nu tulbura pe nimeni, am aşteptat după-amiaza ciobanilor, dormitînd la soare.

Pe la 4, în saivanul din Faţa lu' Sîntu Ilie, stînă şi loc de păşune anul acesta, pentru vitele gospodăriei din Boişoara, soarele dogoreşte. La ţîţîna unui izvor fac baie. Spre răsărit, solemn, se-arată Surul...

Cercetez bordeiul ciobănesc, aproape nou, alcătuit din două aripi lungi, ca nişte hambare, meşterite din bîrne albe, mirosind aromat a răşină. De jur împrejur — ţarc larg.

Hotărîm să înnoptăm aici, şi-i vreme de zăbavă. Mă însoţesc în hoinăreală doi cîini — negri, jucăuşi, zburdînd de colo-colo cu limba scoasă — pînă la Tăul din Faţă, cel care se umple de apele ploilor şi seacă de cîteva ori pe vară. Mă opresc într-o margine prăpăstioasă, friabilă şi mîncată de timp, spre Leul...

Soarele a asfinţit. Ne-am strîns buluc la saivan. Mai mare peste noi toţi e baciul Ion Pavăl Popa.

Înăuntru, în semiobscuritate, ne aşezăm care pe unde apucăm — pe laviţe, pe scăuieşe, turceşte pe sarici —, în jurul focului care mocneşte, şi răscoacem în jar bulzi graşi care sfîrîie.

Începem masa cu băutură. Sticla trece harnică din gură în gură. Mîncăm zminchişă (un fel de balmoş făcut din brînză şi unt de oaie, amestecate cu mălai şi zer) şi ne ucidem setea cu janţă şi jîntiţă rece şi acră, sorbită pe nerăsuflate dintr-un burduf de piele de capră.

Agăţat într-un cîrlig, undeva deasupra noastră, în întuneric, aparatul de radio cu tranzistori al baciului transmite, din fumul des care-l învăluie, melodii de pe alte tărîmuri. Al meu, inutil, tace în desagă.

Un cioban doineşte din fluier. Îl ascultăm, cu ochii pironiţi în jar, cu feţele arămite de foc. E un cîntec vechi, tărăgănat, picurîndu-şi boabele sunetelor cristaline, tînguioase, în tipsia grea, răsunătoare, a sufletelor noastre nostalgice.

Baciul Ion a aprins lampa cu gaz. Şi-a agăţat gospodăreşte ochelarii vechi pe nas şi dintr-o straiţă şi mai veche a scos nişte cărţi. Trebuie să fie *Varlaam şi Ioasaf, Esopia* sau *Alixăndria,* îmi zic, şi mă răsucesc alene, somnoros, în sarică. Întind totuşi mîna să mă conving. Cuprins de uimire, citesc pe scoarţele cu colţuri roase ale cărţilor, pătate de usucul oilor şi de grăsimea brînzei, numele sfinte ale celor mai iubiţi poeţi ai neamului : Eminescu, Coşbuc, Alecsandri...

Somnul mi-a pierit cu totul. Ascult cuprins de dulce emoţie, cu inima bătîndă, glasul gros al baciului citind tărăgănat şi-n opintiri, versurile sacre. Clipa de faţă, atît de bogată în semnificaţii neaşteptate, are pentru mine o valoare unică, sfîntă.

Tîrziu, spre cumpăna nopții, ciobanii au adus vorbă despre străvechiul tîrg, „bîlci de două țări", care se ținea cu mai bine de două sute de ani în urmă, în aceste locuri, la 20 iulie, de sfîntul Ilie, și care acum se ține la același soroc, dar la hotarul dintre Boișoara și Titești.

Povestirile despre tîrg s-au împărtășit din tată în fiu pînă azi, dar adevărul adevărat nu se mai cunoaște, fiind înlocuit cu plăsmuirile fanteziei poporului, purtate spre mințile strănepoților pe aripi de legendă.

Am avut norocul să ascult o astfel de poveste (pe care-o notez, așa, pe întuneric) :

...„Spun unii că, în vechime, de sîntu' Ilie, veneau an de an, din Țara Ungurească, din Margină și de pe la Sibii, de la Avrig, și de la Nocrih, de la Cîrțișoara și de la Porumbacu, din Vurpăr, Aref și Brezoi, de la Brașov, Hurezi și Rîmnicu-Vîlcea — bun înțeles, cu mic, cu mare din Loviștea — și cine mai știe de pe unde, ciobani, negustori și oameni de rînd, tineri și bătrîni, flăcăi și fete și altă lume, cîtă va fi fost, la tîrgul de-atunci. Și mai cu seamă nu se pomenea să lipsească din tîrg vreun baci sau vreo băciță...

Și urcau unii pe la Avrig și prin Scara, iar alții prin alți munți și pe alte poteci — ca prin Leu, sau Călugăru, sau Vemeșoaia — venind dinspre Cîineni sau Perișani, ca să se întîlnească, și să-și petreacă, și să se bucure, să cumpere și să vîndă, să afle pățanii mai vechi și mai noi, să se împrietinească și să se încuscrească. Iară cînd veneau, veneau cîteva zile — că ținea tîrgul cîte-o săptămînă și mai bine —, de se înnegrea potica. Veneau o dată cu zorile sau de cu sară, călări pe cai de munte ori pe jos, cu tărhaturi grele, și se așezau și-și făceau coviltire sau bordeie de frunză și stăteau pînă se spărgea tîrgul. Și soseau toți și toate, cu hainele cele mai arătoase din cîte aveau, cu iile cele mai frumoase, cojoacele cele mai înflorate, șerparele cele mai bătute, bîtele cele mai ferecate, și cu chimirele și pungile cît mai pline, că se cuvenea să iei marfă de unde-ți plăcea și de unde era mai aleasă.

În zori, de sîntu' Ilie, numai vedeai ce se strîngeau negustorii pe meșteșuguri și-și așezau marfa la vedere și-o lăudau și-o învîrteau și-o sucăleau, s-o vază lumea, de era o hărmălaie — vorba noastră — ca la bîlci... Da' și aveai ce vedea : postav de Cisnădie, dimie din pivele lotrenilor, șei

de Brașov, brîie, curele de Cluj, cizme ungurești și de-ale noastre, opinci, căciuli felurite, oale de tot soiul, seceri, coase și ceaune, găleți, strecurători și ibrice, chimire și cingători, fluiere, tulnice și cimpoaie, tot neamul de piei și ce vor mai fi fost pe-acolo, și d-ale gurii.

Da' nici loviștenii noștri nu se lăsau mai prejos ! Lîna a mai moale, cojoacele ăle mai călduroase, brînza a mai gustoasă, oile ăle mai grase și fetele cele mai mîndre — tot ciobanii noștri le aveau, c-așa ne-am pomenit noi din moși-strămoși, — și bun tîrg mai făceam !

Și pînă la amiază mergeau toți prin tîrg și, mai priveau, mai se tocmeau, mai cumpărau, pînă ce ardea soarele în chindie. Și-atunci se-ntindea ospățul, la iarbă verde ! Frigeau gospodarii oi și miei, ba se înjunghia și cîte-un viței sau vreun godac, ori se tăia vreo pasăre, se mestecau mămăligile, se coceau pîinile, se împărțea brînza și se pregătea băutura... Iar la masă poftea de la bunic pîn' la nepot, toată suflarea cîtă se găsea acolo, și se aduna prieteșugul din toată țara, și cei care ciobăniseră împreună, și rudele, și tot poporul, și se apucau de băut și de mîncat, c-așa era îndătinat.

După-masă, tăvăleau bătrînii iarba șezînd și priveau la tinerii care jucau. Și jucau zdruhăita, și învîrtita, și ursărească pînă tîrziu îndesară.

Și se-ntîmpla să mai iasă din joc cîte-o fată, la mă-sa, să-i spună strigătura :

Eu din tîrg, de sînt' Ilie,
Vrui, maică, să-mi iau o ie.
Ie nu mai apucai,
Da-mi găsii flăcău bălai,
Mărg cu el și-n iad și-n rai...

Și de vrea fata să se cunune cu alesul ei, se strîngeau părinții la un loc și tomneau zestrea — ba mai punea unii una, ba mai lăsa alții alta — și, după ce beau aldămașul, venea și popa și-i cununa pe loc, în altar de frunză, de era și nuntă, și tîrg. Și nu numai o nuntă era, ci multe se făceau, în fiecare zi, că-n tîrgul de sîntu' Ilie fiecare zi era duminică și sărbătoare...

Și-așa își petreceau tot vreo săptămînă, pînă se sfîrșeau toate mărfile și se pețeau toate fetele, și-ntr-o zi plecau toți

la satele şi casele lor, de rămînea muntele pustiu, că nici de păşune nu mai era bun. Şi tot aşa în fiecare an.

Da' astea toate pîn-acu vreo 200 de ani. Că a venit odat' un leu, de-a omorît toate fetele, ori — cum zîc alţii — c-au venit flăcăi cu gînduri ascunse, ce s-au preschimbat în zmei şi-au furat şi-au dus toate fetele cu ei, de n-a mai ştiut nimeni nimica de ele. Şi de-atunci, din spaima a mare, s-a stricat tîrgul în munte şi-a coborît în sat..."

Cînd s-au sfîrşit poveştile şi-au amuţit glasurile, am început, în liniştea nopţii, să cuget la tot ce ştiam despre astfel de tîrguri, care — într-un trecut îndepărtat — aveau loc în mai toţi munţii noştri şi a căror coborîre din munţi şi dispariţie a devenit un fenomen constant.

Tîrgul din Faţa lu' Sîntu Ilie va fi fost o nedeie, sărbătoare păstorească străveche, ale cărei origini — controversate —, situate departe în timp, ar fi poate latine sau dacice. Ion Pop-Reteganul ne spune : „E probabil că nedeile sînt de origină tare veche. Se poate că sînt zilele solemne de bucurie ale vechilor romani, în onoarea zeilor patroni, căci chiar şi acum nedeia se face aproape în fiecare sat la ziua patronului bisericii parohiei (hramul bisericii)." Gustav Weigand îi explică etimologia şi-o înţelege ca derivînd din paleobulgarul *nedelja* care avea înţelesul de duminică. Pentru unul şi acelaşi fenomen, limba română foloseşte — după regiune — mai mulţi termeni. Nedeii i se mai spune şi „rugă", în Banat ; „govie" (cuvînt care mai însemnează şi logodnică) în Oltenia, „tîrg de fete" în Munţii Apuseni.

La începuturile ei, nedeia va fi fost un loc de întîlnire între păstorii daci. Apoi, poate, un tîrg săptămînal de mai mică importanţă. Cu timpul se va fi preschimbat într-un tîrg anual, dar atît de însemnat, încît anii se numărau din nedeie în nedeie, precum în Grecia veche din olimpiadă în olimpiadă, nedeia fiind „mai luată în seamă decît Crăciunul, Paştile, Rusaliile. Nedeia e mai mult decît Anul nou. Nimeni în popor nu numără anii de la Anul nou, ci de la nedeie..." (Ion Pop-Reteganul).

Un cercetător modern al sărbătorii, N. Dragomir, într-o lucrare inspirată din viaţa veche a oierilor mărgineni din Sălişte, afirmă : „În trecutul mai îndepărtat, dată fiind bucuria deosebită şi faima lor mare, nedeile de la Poiana Mu-

ierii trebuie să fi avut un înțeles mult mai adînc și poate nici nu exagerăm dacă le atribuim un rol național asemenea olimpiadelor grecești sau tîrgurilor arabe."

Rațiunea de a fi a nedeii cred că se află în necesități obiective, practice, de natură economică și socială, utilul îmbrăcînd haina dorită a plăcutului — în vremuri de mari restriști, cu prea rare prilejuri de bucurie pentru cei mulți.

Cît de răspîndite erau în trecut nedeile, ne-o arată, între altele, toponimia. Zeci și zeci de munți de pe teritoriul românesc poartă și azi acest nume, indicînd fidel răspîndirea și locul precis de desfășurare al străvechii sărbători. Astăzi nedei în vechiul înțeles al cuvîntului nu mai există. Apropiate oarecum de forma cea veche, autentică, au supraviețuit totuși, dar preschimbate, cîteva : în muntele Dobraia, de la Curmătura Șureanului, într-un munte Clăbucet, la obîrșia Aușelului, la Bala, pe apa Motrului, în cheia Glogoviei, pe plaiul de la Poiana Muierii (de sub vîrful Sălanele)... Cea mai vestită nedeie contemporană cred că e tîrgul de fete de pe muntele Găina ; una mult mai palidă, restrînsă numai la interesul strict economic — tîrgul de Sfîntu' Ilie din Titești...

Într-un tîrziu, ghemuit bine sub țundră, am adormit privind, printr-o spărtură a acoperișului, la stele...

Joi, 26 iulie 1962

Cu procesele-verbale de control încheiate, plecăm către stîna vecină. La vreun ceas de mers, în zorii zilei, ne înființăm în stîna din Dăescu. De aici, străbătînd plaiuri întinse, acoperite de ierburi lucioase, suculente, ne pomenim în muntele Mîzgavu. Creasta Făgărașilor apare la orizont. Nea Ion îmi arată vîrfurile și văile : Albota, Valea Albotei, Scara, Valea Scării, Negoiul, Podeanu...

Amiaza ne prinde la stîna din Mîzgavu. Poiana stînei e un colț de rai. Înconjurată de pîlcuri de pădure, bogată în izvoare, se sfîrșește într-o șa lină, peste care se apleacă albastru și aspru, cu toată solemnitatea, Negoiul.

Dăm drumul cailor să pască și ne îndreptăm spre stînă. Cînd să intrăm la baci, auzim o voce groasă întrebînd dinăuntru :

— Măi Vasile, urdit-ai zărul ?

Un mînzărar, pe care îl întrebăm, ne dă toate lămuririle pe care le dorim.

Aflăm că oile mîzgăvene, pe care le îngrijesc zece ciobani, sînt împărţite în trei turme : una de mînzări albe, alta de mînzări negre (seinele şi ele „sînt la negre") şi a treia de sterpe. Din laptele strîns de la o mînzare se fac într-o vară — dacă-i iarba bună — pînă la 4 kilograme de brînză de burduf, pe care, încercînd-o, o apreciem ca grasă şi foarte gustoasă. Întrebăm de sare. Baciul cel mustăcios ne răspunde: „Băgăm în ea cam 30 de grame de sare la un kil de brînză. Da' merge şi mai multă, dacă vrei să ţie mai mult." Ne interesăm şi de iarbă. Auzim răspunsul : „Au oile torină, să tot mînce..."

Nedumerit, întreb :

— Bade, ce-i aia torină ?

— Apăi ce să hie, stăuină...

— ? ! ?

— ...Adecă iarbă !

Mă lungesc la soare pe-o sarică, între Traian şi Veronica, doi copii din Perişani, veniţi pe vară aici. Ne răcorim într-un şipot, ne jucăm de-a v-aţi ascunselea în pădure şi zburdăm pînă la stîna vecină — nici la 500 de paşi depărtare —, Văcăria din Mîzgavu.

Aici lucrează telemeaua două „bobenăriţe" frumoase, băciţe vaideence... Tocmai opăreau vasele cu zer cînd am ajuns noi.

După-amiază plecăm. Străbatem pădurea prin şleaul desfundat al potecii. Caii apucă des smocuri lungi de iarbă din margini, fără a se sinchisi de povîrnişul abrupt pe care-l coboară siguri pe picioarele lor. În valea împădurită a Scării, curge cu vuiet, în săritori, unul din izvoarele Topologului. Călărim în susul lui spre izvoare.

Drumul coteşte mereu, în pădure. Crengile arborilor ne biciuiesc în galopul cailor. Oprim la stîna din Valea Scării, stăpînită de băciţe din Băbeni-Bistriţa, şi grăbim — mai călare, mai ţinîndu-ne de coada cailor — pe hăţaşuri abrupte, urcînd o căldare ca de iezer, pînă sus la bordeiul

boişoreanului Dima Davel, poate cea mai înaltă stînă din țară...

L-am găsit pe cioban scriind o „carte" cu litere mari, tremurate. Începea aşa :

„Dima Davel către Matei Ion..."

Bordeiul în care vom înnopta, încheiat din trunchiuri negeluite, cu acoperişul ascuţit, e mic şi neîncăpător — abia apuci să te mişti în el! —, înghesuit într-un hogaş în dreapta văii. Mieii şi sterpele le zărim răspîndite pe coaste nemernice, repezite spre firul pîrîului. Le păzeşte Aurel Davel, feciorul lui Dima. Îl ajută din cînd în cînd Ion Antonie sau Gicu Popa, care-şi au oile într-altă vale. Urc într-o suflare la ciobanii cei tineri. Ne bucurăm de revedere.

Aflu de la băieţi că azi-noapte a mursecat ursul un miel şi-o oaie. Coborîm tustrei cu turma, o dată cu înserarea. O căţea roşcată, avînd ochi limpezi, botezată şi Duca şi Aneta (şi răspunzînd la fel de bucuroasă la amîndouă numele !), m-a însoţit tot timpul.

În faţa bordeiului arde trosnind focul. Nea Ion şi ciobanul, cu frigărui lungi în mînă, vorbesc de-ale lor. Tot muntele s-a umplut de mireasma fripturii...

Văzîndu-ne venind, Dima ne strigă ciobăneşte :

Şi-astă vară am fost sterpar,
Şi-am mîncat un miel sugar,
Şi la vară mă duc iară,
Să mînc carne de mioară...

În ciuda vîrstei de peste 60 de ani, Dima Davel are faţa tînără cu pielea întinsă, acum înroşită de foc şi în contrast cu părul şi mustaţa, care-s albe. Se uită spre mine cu privirea încărcată de licăriri ciudate şi-mi zice îmbietor :

— Veniţi mai aproape şi luaţi şi mîncaţi, că v-o hi foame de-atîta cale...

Ne supunem cu plăcere acestui „ritual", încercînd pe rînd şi-o fiertură, şi-o friptură — noroc cu ursu' ! —, şi niscai urdă şi brînză de burduf...

Adorm în bezna din bordei, înfăşurat într-o cergă uriaşă, de oaie, plină de purici...

Vineri, 27 iulie 1962

M-am trezit în zori. Noaptea s-a scurs fără nici un incident remarcabil (în afara luptei cu puricii...). Nu ne-a vizitat nici ursul, nici altă jivină.

Azi am chef să mă cațăr puțin pe stînci.

Urc un piept de munte înierbat, care nu se mai sfîrșește, prin Valea Scării. Mă călăuzește Ion Dobrițan. Dăm în creastă de Aurel, culcat în cojoc. Ne spune că a suit cu oile, dinainte de-a se lumina. A și dormit vreo două ceasuri, la soare, și acum lenevește...

În picioare, bătuți de vînt, așteptăm să ni se zvînte sudoarea. Privim spre bordeiul din vale, mic cît o unghie...

Ne cheamă valea. Coborîm un brîneag ; călcăm poliție cu iarba deasă și pajiști de ghințură ; ajungem în preajma prăpăstiilor Budislavului, în care tăul Avrigului clipește din ochiul lui albastru. Ajungem într-un străfund. Cîmpuri și poduri de zăpadă, murdare deasupra, albăstrii și cioplite, cu muchii ascuțite dedesubt, înconjură lacul, iar flori galbene și albastre, puzderie, năpădesc iarba moale și se oglindesc în apele limpezi și reci.

Bem din zănoagă cu înghițituri mici ; ne spălăm fețele ; desculți, o înconjurăm prin zăpadă. Ne dor ochii de sclipirile zăpezii și ne îngheață picioarele : de gerul ei, nu le mai simțim... În apropierea vîlcelei de unde-și trage izvorul pîrîul Avrigului, ochim o topliță verzuie, mai adîncă, și ne scăldăm.

Cu răsuflarea tăiată, ieșim cît putem de repede și țopăim prin iarbă, sub zîmbetul îngăduitor al soarelui...

În vîrful Scării oprim iar. Priveliștea nu suferă nici un fel de asemănare cu cea întîlnită pînă acum. Relieful nu mai are nimic domol, unduios, întins, ori cumpătat, ci dimpotrivă. Liniile sînt categorice, piscurile ascuțite, genunile adînci. Predomină culoarea cenușiu-vînătă a rocilor, pătată rar de petice verzi. Creasta discontinuă se surpă des, tăinuind în afunduri severe penumbre albăstrii. Culmile se adună în cîte-un pisc, se desfac, se răspîndesc în jur, fără nici o noimă. Lacurile alpine cu ape străvezii (nestemate ori lacrimi ale muntelui ?) — ochiuri de mare, tăuri sau zănoage — se strîng minuscule în imense ceaune de piatră.

Cu aparatul de fotografiat, încerc un panoramic. Vreau să-mi fixez toponimia și să reţin fizionomia Făgăraşilor, atît cît îi pot vedea.

De aici, din vîrf, spre nord, se cască hăul...

Coborîm în Şaua Scării și zburdăm ca iezii. Ne îmbată lărgimea slăvilor și soarele...

Spre cabana Negoiul, poteca turistică traversează Căldarea Puhăi. Valea e pietroasă, afundă și stearpă. Din uşa cabanei vechi — alături de care se construieşte un modern hotel alpin —, căutăm spre apus elementele noi din peisaj : Strunga Ciobanului și Strunga Dracului, Cioaca Călţunului, Claia Paltinului și Vîrful Caprei.

Ne întoarcem pe acelaşi drum și, spre seară, ajungem la stîna noastră. Am, în fine, prilejul să-mi îndeplinesc o veche dorinţă : să mă scald într-unul din izvoarele Topologului ! Mă bălăcesc trei sferturi de oră în apă, pînă ce se sperie ai mei că m-am înecat ! Cred că numai o baie în izvoarele Nilului sau ale Amazoanelor mi-ar egala bucuria...

Ne culcăm o dată cu cele trei găini ale baciului.

Sîmbătă, 28 iulie 1962

Am insomnie și dis-de-dimineaţă ies afară. Vreau să văd răsăritul soarelui, dar n-am noroc. Ceaţa deasă învăluie munţii.

La 8 plecăm spre Titescu, prin Valea Scării și Mîzgavu. Coborîm călare pe potecile din dreapta Topologului. Calea aleasă, deşi cea mai scurtă, mi se pare grea. Caii se poticnesc la tot pasul și noi abia ne tragem răsuflarea smucindu-i de căpestre. Ajungem într-un tîrziu și la stîna băciţelor.

Cînd să descalec, observ că mi-am pierdut jurnalul cu însemnările de drum. Incidentul ia pentru mine proporţii de catastrofă. Chibzuiesc și mă hotărăsc imediat : trebuie să refac drumul și să-mi concentrez toată atenţia asupra potecii (poate-poate îl voi găsi !).

Nea Ion mă priveşte neîncrezător ; femeile din jur, cu o compătimire vădită...

Cercetez nu numai poteca, ci și scurtăturile pe care le-am folosit. După vreun ceas de drum, încep să pierd nădejdea. De două-trei ori mă dau bătut. Am urcat foarte mult în șoldul muntelui și sînt aproape de locul în care drumeagul coteşte spre Scară. Dau să mă întorc, resemnat. Totuși revin, mai fac cîțiva pași și... iată carnețelul sprijinit de-o rădăcină, în mijlocul potecii !

Cînd ajungem în Titescu, încep de îndată examenul clinic, pentru a putea pleca mîine în zori mai departe.

Cum sfîrșim cu cele medicale, îi însoțim pe ciobani, pentru a le da o mînă de ajutor (ori, poate, mai știi, să-i încurcăm !)...

Hăulesc și fluier pe lîngă oi să le bag în țarc. Animale prea blînde, oile nu se opun de loc, fapt care-mi umbrește, oarecum, mulțumirea. Ce Dumnezeu ! să nu vadă ciobanii că pot munci și eu cot la cot cu ei ? Dar păcurarii din Titescu, neconvinși, zîmbesc pe sub mustață, cam a batjocură...

În strunga lungă, șed patru tineri mînzărari. Ca mai toți ciobanii cunoscuți, atît pe munte cît și în sat, poartă aceeași îmbrăcăminte : cămașă albă, largă, simplă, strîns încinsă în chimir lat ; nădragi albi de dimie, pe picior, și haină neagră fără mîneci și fără guler, dar cu buzunare, iar în spate un „țol" învîrstat, avînd de obicei urzeala de culoare roșie-închisă. Din țol se face, cînd vremuiește, o glugă (sau, cum i se mai spune pe-aici, un „gluguș") ce apără de ploaie și de vînt. În picioare au toți opinci, fără nojițe, legate numai lîngă gurgui. Capul și-l acoperă cu o pălărioară rotundă, neagră, ardelenească, avînd margini înguste, cu cordeaua din spate („zgarda") găurită de capse.

Fiecare din ei ține între genunchi un „șuștar", de marginile căruia, la mijloc, într-o sîrmă împletită, e prinsă o scăfiță de lemn. Oaia mînată de strungar iese prin despicătura strungii, e prinsă de mînzărar și mulsă. Au toți o precizie în mișcări și-o dexteritate demne de laudă, ca și de invidie ! Din șistare laptele trece prin „stricură", să nu rămînă niscai necurățenii. Adus în stînă și turnat în închegătoare, se „leagă". După ce s-a fiert, se scoate urda, iar pe caș îl așteaptă „crinta".

Ocolesc, alene, stîna. Cît văd cu ochii, numai munţi rotunjiţi, acoperiţi de păşune şi stîne. În depărtare, ca un paravan de netrecut, creasta sinuoasă, ascuţită, verticală şi abruptă a Făgăraşilor.

Au răsărit stelele ! Luceafărul e gata să apună şi eu nu-l las în pace... Cum trece sub orizont, urc cîţiva paşi pe deal, şi-l văd clipind iarăşi, supărat. Încerc jocul de cinci ori. A şasea oară nu-mi mai reuşeşte : apune definitiv, chiar şi pentru mine !

Ne pregătim de culcare — nea Ion cu mine, în bordei, ceilalţi afară, între oi.

Abia aţipim, că ne şi alungă somnul vînzoleală mare. Ascultăm nemişcaţi, cu urechile ciulite. Ciobanii vorbesc repede şi răstit. Cuvîntul „urs" revine des, rostit cu voce prea tare şi cam... fără respect. Cineva, intrînd, ne confirmă agitat cele auzite. Într-un timp record m-am încălţat. Iau o sarică şi-o bîtă ferecată dintr-un colţ, pe bîjbîite. Mă izbesc de-un lingurar de văd stele verzi, dar ies fuga afară.

Ciobanii, strînşi în semicerc, privesc undeva, în noapte, sprijiniţi în bîte. Cîinii, în preajmă, latră întărîtaţi, se reped spre o ţintă nu prea lămurită şi revin după cîţiva paşi, dînd din coadă, mîndri de ispravă. Se uită la noi des şi le ghicesc privirea aproape omenească.

— De unde ştiţi, fraţilor, că-i urs ? îi întreb pe ciobani.

— Iaca na, don'doctor, că doar n-o hi veveriţă ! N-auziţi cum latră cîinii ?

În faţa unui astfel de argument zdrobitor, tac chitic şi caut să mă lămuresc şi singur din vorbele lor.

— I-auzi, ia ! Acu-i în Valea Scării, zice unul.

Din depărtare ajung pînă la noi zvonuri de voci omeneşti şi urlete de cîini. O luminiţă abia vizibilă pîlpîie. O urmează alta. După o vreme, zgomotele se răresc, luminile se sting, dar noi, ca stanele de piatră, nici nu mişcăm.

Pe neaşteptate şi cu mult mai aproape, auzim iar cîinii. Oameni, parcă mai mulţi, răcnesc şi chiuie.

— Vrea ursu' să mînce brînza bobenăriţelor... — auzii — şi-am înţeles că ciobanii îl petrec dinspre Văcărie spre stîna din Mîzgavu.

Din ce se mai aude, pricep că fiara e încolţită de cîini, care-o atacă înverşunaţi. Cîte-un chelălăit trebuie să însem-

neze riposta, dată cu brînca. Luminile — ca niște scîntei în bătaia vîntului — dănțuiesc într-un cadril ciudat, nemaivăzut.

Îmi privesc tovarășii „de urs", din această noapte de pomină, — oameni și cîini —, și-i simt pe toți uniți și atenți, scrutînd primejdia cu profiluri categorice, dăltuite ca în cea mai dură cremene, desprinși negri din cerul înșelat. Îi simt sub cuvintele intenționat zeflemitoare și de sfidare a primejdiei, îngrijorați de soarta semenilor de care-i desparte o vale și-o pădure, solidari cu ei la bine și la rău.

Cînd hăituiala s-a mai apropiat, am început să deslușim pînă și vorba oamenilor, ba chiar și glasurile cîinilor. Achim Petre a zis :

— Ăla de latră gros e cîinele lui Aron Ariton Dobrin, baciul din Perișani.

— A de chelăcăie e căţaua lui Istrate Alexe, mînzărarul, a adăugat Gheorghe Săbădașu.

— Și ăla de mormăie trebuie să fie ursul, mi-am zis eu, deși — la drept vorbind — n-aud nici o mormăială...

Luminile au intrat în pădure, de unde, una cîte una, au început să ia calea întoarsă, stingîndu-se, rînd pe rînd, spre mijlocul plaiului.

— O veni d-a dreptul la noi, bade, sau dă mai întîi pă la șoapă ? întreabă unul tinerel de lîngă mine.

— Da' dracu' să-l cheptene, că nu mi-s vorghit cu el, i-o întoarce baciul...

Încerc să ghicesc drumul posibil al ursului. Chiar de-o trece, chiar de n-o trece pe lîngă șoapă — un soi de bordei, aflat înainte, pe-un platou —, la stîna noastră tot din față, dinspre miazănoapte, va să vie...

Îmi încordez simțurile într-acolo... Cîinii adulmecă cu boturile în vînt. Liniștea ne împresoară încă, tainică.

Un răcnet neomenesc, animalic, de ființă înnebunită de groază mă-nfioară. Simt furnicături reci în tot trupul. O sudoare de gheață mi-a acoperit fruntea și cred că ni s-a răsculat tuturor părul în cap.

— Vai de maica lui ! Și-o spurcat Marin turul de frica ursoaiei — că aia trebe că este... Da' cin' l-o hi pus, copilu' dracului, să-nnopteze colea, în calea năpraznei ?

Vaiere prelungi, repetate, deznădăjduite, sfîşietoare, umplu munţii şi mă copleşesc. Năucit şi neputincios, ascult :

— Nu-l apucă ea jivina, că-i cocoţat în colibă, sus... răspunde cineva la o întrebare nerostită. Da' spaima asta i-o şti-o toţi nepoţii şi strănepoţii...

Peste cîteva clipe, liniştea coboară iarăşi, din înalturi.

— S-o lăsat păgubaşă ursoaica de Marin. Da' acu ţin-te, Pîrleo, că poa'să vie către noi...

În aşteptare, pufăie toţi din ţigări.

Ursul întîrziind, hotărîm în zori să ne culcăm.

— Mîine seară e rîndul nostru, a spus baciul.

Adorm cu gîndul la plînsul deznădăjduit al copilului speriat de urs.

Duminică, 29 iulie 1962

La plecare, vrînd să iau drept amintire bîta în care m-am sprijinit aseară, îl întreb pe baci :

— Cît cei, bade, pe bîta asta ?

Cu toată convingerea, baciul îmi răspunde :

— „Bîta şi cîinele nu se vînd, că nu se pot plăti..."

Şi, zîmbind, mi-o dăruieşte...

Pe drum spre Stîna Mare, ne prinde ploaia, torenţială şi rece, prăpăstuindu-se asupra noastră dintr-un cer scund, cenuşiu. Picioarele cailor pleoscăie prin bălţi ; pămîntul musteşte de apă ; noi nu ne luăm ochii de la stînă, aflată pe-o cîmpie întinsă şi netedă, între pantele munţilor care parcă ar creşte din ea, pierzîndu-se în nouri.

La Stîna Mare, loc de păşune al mînzărilor gospodăriei boişorene, nu găsim decît trei cîini plouaţi, adăpostindu-se sub streaşina picurîndă. Ciobanii au plecat cu oile, pesemne, încă de cu noapte. Ne aşezăm în preajma focului, pe care-l aprindem cu greu şi-l zădărîm c-un tîrşar ud. Privim plictisiţi prin ferestre la ploaia de-afară. Aşteptăm să ni se usuce hainele şi să se însenineze, dar ploaia cea mare se preschimbă într-o „burniţă mocănească", tomnoasă.

Abia pe la 9 și jumătate reușim să încălecăm iar. Vremea s-a încărcat de azur. Soarele strălucește și munții licăresc în zare, curați, spălați, luminați. Ceața s-a tras spre miazăzi, către Cumpăna și Valea Topologului.

Din marginea poienii — înainte de-a coborî Coarneșul —, mai întorc o dată capul. Vreau să-mi întipăresc în minte și de-aici profilul Făgărașilor și să-i mai văd o dată...

Piscurile se văd micșorate : Fundul Boii, Ciortea — mai aproape Titescu-Mîzgavu, Scara și Negoiu, Călțunu și Moldoveanu, prietenii mei. Cînd mă răsucesc în șa, a doua oară, nu mai văd nimic.

Din Valea Topologelului, suim în curmătura Leului. Galopăm în aburii ușori, iscați din pămîntul umed, saturat de apă, și intrăm în pădure. Picuri reci, cristalini, se scutură peste noi, înfiorîndu-ne. Sînt ud leoarcă, da-mi place !

Nea Ion, din urma mea, își lovește calul și-l îndeamnă. Puiul meu, cuminte și blînd, ascultă de nuiaua vecinului, tot trăgînd cu coada ochiului, de parcă ar fi el cel bătut...

Ceasul prînzului îl petrecem la stîna din Leu. În tîrlă găsim un pieptene străvechi, din piele de arici, pentru pieptănat fuioarele lînii.

Parcă m-aș scufunda în alt ev...

În Zănoaga, pe ploaie, ciobanii ne primesc cu atîta bucurie, de parcă am fi de-ai lor, și ne roagă să „mînem" o noapte și la ei. Îi lămuresc pe îndelete că nu putem și, cu părere de rău, ne despărțim.

Hotărîm coborîrea tot prin Clăbucet. La ieșirea din poiana Zănoagei, închipuindu-mă cioban de cînd lumea — un cioban coborînd toamna din munte —, respir adînc, privesc preajma largă și murmur a descîntec :

„Pleacă-ți munte vîrfurile,
Ca să-mi văd iar cîmpurile,
Pe-unde-am fost cu oile,
Pînă ce-au dat ploile.
Și-ți ridică negurile,
Ca să-mi văd cărările,
Pe-unde-am dus mioarele,
Cu luna, cu soarele..."

Nea Ion mă-ntrerupe prozaic :
— Să grăbim, don'doctor, că ne prinde noaptea...

Luminați de lampa cu gaz, facem bilanțul excursiei : raportul pentru Sanepid, pe baza datelor culese.

Încerc apoi să adorm, dar somnul nu se lipește de mine. Cu ochii închiși, revăd frînturile însorite, dulci, ale celor mai proaspete amintiri...

Miercuri, 1 august 1962

Meditez de un timp la soarta vieții ciobănești și cred că, în pastoralitatea română, Țara Loviștei reprezintă un caz particular, asemeni Țării Vrancei, Țării Hațegului, Țării Almașului, Văii Jiului și altor „țări" de demult. Cele mai vechi urme omenești de aici au fost interpretate ca datînd din eneolitic.

De atunci și pînă în anul 1233 — de cînd există primul document scris menționînd Loviștea —, nu mai dispunem de semne sigure privitoare la locuitorii ei ipotetici, deși se poate presupune cu mult temei că Loviștea va fi fost locuită dintodeauna.

Economia lovișteană însă, precum și o bogată tradiție orală, ne îndreaptă pe-o singură cale posibilă : comunitățile omenești, de cînd vor fi existat pe aici, au fost mereu comunități de păstori. Bogăția cea mai de preț a munților, purtînd și în cele mai vechi acte de donație aceleași nume ca și în zilele noastre, a fost și le este încă pășunea. Or, care-ar fi fost altul, aici, rostul tuturor donațiilor, decît acela de a consfinți și întări locuri bune de pășune ?

Loviștenii, de la străbuni la strănepoți, ca și pretutindeni autohtonii, vor fi urcat cît s-a putut mai sus, numai chemați de un interes economic major : acela de a-și crește turmele și a le spori. Relieful tipic al munților noștri, cu platforme largi, întinse și domoale, ca niște șesuri ușor ondulate, înverzite de primăvara pînă toamna tîrziu, cu ierburi hrănitoare, l-a atras aici puternic pe cioban cu turma lui. Munții Făgăraș, asimetrici, cu versantul nordic abrupt, prăpăstuit peste Țara Oltului, dar cu cel sudic însorit, avînd culmi prelungi, acoperite de pășuni mustoase și de păduri

seculare, crescînd lin din Loviștea, sînt străbătuți de drumuri ciobănești ușor practicabile, deși nespus de lungi, urcate de lovișteni fără grabă, temeinic, implacabili ca vremea, acum ca și-n veac.

Ajunși în culme, ciobanii sînt înconjurați de împrejurimi nemărginite. Cadrul de piatră care străjuiește, de jur împrejur, belșugul plaiurilor nu are la înălțime nimic înspăimîntător. El este mai degrabă îmbietor. De aceea Loviștea ne apare, azi ca și dintotdeauna, asemeni unui cuib ascuns în munții primitori, bogat în plaiuri aidoma cîmpurilor, locuit de cînd se știe de păstori, cuib din care pleacă, radiar, nenumărate poteci și drumuri ciobănești.

Emmanuel de Martonne, marele geograf și geomorfolog francez, — bizuit pe fapte autentice —, recunoaște în Loviștea unul din cele mai vechi centre de pastoralitate românească.

Într-o vreme nu prea îndepărtată, cu vreo sută sau două de ani în urmă, după tradiție, turmele loviștenilor — numeroase și cu oi de rasă căutată —, păsteau vara în munții strămoșești, iar toamna tîrziu hălăduiau pe drumurile țării, pentru iernat, în Ardeal, la Baltă, dar mai cu seamă, vorba vechiului cîntec, în Bărăgan :

Bătut e, Doamne, bătut
Drumul Bărăganului
De talpa ciobanului,
Nu-i bătut de car și boi,
Ci de picioare de oi,
Și de cîni tăpălăgoși,
Și de ciobănei frumoși.

Primăvara, de cum dădea colțul ierbii, făceau calea-ntoarsă și iar umpleau munții. Și-așa, an de an, transhumanța își trăia soarta, încununată de o statornicie neabătută. Ca după vorba vechii colinde hațegane, turmele celor din Loviștea.

Vara vărau în vîrful munților,
Iarna iernau în prundul mării...

De două ori pe an, pe drumurile străvechi ale transhumanței, loviștenii își amestecau oile, aidoma unui pîrîu într-un fluviu, în rîndul nesfîrșitelor popoare îmblănite.

Turmele străine curgeau dinspre miazănoapte, din Ardeal, ajungînd la Loviştea pe la Rîul Vadului, unde se iscăleau „poşugurile", trecînd prin vama de la Genunea Cîinenilor, dar şi prin cea dinspre miazăzi, din valea Lotrului.

În drum, la locuri moştenite de la cei bătrîni, în Titeşti şi Sălătruc, se făceau numărătorile, vestite încă şi azi în amintirea oamenilor, despre care tot de Martonne consemna : „*Cette «numaratoarea» est presque une fête... on y va gaiement, au son du flûtier, poussant les troupeaux bêlantes*" [1]. După numărători se scriau şi se cercetau răbojurile, şi lumea se împrăştia pe la gospodării, împăcată, lăsînd fără teamă oile în seama ciobanului, — neam, vecin ori prieten.

Primăvara, cînd turmele reveneau de la cîmpie sau din baltă, în aceleaşi vechi locuri ale numărătorilor se făceau tunsorile, alegîndu-se „fruntea" şi „codina" lînii de grosul ei, strîngînd-o pe soiuri şi „boiuri". Abia aleasă, lîna se încărca în căruţe şi-o luau la scărmănat daracurile. Iar ca semn al vieţii intense din lungul multstrăbătutului drum, se îngrăşau cîrciumarii şi hangiii în Clocotici, la „rudari" şi-n Surdoiu, la Titeşti şi-n Boişoara, şi pe unde vor mai fi fost, că, în bucuria agoniselii, lovişteni, mărgineni sau bobenari laolaltă se cinsteau şi chefuiau pe-ntrecute.

În acele timpuri, deşi numeric populaţia nu diferea mult faţă de cea de azi, povestesc bătrînii că „nu erau ciobani destui pentru turme", că „avea fiecare familie şi peste 150 de oi". Azi, în virtutea unui proces istoric inexorabil de evoluţie, sau mai bine zis de involuţie pastorală, care cred că ar putea fi stăvilit în Loviştea, turmele şi numărul oilor au scăzut. Deşi mulţi dintre locuitorii ei şi-au diversificat considerabil ocupaţiile, păstorii prisosesc încă din belşug şi, după spusele aceluiaşi bătrîn, „azi, în Loviştea, nici nu-s turme pentru atîţia păstori". Aceştia — cei care prisosesc — pleacă vară de vară într-o transhumanţă umană, în alte ţinuturi ale ţării, unde sînt chemaţi să păstorească turmele unora mai puţin pricepuţi decît ei — din Transilvania, Muntenia şi Dobrogea —, păstrîndu-şi măcar şi astfel tradiţia meşteşugului păstoresc, apreciat unanim de cunoscători şi pentru care au încă o puternică chemare.

---

[1] „Această «numărătoare» este aproape o sărbătoare... se merge cu veselie în sunetul fluierarului, croind drumul turmelor behăitoare".

Păstoritul contemporan în Loviștea, fără a-și pierde cu totul caracterul pendular, nu mai folosește decît rar transhumanța. Mai sînt și azi turme care pleacă în Ardeal, sau mai rar „în țară", dar acestea sînt excepții. Regula actuală e alta : în aprilie sau mai, după ce se tund oile, acolo unde au iernat în livezi, la deal, ori la pădure, turmele urcă în munte, împărțite pe ciopoare, după vîrstă și soi : miei, mînzări și sterpe, oi albe, bălțate sau negre. Peste vară, la iarbă, oile se îngrașă și, mulse cu veche socoteală, dau lapte din belșug. Ciobanii prelucrează cu pricepere „fruptul", care în septembrie, la coborîrea din munte, se împarte după numărul de oi stăpînilor lor. Pînă la „tulirea de vale" a oilor, în sat se cosesc livezile. Abia coborîte, ciopoarele se despart de turmă și găzduiesc în grădini și livezi, unde, pe lîngă cîile de fîn și între odăi și colibe, vor paște iarba rămasă și vor linge drobul de sare din țărcuș pînă cînd va da zăpada. Numai atunci, la prima ninsoare, se bagă oile în adăposturi, între „perdelele" de lemn. Aici le este așternută frunza, căzută de brumele tîrzii ale toamnei, și li se dă fînul, sub privegherea necontenită a stăpînului, ce stă-n colibă, pe lîngă ele, mai toată iarna. Și, cum dă colțul ierbii ori se „gată" fînul, ies oile la păscut. Iar primăvara, după tunsori, se tocmesc bacii și ciobanii și se alcătuiesc iar turmele, să urce-n munte, ca întotdeauna.

Și în urma lor rămîn femeile cu ochii înlăcrămați, privind lung după bărbații și feciorii plecați între turme, pentru vară, cărora le așteaptă răbdătoare întoarcerea, o dată cu frunzele căzătoare ale toamnei. Tîrziu, după sorocul verii, cînd coboară iar oameni și turme, în frunte cu caii încărcați și nechezînd, bucuroși laolaltă de revedere și de belșugul pe care-l aduc cu ei, rămîn în urmă munții, frați buni ai păstorului și-ai oilor, tînguindu-se o dată cu brazii, cu toată firea :

Foaie verde, foi de nuc
Se duc oile, se duc,
Și se duc și nu mai vin,
Pîn' la Sfîntul Constantin,
Și se duc să vină iară
Pe la dalba primăvară.
— Brazilor încetinați,

La ce vă tot legănați ?
— Cum să nu ne legănăm,
Cînd noi singuri rămînem...
La Sîntă Mărie Mare,
Pleacă oile devale.
La Sîntă Mărie Mică,
Nu mai rămîne nimică,
Decît stîni fără stăpîni.
Și strunguțe făr' oițe,
Și scaune făr' băcițe.
Pe poteca de la stînă,
Poate crește iarba bună.
Că n-ar' cine-o încîlci,
Numai ursu' de-o veni...
Dar nici iarba n-a mai crește,
Că bruma mi-o asuprește
Și neaua mi-o troienește..

Joi, 2 august 1962

În ședință, la Rîmnicu-Vîlcea, Viorel Dimitriu mă înștiințează că peste două săptămîni va trebui să prezint raportul de activitate al circumscripției mele. Mă roagă, totodată, să nu-l fac mai lung de 20 de minute...

Pretenție absurdă, pe care, bineînțeles, n-o voi respecta... Îmi va trebui însă și o motivare

Sîmbătă, 4 august 1962

M-am gîndit la o schiță a raportului și la problemele de documentare pe care acesta le ridică și am ajuns și la formularea care-mi va servi drept introducere :

„Acest raport reprezintă un efort de analiză a unor date concrete, cuprinzînd în esență activitatea circumscripției medico-sanitare Boișoara, între 2 noiembrie 1961 și 2 august 1962. adică înscriind în timp o perioadă de 274 zile (9 luni). Lunile de care vorbim coincid cu cea dintîi etapă a activității mele ca medic, răstimp în care entuziasmul a coexistat cu unele stîngăcii inerente începutului și tinereții (care, din

păcate, este un defect trecător !) şi, desigur, cu unele greşeli, avînd în majoritatea lor ca substrat lipsa practicii propriu-zise şi necunoaşterea multor situaţii. La întocmirea raportului n-am avut după ce mă ghida (în arhiva circumscripţiei n-am întîlnit lucrări de acest gen, iar lucrările oarecum similare ca intenţie operează numai cu date sumare) ; cu toate acestea, mă simt dator, pentru mine, pentru predecesori, pentru circă şi pentru cunoaşterea amănunţită a unor situaţii, să fac o prezentare cît mai completă a realităţii. Desigur că raportul de faţă este numai o încercare şi fiind, după cum aminteam mai sus, primul pe care-l întocmesc, sper că mi se vor acorda cel puţin unele circumstanţe atenuante. După cum înţeleg eu, o astfel de lucrare trebuie să cuprindă date cît mai diverse, mai complete şi mai precise, pentru ca din îmbinarea lor logică, să apară profilul pur al adevărului."

M-am hotărît să dezvolt următoarele capitole :

I. *Caracterizarea generală a circumscripţiei Boişoara*
II. *Caracterizare sanitaro-edilitară*
III. *Mic istoric privind dezvoltarea mişcării medicale în Boişoara*
IV. *Starea de sănătate a populaţiei*
V. *Relaţiile cu organele locale de stat, obşteşti şi cu organele medico-sanitare supraordonate*
VI. *Greutăţi, lipsuri şi necesităţi stringente, urgent de rezolvat.*

Sper ca pînă duminică 12 august să-l dau gata... Voi începe să lucrez de mîine, dacă nu mă vor împiedica situaţii neprevăzute.

Duminică, 5 august 1962

Toată dimineaţa am alergat de colo pînă colo, chemat de bolnavi sau mînat de alte treburi şi timp pentru raport n-am avut deloc.

Acum, după-amiază, picotesc în soare lungit pe-o pătură şi, răbdător, aştept să se mai răcorească pentru a mă muta în prispa umbrită a casei.

Mi s-a cerut ca raportul să nu fie mai lung de 20 de minute... Cu alte cuvinte, el ar trebui să dureze cam atît cît se acordă în timp unei comunicări, ceea ce, după mine, e imposibil ; un raport, prin caracterul său de sinteză, operînd cu fapte — pe cît de numeroase, pe atît de diverse şi uneori chiar eterogene —, nu poate fi (şi nici nu trebuie) înghesuit într-un răstimp strict fără a pierde calitativ. Deci, cu permisiunea colegilor mei, îmi voi lua libertatea de a trece în revistă şi analiza argumentat toate problemele esenţiale, cu riscul de a-mi face, chiar de pe acum, *mea culpa !*

Începînd poate chiar de mîine, încep „marea vînătoare"... a informaţiilor.

Luni, 6 august 1962

Toată ziua, de dimineaţa pînă seara tîrziu, am lucrat la raport. Am fost la Titeşti, la staţia meteorologică — de unde am cerut date asupra climei loviştene —, la Sfatul popular din Boişoara şi la gospodărie, de unde mi-am notat informaţii interesante privind economia, împărţirea administrativă, populaţia şi ocupaţia locuitorilor, iar de la dispensar mi-am conspectat rezultatele catagrafiei efectuate în primăvară. Acum revăd toate datele, pentru a le sintetiza în subcapitolele : a) date geografice ; b) date geohidrobiologice ; c) date climatice ; d) împărţirea administrativă ; e) căi de comunicaţie ; f) populaţia şi g) felul de viaţă şi ocupaţiile locuitorilor, care vor alcătui capitolul *Caracterizarea generală a circumscripţiei Boişoara.*

Deocamdată, aplecat peste atlas, confrunt informaţiile culese de pe teren cu cele oficiale.

Calculez cu aproximaţie coordonatele geografice ale Boişoarei şi-o găsesc în centrul Ţării Loviştei, la 24°30′ longitudine estică şi la 45°27′ latitudine nordică. Tot cu aproximaţie stabilesc diferenţele de nivel. Ele se cuprind între circa 680 m în Bumbueşti şi 1552 m în Găujani (vîrful Zănoaga). Suprafaţa totală a comunei e de 9957 ha (aproape 100 kmp), deci cam 1/8 din Bucureşti.

Diametrele vetrelor de sat sînt de 6500 m pe 5000 m, iar distanțele mai importante următoarele : Boișoara—Cîineni 12 km ; Boișoara—Brezoi (primul spital) 27 km ; Boișoara—Rîmnicu-Vîlcea 72 km.

Urmăresc pe un plan hotarele și schițez relieful. Caut cumpenele apelor din acest hinterland al Făgărașilor care este Țara Loviștei și specific caracterul lor torențial.

Trec repede în revistă datele climatice, pe cele privind împărțirea administrativă, căile de comunicație, populația și nivelul economic și mă apuc de scris. Zilele acestea, pe lîngă grafice, va trebui să desenez și harta Boișoarei.

Pentru azi — gata ! E noapte tîrziu, adie vîntul cald și miresmele grele plutesc între zgomote mărunte. Întins leneș, vreau să adorm. Cu aparatul de radio cîntînd în surdină, mă gîndesc la soarta, la calitățile medicului de țară... Să te orientezi rapid în fața oricărui caz și tip de boală, să-ți fie familiar orice diagnostic, deoarece *qui bene diagnoscit, bene curat*. Prin această însușire *sine qua non*, medicul de țară îmi apare ca un „umanist" în sfera largă a medicinei : deși nespecialist, el este în același timp internist, chirurg, epidemiolog, obstetrician, ginecolog, dermatolog, otorinolaringolog sau pediatru, adică obligatoriu un omnipractician. Colegul său din clinica urbană sau din spital, examinînd azi, poate stabili diagnosticul mîine sau peste o săptămînă, observînd îndelung și tratînd după matură chibzuință și eventuală consultare colectivă. El, medicul de țară însă, e forțat de obicei să stabilească diagnosticul pe loc, tratînd imediat, singur, cu experiența și priceperea pe care le are.

Pentru el, după cum spune Osler, „practicarea medicinei este o artă, bazată pe știință" și de aceea îi trebuie curaj, o cunoaștere largă a tuturor aspectelor oferite de realitate, un ascuțit spirit de observație, o capacitate reală de analiză cu posibilități mari de sinteză, multă îndrăzneală unită cu chibzuință în experimentare, dar și o înțelegere totală a psihologiei bolnavului. Absolut necesare îi sînt și capacitatea de intuire a fenomenelor morbide într-un stadiu de evoluție cît mai precoce, cunoașterea potențialului epidemiologic al

mediului cu toate specificităţile lui, înţelegerea şi aplicarea profilaxiei într-un mod cît mai eficient.

Aşa ar trebui să se prezinte situaţia, dacă pregătirea studentului — a viitorului medic — ar fi dintre cele mai adecvate.

Cum se petrec însă faptele, în realitate ?

În facultate învăţăm multe lucruri, avem profesori buni, dar se insistă cu mult prea mult asupra aspectelor teoretice ale problemelor, neglijîndu-se latura lor practică, deşi se afirmă, de obicei, contrariul.

Studentul medicinist ar trebui făcut să înţeleagă încă din primul an că, după ce-şi va lua diploma, va răspunde singur, în mijlocul tuturor greutăţilor, de sănătatea oamenilor — adevăr care, cu toate că pare *à la Palisse*, practic nu se cunoaşte. Se persistă în deficienţe similare chiar şi în modul de prezentare a disciplinelor parcurse în anii facultăţii, din substanţa cărora ar fi necesar să se evidenţieze în mod deosebit tocmai aspectele cele mai pregnant practice, acelea care-i vor fi absolut necesare, în viaţa de mai tîrziu, independentă de orice fel de îndrumători.

În fapt însă, mozaicul disciplinelor predate — în general fără legătură între ele şi exagerîndu-li-se tuturor şi separat importanţa, de parcă fiecare în parte ar fi cea mai însemnată dintre toate, se sudează abia ulterior, în practică. Deşi marele chirurg vienez Billroth observa, încă mai demult : „Numai un medic cu desăvîrşire lipsit de scrupule îşi poate îngădui să se folosească de drepturile pe care i le dă diploma pentru a-şi exercita profesiunea, fără să fi trecut prin spitale", noi, ca tineri medici sărim peste spital, şi aşa ajungem la ţară, într-un mediu aproape necunoscut, care — drept „bun sosit" — începe prin a ne uimi şi a ne dezarma. Lipsa exerciţiului practic, un sistem de înregistrare şi de raportare a activităţii sanitare plin de ciudăţenii, nebulos, imprecis şi într-o permanentă schimbare, operarea cu noţiuni nemedicale extrem de diverse şi din domenii complet necunoscute nouă (statistică, gestiune, contabilitate etc.) toate, laolaltă, ne fac „viaţa grea".

La locul său de muncă, proaspătul absolvent, gîndindu-se poate, şi la cuvintele lui Victor Babeş : „Posedăm adevăruri

indiscutabile, dar care n-au părăsit laboratoarele noastre, deşi ele cer o întrebuinţare cît mai repede pentru binele populaţiei", şi aşteptîndu-se la o aplicare întocmai a intenţiilor marelui savant, este dezamăgit. Înaripat şi plin de bune intenţii, tînărul medic găseşte în general o tehnică rudimentară şi oricum inferioară celei din spitale şi clinici, o lipsă aproape acută de surse de informaţii proaspete (biblioteci de specialitate, reviste şi periodice de înaltă ţinută ştiinţifică), de laboratoare şi de îndrumători, fapte şi situaţii care — pe lîngă că taie aripile şi frîng elanurile — duc la imposibilitatea exercitării unei activităţi ştiinţifice de calitate (asemănătoare celei din centrele medicale renumite ale ţării), şi chiar a unei activităţi practice de acelaşi rang.

E nevoie să tolerăm această scădere de nivel ? Şi, dacă ne hotărîm să dăruim, să zicem trei, cinci sau zece ani din viaţa noastră ţăranului, în aceleaşi condiţii de pînă acum, ce se va întîmpla ? Ne va pîndi, de la un timp, pericolul descalificării. Am, din nefericire, prea multe exemple în jur.

Se mai pot pune, de bună seamă, şi alte întrebări : cum şi unde putem să ne dezvoltăm calităţile, atunci cînd le avem ? de ce să piară în germene cercetători valoroşi şi posibili savanţi, unii poate de talia lui Babeş sau Cantacuzino, Haţieganu sau Lupu ?

Altfel, cred, ar trebui pregătit viitorul medic ; poate ar fi utilă indicarea greutăţilor din activitatea practică pe care le va întîlni, cît şi explicarea mai amănunţită a caracteristicilor speciale ale mediului în care va lucra. Utilarea încă insuficientă a circumscripţiilor nu trebuie socotită drept un impediment categoric ; dar imposibilitatea de a te realiza medical şi ştiinţific la ţară, azi dezarmantă şi în detrimentul atît al ţărănimii, cît şi al medicilor, ar fi de dorit să dispară.

În pofida aprecierii goetheene : „Cine ar mai deveni medic, dacă ar putea să prevadă toate dificultăţile care-l aşteaptă ?" — foarte adevărată în esenţă —, dorim totuşi, să ajungem ca Esculap, fiul lui Apollo, în primejdie de a fi trăsniţi de marele Jupiter, fiindcă, vindecînd prea mulţi oameni — şi poate pe toţi —, am ameninţa cu pustiirea imperiul subpămîntean al lui Hades...

Încerc azi să dezvolt capitolele al II-lea și al III-lea ale raportului. Pentru capitolul al III-lea *(Mic istoric privind dezvoltarea mișcării medicale în Boișoara)*, voi interoga mai mulți bătrîni boișoreni, precum și pe toți oficianții sanitari mai vîrstnici ori pensionari din comună sau împrejurimi, între care, la loc de frunte, va fi nea Ion Ceaușilă...

Am norocul unei zile liniștite, așa că pot lucra și la centralizarea informațiilor pentru capitolul *Starea de sănătate a populației.*

Singur, acasă, cu maldărul de fișe înainte, sintetizez informațiile. Fac o descriere a locuinței tipice boișorene, cu accesoriile ei, arăt sursele de aprovizionare cu apă ale locuitorilor, atrag atenția asupra faptului că nu există baie comunală, examinez standardul alimentar al populației, dar sesizez inexistența brutăriei ca factor pelagrogen. Încep redactarea.

Din fișele mele privind evoluția mișcării medicale, reiese că actuala circumscripție Boișoara ființează din 1956, provenind din circa Titești.

Mai demult, în Loviștea nu funcționa decît dispensarul Cîineni, care avea sub oblăduirea sa locuitorii din Cîineni, Robești, Greblești și Boișoara, Titești, Perișani și Racoviță. Pe întreg cuprinsul Plaiului Loviștei lucra pe atunci doar un singur medic, ajutat de 2—3 oficianți sanitari. Vizitarea satelor se făcea cam o dată pe lună. E explicabil, cred, caracterul superficial, extensiv al muncii în trecut. spre deosebire de situația de azi, cînd superficialitatea a fost înlăturată și se aplică metode intensive. În perioada celor 7 ani de cînd există circumscripția Boișoara, m-au precedat patru medici : unul a stat un an și jumătate, altul un an, și ceilalți doi cîte o lună. Din totalul de 75 de luni al perioadei, timpul acoperit de activitatea medicilor se reduce la numai 32 de luni. Discontinuitatea e regretabilă și nu știu unde să-i caut toate rădăcinile.

Trecînd la descrierea circumscripției, arăt că, deși avem și acum în inventar un instrumentar de bună calitate, ne mai lipsesc încă destule : nu avem cîntar de copii, pediometru, cîntar de adulți, trusă de moașă, trusă stomatolo-

gică și o trusă de urgență completă. De asemenea ne lipsesc un aragaz, un petromax, un telefon...

Fapt pozitiv — o bună aprovizionare cu medicamente, ceea ce ne conferă o mare autonomie, mult dorită și binevenită. Tot ceea ce dorim și cerem ni se dă.

La paragraful *Arhivă*, situația e dezastruoasă. Arăt că la venirea mea existau un număr de dosare, dar datele din ele prezentau mari hiatusuri, chiar între perioade apropiate. Multe dosare aveau numai o valoare de formular, reprezentînd doar intenții netraduse în fapt.

În prezent și de cînd sînt titular al circumscripției, am lucrat mult la ordonarea și completarea arhivei, deși lipsa de experiență proprie, lipsa unui exemplu precedent și a unei scheme unice a scriptelor mi-au cam împiedicat munca.

La paragraful *Încadrarea circumscripției* va fi nevoie să indic întîi condițiile de muncă și motivele pentru care circa mea e considerată, pe drept cuvînt, ca foarte grea: numărul locuitorilor, distanțele, relieful frămîntat, răspîndirea gospodăriilor, natura solului — foarte noroios —, volumul precipitațiilor, izolarea — determinată și de frecventa stricare a drumului — și nerespectarea orarului de lucru la dispensar de către populație. Pentru un medic și doi oficianți sanitari, munca e mult prea grea. Ar mai fi nevoie de o moașă, de cel puțin încă doi oficianți sanitari, de o soră de ocrotire și de un agent dezinfector. Absolut necesară e și crearea a două puncte sanitare: unul la Bumbuești și altul la Găujani.

Încerc să citesc ceva, dar gîndurile — cu o voință a lor, independentă de a mea — mă fură iar. Călătoresc repede, în aceeași direcție ca ieri. Le urmăresc pasiv, de parcă aș fi în afara lor...

Între medic și bolnav se stabilesc de obicei anumite legături, un fel de trainice punți, nevăzute, ale încrederii. La stabilirea lor, dacă e nevoie, primul pas îl va face medicul. Parafrazînd *Biblia* și pe doctorul Norman Bethune, putem îndemna și noi: „Medici, duceți-vă la bolnavi, nu așteptați ca bolnavii să vină la voi". Procedînd așa, aruncăm o greutate prețioasă în talgerul speranței bolnavului, ajutîndu-l să-și învingă îndoielile și teama. În aceeași pri-

vință, Behterev are dreptate cînd spune : „Dacă în urma unei convorbiri a medicului cu bolnavul, acesta nu se simte mai bine, acela nu a fost medic..."

Animat de un autentic umanism, medicul devine și un fel de „fabricant de medicamente", autor de terapie psihică. Cu abilitate și multă căldură sufletească, cu tandrețe nedisimulată și chiar ajutat de unele neadevăruri (în cel mai înalt grad scuzabile !) — Anatole France observă chiar : *„Les femmes et les médecins savent seuls combien le mensonge est nécessaire et bienfaisant"* [1] — se poate picura în sufletul bolnavului balsamul alinării și i se poate prelungi viața chiar și atunci cînd boala e incurabilă.

Ce ne trebuie pentru a fi așa ? Nimic deosebit. Dar în primul rînd muncă *(Dii laboribus omnia vendunt* — „zeii acordă tot celor muncitori", ne învață Harvey) și multă dragoste de oameni, fiindcă, „pentru a fi desăvîrșită, arta medicinei trebuie să izvorască din dragoste". Ne-o spunea, încă de acum cîteva secole, Paracelsus...

Miercuri, 8 august 1962

Astăzi și mîine vom întocmi capitolul *Starea de sănătate a populației*, al IV-lea și cel mai însemnat.

Ne încuiem în dispensar — să nu ne tulbure nimeni! — și lucrăm pe rupte. Sîntem în ziua cifrelor... Despuiem registrele, cotrobăim prin caiete și imprimate, strîngem cu frenezie informațiile pe fișe, adunăm, scădem, împărțim, comparăm, desenăm graficele și terminăm harta.

Fug acasă că calculez indicii. După ce-i socotesc și-i înșir pe-o hîrtie, observ că, din lipsa termenilor de comparație, nu ajung la o privire de ansamblu.

La subcapitolul *Mișcarea demografică și analiza indicilor biostatistici cu caracter demografic* voi explica astfel aceste neajunsuri :

„Compararea datelor de pe anul în curs, numai cu datele unui alt an, nu e niciodată indicată, deoarece ne fură perspectiva, adică tocmai obiectivul spre care tindem.

[1] „Doar femeile și medicii știu cît de necesară și binefăcătoare este minciuna".

Aceasta înseamnă, în mod concret, analizarea unui fragment dintr-o curbă, al cărei aspect dinamic ne scapă în mod sigur. Şi, pentru Boişoara, aceste date, în marea lor majoritate, ne lipsesc."

Fiindcă n-am încotro, încep totuşi să analizez datele, atîtea cîte sînt. Observ că natalitatea — de 34 la 1000 — e destul de bună, dar că mortalitatea generală — de 9,5 la 1000 — e mai puţin bună. Fac analiza mortalităţii pe sexe şi grupe de vîrstă, examinez mortalitatea maternă, mortinatalitatea (ambele de 0‰) şi mortalitatea infantilă, de 5% (mare, dar sub media pe ţară), excedentul natural de 20,1 la 1000 (destul de bun), indicele nupţialităţii şi al divorţurilor — nesemnificative — şi apoi interpretez datele din subcapitolul *Dezvoltarea fizică a populaţiei.*

Aici mă opresc, lăsînd restul pe mîine.

Meditez mereu în aceste zile la condiţia profesională şi umană a medicului.

Îmi amintesc că Voltaire, ironic, scrie că medicina ar fi „arta de a administra un remediu despre care nu se cunoaşte nimic, unui pacient care-i cunoscut şi mai puţin".

Dimitrie Cantemir, în *Istoria ieroglifică* îmi pare, e mai îngăduitor: „Doctorul bun ştiinţa în cap, iar ierburile pe cîmp le are".

Un anglo-saxon spiritual, comparînd leacurile medicului medieval: *Segnare, purgare et clystirum dare* („Sîngerare, purgare şi aplicarea clistirului") cu cele ale medicului modern, e de părere că azi procedeul ar fi următorul: *Antibioticum donare, deinde tranquillisare et hormones injectare* („dăm antibiotice, apoi liniştim şi injectăm hormoni")...

Noi, la rîndul nostru, ne acuzăm şi sîntem acuzaţi uneori de curativism, de practicism, tehnicism sau terapizare excesivă. Termenii, în sine apropiaţi ca înţeles şi ca tendinţă, deşi nesinonimi, nu sînt în fond gravi. Să reprezinte, oare, exercitarea lor un rău? Nicidecum, fiindcă sînt în folosul bolnavului.

Dar — şi aceasta-i adevărul —, comparat cu măsurile de profilaxie, încă insuficiente în totalitate şi uneori prea rigide, conţinutul acestor termeni apare, natural, ca excesiv şi poate în detrimentul orientării generale a medicinei, care se cere profilactică. Ne aflăm, ca să zicem aşa, în

fața unui viciu de optică, dar care nu reușește de loc să remedieze deficiența-termen de comparație. Iar dacă profilaxia, „medicina viitorului" (după previziunea lui I. P. Pavlov), nu reprezintă nimic altceva decît totalitatea unor măsuri complexe și variate, aplicate practic, conștient, la cea mai vastă scară și întotdeauna cu mult înaintea declanșării bolii manifeste, cu scopul unic de a o împiedica și jugula, prin ce este ea imperfectă azi și cum ar trebui modificată într-un viitor — pe care-l dorim cît mai apropiat —, pentru a deveni sistemul practic aplicat și principiul de bază cu cea mai mare pondere, în politica sanitară a țării noastre ?

Joi, 9 august 1962

Ziua de azi a fost edificatoare în anumite privințe și pentru mine. După ce-am concentrat toate informațiile culese din registre, oglindind starea de sănătate a populației, am avut, brusc, revelația muncii noastre, a celor trei, de la Boișoara. Judecînd după cifre, am reușit să confrunt tabloul morbidității așa cum îl concepeam și-l intuiam eu, mintal, cu același tablou, dar de astă dată construit științific, cu ajutorul tuturor informațiilor înregistrate obiectiv, și să constat că subiectivul și obiectivul coincideau. Impresiile formate pe teren, subiectiv, au coincis surprinzător cu cifrele înregistrate obiectiv, fiind confirmate de ele.

Revăd, repede, materialul. În cele 274 de zile de cînd sînt titularul circumscripției, am acordat 108 zile de consultații — dar luîndu-le în considerare numai pe cele efectuate în dispensar — unui număr total de 2036 de bolnavi, din care 1470 copii și 566 adulți.

Media consultațiilor pe zi se ridică la aproape 20 de bolnavi, dar trebuie să atrag atenția că ea nu e decît aproximativ reală, fiindcă pe bolnavii adulți cronici și pe cei în tratament, pe care-i văd foarte des, nu-i mai înregistrez ; de asemenea, notez faptul că vara se prezintă la consultații un număr mic de pacienți (uneori chiar „șomăm"), pe cînd iarna nu știm pe unde „să scoatem cămașa"... Indicele de aglomerare al medicului, de numai

3 bolnavi în ora de consultații. este nereal, din aceleași motive. Cifra reală ar fi, poate, cam de 3500 de consultații pînă acum.

Foarte interesant apare profilul morbidității, cu vîrfurile lui. De ce boli suferă boișorenii ?

La un indice de 262 la 1000 (însemnînd că la 1000 de locuitori există în permanență un număr de 262 de bolnavi) și omițînd orice cifră — dar înșirînd principalele cauze de îmbolnăvire, în ordinea lor descrescîndă —, bolile cele mai frecvente ar fi următoarele : 1) afecțiunile acute ale căilor respiratorii superioare (rinite, bronșite, faringite, laringite, traheite și afecțiuni asociate) : 2) toate tipurile de reumatism, dar în general în forme ușoare : 3) bolile produse de viermii intestinali (observînd însă că, diagnosticul nefiind de precizie — fără confirmarea laboratorului, pe care o omitem deseori —, iar ascaridioza fiind o „modă" vecină cu psihoza, rezultatele sînt nereale) ; 4) tot felul de boli ale pielii ; 5) afecțiunile hepato-colecistice, predominînd cu autoritate la femei ; 6) ginecopatiile și alte boli specifice femeilor ; 7) dispepsiile sugarilor ; 8) otitele și mastoiditele ; 9) cardiopatiile și 10) bolile digestive.

Trebuie să remarc că afecțiunile stomatologice n-au fost luate în considerație cu acest prilej, din defecțiuni de depistare.

Un fapt îmbucurător îl constituie absența totală a bolilor contagioase și un altul, mai puțin entuziasmant, reflectă gravitatea deosebită a bronhopneumoniilor, care ne-au omorît 3 din 10 bolnavi sub un an.

Judecate aparte, examinez și bolile cu extindere în masă. Între ele, gușa deține de departe primul loc. Îi urmează : tuberculoza, bolile venerice (tratate intensiv și aflate într-un stadiu latent), pelagra și cancerul. În orice caz, cuvintele din 1906 ale lui I. Cantacuzino : „Stingerea completă a bolilor sociale numai soluția socialistă, societatea comunistă o va aduce" sînt pe cale de a se îndeplini.

Dar, în ce privește ocrotirea sănătății mamei și copilului, consemnez categoric : „În această însemnată problemă de ordin profilactic, greutățile pe care le avem de întîmpinat sînt foarte mari. Nu avem nici moașă, nici casă de naș-

tere, deşi populaţia comunei, foarte dispersată, se ridică la aproape 3400 de locuitori". Activitatea de depistare, evidenţă, urmărire la domiciliu şi tratare gratuită a gravidelor este bună, dar n-am reuşit să asistăm decît 38% din naşteri, restul decurgînd tot empiric.

În privinţa evidenţei speciale a copilului, s-a muncit foarte mult, ordonat şi organizat, întreaga populaţie infantilă, fără excepţie, fiind cunoscută, vizitată profilactic la domiciliu, aplicîndu-i-se principiile puericulturii şi tratamentele adecvate în întregime. Indicii pe care-i posedăm la copiii-problemă sînt tot timpul în atenţia noastră, urmărind fără încetare apropierea lor de cele mai „rezonabile" cifre.

Mi-e dor de muzică bună : Haydn, Mozart, Beethoven. Ispitesc eterul ore întregi...

Ca de atîtea ori, mă întreb şi azi : cînd va sosi timpul specializării mele, ce cale să aleg ? Mă atrag mult antropologia şi istoria medicinei — specialităţi cam nemedicale! —, dar pentru ele nu există căi obişnuite de acces (mă gîndesc că la concursuri, de obicei, astfel de posturi lipsesc). Mi-ar mai plăcea şi endocrinologia — în ciuda butadei care circulă între noi : „Internistul ştie mult şi face puţin, chirurgul ştie puţin şi face mult şi endocrinologul nu ştie nimic, nu face nimic, dar îi încurcă şi pe ceilalţi..." — sau, dacă nu, medicină internă. Oricum, îmi doresc o specialitate din aceste zone.

Cred că, în afara concursurilor, care păcătuiesc printr-o serie de deficienţe, general cunoscute, dar trecute sub tăcere şi tot tacit admise („pile", sforării, şansă şi nesansă etc., etc.), ar trebui create şi alte forme şi metode de promovare, ca de pildă facilitarea muncii de cercetare pentru oricine, cu posibilităţi de experimentare şi de documentare infinit mai largi decît cele de azi, chiar la locul de muncă, prin care o activitate susţinută, continuă şi de calitate, întreprinsă sub semnul pasiunii, să dea roadele cuvenite.

Dar, deocamdată, acestea fiind visuri, pot eu şti care-mi va fi „soarta" ? Bineînţeles că nu !

Astăzi voi aduce „sub lupă" activitatea sanitaro-antiepidemică şi toate problemele de igienă. Ştiind în general de pe acum ce am de spus, renunţ la fişe şi lucrez direct, ajutat de Roşianu şi de Ceauşilă.

— De fapt, — remarcă ei — de cîteva zile nu facem decît să ne povestim munca...

Expun pe larg activitatea de asanare a mediului : de cîte ori ne aflăm pe teren, cercetăm (ne-am creat aproape un reflex !) igiena individului, a locuinţelor, a privatelor, a curţilor, a uliţelor, a surselor de apă, ca şi păstrarea condiţiilor de igienă şi de salubritate în circuitul alimentelor.

Atac şi problema vaccinărilor, „încolţit" din părţi de colaboratorii mei, care-mi atrag atenţia :

— Nu uitaţi, vă rugăm, să spuneţi că e tare greu pentru noi, cu vaccinările astea...

Recapitulez că s-au efectuat : vaccinarea antipoliomielitică, vaccinarea antidifterică, vaccinarea antitifoparatifică A şi B, precum şi vaccinarea antitetanică. Mai precis, vaccinarea antitetanică este în curs, ca şi cea antidifterică, care e pe terminate. Faptul că vaccinările antidifterice şi antitetanice n-au luat încă sfîrşit se explică prin cifra mare a vaccinărilor, prin personalul insuficient şi prin atitudinea refractară a populaţiei, cu toată munca de educaţie sanitară pe care am depus-o...

Cercetînd mai atent registrul vechi de vaccinări antidifterice, descopăr în filele lui unele situaţii „ciudate" : doi dintre copiii înregistraţi, unul mort cu patru ani în urmă şi altul cu doi, apar în registru, în mod mecanic, ca vaccinaţi şi anul trecut ! Va să zică la Boişoara au fost vaccinaţi pînă şi cei morţi ! Ce să mai zicem de cei vii ?

Pînă pe la 6 seara isprăvesc şi capitolele rezervate igienei : şcolară, alimentară şi a muncii, igienei comunale şi a mediului fizic extern. Propun forurilor raionale întocmirea unor fişe mobile, complexe, obligatorii pentru fiecare gos-

podărie. Şi încă ceva : cred că numerotarea tuturor surselor de apă şi centralizarea lor pe fişe ar ajuta mult la cunoaşterea şi urmărirea lor continuă.

Se vorbeşte mult despre profilaxie, dar am impresia că se face încă prea puţin pentru ea. Cum se aplică ea totuşi ? Ar fi nedrept să se spună că nu se munceşte în acest domeniu, fiindcă factorii de mediu — acasă, la locul de producţie, în şcoli şi localuri — sînt destul de atent supravegheaţi, fiindcă se aplică măsurile de dezinfecţie, dezinsecţie şi deratizare (DDD) şi se studiază amănunţit cauzele care favorizează apariţia bolilor profesionale, fiindcă se pune accentul pe domnia igienei oriunde şi se urmăresc cu mare atenţie problemele legate de mamă şi copil. De asemenea se fac eforturi pentru eradicarea bolilor transmisibile, printr-un plan de inoculări amănunţit şi atotcuprinzător, se efectuează examene dese, supravegheri minuţioase şi depistări masive, dar rezultatele reale nu mulţumesc pe deplin.

Cauzele ? Măsurile profilactice preconizate sînt, desigur, ştiinţifice. Dar aplicarea lor practică nu ajunge mereu la finalizare şi nici la aplicarea integrală, deoarece o profilaxie ştiinţifică extinsă nu poate fi dusă la bun sfîrşit atîta timp cît forţele umane de care acţiunea depinde sînt insuficiente. E adevărat că în România există un mare număr de medici (cam 1 medic la 700 de locuitori) şi că, în această privinţă, cu cei peste 25 000 de medici pe care-i avem, ne aflăm printre ţările fruntaşe ale globului pămîntesc. Cifrele în sine sînt absolut reale, dar aritmetica lor e oarecum înşelătoare. De ce ? Anomalia provine, cred eu, din repartizarea lor teritorială ciudată, densitatea medicilor din mediul urban diferind mult de cea din mediul rural. Deci răspîndirea medicilor apare drept neechitabilă faţă de necesităţile reale ale populaţiei rurale, iar pentru atragerea medicilor în mediul rural se face încă prea puţin, atît sub raportul salariului, cît şi sub cel al confortului personal. Dar nici cadrele cu pregătire medie şi elementară nu sînt suficiente, iar deseori nivelul cunoştinţelor lor nu corespunde sarcinilor asumate. La fel, întinderea teritorială a circumscripţiilor, de pildă, şi numărul locuitorilor sînt de multe ori prea mari pentru o muncă de calitate, iar sar-

cinile care stau în fața personalului medical de toate gradele — numeric insuficient — apar ca excesiv de grele pentru forțele sale.

Încerc să caut soluții.

Dacă s-ar spori, într-o proporție mai justă, numărul medicilor și al celorlalte cadre medicale, pentru ca, păstrînd densitatea actuală din orașe, să reducem în mod substanțial populația rurală care ar reveni în supravegherea unui singur medic, calitatea acestei munci n-ar avea decît de cîștigat. Dar schimbarea aceasta, dacă ar avea loc, nu s-ar putea face bătînd din palme. La formarea unui medic sînt necesari 17—18 ani de școală, din care ultimii 6 de specialitate. Pentru realizarea scopului, ar fi util să se atragă mai mulți tineri în facultățile de medicină și în școlile care pregătesc personalul mediu și elementar. Și, dacă s-ar dubla numărul de studenți (cu mijloacele tehnicii moderne, de care vor dispune în curînd facultățile, cadrele didactice nici n-ar trebui măcar mărite numeric în aceeași proporție), vom putea ajunge, în cîțiva ani numai, la o armată de cadre medico-sanitare, suficientă pentru realizarea celei mai înalte calități din lume. Dar, pînă atunci, s-ar cere o repartizare mai echitabilă a cadrelor, mai ales printr-o mai atentă redistribuire a medicilor.

Observ că lucrul la raport a trezit „reformatorul" din mine. Dacă la O.M.S. s-ar ști ce idei se nasc la circa medicală Boișoara, raportul meu nu se va citi, peste o săptămînă, la Rîmnicu-Vîlcea, ci la un răsunător congres mondial...

Dialog la dispensar :
Eu : Ce mai faci, bade ?
El : Ei...
Eu : Mai ești bolnav ?
El : A...
Eu : Nu te bucuri că ți-a trecut ?
El : Na...
Eu : Păi, atunci să-mi trăiești !
El : Ia...

Sînt chemat azi pînă în Găujani, la doi bolnavi. Plec de la dispensar şi merg în urma femeii mărunte, ca de vreo 50 de ani, care păşeşte harnic prin colbul din mijlocul uliţei. O aud din timp în timp văitîndu-se şi povestindu-mi cîte ceva din supărările ei. Ca un refren, revin — la intervale egale — exclamaţiile :

— Sînt necăjită, domnu' doctor, de, de, de, de, de... Parcă-s beată în tot timpu' !

Urcăm pe lîngă nuci bătrîni, alegem dintre altele o potecă suitoare, care se strecoară capricios printre porumbii înalţi, mai opintim o „coastă tare" şi, cu sufletul la gură, ajungem. După ce pătrundem în căsuţa mică, albă, cu prispa largă, femeia îmi spune, poftindu-mă să stau jos :

— Hodiniţi şi dumnivoastră o ţîr', c-oţi fi ostenit !

După care dispare. Îndată însă revine şi-mi întinde o cană de lapte bătut, rece. Cît să duc cana la gură, rămîn iar singur... Privesc în jur. Mă aflu în „odaia mare", probabil cea mai curată şi mai dichisită încăpere a locuinţei. Pe jos, lut. E răcoare şi bine, dar tavanul e crăpat în mai multe locuri, iar mobila, puţină, e sărăcăcioasă şi uzată.

Mişcîndu-se ca prîsnelul, femeia se iveşte din nou, şi-mi zice :

— Domnu' doctor, vă rugăm frumos să mergeţi cu mine în ailaltă odaie, fiindcă pe bolnavi nu-i pot urni. Numai că-i murdar... Să scuzaţi !

N-am nimic de obiectat şi o urmez. Traversăm o odăiţă scundă şi intrăm într-un fel de bucătărie, unde pe două din cele trei paturi existente, zac bolnavii. Îmi obişnuiesc ochii cu penumbra grea şi încep să disting mai bine tot ce se află înăuntru : o plită arhaică, trei icoane pătate de muşte, o grămadă de haine vechi peste o crosnie de lemne, două scaune şi-un blidar. Mirosuri grele, stătute, plutesc nestingherite. Mă opresc în faţa bătrînei de 87 de ani, mama femeii cu care-am venit, şi încep s-o examinez, uimit şi deprimat.

Întinsă în pat, cu genunchii îndoiţi, acoperiţi de ţoale fetide, propriu-zis zdrenţe, bătrîna zace într-o nemişcare de statuie, cu o figură ca desprinsă dintr-o pînză de Goya sau dintr-o gravură de Albrecht Dürer.

Cu părul alb-cenuşiu răvăşit într-un fantastic nimb, cu buzele subţiri supte spre gîtlej, cu nasul coroiat ridicat nefiresc deasupra obrajilor scofîlciţi, împărţiţi prin şănţuleţe adînci în pătrăţele şi romburi de piele galbenă tăbăcită, are ochii înfundaţi în găvanele vinete ale orbitelor, unul negrustins şi altul tulbure de albeaţă. Femeia, aproape oarbă de nouă ani, zăreşte doar puţin cu ochiul stîng. Perii albi, lungi şi ţepoşi din bărbie, ating toracele cu sînii seci, căzuţi în lături, ca nişte galbene pungi vechi, iar braţele scheletice, cu pielea atîrnîndă pe muşchii de sfoară, întinşi de tendoane subţiri, se odihnesc în groapa adîncă a burţii, străjuită de aripile groase ale bazinului în părţi, şi de promontoriul pubisului ridicat rotund şi acoperit de smocuri gălbui, lungi, de păr, întinse spre picioarele de mumie egipteană. Biata bătrînă acuză dureri mari în pulpa stîngă şi vrea neapărat să vadă din nou... Starea de caşexie în care se află mă scufundă într-un pesimism acut...

De la ea trec şovăitor la bărbatul călăuzei mele de-un ceas. Deşi n-are decît 56 de ani, am impresia că se află într-o stare şi mai gravă decît a bătrînei.

Din craniul cu proeminenţe masive, acoperit de o piele lucioasă, lipită strîns de os, pîlpîie o privire goală, pierdută, fără noimă, iar gura se cască — gaură neagră, cu buze vinete — aproape ştirbă. Bolile pe care le are sînt atît de drăceşte îmbinate, încît nu ştiu ce s-ar mai putea face pentru însănătoşirea lui. Degetele ambelor mîini, ca nişte gheare la capătul unor vreascuri moi, sînt chircite şi strîmbate în afară de o poliartrită cronică evolutivă. Pieptul arcuit, ridicat de arcurile groase ale coastelor, abia respiră, adîncind în răstimpuri pîntecele supt pînă în vintre. Oasele picioarelor, subţiri, înfăşurate în piei păroase, ca fără muşchi, le ţine încovoiate. Dreptul e fracturat la nivel femural, însă fractura, deşi de curînd imobilizată, nu e sudată încă. Articulaţiile mari sînt fără excepţie deformate de anchiloze, pe cînd — tragedie de neconceput! — jumătatea dreaptă a corpului e paralizată de o hemiplegie, iar stînga este continuu agitată de tremurături, realizînd tabloul clinic al unui hemiparkinsonism.

Cunoşteam încă din timpul efectuării catagrafiei familia aceasta, cu mulţi copii. Îmi reamintesc că au fost 11 cu totul, dar că trăiesc azi numai 8, din care ultimii 3 abia

trecuți de 10 ani. Casă prea grea pentru umerii bietei femei. Nu știu ce pot face pentru cei doi suferinzi. Scriu deocamdată niște rețete (pe care le iau tot eu, pentru a elibera gratuit medicamentele) și plec, după ce încerc să le inspir încredere în soartă. Afară burează — o mană pentru pămînt, dar o grijă în plus pentru stăpîna casei cu acoperiș spart pe care-am părăsit-o...

La dispensar, sub impresia puternică și deprimantă a celor văzute, scriu un raport lung, pe care îl adresez oficiului de prevederi sociale. În același timp anunț și sfatul popular, pentru luarea de măsuri cît mai urgent.

Ajuns acasă, vreau să închei raportul circumscripției. Dezvolt subcapitolul dedicat activității de educație sanitară.

În cazul particular al Boișoarei, deși destul de intensă, educația sanitară se dovedește în unele privințe insuficientă, cu toate că, subliniez, facem tot posibilul în limita timpului de care dispunem. Avînd un volum de forțe mai mic decît cel necesar, cred că acesta este bine să fie distribuit acolo unde randamentul se dovedește maxim, și mai cu seamă acolo unde fenomenul morbid e acut sau reprezintă un pericol potențial nedeclanșat, dar cu posibilități prevăzute de declanșare. Arăt cum ne ducem munca de educație sanitară sau de Cruce roșie, iar apoi analizez eficiența activității de prevederi sociale.

Ca să fiu sincer, promptitudinea, volumul financiar și criteriile pe care le au forurile raionale în acest domeniu mă nemulțumesc uneori. Există încă, și nu numai pe teritoriul circumscripției mele, un număr însemnat de bătrîni, de bolnavi, de invalizi, de schilozi sau de pauperi care pot primi ajutoare legale într-o măsură mai mare decît se face în prezent. Neglijență ? Interpretarea arbitrară, birocratică a dispozițiilor ?

Scriu două vorbe la capitolul al V-lea, mai mult „politeturi“ (deși nu spun nici o minciună) și înșir pe ton grav, cerînd sprijin și îndrumare, toate greutățile, lipsurile și necesitățile stringente, urgent de rezolvat : moașa, sora de ocrotire, cei doi oficianți sanitari, agentul dezinfector, în-

grijitorul, înființarea unui dispensar nou și a unei case de nașteri, a unui staționar cu 5—6 paturi, înființarea a două puncte sanitare, trusa de moașă, cea stomatologică, pediometrul și cîntarul de copii, un microscop și reactivi pentru înființarea unui mic laborator, telefonul etc., etc. Expun și problema Salvării, cu toate piedicile pe care mi le pune, și mă pregătesc să închei astfel : „De la circumscripția rurală dinainte de 1944, care nu avea nici sediu întotdeauna și pînă la circumscripția de astăzi — totuși «cel mai complicat tip de unitate administrativă din țară», după cum o definește doctorul Oprea Rușcă de la Băbeni — este o cale foarte lungă.

Un exemplu convingător în acest sens este *Jurnalul* doctorului Ulieru. Și dacă azi ne supărăm cînd lipsește — să zicem — moașa sau casa de nașteri, microscopul sau telefonul, faptul se explică prin aceea că pretențiile noastre au crescut o dată cu posibilitățile și că munca și-a schimbat caracterul de la extensiv și superficial, la intensiv și în adîncime."

În fine, sînt gata ! Mă simt ca eliberat de sub o lespede grea. Mă apuc să numerotez paginile : sînt 40 de coli mari, scrise mărunt. Cel puțin e bine că am spus tot ce voiam și aveam de spus. Mîine sau altă dată, îl voi reciti și corecta împreună cu Roșianu și Ceaușilă. Această ultimă retușare găsesc neapărat necesar s-o efectuez prin prisma unui principiu, pe care voi încerca să-l sugerez și auditoriului, și anume că : în orice analiză de acest soi — ca și oriunde în viață —, nu atît rezultatele imediate și cifrele, caduce, contează, cît tendințele generale pe care acestea încearcă să le urmeze.

Plec „să iau aer"...

La întoarcere, pe sub seară, aud un zvon : vorbește lumea că brigadierul silvic Valerică B., vecinul din deal al dispensarului, l-ar fi împușcat, după o ceartă, pe un boișorean, sus în Bilceriu.

Să fie numai zvon ?

Duminică, 12 august 1962

E adevărat. Anunț telefonic procuratura.

Pe mort, din munte, l-au adus de-abia seara, tîrziu, pe-o targă de cetină, acoperit. Pînă mîine va odihni în camera de așteptare a dispensarului.

Luni, 13 august 1962

La ora 5 și un sfert dimineața sînt la dispensar. Aștept pînă la ora 7, cînd vin cei anunțați : dr. Pîrvănescu, prosectorul Grigorescu, procurorul Rădulescu și locotenentul major de Miliție Ion Țențea — expert criminalist —, aduși la Boișoara într-un GAZ de-al Miliției.

Nu stăm mult la taclale, fiindcă după autopsie (care n-are în fond nici o noimă, deoarece cauza reală a morții o înțelege și un copil) trebuie să urcăm și noi în Bilceriu, însoțind martorii și făptașul, pentru reconstituirea omorului.

În fața dispensarului, ca de obicei la astfel de prilejuri, lumea s-a strîns curioasă.

Înăuntru, împărțiți în două echipe, lucrăm repede.

Flăcăul de 19 ani din fața mea, cu ochii întredeschiși, ficși și tulburi, cu pielea albă și mușchii înmuiați și grei, zace pe masa ginecologică cu pieptul despicat de costromul prosectorului. Se stabilește că glonțul a pătruns prin gît, exact deasupra sternului — observăm bine un orificiu negru, perfect rotund, atît doar cît să intre în el degetul mic al mîinii —, a perforat plămînul și a zdrobit carnea deasupra omoplatului stîng, rupînd și sfîșiind pielea la capătul unui traiect oblic. În rest, toate observațiile au fost cele bănuite. Eliberez certificatul de deces.

Studiez, dintr-o obișnuință devenită aproape profesională, pe fiecare „oaspete". Dintre noii veniți, cel mai atașabil îmi pare locotenentul, un băiat tînăr, cu care, pe loc, mă și împrietenesc. Îl „cooptez" de aceea în „comitetul de coordonare" al excursiei noastre involuntare și, împreună, pregătim plecarea.

În drum ne așteaptă o herghelie de cai — cam pricăjiți, nu-i vorbă —, dar cai de munte, adică de nădejde.

Pe cînd încălecăm, îi acord locotenentului, din amiciție, cognomenul — adică porecla ! — de *„tenente"*, asemuindu-l unui carabinier italian...

— *Avanti, tenente !* Sus, pe cai... Dau semnalul de plecare și 12 călăreți (cam pretențios termenul !), înșirați unul după altul, se avîntă în albia sucită a drumului. Trecem Boișoara prin vad. În Găujani, privirile sătenilor exprimă o curiozitate abia reținută...

Ajungem îndată și în Bilceriu, munte povîrnit, luminos, înecat în iarbă moale și cotropit de verdeață, înconjurat jur-împrejur de prăpăstii negre. Aici, în locul acesta pașnic și paradiziac, a fost împușcat un om...

În timpul reconstituirii se vor imagina și fotografia trei versiuni : prima regizată de martori, a doua de Valerică și a treia de rudele care-l însoțeau pe mort.

Se începe cu o mică anchetă. De unde s-a tras prima oară ? (Fiindcă, din cîte s-a aflat, reiese că au fost trase două focuri.) Ni se indică cu aproximație un loc. Ne desfășurăm de-a lungul unei imaginare linii drepte, care se deplasează spre munte și începem să înaintăm, căutînd cu luare aminte, în iarbă, cartușul.

Al treilea din stînga mea îl găsește. Deci avem un prim jalon precis.

Ancheta continuă. Sînt interogați cei trei martori (doi bărbați și o femeie), rudele celui ucis (tatăl, o soră și un cumnat), precum și ucigașul. În general, succesiunea faptelor e aceeași în mintea și-n expunerea fiecăruia. Mobilurile și localizarea, cît de cît precisă, în spațiu, a momentelor semnificative, diferă însă.

Din cîte înțeleg pînă acum, faptele s-ar fi petrecut astfel : brigadierul silvic Valerică B. cobora în dimineața zilei de 11 august din pădurea Bilceriului, care acoperă panta bruscă a muntelui, înspre miazăzi. Trecînd printre cei trei martori, care strîngeau fînul de pe un loc al lor și cu care schimbă două vorbe, se îndreptă spre pîlcul de arbori dinspre răsărit, din care cîțiva săteni tocmai tăiau crengi pentru stogurile fînului recoltat — în mod ilegal —

de pe terenul ocolului silvic. Brigadierul făcu somația verbală cuvenită, pregătindu-se pentru dresarea procesului-verbal de contravenție, dar fu întîmpinat cu amenințări și cu vorbele : „Te bag în pîrîu (sau în pămînt ?) cu pușcă cu tot"... Apoi fură asmuțiți doi cîini, care se repeziră asupra lui. Valerică, apărîndu-se, a tras în aer un foc de avertisment din locul unde a fost găsit cartușul și, drept rezultat, cîinii s-au depărtat chelălăind.

Bărbații, înfuriați, s-au „înarmat" — tatăl și fiul cu topoare, cumnatul cu o greblă și femeia cu furca — și, înjurînd și luîndu-l la rost — „Ce ai, bă, cu cîinii noștri ?" —, au alergat spre el. Retrăgîndu-se de-a-ndăratelea, cu puşca întinsă, Valerică urcă, la vreo 20 de pași de martori și paralel cu ei, spre gardul din spate. Tatăl băiatului — ce lipsă de minte ! — îl îndemnă pe acesta, împingîndu-l spre gura puștii : „Nu-l lăsa..." ; și atunci, Valerică ar fi tras. Îndată după împușcătură, a fost azvîrlit prin spate bolovanul care l-a izbit în cap și l-a trîntit și pe brigadier, lăsîndu-l fără cunoștință...

Chiar în locul omorului stă înfipt un par. Un mănunchi de fîn, cu firele năclăite în sînge închegat, reprezintă ultima urmă a băiatului de 19 ani, care pînă mai alaltăieri gîlgîia de viață. Și chiar în acel loc blestemat se lungește demonstrativ, de trei ori succesiv, un alt băiat, de 17 ani, din Boișoara, care joacă, mîndru, rolul împușcatului, în timp ce noi fotografiem fazele celor trei versiuni.

Cuvîntul cel mai greu îl vor avea martorii și reconstituirea pe care, fără să știe, o regizează. Dar vor spune ei numai adevărul ?

Discordanțele sînt pe cale să se elucideze. Totul trebuie coroborat, în ultimă instanță, cu distanța de circa 3—5 m de la care s-a tras (după cum a stabilit medicul legist). Urmează ca declarațiile finale să fie luate la dispensar.

Valerică, arestat, va fi dus mîine la închisoare. Oricum, un omor nu e justificat de un delict silvic, după cum un delict silvic nu justifică o atitudine agresivă a unui grup, care să silească pe om să tragă, deoarece e obligat la legitimă apărare. Speța mi se pare grea...

Coborîm prin pădure spre plaiul Găujanilor. Călăriți înșirați, tăcuți, în lumina violetă, reflectată de zarea după care s-a scufundat soarele. Cocoțați de ore întregi în tarnițele de lemn, resimțim de-abia acum efortul.

Ieșim iar în plai. Găujanii și Boișoara își desfășoară larg harta, sub noi. Unghiul e inedit.

La nea Ion descălecăm și bem o țuică.

În noaptea calmă, călduroasă, anchetatorii isprăvesc cu interogatoriile, la dispensar.

Se va face dreptate.

— Noapte bună, *tenente !*

Marți, 14 august 1962

Deși n-aș putea să mă plîng de toate gazdele la care am locuit pînă acum, nu găsesc prea fericită soluția la care sînt silit din cînd în cînd : aceea de-a mă muta de colo-colo.

Constat — și nu numai din experiența mea — că această situație îi nemulțumește aproape pe toți colegii mei. Deși există în acest sens o Hotărîre a Consiliului de Miniștri, prevăzînd un sprijin susținut și eficient din partea sfaturilor populare, care au obligativitatea de a asigura o cazare corespunzătoare pentru medici și de a le crea condiții de viață cît mai omenești, nimeni nu se sinchisește de lege. Și cei păgubiți sîntem, bineînțeles, noi.

Să mă mai mir atunci că unii din colegii care m-au precedat la Boișoara au dat bir cu fugiții ?

Marți, 14 august 1962

Astăzi mă mut de la nea Toader al Oprii la lea Oara a lui Ion Chirilă. O fac din pricina zgîrceniei patologice a nevestei bătrînului, care am impresia că mă condamnase, în secret, la moarte prin inaniție. (Sînt foarte bune verdețurile, n-am ce spune, dar eu m-am cam săturat de ele ! Mai ales de corcodușele verzi, acre, abia fierte, și de urzicile care nu mai au nici un secret pentru mine...)

Şi totuşi regret că mă mut, mai ales de nea Toader...

Acum, cînd îmi strîng lucrurile, îl privesc prin fereastra zăbrelită cum trebăluieşte prin curte. Înalt, uscat, privind cu ochi mici şi vioi, sticlind între pleoapele obosite, încreţite de riduri dese, de om bătrîn, nea Toader al Oprii îşi joacă fălos mustaţa cenuşie, ţepoasă şi ţuguiul proeminent al mărului lui Adam, acoperit de peri albi şi deşi. Poartă ca întotdeauna o pălărie pleoştită şi-un strai aspru, muntenesc, negru-cafeniu, ca de înmormîntare...

Gospodăria i-a fost dintotdeauna ambiţia cea mai de frunte. Aşa cum este şi acum, — casă mare, bătrînească, cu ogradă întinsă şi loc bun de arătură — e agonisită din chibzuinţe. Cerdacul şi podul casei sînt încăpătoare şi pline. Dar şi mai încăpătoare e pivniţa, adăpostind patima de bătrîneţe a omului : ţuica ! cea de tinereţe fiind alta : „muiarile", cum le zice el, cu o umbră de regret în glasul încă tînăr ; dar acum, după cum adaugă, nu se mai ţine nici una de el...

În lungile noastre convorbiri, îmi făcea uneori impresia infanteristului român tipic de la 1916, ceea ce el a şi fost, după cum o dovedeşte, tare mîndru, cu fotografii vechi, îngălbenite de timp, şi cu decoraţii coclite.

Din păcate, acum, la bătrîneţe, s-a cam molipsit de zgîrcenia nevestei...

La mutat mă ajută domnu' Roşianu şi Nuţa, fetiţa Oarei, mititică, sprinţară şi vorbăreaţă. Am noroc că distanţa e scurtă : n-am decît de traversat un vîlcel şi de urcat un deal...

Recentissima mea locuinţă îmi place. Am închiriat o cameră luminoasă la catul de sus al casei ; aceasta comunică printr-un geamlîc cu o altă încăpere, avînd una dintre ferestre înspre drum, iar celelalte două şi uşa spre cerdac.

Înăuntru am două paturi, o masă, patru scaune, o ladă, un cuier şi-o sobă bună. Peste tot scoarţe, ştergare şi marame de in, lucrate în casă, frumoasele motive populare aflîndu-se şi aici în mare cinste. Mai sînt şi cîteva icoane de carton, precum şi reproduceri naive, reprezentînd neverosimile scene cinegetice. Masa, scaunele, uşa şi cercevelele ferestrelor sînt vopsite într-un verde cald, plăcut.

Pentru a ajunge sus, trebuie să urc scări masive de beton ; la capătul lor dau într-un cerdac lung şi îngust, dar comod, în care, lîngă peretele odăii mele, e aşezat un pat. De aici priveliştea e ispititoare şi poate unică în Boişoara. Satul şi munţii vecini se desfăşoară în amfiteatru, ca un decor uluitor, îmbrăţişînd în lărgimea lui necuprinsă silueta maiestuoasă a Coziei, munţii zimţaţi ai Lotrului, valea Boişoarei, grădinile vesele şi gospodăriile boişorene semănate de unde nici nu crezi.

Vorbesc vreo oră cu gazda. Oara îmi pare femeie inimoasă. Are trei copii arătoşi : doi băieţi şi o fată. Nei, cel mai mare, blond şi slăbuţ, învăţînd „pe-a cincea", locuieşte la bunici şi pe-acasă nu dă cu lunile, îmi spunea maică-sa... Nuţa, mijlocia, e în clasa a II-a, iar Rică merge la grădiniţă. Îi urmăresc, discret, pe amîndoi. Rică are un cap rotund şi mare. Priveşte galeş cu ochii săi negri, adumbriţi de gene lungi. E smead şi neastîmpărat, deşi tăcut. Nuţa, mititică, e în schimb limbută şi drăgălaşă. Are o privire isteaţă, pe care-o îndreaptă pe furiş şi des spre mine. Ne jucăm împreună, de parcă ne-am cunoaşte de cînd lumea. Pînă să ies din bucătărie îi şi poreclesc : „Nuţa-drăguţa" şi „Rică-fără-frică", zis „Rică-cap-de muscă"...

Dincolo de porumbiştea de lîngă casă descopăr o livadă de pruni şi-un izvor limpede. Iau o pătură din casă şi-o întind între pruni : doresc puţină plajă, că vremea-i tocmai bună ! Dar nici n-apuc bine să întind pătura, că se repede asupra mea o arătare galben-verzuie, lătrînd cu înverşunare. Bestia cea fioroasă îmi dă tîrcoale tot mai strînse, uimindu-mă cu nemaivăzuta-i blană prăzulie, clempănind sec spre mine din colţi fără de cusur (afară doar că mi se par prea mari şi prea ascuţiţi...) şi urlă ca din gîtlej de lup. Nici nu ştiu ce să fac !

Cu chiu, cu vai, îl îndepărtez, azvîrlind după el cu bolovani şi bulgări de pămînt şi, cum scap, mă duc întins la lea Oara, să văd ce-i cu jigodia. De cum mă vede, Oara îmi spune rîzînd :

— Vai, don' doctor, să vă mînce cîinele lea Ionică Rebegel !...

Taina culorii blănii căţelului o aflu pe dată : stăpîna lui l-a îmbăiat într-un fel de soluţie de anilină, ca să-l scape de căpuşe...

Mai aflu şi că javra n-are nume şi de aceea mă hotărăsc să-i fiu naş: îl va chema Vopsitu. Pînă seara ne împrietenim la cataramă.

Miercuri, 15 august 1962

În zori mă caută un bărbat: îi este nevasta bolnavă şi mă roagă s-o văd repede. Nu zăbovesc de loc (*„dilatio damnum habet, mora periculum“* [1], spune Erasmus) şi în mai puţin de un sfert de oră mă şi aflu la faţa locului. Femeia e însărcinată în luna a VIII-a şi prezintă o metroragie abundentă. E foarte palidă, umezită de sudori reci şi, desigur, neliniştită. Stă cam departe de dispensar şi de telefon. De aceea va trebui s-o transportăm altundeva, mai aproape, de pildă la nea Tică Nasture, cu care-i rudă.

Între timp, trimit pe cineva la Roşianu să-i ceară: morfină, pantopon, papaverină, hemostatice, diverse vitamine, feşi şi vată.

Acasă la secretarul Nasture, după ce-o aşezăm comod pe bolnavă, o examinez atent. Stabilesc diagnosticul de *placenta praevia centralis*. La tactul vaginal, degetul nu poate pătrunde de loc prin orificiul colului. Pronosticul, în cazul imposibilităţii opririi hemoragiei, e sumbru. Trebuie, neapărat, chemată Salvarea.

Încep imediat administrarea medicamentelor, tamponez din abundenţă cu tifon şi vată, încercînd oprirea sîngelui, şi, după ce consider încheiată prima etapă a ajutorului de urgenţă, mă reped la telefon.

Între orele 10 şi un sfert şi 12 sînt imobilizat lîngă aparat. Abia reuşesc să vorbesc cu Salvarea din Brezoi şi s-o determin să vină la Boişoara.

Reîntors la bolnavă, nu observ nici o schimbare în bine. Aflu în schimb, la interogatoriu, că pierderile de sînge (pe care mi le-a tăinuit) datează de mai bine de trei săptămîni şi că, în pofida sfaturilor mele, nu contenise cu munca grea.

— E lacomă la muncă... o scuză o vecină.

Stau ca pe ghimpi. Intervenţia noastră se dovedeşte insuficientă. Aici numai un chirurg ar putea face ceva.

[1] „Zăbava aduce pierdere, amînarea pericol“.

La 6 fără un sfert aud Salvarea. Zece minute mă tocmesc cu şoferul, care nu vrea să vină cu maşina pînă la bolnavă. În fine, uf ! reuşesc... şi maşina coboară.

La 6 fără două minute bolnava pleacă, însîngerată, lividă, cu părul negru ud de sudoare şi lipit de tîmple, cu deznădejdea întipărită pe faţă. Cei doi copii ai ei, mititei, plîng, fără să ştie de ce.

Pe la 10 seara, aud că femeia ar fi murit la Brezoi, pe masa de operaţie.

Vineri, 17 august 1962

În vederea şedinţei de azi, am venit la Rîmnic încă de ieri după-amiază. M-am trezit devreme, dar mă simt odihnit şi bine dispus : coana moaşă, nevasta lui Roşianu, m-a primit cu multă bunăvoinţă şi-a avut grijă să nu-mi lipsească nimic.

Ca de obicei punctual, sînt la ora 8 în sala de şedinţe, dar aici nu găsesc pe nimeni. Aştept un sfert de oră şi ies în oraş. Revin peste două ore, dar nici acum nu s-au strîns toţi ; totuşi, pe la 10 şi jumătate putem începe.

După comunicările oficiale, urmate de-un referat interesant privind unele probleme de chirurgie, mi se dă şi mie cuvîntul.

Ezit un moment — să-mi slăbesc sau nu nodul de la cravată ? —, privesc în jur la nenumăratele figuri din sală şi la expresia diversă a atîtor ochi — prietenoşi, indiferenţi, absenţi, curioşi, somnoroşi — şi, luîndu-mi inima-n dinţi, încep. Vocea îmi sună la început puţin răguşită, apoi se limpezeşte ; ceva mai calm, urmăresc reacţia sălii, devenită deodată, din organism tentacular, fiinţă unitară, pe care observ că am reuşit s-o menţin atentă şi încordată, în vreme ce ultimele urme de emoţie se dizolvă undeva, în mine.

Timp de 80 de minute îmi citesc raportul.

După obicei, urmează discuţiile. Se înscriu mulţi la cuvînt şi — aproape să nu-mi vină să cred ! — aud numai elogii. Numai medicul-şef şi inspectorul Sanepidului, ultimii înscrişi la cuvînt, lăsînd să se înţeleagă că tonul prea

sincer şi uneori prea critic adoptat de mine nu se potriveşte unui raport — pe care şi aşa îl doreau „mai tehnic“ (?) şi mult mai scurt — formulează o serie de critici, pe care le pot însă uşor dovedi ca lăturalnice şi neesenţiale.

Cu totul pe neaşteptate şi fără să fi scontat măcar o clipă aşa ceva, se ridică, polemizînd cu şefii noştri, doi dintre medicii mai vîrstnici, care — extrem de competenţi — vorbesc, pur şi simplu, ca în apărarea mea. Pînă la urmă, în concluzii, raportului meu i se descoperă suficiente calităţi, pentru a se adopta — fără dificultăţi şi în unanimitate — propunerea de a-l repeta, la 2 septembrie, dar de astă dată de la tribuna filialei Uniunii societăţilor ştiinţelor medicale din localitate, ca model. N-am de ce să fiu uimit ?

Miercuri, 22 august 1962

Săptămînile trecute am strîns de pe teren şi din registre, pentru raportul circumscripţiei, dar şi pentru plăcerea şi interesul meu, tot felul de toponimice şi de onomastice din întreaga Loviştе.

În timp ce le transcriam am fost izbit de anumite particularităţi, asupra veridicităţii cărora încep să nu mai am dubii.

În mare, după un timp de gîndire şi de sortare, strîngînd laolaltă toate observaţiile pe care le posed — ale mele şi ale altora (între care, la loc de frunte trebuie pomenit Ion Conea) —, am ajuns la cîteva concluzii, privind anumite realităţi şi tendinţe ale limbii române, vorbite pe teritoriul Ţării Loviştei. Încerc să le sintetizez.

Ţăranii acestui străvechi plai folosesc o limbă expresivă, cu numeroase cuvinte arhaice, cu întorsături de frază uneori ciudate, lăsînd străinului sau celui în trecere pe aici impresia unui ansamblu lingvistic de o categorică vechime.

Onomasticele şi toponimicele — ca unele care se schimbă mai greu în decursul vremii, cu condiţia existenţei continue a unei populaţii obligatoriu stabile, ca aici — nu fac, la o cercetare mai amănunţită, decît să întărească impresia de limbă cu anumite caractere arhaice.

Interesant şi revelator într-o măsură oarecare mi se pare faptul că însăşi situarea în spaţiu a Loviştei — un *trium confinium* între Muntenia, Oltenia şi Transilvania — se reflectă fidel şi în limbă, vocabularul şi gramatica înregistrînd trăsături comune cu cele ale regiunilor lingvistice şi istorice limitrofe. Pe de altă parte, anumite evenimente legate îndeosebi de migraţia popoarelor sînt şi ele prezente — prin reflectare în onomastice, toponimice şi-n anumite cuvinte — în graiul vorbit de lovişteni. Caracterele predominante ale vorbirii de aici sînt, fără doar şi poate, cele ale subdialectului din Muntenia. Totuşi, perfectul simplu oltenesc e contagios de viu, iar termeni obişnuiţi în Transilvania sînt comuni şi chiar frecvenţi şi aici.

Un contingent — comparativ puternic — de slavisme trăieşte încă în limbă (atît ca apelative cît şi în toponomie şi onomastică) în timp ce urme evidente ungureşti, cumane, ţigăneşti, germane şi tătare (enumerarea o fac după criteriul cantitativ al numărului de cuvinte cules), coexistă sensibile şi vii.

În timpul vorbirii anumite flexionări îmbracă un caracter neobişnuit. De pildă, dativul şi acuzativul substantivelor feminine terminate la nominativ în consoană sau *ă* ca, de pildă, *mămică,* prezintă aici terminaţia *î (mămicî)* în loc de *ăi* sau *ii (mămicăi).* În alte cuvinte, unele consoane sînt înlocuite cu vocale, ca în cuvîntul *parcă,* pronunţat de boişoreni *paică.*

Nici chiar în Boişoara — darmite în toată Loviştea ! — oamenii nu vorbesc la fel. La consultaţii (circumscripţia Boişoara este destul de întinsă), deosebesc fără greutate satul din care fac parte pacienţii după accent şi după vorbă. Boişorenii, de pildă, vorbesc mai pronunţat muntenește decît găujănenii, care folosesc mai multe ardelenisme, pe cînd bumbueştenii şi mai cu seamă şitoienii au o pronunţie cu totul specială, cîntată. Fonemul *a* în interiorul cuvintelor se pronunţă în satul Bumbueşti şi-n cătunul Şitoieni foarte închis. El se dedublează, începînd ca un *a,* dar sfîrşind ca un *o : acaos.*

Indiferent însă de alte mici deosebiri (pe aici se spune, de pildă, în loc de cătun — *cotună,* în loc de maramă — *marhamă,* în loc de fustă — *fuştă,* în loc de afine — *afunii,* de multe ori *i* se pronunţă *î* — *„a ţîne“* etc., etc.), observ în

Loviştea trei tendinţe principale privitoare la substantive şi locuţiuni substantivale : de augmentare, de diminutivare şi de contragere. Dintre aceste trei forme, ultimele două sînt vii şi productive. Augmentarea mi se pare mai puţin energică azi, deşi în trecut va fi fost tendinţa principală şi, poate, cea mai puternică a limbii. Ca forme diminutivale pot cita nenumăratele rubrici ale registrului meu de consultaţii, în care pronume de tipul : Exterica (din Estera), Zaharică, Panseluţa, Ionică sau Ionel, Nicu, Chivuţa şi Paraşchivuţa — abundă, înscrise chiar ca atare în actele de naştere prezentate, alături de substantivele şi adjectivele uzuale, care se folosesc prea des în forma lor diminutivală.

Contragerea este un fenomen banal în Loviştea. Loviş-teanul — cuprins de-o grabă permanentă în vorbire — nu spune „unde te duci" ci *„unteci" ;* el nu spune „am văzut", ci *„am văzt" ;* în fine, nu-l vei auzi spunînd : „Fă Chivo, du-te şi-i spune Oricăi să vină încoace", ci numai : *„Făi Chi', du'şi spu' Oricî să ghie-ncoa"* etc., etc. Fenomenul se observă şi în toponimie.

Frapantă mi se pare şi persistenţa unor sinonimii străvechi, unele româneşti, altele slave, trăind într-un fel de „simbioză toponimică", după cum observă şi Ion Conea. Aşa, de pildă, există următoarele substantive sinonime, care atestă o străveche agricultură de înălţime : arsură, arşiţă, secătură, curătură şi runc (de origine latină), alături de laz, jarişte, pleaşă şi pojorîtă (de origine slavă), în acelaşi timp şi apelative şi toponimice.

Observaţiile mele, sumare şi gîndite de un nespecialist, mă îndreptăţesc să-mi fac, despre graiul lovişte an, impresia unui domeniu lingvistic cu izbitoare particularităţi, deosebit de pasionant şi plin de neprevăzut şi de taine, care-şi aşteaptă, cu răbdare, cercetarea mai amplă a specialiştilor.

Luni, 27 august 1962

Dăinuiesc şi azi în popor credinţe vechi privitoare la comori nepreţuite, care s-ar afla încă ascunse în locuri tainice, de către lotrii şi haiducii din vechime.

De la Cîineni la Perişani, toată Loviştea e bîntuită cînd şi cînd de zvonuri. Legende nenumărate, vechi, dăruite cu

înţelepciunea şi vraja unei arte autentice, supravieţuind veacurilor, se povestesc în şoaptă la focurile iernii, sau vara sub lună plină, iscînd în sufletele ascultătorilor nelinişti mistuitoare.

Mirajul aurului, real în Valea Lotrului şi-n Valea Băiaşului, unde aurarii ştiau să găsească în nisip grăuntele preţios şi filoanele mai bogate, cercetînd cu luare aminte culoarea frunzei alunilor şi tăria lemnului lor, se amestecă pretutindeni cu fantasmele iscate de iazma galbenilor îngropaţi în oale vechi de lut, în pămîntul Loviştei străbune, dăruită de fantezia oamenilor cu nimbul unui El Dorado fabulos...

Asistăm uimiţi la împletirea strînsă şi armonioasă a ficţiunii cu o realitate, al cărei coeficient de adevăr poate fi mai mare şi mai greu, decît l-am bănui noi...

Deunăzi, în Perişani, am auzit o întîmplare, de care toţi spuneau că-i adevărată.

În urmă cu vreo zece ani, într-o duminică, la biserica veche din Mlăceni (declarată de un timp monument arhitectonic), preotul a făcut o descoperire uimitoare : una din grelele trepte de piatră ale bisericii era ridicată de la locul ei şi, în pămîntul umed, rămăsese clar tiparul unei oale pe care toţi au bănuit-o ca plină de galbeni... De hoţi, bineînţeles, nici urmă !

Argumentul cel mai important care se aduce, cu privire la conţinutul oalei, este o veche superstiţie : cine descoperă o comoară nu trebuie să astupe locul în care a aflat-o, dacă vrea să nu-l lovească nenorocirea... Or locul rămăsese neastupat !

Legendă, adevăr ?

Se pare că pe Valea Băiaşului ar fi existat guri de exploatare auriferă încă din vremea romanilor. Toponimia vine în sprijinul acestei ipoteze (muntele Baia şi pîrîul Băiaşului), iar tradiţia populară, foarte vie, completează şi ea credinţa veche.

Cel mai vestit băiaş, aurarul văii, ar fi fost Doancă, al cărui nume îl regăsim ca topic în dreapta văii Băiaşului, la jumătatea drumului dintre Perişani şi Racoviţa. Doancă era, după cum se spune, un meşteşugar neîntrecut, harnic şi priceput. Se zvonea că spălase atîta aur, încît, dacă ar fi vrut, ar fi putut cumpăra de două ori Sibiul.

Adevăr ? Legendă ?

În Boişoara, cea mai răspîndită şi mai vestită legendă şi, în acelaşi timp, cred, cel mai pur adevăr, pomeneşte de veacuri despre vestita casă haiducească, de mult părăsită, a Diaconesei. Doream de mai demult să cercetez această străveche şi tainică, părăsită şi căzută în păragină casă a Diaconesei şi astăzi am reuşit să-mi îndeplinesc dorinţa...

M-am îndreptat spre ea cu inima bătîndă. Am sărit nişte pîrleazuri şi-am ajuns... Gîrbovită de ani şi de stihiile tenace ale vremii — viforniţe, ploi şi vînturi —, zidurile i s-au aplecat ostenite spre miazăzi. Urmele unor incendii de odinioară şi-au lăsat amprenta neagră, lucioasă, pe lemnul vechi şi dens ; bălării mirosind amărui o înconjură ; viţa de vie sălbatică a năpădit-o ; dar casa a supravieţuit, încă trainică, tuturor potrivniciilor.

Privind-o îndelung, se naşte şi în mine o convingere greu de clintit : nu încape nici o îndoială că această casă e cea mai veche din Boişoara şi, poate, şi din satele vecine ! Lumea spune chiar că ar avea o vechime de 300 sau 400 de ani şi cred că exagerarea nu-i mare...

O cercetez mai de aproape : în valea Boişoarei, în dreapta apei, pe un dîmb înverzit, are hotar cu gospodăria Chirigescului. Casa mare, bine închegată, cu temelia din piatră de rîu, legată cu mortar cimentat, e orientată cu faţa spre miazăzi. Catul de jos, cuprinzînd pivniţa, e separat de cel de sus prin blăni mari şi groase, lungi şi egale, de stejar încă sănătos, care-i alcătuiesc podeaua. Între caturi se poate comunica printr-o trapă, acum mereu deschisă. Intru în obscuritatea şi-n umezeala pivniţei. Scapăr un chibrit. La lumina lui plăpîndă deslueşesc, pe una din bîrnele dinspre peretele răsăritean, o veche inscripţie, săpată adînc în lemn, cu litere chirilice, din care n-am reuşit să descifrez decît cuvintele : „Eu Oprea"... Ies din beci şi urc spre cerdacul invadat cu iederă, pe treptele masive, îngrijit despicate din lespezi mari de piatră, toate de aceeaşi mărime.

În cerdac mă mişc cu grijă. Lemnul vechi trosneşte. Capiteluri şi coloane răsucite, din lemn cioplit, numeroase motive geometrice, stelare şi hexagonale, aidoma lucrăturilor de pe vechile tipare de caş, aflate sus, de jur împrejurul cerdacului, atestă o artă autentică, străveche.

Mîngîi îndelung sculpturile şi lemnul tare, ca pietrificat. Destram pînze de păianjen dese şi prăfuite şi intru înăuntru. Molozul fărîmiţat îmi înăbuşă paşii.

Mă aflu în încăperea din mijloc, care comunică larg cu altele două ; una în dreapta, alta în stînga. Privesc pereţii : sînt alcătuiţi din bîrne lungi, rotunde, cu tencuiala căzută, abia mai ţinîndu-se în cîte-un ungher. Tavanul e podit tot cu blăni, dar mai puţin groase ; deasupra podului se ridică acoperişul, alcătuit din şindrilă veche, putredă.

Mi-am obişnuit ochii cu întunerciul. Caut acum vestita ascunzătoare, care trebuie să fie într-una din odăile laterale. Într-adevăr, iat-o !

Mă apropii cuprins de-o teamă nedefinită.

Peretele dinspre miazănoapte al încăperii din stînga, sau din dreapta cum intri, e dublu ! Intrarea pare strîmtă, dar un om voinic poate pătrunde fără nici o greutate. Tainiţa e lungă, dreptunghiulară, cam îngustă, dar înaltă şi e alcătuită, ca şi restul pereţilor, din bîrne lungi şi rotunde, negeluite. Îi ating pereţii. Din loc în loc, înfipte în bîrne, se află cuie vechi, de stejar, de care se agăţau flintele haiduceşti. Pe fiecare din cei patru pereţi ai ascunzătorii, la intervale egale, dau de scobituri afumate, negre, în care se aşezau cioburi de lut, unse cu seu, care ardea mocnit şi lumina. Intrarea era mascată de-o „zăveadă" de lînă colorată... Diaconeasa găzduia, păzea şi iscodea...

Ascunzătoarea atît de ingenioasă din zidul casei Diaconesei spulberă, în parte, legendele, făcînd loc unui adevăr imperios : scopul ei evident. Nu poate fi vorba de nimic altceva decît de tainiţa vreunor haiduci ori lotri, ascunzîndu-se de poteraşi şi de lege.

Este surprinzător cum, chiar boişorenii, în povestirile lor despre Diaconeasa, fac o deosebire categorică între ceea ce cred cu adevărat despre ea şi întîmplările a cărei eroină va fi fost, şi legende, din plăsmuirile cărora e totuşi foarte greu să disociezi adevărul de fantezie.

Se spune din bătrîni că, în urmă cu cîteva sute de ani, trăia pe meleagurile boişorene o femeie frumoasă, aprigă, vicleană şi îndrăzneaţă, numită Diaconeasa.

Pe atunci în Boişoara era puţină lume, iar pădurea, mult mai deasă decît azi, cobora pînă aproape de pîrîu, care de cînd se ştie se împletea cu drumul.

Într-o poiană din marginea drumului, la mijloc de pădure, departe de vecini şi de oameni, îşi avea sălaşul Diaconeasa, un conac cu ziduri groase, trainice, ca de cetate, înconjurată de ogrăzi mari, cu gardul înalt, care ascundea oricărei priviri nedorite ce se petrecea înăuntru. Creştea cai şi o păzeau cîini răi, de care nu se putea apropia nimeni. Umblau vorbele că tăinuieşte comori nepreţuite şi că ascunde haiduci noptatici...

De Diaconeasă oamenii se fereau. Nu c-ar fi făcut vreun rău cuiva, dar trăia atît de singuratică şi era atît de înconjurată de zvonurile primejdiei, încît nimeni nu se încumeta să lege prietenie cu ea. Pe-atunci vremurile erau tulburi, iar Loviştea — dintotdeauna o ţară de margine, aproape de vămi şi de hotare, loc numai bun şi potrivit de ascunzătoare şi taină — era de mulţi căutată.

Cete de lotri aţineau calea călătorilor şi-a negustorilor bogaţi, care, cu chimirele doldora, treceau vămile pe Valea Oltului din Transilvania şi din Ţara Românească. Cetele prădau, schingiuiau şi omorau la drumul mare.

Dinspre împărăţie, pe la Rîul Vadului, se băjeneau, ca vai de ei, sărmanii asupriţi de grofi, de împărat şi de cîţi alţii, căutînd adăpost în Loviştea ca într-un cuib uitat de Dumnezeu şi de oameni.

Loviştea o căutau mulţi, şi din Valahia Mare şi din cea Mică, — liman al scăpării. Şi veneau şi buni, şi răi ; dar pe urmele lor, ca pentru a alege neghina de grîu, hăladuiau în iureş nebun poterele, iscînd spaima şi-n sufletele celor curaţi, şi-n sufletele celor pătaţi, şi pe care de multe ori poteraşii nu prea ştiau să-i deosebească unii de alţii.

Între ei, Diaconeasa apărea ca o taină. Nimeni nu putea spune cu mîna pe inimă, dacă Diaconeasa era de-a poteraşilor, de-a haiducilor sau de-a năpăstuiţilor. Şi, poate, suflet neînţeles, nici Diaconeasa nu ştia prea bine de-a cui e...

Şi totuşi se bănuieşte că Diaconeasa, la tinereţe, va fi ţinut cu cei asupriţi şi fugăriţi, între care îşi aveau loc de frunte haiducii... Zvonuri vii şi azi pomeneau de cei 12 haiduci lovişteni, care ani de zile, făcînd dreptate după capul

lor şi împărţind averea bogaţilor celor sărmani, îi prădau ziua pe bogătanii din ţinutul vecin şi noaptea, trecînd graniţa pe la Rîul Vadului, călări pe cai iuţi ca nălucile, se opreau tocmai în bătătura Diaconesei, unde descălecau şi-şi amestecau armăsarii în herghelia femeii, de nu-i mai cunoştea nimeni. Diaconeasa îi hrănea şi-i găzduia, pîndind poterile şi păzindu-i de ele, cu o străşnicie de căţea.

De multe ori, în puterea nopţii, întunecaţi şi cu durdele încărcate, se întîmpla ca poteraşii să treacă şi ei pragul Diaconesei, căutîndu-i pe cei ale căror urme se opreau ca fermecate aici, dar pe care niciodată nu reuşeau să-i întîlnească din pricina vicleniei drăceşti a femeii. Fiind întuneric şi frig, se mai întîmpla să ceară şi ei găzduire pentru vreo noapte, urmăriţii şi urmăritorii dormind apoi astfel, împăcaţi şi vegheaţi de Diaconeasă, şi despărţiţi unii de alţii doar printr-un perete de bîrne...

De la un timp, se spune că între haiduci se vor fi ivit certurile. Sacii de galbeni îngropaţi în preajma casei Diaconesei îi preschimbau tot mai des în fiare. Aveau cu mult mai mult aur decît ar fi avut nevoie — îşi şi pierduseră cu totul obiceiul de-a împărţi bani săracilor —, dar setea de galbeni le era nepotolită. Nesăţioşi, începură să se bănuiască unii pe alţii şi chiar pe Diaconeasa cea credincioasă, care, în taină, va fi început să gîndească cu tot mai multă frică la moartea ei. Diaconeasa îmbătrînise. Sufletul i se uscase, scăldat în spaime şi-n violenii, dar la viaţa ei ţinea mai mult decît la toţi galbenii pămîntului! Şi, pentru a se apăra, a început şi ea să ucidă. Prin vicleşug, pentru că puternică nu fusese niciodată. Iar printre sacii doldora de aur, au început de atunci să fie îngropate şi leşuri şi hîrci de haiduci...

Aşa, unul cîte unul, vor fi murit cei 12 lotri : ba ucişi de mîna Diaconesei, ba prinşi de potere, ba putrezind prin temniţele umede, şi numai Diaconeasa, singură, va fi supravieţuit morţii, bătrînă şi blestemată, pînă la adînci bătrîneţe...

Vorbesc cu nişte vecini despre casa Diaconesei. În aburii ameţitori ai legendei, începe să se amestece şi boarea rece, sănătoasă a adevărului, întărind însă, paradoxal, pilaştrii legendei...

Povestește Chirigescu, bătrînul, stăpîn un timp al casei :

— Acum vreo 70—80 de ani, taică-meu, fiind băiețaș micuț, a găsit un pol de aur, scos din pămînt de un sobol. I l-au luat tată-său și i-au dat în loc un ban de argint...

Nevastă-sa adaugă :

— Tălică mai știi ? Cînd s-o huruit soba veche, în firida ei s-au fost găsit bani mulți...

...Adevăr în strai de legendă, sau legendă în strai de adevăr ?

Casa Diaconesei își mai are o poveste :

Acum o sută de ani și mai bine, o cătană, sergentul Mohanu din Boișoara (unul dintre puținii Mohănești boișoreni, cei mai mulți fiind, după cum se știe, bumbueșteni), făcea de strajă în Pitești, la închisoare. Era o zi călduroasă de toamnă, cu liniștea plutindă grea peste fire. Din curtea închisorii, un moș albit, pușcăriaș, i-a cerut cu rugăminte în glas, printre gratii, o lulea de tutun. Încălcînd toate poruncile, de milă, sergentul i-a întins luleaua lui și, din una în alta, au legat vorbă.

— Dar ce-ai făcut, moșule, de te-au ferecat ? a întrebat, plin de curiozitate firească, straja.

— Ehe, copile ! Ce-am făcut eu am făcut, dar iacă, mi s-a împlinit sorocul și azi scap ! Dar, dacă nu ți-i cu supărare, de pe unde ești, sergentule ? a întrebat cam în doi peri moșul.

— De departe, moșule, de departe, nu vei fi știind tale de unde ! Sînt de la munte...

— Și io tot muntean îs, a grăit bătrînul apăsat și l-a privit mai cu luare-aminte pe sergent.

— Eu mi-s loviștean ! a spus atunci cu mîndrie băiatul, convins că de-acolo nu poate fi oricine, și a mai adăugat : Sînt din Boișoara, de sub Zănoagă...

Bătrînul, înviind parcă, l-a privit țintă cu lumini albastre, de om tînăr și aprig. După o clipă de liniște, cît a pufăit zdravăn o lulea amară, moșul a întrebat cu glas moale, iscoditor :

— Da' casa Diaconesei o mai hi pe-acolo ? N-a ars ? Nu s-a huruit ? Și baba o mai hi trăind ?

Sergentul, bucuros că și-a găsit consătean, i-a răspuns cu bunăvoință :

— Moşule, casa mai este, da' Diaconeasa, dă-o păcatelor, a murit, or hi trecut din zîua aia vreo cinci-şase ani...

— Păi, că sîntem amîndoi boişoreni, a vorbit tărăgănat moşul, pot, sergentule, să-ţi spun o taină. Numai să ştii că-i cu greu blestem pentru cine va mai vorbi de ea..., a mai adăugat şi l-a privit drept în faţă.

Băiatul, uitîndu-se şi el la bătrîn, a căzut pe gînduri. Ochii moşului, albaştri, privindu-l cu ascuţime, găzduiau o lumină rece, primejdioasă, mocnită, — ochi de şarpe. „Bătrîn, bătrîn, dar nu te poţi juca cu el!", gîndi Mohanu. Dar nerăbdarea vie îl îmboldea să afle destăinuirea celui care azi pleca. Cu jumătate de gură îl întrebă :

— Şi cum e cu taina dumitale, moşule ?

Ridicîndu-se cu un geamăt uşor, scuturînd scrumul pipei de carîmbul cizmei, moşul glăsui cu o căldură neaşteptată.

— Apăi, ficioraşule ! aşteaptă numai să-mi iau hainele şi să ies d-aci, că ţi-oi povesti eu mai multe...

Plimbîndu-se nerăbdător de colo-colo, băiatul aştepta, cuprins de-o nădejde fierbinte. Moşul s-a arătat cu o bocceluţă pe umăr şi, apucîndu-l de braţ pe sergent, i-a zis :

— Ficiorule ! Eu îţi cunosc părinţii — şi pe taică-tău, şi pe maică-ta —, că mi-s boişorean vechi, şi nu vreau să cază pe tine blestemul... Pîntru asta, stai colea, jos şi ascultă şi, de-o hi să vorbeşti vreodată, mai bine să-ţi înghiţi limba de-acu' !

Pe mine m-a prins potera în Titeşti şi m-a zvîrlit în închisoare pentru haiducie... Eram 12 fîrtaţi şi cred că din 12 am rămas numai singur.

Moşul a aprins iar pipa împrumutată, sorbind din ea c-o sete veche, nestinsă. Dregîndu-şi vocea, zise :

— Haiduceam prin părţile ungureşti. Eşti tînăr şi poate nu ştii, dar băteam şi ţineam sub ascultare tot Ardealul, pe la Sibii, pe la Sălişte, pe la Tilişca şi Rodul, prin Porumbacu şi Nocrih, şi treceam noaptea pe cai negri, încărcaţi de pradă, în Loviştea. Vameşii de la Rîul Vadului şi de la Genune tăceau, că erau cumpăraţi. Cînd treceam noi, se făceau a dormi mai adînc şi numai punga cu galbeni, azvîrlită din goana calului, îi mai trezea pentru o clipă ! De la Cîineni apucam Şleaul Boiei, prin pădurea deasă, pînă întîlneam calea spre Titeşti şi Sălătruc. Noap-

tea trăgeam în Boişoară, la Diaconeasă, că eram vorbiţi cu ea, o plăteam şi ea ne ajuta la îngropat aurul şi toate comorile cîte le dobîndeam, şi ea ne hrănea, şi ea ne păzea, şi ea ne era mumă... Şi-am haiducit aşa ani mulţi, nici eu nu le mai ştiu sama, pînă cînd au început să ne dibuiască şi să ne prindă. Şi tare mi-e teamă că pe vreunii din noi ne va fi vîndut şi Diaconeasa...

Ţîn minte ca acu' o seară. Era crai-nou, eram toţi 12, eram veseli că ne mersese haiducitul din plin, mîncasem şi băusem, şi, ieşind afară, ne-am jurat deasupra comorii — 12 saci grei, cu poli buni, de aur — să nu scoatem galbenii, atunci cînd i-om scoate, decît împreună. Diaconeasa trăgea cu urechea. A doua zi primul dintre noi a fost prins de poteră... De-atunci ni s-au stricat rosturile şi-am început să ne împuţinăm...

Băiete ! Noi am fermecat comoara cu jurămînt. Eu sînt bătrîn acum şi n-am ce face cu banii. Cît să mai trăiesc un an-doi şi să-mi plătesc pomenile la biserică, mai am franci destui, de să-mi prisosească...

În mintea băiatului aburul aurului fierbea, clocotea. Se şi vedea stăpîn pe grămezile de galbeni, bogat şi temut. Îl apucă strîns pe moş de mînecă şi zise cu glas tremurat, gîfîind :

— Moşule, hai cu mine acu şi-mi arată locul, că plătesc bine...

Bătrînul îl privi cu milă şi batjocură. Îi puse mîna părinteşte pe umăr şi zise :

— Băiete ! Ce eşti prost ! De bani am eu nevoie ? Te văz tînăr şi fără minte... Să m-asculţi pe mine ce să faci şi să nu te-mpingă păcatul să-mi ieşi din vorbă, că te paşte moartea ! Aurul e cea mai spurcată otravă din cîte a lăsat Dumnezeu pe pămînt. Dacă te lăcomeşti şi te află cineva că ai bani, eşti ca şi mort. Trebuie să umbli la ei cu mare fereală şi să nu iei nici un sfanţ mai mult decît îţi face trebuinţă, pentru că — ascultă-mă pe mine, că-s bătrîn ! — lăcomia pierde omenia... Te pun să te juri pe viaţa ta, pe-a părinţilor tăi, pe-a copiilor şi-a nepoţilor pe care-i vei avea, că nu-mi vei ieşi din cuvînt. Altfel, cum ţi-am mai spus, te paşte moartea !

Tremurînd de spaimă, de speranţă, de fericire, băiatul jură.

— Şi-acum fii cu luare-aminte, să ştii ce ai de făcut, ca neam de neamul tău să nu mai ştie ce-i aia sărăcie... Să cauţi 12 pui, cocoşei negri, toţi de-o cloşcă, şi să-i tai, să le scurgi tot sîngele la trei paşi de fereastra dinspre răsărit a casei Diaconesei. Atunci farmecul se va risipi şi vei afla comoara...

Şi spunîndu-i taina, moşul îşi cătă de drum cu bocceluţa pe umăr şi se pierdu în depărtare, în lumina roşietică a soarelui în apus, lăsîndu-l pe sergent asudat tot şi cuprins de frigurile mistuitoare ale aurului...

Ca şi în vechime, iazma aurului cutreieră şi azi Loviştea. Cînd şi cînd, cuprinşi de febră şi nelinişte, oamenii scormonesc, în taină, pămîntul, dorind aur şi bogăţii. Dar în urma lor nu rămîn, de cele mai multe ori, decît gropile negre, proaspăt săpate. Şi totuşi...

Dacă ar fi să stabilim o cronologie a legendelor după timpul în care se vor fi petrecut faptele istorisite de ele, atunci de bună seamă că ar trebui să admitem drept cea mai veche legenda cului lui Decebal...

Îmi povestea mai ieri o plăsmuire din veac un bătrîn boişorean :

— Boişoara o fost timp de nouă zile capitala lui Decebal... Învins de vrăjmaşi, Decebal împăratul s-a tras în munţii noştri, unde duşmanii i-au fost pierdut urma. Oastea lui era sfîrşită de luptele grele şi oamenii noştri, din Boişoara, au îngrijit-o şi au hrănit-o, ca oştenii să-i fie iar gata de luptă... Prinzînd dragoste de boişoreni şi văzîndu-i oameni de taină, împăratul i-a întrebat unde să-şi îngroape comorile, că, fugind de-acolo, din ţara lui, şi-a luat cu el şi comorile...

Sfătuindu-se cu găujănenii, boişorenii au hotărît că loc mai bun şi mai ferit ca peştera aflată la locul de împreunare a apelor Găujanilor cu Boişoara nu se mai află. Şi acolo ar fi ascuns oştenii împăratului comoara : o fată numai şi numai de aur, lucrînd la un război de aur, şi saci mulţi plini cu galbeni. Şi, plecînd din Boişoara, Decebal împăratul le-a mulţumit boişorenilor şi i-a omenit cu aur şi argint.

Azi nu mai ştie nimeni unde-o mai hi cula lui Decebal. Dar o fată a lui Duroi, umblînd odată pe aici, pe lîngă moara lui Pancioi, a nimerit-o. A deschis uşa tainiţei şi-a văzut sticlind şi strălucind comoara, dar uşa s-a închis la loc şi de-atunci nimeni nu-i mai ştie locul.

În Boişoara, legende străvechi trăiesc vii ca-n prima zi...

Joi, 30 august 1962

Întrerupîndu-mi consultaţiile, miliţianul mă roagă să mergem împreună spre a face ancheta decesului femeii trăsnite cu o zi în urmă, în marginea Găujanilor. În timpul ploii torenţiale de ieri, care s-a năpustit dinspre Valea Oltului asupra Loviştei, puhoind-o, a trăsnit de nenumărate ori. Consecinţele sînt nefaste : o femeie ucisă şi-o casă arsă.

Îmi întocmesc din instrumentele pe care le avem o trusă de necropsie *ad-hoc* şi plec.

La faţa locului, stabilim cum s-au petrecut faptele. Ne relatează întîmplarea chiar fiica moartei, care a fost martoră. O privesc pe fată : n-are mai mult de 16—17 ani şi-i mică de statură, urîţică, îmbrăcată în strai negru, ponosit. Deşi încă speriată, nici nu lăcrimează măcar. Rezum povestirea :

Cînd începuse ploaia amîndouă femeile adunau fînul, grăbite, să nu se ude. Începuseră abia să-l aşeze „copită", cînd potopul s-a dezlănţuit. Mama, din vîrful stogului, lua fînul cu furca şi-l orînduia de jur împrejur, în vreme ce fiica îl strîngea din preajmă şi i-l întindea. Deodată s-a văzut o lumină mare, însoţită de-o bubuitură asurzitoare, care a trîntit-o pe fată la pămînt, fără grai. Cînd şi-a revenit în simţiri, a văzut-o pe maică-sa întinsă la pămînt, nemişcată, moartă.

Uitîndu-ne la furcă, observăm o aşchie desprinsă lung din coada ei.

Privesc cadavrul. La examenul tegumentelor, nu găsesc semnele acţiunii directe a trăsnetului. Se observă locul contuziei, iar otoragia şi scurgerea lichidului cefalorahidian, prin ambele urechi, indică fără putinţă de dubiu fractura

bazei craniului, suficientă și singură pentru a produce decesul.

Înclin să cred că trăsnetul a acționat indirect, provocîndu-i — prin spaimă — căderea, dar nu și electrocutarea.

Efectuez necropsia — dar nu prea amănunțit — și rămîn la primele impresii.

Voi completa certificatul de deces în acest sens.

Joi, 6 septembrie 1962

Treceam tocmai Boișoara în drum spre casă, cînd m-au oprit, gîfîind, două femei :

— Domnule doctor, îmi spune cea mai în vîrstă, veniți fuga pînă la noi că mi se prăpădește bărbatul...

Și-mi indică direcția locuinței cu mîna întinsă. Pe femeie o cunosc. Stă aproape de Tîrse. Îmi fac repede socoteala : dacă o fi ceva grav ? Cum n-am cu mine nici un medicament și cum mă aflu la o depărtare prea mare de farmacie, ajutorul pe care l-aș putea da ar fi total insuficient, așa că-i răspund :

— Femeie, știi ce ? Fugi pînă acasă, și cu vecini, cu cine-i știi, să mi-l aduci pe bărbat la dispensar, unde am de toate. M-ai înțeles ? Dar ce zici că are ?

— E în nesimțire, domnu' doctor, și abia-și trage răsufletul...

— Du-te atunci !

Mă întorc la dispensar cam în silă. E trecut de 3 și jumătate, sînt obosit, flămînd și mai aveam și ceva treabă pe-acasă. În fine...

Ciocănesc în ușa dispensarului. Sanitarul îmi deschide cu furculița în mînă, mestecînd. Mă privește uimit peste rama ochelarilor :

— Ați uitat ceva, domnule doctor ?

— N-am uitat nimic, dar avem o urgență, îi răspund.

Intru și trag zăvorul. Roșianu mă îmbie, împingînd spre mine tava cu roșii, brînză, pîine și-o cană de lapte. Mîncăm încet, cu gîndurile aiurea...

Cu îmbucătura nemestecată, sărim de la locurile noastre : au sosit ! Se-aud vaiete și voci în drum. Îmi spăl repede mîinile cu alcool, în vreme ce oficiantul meu le des-

chide larg ușa. Lumea pătrunde învălmășindu-se, o dată cu aerul cald, cu mireasmă de soare al Boișoarei.

Ne apropiem de bolnav. Zace întins fără cunoștință, pe-o pătură pămîntie, ținută în colțuri de doi bărbați și de două femei. Îl privim.

„Doamne, Dumnezeule, îmi zic în gînd, dar ăsta-i un edem pulmonar acut!" Devin pesimist: prognosticul e rezervat. Deschei cămașa, pentru a-l examina, dar sînt cu atenția încordată asupra tuturor semnelor vizibile exterior. Spuma abundentă, asemănîndu-se clăbucilor de săpun din albia unei spălătorese harnice, se revarsă fără încetare, o dată cu fiecare efort respirator al bolnavului, pe la colțurile gurii, scăldîndu-i gîtul și cămașa.

Cuprins de o milă imensă, îi privesc chipul. Bolnavul, bărbat spătos, voinic, cu obraz frumos, avînd 45 de ani, se zbate în lupta cu un dușman necunoscut. Congestionat, roșu-violaceu la față, are grumazul masiv cu piele umedă și lipicioasă, sub care se zbat, umflate, venele jugulare, ca niște șerpi decapitați. Dedesubtul frunții largi, acoperite de păr negru, despărțit în șuvițe umede, ochii injectați se cască cu privirea rătăcitoare în gol. La intervale neregulate, bolnavul se zbate, face mișcări bruște, dezordonate cu mîinile, smucește capul, icnește și horcăie din greu, smulgînd aer și spumă din pieptul care nu vrea să i se mai supună, ca de sub o lespede grea. Un amănunt, care altă dată poate mi-ar fi scăpat, mă copleșește: bărbatul are urechile ușor colorate, de om tînăr și sănătos.

Cît n-aș da acum să nu fiu medic! Dar sînt și de aceea îl ridic în capul oaselor, pentru a mai reduce puțin din afluxul nestăvilit al sîngelui spre plămîn, îl sprijin de piciorul canapelei de consultație, îl leg bine, să nu cadă, și, pe vine, lîngă el, încep grăbit investigațiile. Pulsul depășește 112 bătăi pe minut; tensiunea arterială e enormă: 270 cu 110 mm Hg! Spre bazele plămînilor aud raluri subcrepitante fine, dar mai sus parcă aș auzi și altele, de alt tip, umede, buloase. Inima e mult mărită. Șocul apexian, puternic, îl observ tocmai în al șaselea spațiu intercostal stîng, ridicînd, periodic și zvîcnit, mușchiul.

Nu se aud sufluri și nici alte zgomote patologice, ci numai contracțiile puternice și foarte grăbite ale unei inimi cuprinse de panică.

Ființa din fața mea, încleștată într-o luptă înverșunată, pe viață și pe moarte, nu mai răspunde la nici un alt stimul, decît la cel intern, al bolii. Nu aude, nu vede și reacționează slab și neconcordant la excitațiile tactile pe care i le provoc.

Mă pierd o clipită. Oare ce-am de făcut? Răspunsul vine de departe, dintr-o sală de curs plină de studenți neatenți, ca o străfulgerare: „...Aplică trepiedul terapeutic al lui Vaquez: sîngerare, morfină, strofantină"...

Indic ajutorului meu ce are de făcut în prima urgență: un centigram de morfină, cu 1/2 mg. de atropină, intravenos. („Asociem atropina pentru scăderea presiunii în mica circulație, produsă de morfină", îi explic repede lui Roșianu).

În timp ce se face injecția, scot din dulap și cîteva fiole de largactil, papaverină, corfilin, pentazol, strofantină și glucoză 33%. Aleg, pentru orice eventualitate, cel mai gros ac pe care-l am pentru puncția venoasă.

N-ar fi mai bine, totuși, să încerc mai întîi o flebotomie „albă", producînd o flebostază, prin garouri, la rădăcina celor patru membre?...

Injectăm de îndată largactilul și pentazolul. Apoi așteptăm efectul. Tensiunea a scăzut de la 27 la 24, dar alte rezultate nu se mai observă.

Fiindcă am oroare de sînge, renunț momentan la puncție și strîng garourile, sub privirile nedumerite ale lui Roșianu. După ce privesc ceasul (ca să nu depășesc 20 de minute în menținerea lor) îi fac semn să aibă răbdare și poftesc înăuntru, din grupul de vreo 30 de oameni, strînși cît ai clipi în drum, aduși de curiozitatea contagioasă, pe cei patru care l-au transportat pe bolnav.

Femeile sînt plînse, bărbații cătrăniți. Încerc să aflu din gura lor tot ce mi-ar putea explica instalarea dramatică a insuficienței acute a ventriculului stîng, pe care încercăm s-o reducem. După cîteva eforturi nereușite de-a potoli plînsul zguduitor al femeilor, încep totuși interogatoriul: cînd s-a produs declanșarea bolii? unde se afla bolnavul? ce ați observat la bolnav? a mîncat mult azi? a depus vreun efort exagerat? a avut supărări? a fost cumva bolnav de hipertensiune? de vreo boală valvulară?

de insuficiență aortică ? mînca gras ? de ce altă boală suferea ?

Rămas singur cu bolnavul (Roșianu a ieșit să conducă rudele în sala de așteptare), recapitulez tot ce-am aflat și încerc să stabilesc cauzele (adică etiologia, cum se spune în jargon medical) și evoluția bolii :

După un prînz abundent, Gheorghe Hereșanu și-a luat coasa și, însoțit de nevastă, „de-o unche" și de doi dintre cei patru copii ai săi (Gheorghiță și Sînziana), s-a dus pînă sub Tătarul, în Gorgane, la un loc al lui de fîneață, pentru a-și isprăvi „coasa" și „pologul". Fiind rămas cam în urmă cu coasa, a zorit-o, sub soarele înăbușitor. Pe la ora 2 și jumătate, a aruncat coasa și s-a trîntit în iarbă gemînd. „Ce ai Gheorghe ?" l-a întrebat nevasta. „Mă doare la lingurea..." La față se făcuse ca varul ; cuprins de neliniște, începuse să tremure ; a tușit și-a scuipat o spumă, parcă roșcată ; a asudat ; și, cu durere mare „la lingurea" și-n piept, sprijinit între ai săi, a plecat spre casă. Acolo, după ce l-au așezat în pat, „a început să cure din iel spuma" și „a leșinat". Bolnav n-a fost niciodată, „că area ca piatra", „da gras mînca, și vara și iarna"...

Dezleg garourile, aștept puțin, le leg iar, dar starea bolnavului nu se schimbă de loc. Injectăm corfilinul și urmărim evoluția în continuare. Roșianu întreabă :

— Ce are ? O fi de la creier, sau de la plămîn ?

Îi răspund, cu ochii la bolnavul pe care, cu toate explicațiile mai mult sau mai puțin științifice, observ că nu-l putem ajuta aproape de loc :

— După toate probabilitățile — insuficiență ventriculară stîngă, acută, cu edem pulmonar acut.

— Va să zică nu scapă ! Așa cred și eu... Dar cum e pulsul ?

La Roșianu, ca în vechea medicină chineză, pulsul are o importanță capitală... După ce-l controlează și-l găsește încă bun, mă întreabă iar :

— Dar de ce varsă atîta spumă ?

— Mecanismul patogen, pe scurt, ar fi următorul : dintr-o cauză pe care n-o știu, ventriculul stîng a primit deodată o cantitate excesivă de sînge, pe care n-a putut-o însă pompa toată, mai departe, în arborele circulator. Situația menținîndu-se și aportul de sînge crescînd, se insta-

lează un dezechilibru cantitativ acut între volumul sîngelui trimis de ventriculul drept spre organism și imposibilitatea obiectivă a auriculului și a ventriculului stîng de-al primi și evacua mai departe. Acest sînge, staționar un timp, trebuie să se refugieze, ca să zic așa, undeva. Unde ? În mica circulație, supraîncărcînd vasele care au legătură cu plămînul. Sistemul nervos central, coordonatorul general al tuturor funcțiilor vitale, intervine atunci în mod reflex, căutînd prin acțiuni complexe, de apărare, să înlăture staza lichidului din cei doi plămîni. Între timp, se supraîncarcă și ventricului drept, fără ca stîngul să se descongestioneze, și cercul vicios, odată stabilit, continuă, uneori iremediabil. Staza pulmonară crește, iar sistemul nervos central (prin noi mecanisme reflexe) poruncește, în scopul unei adaptări la o situație compatibilă cu forțele actuale ale organismului, eliminarea apei pe alte căi, între care și calea pulmonară. De unde apare și spuma, cu abundența ei. Observi, ca o altă modalitate de eliminare a lichidelor, și transpirația, nu ? Acum pricepi și de ce am legat garourile : pentru a scoate din circulație o cantitate de sînge (aceea oprită forțat în membrele superioare și inferioare), avînd drept scop ușurarea muncii cordului. Dar văd că nu ajută...

Am impresia, totuși, că la totala lipsă de răspuns a organismului, față de toate intervențiile noastre, s-a asociat și-un factor patogen nervos, pe care nu reușesc încă să-l decelez...

Vezi ? E inconștient, nu răspunde la stimuli, deci aspectul poate fi interpretat și ca o precomă.

— Și e sigur o insuficiență, domnule doctor ?

— Uite, să căutăm și-n carte, la diagnosticul diferențial, mă învoiesc eu, răsfoind *Medicina internă* la capitolul respectiv. Rezum : astm bronșic nu e. Pneumotorax spontan sau tromboză a arterelor pulmonare nu poate fi, deoarece lipsesc semnele obiective, respiratorii. Cu o embolie pulmonară ar putea fi doar asemănat : prezența durerilor precordiale și a sputei roșii ar pleda în favoarea emboliei, dar tensiunea arterială crescută (și nu scăzută) infirmă diagnosticul. Așa că tot insuficiență trebuie să fie...

Cu multă atenție, începem flebopuncția. Scoatem cu seringa, încet, sînge, care se scurge negru și gros, într-o tăviță renală. Situația rămîne, totuși, neschimbată, în ciuda

cantității de sînge extrase. Ajungem la ultima fază a ajutorului nostru de urgență : injectăm intravenos 1/4 mg de strofantină, amestecată în prealabil cu sînge de-al muribundului.

...Mă simt cuprins de-o moleșeală ciudată. Stăm cu brațele încrucișate, în așteptarea unei minuni, și privim, fără nici o putere, la omul care luptă cu moartea.

Valurile de spumă n-au contenit nici o clipă. Organismul a devenit complet areactiv. Tensiunea arterială a crescut iar, la 26. Administrăm și a doua morfină, după ce mai scoatem o priză de sînge. Privesc întîmplător la ceas : e 5 și jumătate !

Omul a alunecat ușor și-a căzut pe spate. Gemetele s-au rărit. Și spuma.

Îmi șterg nervos fruntea cu batista, arunc cît colo halatul și cămașa și, febril, îl ascult din nou. Nu observ momentan nici o schimbare. Ah ! Ba da... A apărut respirația preagonică Cheyne Stokes : semn rău ! Din această clipă știu că nu mai e nimic de făcut...

Intervine momentul penibil cînd, învins, trebuie să chem rudele de-alături, să vegheze ultimele clipe ale celui drag, încă viu.

Sînt iar un înfrînt ! Roșianu, mai bătrîn, nu-i decît resemnat...

Femeile plîng și-l mîngîie, iar bărbații, în jurul meu, mă imploră să-l scap, că „plătesc bine"...

Muribundul, răsuflînd mult mai rar, dă impresia falsă de revenire la viață. Îl privim țintă, cu dorințe fierbinți, nemărturisite, în suflet. Omul a oftat o dată, adînc... Am o licărire naivă de speranță. În întreaga lui atitudine, pînă acum crispată, a intervenit relaxarea, ca o binefacere stranie.

Privirea ochilor larg deschiși își cîștigă — abia acum — o semnificație : cea a mirării. Inima, sub mîna mea, se zbate dezordonat și abia perceptibil. Încă un oftat și încă unul... Pe nara dreaptă se scurge, ca un epilog, un firișor șovăielnic de sînge. Fac un semn de neputință : bărbatul a murit.

Fata crescunt, „destinul s-a împlinit".

În dispensar izbucnesc, inutile, bocetele. Deschidem larg geamurile, ca pentru a izgoni moartea din preajma noastră.

Convoiul funerar trece Boişoara, care sclipeşte vie, argintie, sub soare.

Cînd ieşim în drum, lumea ne urmăreşte cu o deziluzie prost mascată.

O pisicuţă cu blană ca de iepure îmi miaună cu aceeaşi prietenie dintotdeauna. Nu ştiu de ce, eu, mare iubitor de animale, o urăsc acum cumplit. Abia mă abţin să n-o izbesc cu piciorul...

În vîrful unui deal, întinşi între pruni cu rod, privim tăcuţi peste sat. Soarele apune, clopotele dăngănesc prelung, purtînd departe, peste dealuri şi văi, vestea morţii...

Mă zvîrcolesc asudat în pat. Am insomnie. Moartea de azi m-a tulburat profund. Mă simt vinovat sub privirile neînţelegătoare ale oamenilor, care cred că am facultatea de-a face minuni.

Dar cu bietul Gheorghe Hereşanu, oare ce s-o mai fi întîmplat ?

...Între bocetele sfîşietoare ale femeilor, cel care era încă azi-dimineaţă stăpînul gospodăriei, viu şi puternic, este purtat, greu ca pămîntul, cu dragoste şi alai, pînă acasă. Copiii, rudele şi vecinii îl întîmpină plîngînd. În poartă, ca nişte pieze rele, s-au şi strîns, în aşteptare, cîţiva bărbaţi, care, pentru un rînd de haine — cea dintîi pomană a mortului —, îl vor spăla, îl vor îmbrăca şi-l vor găti pentru cel din urmă drum.

Aşa cere datina, ca mortul să fie frumos. Şi va fi. Se aşază oalele la fiert, se pregăteşte albia şi săpunul, se scot din lăzi hainele bune, de înmormîntare...

Mîine, de dimineaţă şi pînă seara, vor veni să-l vadă pe Gheorghe Hereşanu, în haine cernite şi cu lumînări în mînă, toate rudele, toţi prietenii, toţi cunoscuţii, tot satul. În prima zi, compătimirea e adîncă şi bocetele sînt din inimă, nefăcute.

Mortul cuminte, parcă adormit, legat cu un ştergar pe sub bărbie, zace întins pe masă, gătit cu un urar măiestru pe piept, lucrat din toate soiurile de arnici, înconjurat de flori, de crengi de brad şi de-ai săi. Băbuţele îi sărută mîna şi toţi zic, smeriţi : „Dumnezeu să-l ierte".

După asfinţitul soarelui va începe primul priveghi, iar poimîine dimineaţa mortul va fi aşezat în sicriu.

Vineri, 7 septembrie 1962

Către seară, pasiunea mea de folclorist amator a învins sfiala medicului înfrînt şi, cum s-a lăsat întunericul, cu o lumînare în mînă, ca toţi ceilalţi, am intrat şi eu în odaia mare, la priveghi. O dată cu mine s-a strecurat şi Stana lu' Gavrilă Frîntu, bocitoare vestită în şapte sate, tocmită, se vede, în fruntea celorlalte, de rudele mortului.

În jurul mesei — pe care-i întins ţeapăn cel care a fost gospodarul Gheorghe Hereşanu din Boişoara, îmbrăcat în straie negre şi-n cămaşa albă a morţii şi încălţat cu bocanci noi, lustruiţi — e strînsă mulţime de lume, tăcută. În jur pluteşte mirosul vag, specific, al morţii. Florile, începînd să se veştejească, îl accentuează cu efluviile lor de uşoară descompunere vegetală. Candele sub icoane şi lumînări albe şi galbene ard sfîrîind. Lea Stana, de lîngă mine, răneşte pe neaşteptate liniştea cu un vaier cutremurător :

— Uliuliuliuliu, maicăăă, Gheorghiţă, dragăăă !
Cum ne laşi tu singurei,
Singurei tu cui ne laşi ?
Nu ţi-e dor de copilaşi ?
Nevestica cui o laşi ?
Boii albi din bătătură,
Casa de pe curmătură,
Turma cea de oi ţigăi
Şi livadea de pe văi ?
Turma cea de oi ţurcane,
Şi ogorul din Gorgane...
Ochii, dragă, i-ai închis
Şi te-ai dus, te-ai dus, te-ai dus.
Gheorghiţă, Gheorghiţăăă !
Alb erai, frumos erai,
Iarba mare o tăiai,
Vitişoarele mînai,
Şi pe oi cum le tundeai,
Şi din fluier cum cîntai...
Of, of, of, of, măiculiţă,
De ce taci, Gheorghiţă...

C-ai să mergi departe,
Pe căi neumblate,

Pe drumuri deşarte,
Cum scrie în carte...
Şi-ai să mergi într-una,
Pîn' te-a sosi luna,
Şi-ai să mergi mai tare,
După sfîntul soare...
Şi să nu ai teamă,
Cînd ajungi la vamă,
Banul cel din mînă,
Înfăşat în lînă,
De argint curat,
Curat, strecurat,
Tu să-l dai lui Vameş,
Lîngă rîul Coarneş,
Din pădurea deasă,
Făr' de nici o casă,
Din pădurea 'naltă,
Făr' de nici o baltă,
Din pădurea lină,
Fără de lumină...
Şi să treci hotarul,
Tot pe mîna dreaptă,
C-acolo te-aşteaptă,
Judecata dreaptă,
Gheorghiţă, Gheorghiţăăă,
Dragul nost' Gheorghiţă.

La căpătîiul lui Gheorghe, cel care-şi doarme „somnul de veci al preacuraţilor şi iertaţilor", se perindă încet, cu o smerenie nefirească, şi se opresc pentru a murmura ceva fiecare din priveghetori.

Un bătrîn din Boişoara cîntă din fluier o doină de jale, fără cuvinte, dar atît de răscolitoare, încît îi tulbură pe toţi. Unii, oameni în toată firea, lăcrămează chiar...

Au trecut mulţi. Cei rămaşi sînt oameni tineri şi fiecare, tulburat, se întreabă : „Ce e moartea ?" Răspunsul e întrevăzut, aproape fără excepţie, ca o alegorie :

— Eu am auzit că moartea ar veni din corbul negru...

— Mie mi-a spus taica bătrîn c-ar veni dacă dormi la umbră de nuc...

— Eu aş zice că-i o babă ştirbă, cu ghiare, nemiloasă...

— Vreţi să vă spun eu ce e ? I-o călătorie...
— Cînd mori, te duc toţi pînă la groapă, zice Onu Horel. De-acolo te descurci singur...
— Şi tot ce-ai agonosit se răspîndeşte. Vai de noi...
— Parcă voi n-aţi şti vorba cîntecului, adaugă nea Lampie al Tudosoaiei :

La cîrciuma lui moş Stancu,
Bea bogatu' cu săracu',
De se minuna şi dracu' !
Bea bogatu' cu litruţa
Şi săracu' cu vedriţa...
Iar bogatu'-aşa-mi zicea :
— Măi sărace, sărăcie,
Vrei să mi te-asemeni mie,
Ce-am averi şi am moşie ?
Şi săracu-i răspundea :
— Nu te lăuda, bogate,
C-ai averi şi ai de toate,
Că-ţi vine hîda-ntr-o noapte
Şi rămîn de tine toate...
Păi, foaie verde ca sipica,
Strînge omul ca furnica,
Cînd pleacă nu ia nimica...
Foaie verde ca sulfina,
Strînge omul ca albina,
Şi s-alege doar cu tina...
Foaie verde ca alunu',
Strînge omul ca nebunu',
Cînd pleacă, pleacă tot unu'...
Foaie verde, foi de fag,
Strînge omul tot cu drag,
Şi pleacă-n raclă de brad...
Foaie verde din răscruce,
Strînge omul şi-şi aduce,
Dar se-alege doar c-o cruce...
Foaie verde sămulastră,
Lasă tot, casă, nevastă,
Şi mi-l bagă sub o coastă...
Foaie verde foi de-argint,
Toţi avem un legămînt,
Şi-ăla-i locul sub pămînt...

Şi mai taci şi tu, bogate,
C-ai averi şi ai de toate,
C-ai averi şi ai moşie,
Că moartea nu vrea să ştie :
Te culege după plac,
Doar cu-n bolovan sub cap.
Patru scînduri prinse-n cui
Şi-o pernă la căpătîi
E averea mortului...
Patru scînduri şi-una lată
Aia e averea toată !

E aproape de miezul nopţii. Tristeţea a fost alungată. Priveghetorii vorbesc şi rîd în hohote, mănîncă, beau şi joacă în jurul mortului, spun poveşti şi cîntă din fluier. Anecdotele obscene, avîndu-l drept personaj principal pe mort, mă nedumeresc, de altfel ca şi această atmosferă, care mi se pare nepotrivită. Dar aflu îndată explicaţia, într-o clipă de lîncezeală :

— Ce staţi, bre ? Ci haideţi să-l mai înveselim o ţîr' pe nea Gheorghiţă...

Duminică, 9 septembrie 1962

Astăzi îl îngroapă în cimitirul din Boişoara pe Gheorghe Hereşanu. De dimineaţă ne facem drum în Tîrse. E foarte cald.

În ograda casei mortului e strînsă lume peste lume ; bocitoarele îşi fac meseria cu prisosinţă. Copiii şi nevasta sînt palizi, cu feţele ca de piatră. Lacrimile au secat. Toţi, în jur, se îngrijesc de împlinirea datinilor.

— Aţi pregătit de praznic ? Că doar e mîncarea de pe celălalt tărîm a lui Gheorghe...

— Ţine-i bine lumînările, că ele îi vor fi lumina...

— Să daţi bani şi haine de pomană, să nu-i lipsească lui Gheorghe...

Zărim, sub mîinile încrucişate pe piept, lucind în soare, banul pentru vămile cerului...

— Daţi-i, maică, să aibă de toate Gheorghiţă al nost',
Că pleacă departe,
Pe căi neumblate,
Pe o cale lungă,
Tot fără de umbră.

Purtat pe umeri de bărbaţi voinici, Gheorghe Hereşanu iese din ogrăzile lui, cu capul descoperit, cu faţa în soare. Dascălul îi duce crucea, popa îl slujeşte. În urma raclei albe, femeile şi vecinii îl urmează cerniţi. Nevasta se tînguie :

Cum, dragă, te-ai îndurat
Şi pe noi de ne-ai lăsat ?
De copii n-ar' cin'vedea,
Sărăcuţ' de maica mea...

Fata cea mai mare plînge, plînge...

Brădişoru' nost',
Cum l-a mai tăiat securea,
Pe el l-a ales, din toată pădurea !
Fire-ai moarte a morţii...

Ne apropiem de biserică. În urmă sporesc mulţimile. Oprim în faţa cimitirului. Clopotele se zbat, se tînguie, răsună buimace peste noi. Din mulţime, de undeva, izbucneşte ultimul bocet, purtat de o melopee tărăgănată şi aşa de stranie, încît mă înfioară :

O, amar şi grea durere,
Jale făr' de mîngîiere,
Şi-o plîngere necurmată,
Lacrimi pîraie-nfocate,
C-astăzi moartea ne desparte,
Şi mă duce-ntr-altă parte,
Pe o cale neumblată,
Unde n-am fost niciodată.
Nu ştiu, la rău sau la bine,
Cum va vrea Domnul cu mine !
Trupul în mormînt mi-l pune
Şi soarele mi-l apune...

Sicriul a fost aşezat. Groapa săpată se cască în pămîntul umed, neagră şi pietroasă.

Preotul oficiază slujba, recitînd cu voce tărăgănată texte vechi. Bocetele şi vaierele reizbucnesc, cînd se aşază capacul sicriului. Nevasta răcneşte răpusă, icnind :

— Scoală, dragă Gheorghiţăăă, nu pleca...

Într-o împletire de neînţeles a legii creştine cu străvechi credinţe păgîne, fireşti însă şi pentru cea mai habotnică babă, se scurge peste mormîntul proaspăt, de pomană, sîngele unei oi abia sacrificate şi al unui cocoş negru, se aşază o ţoală, o oală de pămînt şi-o lulea, peste care se deşartă o sticlă de ţuică, să aibă răposatul pe lumea cealaltă.

Oamenii pleacă împăcaţi. la praznicul mortului. Rămîne în urmă crucea singuratică şi nouă, pe care-o vor putrezi ploile cerului.

Pe drum spre dispensar, mă însoţeşte un om din Boişoara.

— Eh ! domnule doctor, îmi spune, nea Gheorghiţă ăsta al nostru, Dumnezeu să-l ierte, a fost gospodar de frunte în Boişoara. Bogat n-a fost el niciodată, da' gospodar era, de nu-şi afla pereche. Şi se purta bine cu muierea şi cu copiii, că era om de casă, bietul. Acu' s-a dus... Phii ! da' ce înmormîntare a avut ! Păi ce, credeţi că la toţi e la fel ? Ba... Acu mai an, după ce-l băgase pe unu-n groapă — unu' de i se dusese vestea de cîinos ce era cu toţi, dar mai tare cu muierea —, juca nevastă-sa în jurul crucii şi-l pisa în groapă cu picioarele, şi-o fost zicînd femeia lui, atunci, aşa :

Acolo e locul tău,
Nu cu pumnii-n capul meu.

Şi, să iertaţi, i-a mai zis şi :

Icea groapă, icea glod,
Icea mi-e bărbatu' mort.
Şi-am să-i vînd izmenele,
Să-i plătesc pomenele...
Şi-am să-i vînd şi brăcinarul,
Să-i plătesc şi sărindarul...

Însoţitorul meu, tăcînd pentru o clipă, vorbeşte iar :

— Tare mi-s urîte mie, domnule medic, prefăcutele astea de bocitoare. Bocetele îmi plac, nu zic ba, da' pe alea

să nu le văd ! Niște mironosițe și niște mincinoase, care numai pentru gologani le fac pe toate și nu pun nici pic de suflet. Numai să le auziți, păcătoasele, cum zîc în ascuns :

Bine, dragă, c-ai murit,
Că bocitul s-a scumpit...

Și :

Scoală, scoală, dacă poți,
C-am mîncat cîrnații toți...

Sau :

Nu te jelesc că mi-e mie,
Te jelesc să-mi dai o ie...

Încet-încet, scăpăm de apăsătorul simțămînt strecurat în noi de această mare nedorită — Moartea —, repetînd, o dată cu oamenii meleagului nostru, constatarea aforistică, puțin cinică, puțin fatalistă, dar oricum tonică pentru cei în viață : morții cu morții și viii cu viii...

Vineri, 14 septembrie 1962

Potrivit instrucțiunilor comune, foarte precise, ale Ministerului Sănătății și ale Ministerului Învățămîntului, trebuie să fac triajul epidemiologic al cadrelor didactice și al elevilor (deoarece mîine încep școlile).

Din partea copiilor știu că nu voi avea nici un fel de greutăți, dar profesorii și învățătorii vor dori, ca de obicei, să se sustragă legii (care prevede amenzi și interdicția de a intra în clase) și, în consecință, se și poartă nepoliticos cu mine. N-am încotro și trebuie să mă adresez Secției de învățămînt.

Sîmbătă, 15 septembrie 1962

Triaj epidemiologic în Boișoara și Găujani. Am asistat și la festivitățile de începere a anului școlar în Boișoara și Bumbuești.

Duminică, 16 septembrie 1962

Lucrăm la registrul de vaccinări. Acasă, zi de plajă. După asfinţitul soarelui, iar la dispensar, lucrez la acelaşi registru.

Luni, 17 septembrie 1962

Triaj epidemiologic în Găujani, aproape toată ziua. La întoarcerea în Boişoara, centralizez datele triajului şi le comunic Sanepidului. Regret, dar trebuie să atrag atenţia, printr-un memoriu, asupra atitudinii refractare a corpului didactic.

Pentru a nu amenda în masă, mi-am declinat — de formă — competenţa, şi-am chemat Sanepidul să facă ordine.

Locuieşte în Boişoara (satul X) un om antipatic. După convorbiri repetate cu el (ultima, acum vreo oră, azi), încerc un crochiu :

E pământiu, are pungi negre sub ochi şi barba aspră, mereu nerasă, crescută între ridurile adînci, care coboară în paranteză, dinspre tîmple spre bărbie. Ochii căprui au căutătura inteligentă, deşi vicleană. Se pare că ar fi deştept şi cultivat, dar e mereu nesincer şi veninos, deşi vrea să pară tocmai altminteri. Scrisul caligrafic şi-l pune cu cea mai mare bunăvoinţă la dispoziţia cui are de făcut o reclamaţie (adevărată sau, mai ales, mincinoasă).

E un pasionat şi recunoscut iubitor al neadevărurilor şi, mai mult ca orice, un beţiv de talie. Are mari înclinaţii de... arheolog, săpînd pe cine poate !

Se spune că ar fi băgat un om la închisoare, deoarece i-ar fi băut gestiunea (pe gratis !), şi cred că-i adevărat. Se mai spune, de asemeni, că oficiantul sanitar gestionar îi era prieten.

E zvonist (din plăcere), arivist (din convingere), ticălos (din naştere).

A făcut, în trecut, toate politicile posibile, înotînd însă mereu în sensul curentului principal.

Cine vrea să reclame ceva, să se ducă să-l caute (în buzunar cu o sticlă de ţuică)...

Marți, 18 septembrie 1962

A venit azi inspectorul financiar Duță, pentru controlul de stat în Boișoara. A început cu gestiunea sfatului.

Toată după-amiaza am numărat medicamente.

Miercuri, 19 septembrie 1962

Siliți de alții, au început să vină pentru controlul igienic, unul cîte unul și cu coada între picioare, profesorii refractari...

Îi facem o vizită lui Duță la sfat, să vedem ce fel de om este. Mi se pare de treabă. În orice caz, e foarte simpatic.

Continuăm cu inventarierea medicamentelor.

Joi, 20 septembrie 1962

Consultații în ritm rapid. Iau apoi acasă registrele de medicamente și lucrez de zor la solduri.

Vizită inopinată a inspectorului Duță. Jucăm table, discutăm cu aprindere despre cele mai neașteptate subiecte, ajutați de-o țuică bună, și apreciem cum se cuvine un pui fript făcut de Ilea Oara. Îi ofer găzduire și peste noapte.

Vineri, 21 septembrie 1962

Nu mă mișc de-acasă. Scriu și iar scriu la registrul de medicamente pînă seara tîrziu.

Simbătă, 22 septembrie 1962

Doar cîteva consultații la dispensar.

Urgență, în Bumbuești, la Vifor Piloiu.

Am dat gata registrul cu soldurile !

Duminică, 23 septembrie 1962

La ora 8 precis, a intrat în dispensar inspectorul Duță. Cu ton oficial, ne aduce la cunoștință că este împuternicit să controleze gestiunea gratuită a dispensarului. Îi răspund că n-am nimic împotrivă și-i dau cheia dulapului în care țin medicamentele.

N-am nici un fel de teamă. Știu că am intrările și ieșirile bine controlate. Numărăm medicamentele pastilă cu pastilă, fiolă cu fiolă, flacon cu flacon, iar totalurile le înscriem provizoriu într-un caiet.

În pauza de prînz, pînă să începem masa, aflu de „regula celor șapte *f*", care sună astfel : „*F*ură *f*rate *f*ără *f*rică, *f*orma *f*ie *f*ăcută !"

Seara, la sfat, cu Popa și Nasture, mîncăm și bem ca de frica secetei.

Rămîn și dorm și eu la camera oficială...

Luni, 24 septembrie 1962

Plecăm împreună de la sfat. Verificarea se sfîrșește pe la prînz.

Au fost găsite 182 de tipuri de medicamente, valorînd, în total, 34 852 de lei. Cu restul inventarului aflat în dispensar, suma se ridică la peste 65 000 de lei. S-au înregistrat plusuri în valoare de 42 de lei și minusuri la polivitamine, viplex și vitamina C 200, medicamente din care dau copiilor (fără a înregistra mereu), în valoare de 23,93 de lei.

Duță propune să mă declare cu sold zero. Eu mă opun și insist să fie consemnată realitatea așa cum este. Altfel aș putea fi bănuit de înțelegere cu el ! Pînă la urmă rămîne cum am dorit. Sînt mulțumit. Inspectorul la fel.

Pe drum spre sfat, Duță îmi face mărturisirea (admirativă...) că dintre cîte unități sanitare a controlat pînă acum în raion, farmacia mea gratuită este cea mai completă.

Sînt atît de încîntat de risipa fără oprelişte a culorilor şi a nuanţelor, răspîndite încotro te uiţi, în belşugul de toamnă din grădini, de pe dealuri, din lunci şi văi, încît mă hotărăsc să plec de la dispensar, să las în plata Domnului şi în seama sanitarului ce brumă de consultaţii vor fi azi şi să hoinăresc vreo cîteva ceasuri fără nici o ţintă.

Nu-i nici măcar 8 şi jumătate, dar vremea e caldă şi-n văzduhurile Boişoarei o ceaţă fină, aproape străvezie, irizînd curcubee diafane în soare, umple ceaunul uriaş al Loviştei, îngroşîndu-se pe nesimţite abia spre zări, ca lîna din caierele albe, netoarse... Spre miazăzi, deasupra ceţurilor alburii, strînse în jurul grebenilor vineţii, aidoma întinderilor liniştite ale unei ape lîngă mal, se ridică plină de cutezanţă Cozia, insulă neagră şi prelungă sau transatlantic maiestuos ancorat pe-o albă mare pacifică, sub razele blînde, filtrate, ale soarelui...

Urc pe poteca îngustă şi crăpată dintre peticele de pămînt semănate cu cartofi. Dezgropaţi de curînd şi aşezaţi în mormane, comestibilii bolovani pămîntii-argintii sînt aşteptaţi de beciuri, să le umple cu abundenţa lor... Trec de şipotul limpede dintre smîrcuri şi mă opresc cu gînd tainic sub mărul rotat din marginea livezilor neîngrădite de pruni deşi şi, ochind două-trei mere coapte, mari, mă înfrupt cu voluptate din aroma miezului lor...

Măsor din ochi slăvile. Sub cerul limpede, roua s-a zvîntat, ceaţa a pierit de parcă n-ar fi fost, iar zările sînt saturate de mierea luminii...

Prunii, mai toţi culeşi, încărcaţi de frunze vesele, galbene ca lămîia, ascund doar ici-colo, la înălţime, fructe vinete, brumării şi răscoapte, cu pieliţa zbîrcită şi carnea zemoasă, dulce, caldă şi parfumată.

Lîngă lăstărişurile din preajma vîlcelei lui Toader al Oprii, am luat seama mai de mult la un prun blagoslovit, avînd rodul gălbui, cu aromă şi gust fraged, de caisă... Ce-o fi cu el ? Pesemne fără stăpîn, îl aflu încă plin...

Mă pregătesc nerăbdător să-l scutur, cînd aud zdupăituri grăbite în vîlcel, prin frunzele uscate. Iepure să fie ?

Nuuu ! Nu-i iepure ! E Vopsitu, bucuros că m-a găsit... Îmi sare îndată în piept, să mă dea jos, nu alta, şi fuge

mîncînd pămîntul, trăgînd cu coada ochiului spre mine, pe cînd înconjură în opturi mari fire stinghere de iarbă dintre pomi.

Cînd se liniştește şi se aşază lîngă mine, gîfîind, cu limba scoasă, îi dau o prună răscoaptă şi-l urmăresc cum o mănîncă cîinește, clefăind şi rînjindu-şi buza în sus.... Dragul de el, Vopsitu ! Are labele băgate-n făină, ochii galbeni — cînd serioşi, cînd întrebători, cînd jucăuşi —, un sfîrc de coadă. în veşnică agitație, nişte urechi nici drepte, nici blegi, şi-o blană mițoasă, mătăsoasă, galben-roşcată, ca de leu...

Bucuros de neaşteptata, dar binevenita tovărăşie, pornesc cu şi mai multă plăcere la căutatul prunelor, pe care, cum le găsim, le împărțim frățește : una el, una eu...

Tulburăm sfatul guraliv al unor păsărele, adunate în tufele unor scaieți țepoşi, cu floarea mov — eu cu totul involutar, dar cîinele cu toată îndîrjirea —, şi, ca un epilog la zborul precaut al ciripitoarelor, Vopsitu, disprețuitor, cu limba scoasă şi cu o labă din spate ridicată spre cer, între ciulini, stropeşte harnic pîlcurile de urzici, de-un verde murdar, dar altfel absolut nevinovate... Traversăm vîlcelul încărcat de coroanele galben-aurii ale arbuştilor, dinspre care invadează spre noi — luminînd parcă, o dată cu argintiul nestatornic al pîrîului care susură — o pulbere fină de lumină dulce.

Ne aşezăm la umbră şi spargem nuci mari cu coajă subțire, din nuc bătrîn. Vopsitului nu-i plac decît dezghiocate ; atunci le ronțăie singur, între măsele şi le mănîncă alegînd cu răbdare miezul. Nucile mari, abia desprinse din ramuri, cu coajă amăruie, verde ori neagră şi cu aromă puternică, înțepătoare, le rostogoleşte cu laba şi le ocoleşte cu mare silă.

Sătui de atîtea bunătăți, ne întindem în soarele cald şi adormim fără să ne pese...

Plecăm spre sat. Ulicioare — urcînd şerpuit pe dealuri, între garduri vechi, strîmbe, putrede — năpădite de iarbă şi înecate în frunze galbene, roşcate, cafenii, răsucite şi foşnitoare, ne duc spre gospodăriile copleşite de belşugul multdoritei toamne.

Lucrează pretutindeni, cît vezi, în ogrăzi și grădini, bărbați în cămăși albe, cu mînecile suflecate, veseli și arși de soare, ajutați de femei în straie ușor, rostuind, cu temeinicie și fără grabă, la așezatul chibzuit al tuturor roadelor pămîntului darnic.

Sărim pîrleazuri și nimerim într-o curte dinspre acareturile căreia adie și ne încîntă aromele unei pîini abia scoase din țest.

— Ce-ar fi să vedem și noi ce-i cu mirosul ăsta, Vopsitule ?

Prietenul meu, de acord cu mine, dă politicos, dar scurt din coadă și, foarte atent, adulmecînd cu botul întins efluviile atît de apetisante, se repede ca din pușcă înainte, spre ele...

— Ptiu ! bată-te crucea să te bată, măi Vopsitule ! !... aud vocea bătrînei, care-mi și bănuiește prezența după cîine. Acolea s'teți, don' doctor ?

— Acolea, tușă Smarandă, acolea... Ne-a amețit mireasma pîinii dumitale și nu-ndrăzneam să venim să-ți cerem. Noroc cu Vopsitu...

— Da' poftiți înăuntru...

Mai-mai să mă împiedic de un ceaun cît toate zilele, agățat în pirostrii, deasupra unei vetre stinse, mînjit încă pe dinăuntru cu magiun. Încerc magiunul, bun și acrișor, luînd puțin cu degetul.

Gospodarii mă întîmpină, în glumă, cu pîine și sare...

— Luați, don'doctor, și vedeți cum e...

Pîinea e bună... ca pîinea caldă ! dulce și bine coaptă. Nea Tică Giupană îmi arată într-o baniță și grîul :

— E de la noi... L-am semănat pe-un loc în Podișor...

Îl joc în palmă. Grîul are bobul mic, dar greu. Și, important mi se pare că pîinea-i rumenă și gustoasă...

— Ieșiți din iarnă cu el ? întreb.

— Noi zîcem că da... Anul ăsta scosei și mai mult ca mai an.

Îmi împart darul, pe furiș, cu Vopsitu, care mă privea cu reproș, și ne luăm rămas bun.

Din dreptul unui gard, de peste care zîmbesc inimioarele galbene, însorite ale frunzelor liliacului, auzim vocea subțire a gospodinei :

— Don'doctor! Don'doctor! Da' pe la noi nu mai daţi, ori v-aţi supărat?

— Cum nu, Madalino, iaca venim! îi răspund.

— Şi dumivoastră! În loc să vă plimbaţi cu vreo fată, vă tot văz cu cinele... glumeşte Madalina. Paică Vopsitu l-aţi botezat, nu?

Subţire, zveltă, frumoasă, Madalina trebuie să fie ceva mai tînără decît mine, aşa că pot răspunde tot în glumă:

— Ehe! Madalino, Madalino, să fii dumneata nemăritată, mai că l-aş lăsa pe Vopsitu singur şi-aş şti eu cu cine să mă plimb... Dar copilu' ce-ţi mai face? schimb eu, totuşi, precaut, vorba...

— Ia mai dă-l păcatelor, că numai pagubă-mi face... Azi-dimineaţă îmi răsturnară jumate din ţuica pe care-o făcui ieri. Îmi venea să-l omor, nu alta, da-l lăsai, că-l văzui numai de doi ani şi jumătate... Da' haideţi o ţîr' în casă!

— Nu mai intru, Madalino dragă, că-i prea frumos afară... Cînd o ploua, nu zic nu, poate...

— Atunci, iertaţi o clipă...

Gospodăria Madalinei e curată şi îndestulată. Mă încîntă mai ales că toate lucrurile îşi au un loc al lor, ceea ce-mi aminteşte de frumoasele rosturi ale lui Lăică Popescu din Gruişoare, fiul lui Pătru lu' Sarafin. Privesc în jur, că şi am la ce!

În butoaie înalte, prunele fierb bolborosind înverşunate, agitîndu-şi furtunos suprafeţele spumelor cenuşii, pămîntii, numai bune de cazan.

Pe slaniţele orînduite una după alta se usucă prunele, încreţindu-se în soarele fierbinte. Înşirate pe sforicele, între stîlpii înalţi ai cerdacului, se răscoc, zbîrcite, mere, pere şi ciuperci, poamele şi delicatesele iernii.

Prin uşa deschisă a beciului, se zăresc borcane mari de murături. Aşezate unele lîngă altele, ca oştenii, te îmbie, pline cu bureţi, gogoşari, gogonele şi ardei.

Fasolea uscată, sclipind albă în lumină, stă muşuroi şi se usucă pe o pînză lată, curată, de cînepă.

Lîngă grajdul vitelor foşnesc cînd şi cînd, sub adieri, foile lungi, uscate, fîşîitoare ale porumbului.

În livadă, puieţii proaspăt văruiţi sînt înconjuraţi de apărători înalte, ca pază şi opreliştе împotriva îndrăznelii

nocturne a iepurilor. Grădinița dinspre drum și ghivecele de la geamuri găzduiesc flori care-și adaugă culorile vii celor mai pastelate ale întregii firi : sînt crizanteme albe și trandafiri roșii, îmboboci în răzoare, și cercelușii, garoafe și mușcate pe pervazuri și-n cerdac...

Din odăile curat văruite, răzbat pînă afară, insistente și îmbătătoare, aromele grămezilor de mere, poftindu-te să le mănînci din ochi, verzi, galbene și roșii.

Întrerupîndu-mă, vine și Madalina, ducînd îndemînatică o tavă, pe care-a așezat, peste ștergarul alb, o sticlă de țuică și una de vin, o lipie, brînză de burduf, ochiuri la tigaie și struguri... Îmi spune mîndră :

— Toate sînt din ograda noastră... Țuica îi cam moale, c-abia ieri o făcurăm ; da' vinul zic c-o fi bun : e din tiraza de pe streașină și din dosul casei. Am scos două vedre din ea, căpșunică. Lipia e din grîu nou, și brînza-i de la oile noastre, c-avem opt. Luați și mîncați, că e nămiaza mare...

La Boișoara așa-i mereu : cea mai mare considerație pe care ți-o arată sătenii se concretizează în mîncare, oferită cu o dărnicie dezarmantă... Pot eu spune acestei femei, care mă primește cu atîta bunăvoință, că nu mi-e foame de loc ? Va trebui să mănînc tot, să beau ceva și, dacă vreau să-i fac plăcere gazdei, să mai și cer...

Neatent m-apuc să tai lipia cu cuțitul.

— Vai, don'doctor ! Ce, dumivoastră nu știți ? Lipia și gogoșarul nu se taie, se rup...

Iată deci un cod al manierelor elegante și pe aici, în ultimă ediție lovișteană...

Rușinat de neștiința mea, bolborosesc ceva și încep să mănînc, spășit, urmărit cu mare luare aminte de Vopsitu, pe care deocamdată nu-l pot milui cu nimic, din pricina ochilor prea atenți și grijulii ai femeii...

— Madalino, zic, nu v-a secat cumva fîntîna, că bună apă mai aveați...

— Iaca na ! Se poat' să sece ? Acu v-aduc...

Între timp, cu grabă mare, mănîncă și Vopsitu...

Foarte cuminți amîndoi, — aruncîndu-ne doar cîte-o scurtă privire complice —, predăm gazdei tava golită...

— Da' nișe struguri, pentru mine, și-un boț de mămăligă pentru dulăul meu, tot ți-om mai cere...

Mulțumită că tot ce ne-a oferit a fost bun, de vreme ce n-a mai rămas nimic, femeia se grăbește să ne-aducă cele dorite. Cînd se reîntoarce, e încărcată de nuci, mere și pere. Că nu mai pot îmbuca nimic mi se citește și pe față, fiindcă Madalina se grăbește să mă liniștească :

— Ce n-oți putea mînca, nu vă silim, da' vă rugăm frumos să luați acasă... V-am văzut că sînteți cu mîna goală și d-aia v-am adus straița asta...

Pînă una-alta mai vorbim despre gutuii încărcați cu rod greu, plușat, și despre porumbul care ticsește hambarul, după care, mulțumind, plecăm. Îi spun din poartă :

— Mădălino, nu uita : mîine să vii la dispensar cu buletinul, să-ți dau vitamine pentru copil... La revedere !

Pe drum ne purtăm umbrele în căutarea locului celui mai deschis și mai înalt, ca să ne „odihnim", dragă Doamne, și să admirăm nestingheriți frumusețea straielor de toamnă ale Boișoarei...

— Știi ce, Vopsitule ? Hai în Peperige !

După ce ne descotorosim de orice straiță sau haină stingheritoare, vedem ce mai e pe-acolo, luăm aparatul de fotografiat și pe-aci ni-i drumul !

Iată-ne ajunși ! Boișoara se răsfață înaintea noastră, în soarele blînd și luminos, uimindu-ne mereu cu învîlvorată risipă de culori și lumini.

În marea galbenă a pîlcurilor de pădure — de un galben incert, dar continuu variabil —, izbucnesc, în contraste de necrezut, flamuri și flăcări ușor pîlpîitoare sub vînturile calde, domoale, sfîșiind limpezimea adîncă a cerului, roșii, ruginii și galbene, aurii sau de rubin, vîlvătăi ireale... Coroanele, în luminile lor gingașe, atît de nepămînțești și totuși atît de telurice, în acest splendid început de horă a morții, sînt ușoare și străvezii. Prin împletirea lor trecătoare, oriunde armonioasă, bănuiești totuși statornicia neclintită a tărîmului celuilalt... Nemișcați, transportați, privim...

Mă îmbăt cu depărtările.

Cerul e atît de albastru și lumina atît de vie ! Aburii și tremurările părelnice ale văzduhurilor verii, estompînd contururile în neclarități fermecătoare, au pierit de mult în timp. Munții par abia ciopliți, ca la începuturi, verziviorii, sub cer, apropiați de sufletele și privirile noastre

cum n-au mai fost niciodată ; doar umbrele lor par fine și fără densitate.

Peste noi și peste Loviștea, sita albastră a slăvilor cerne darnică pulbere aurie.

Toamna aprinde în mine luminile unei necontenite uimiri, pîlpîind în culmi, lipsită de genuni, hrănită din abundență cu diversitatea fără de sfîrșit a splendorilor. Mă subjugă infinitul nuanțelor surprinzătoare, contrastele emoționante și armonia perfectă cu care sînt dăruite de fire fantasmele și contururile reale ale toamnei. Sînt prea multe vrăji în jur !

Dar cel mai mult iubesc arborii. Iată fagii, în cor sobru... Mai desfrunziți decît alții, urcați în creștet de deal sau coborînd în poala văilor, se oglindesc în covorul ruginiu și des de sub ei, ca într-o apă...

Arămii, ușor cafenii, cu tonuri aspre, severe, întunecate și dense, arborii se pleacă numai în fața dirijorului lor, un fag secular, solitar, dintr-o poiană, cu podoaba crengilor alcătuind o poemă, arămiu-străvezie deasupra trunchiului strîmb și gros, galben-roșcată, ca un aur vechi în inimă, verde coclită în ramurile tinere și neștiutoare de moarte, ale vîrfului...

Nucii din Boișoara — podoabă aleasă și bogăție mult căutată —, își așteaptă încă, aidoma pinilor din Roma, un Ottorino Respighi numai al lor sau o pană mai măiastră decît a mea... Frunzele nucilor, galben-murdare, mirosind amărui, amestecate în coroanele vaste, cu altele verzi, late și lucioase, îi troienesc din belșug pe culegătorii harnici de sub ei, la adierile line ale vînturilor prietenoase...

Cireșii, răspîndiți unde nu gîndești, sînt cei mai ornamentali, dar și cei mai deznădăjduiți. Cu frunze carminzmeurii sau atîrnînde ca niște splendide zdrențe stacojii, profilați pe albastrul impasibil și intens al cerului, îmi par a înălța rugi nostalgice sau tînguioase cîntece de muezini, izbucnind dureros din ființe dragi, nefericite, rănite...

În schimb, zvelți și mîndri, purtînd elegant podoabe chihlimbarii, galbene aprins sau verzi ca jadul din frunzele lor tremurătoare, pîlcurile stinghere ale plopilor aruncă pe coline umbre lungi, piezișe și calme.

În luncile jilave și mîzgăvite, sălcii modeste, galbene ca untdelemnul sau încă verzi-lucitoare, sclipesc argintii din frunzele ascuțite și înguste, sub boarea părelnică a vînturilor.

Mai sus, dincolo de huceagurile verzi-mohorîte ale alunilor umili, salcîmii cu frunzele lor mici, galbene, din salbe fără de șir, împresoară mesteceni puri și sfioși, filigrane gingașe, cu trunchiuri migălite din argint curat și aur scump în frunze străvezii.

Dar pajiștile și livezile Boișoarei, pătate cu albul de cretă al caselor scunde, sub lumina mîngîioasă, caldă și generoasă a soarelui, atît de pline de sufletele multicolore și extatice ale arborilor în splendidă agonie, slăvind toamna laolaltă cu întreaga fire, cît ne mai pot fermeca !...

Între stogurile înalte de otavă proaspătă, potirele de porțelan fin, violet, ale suavelor brînduțe — ghioceii toamnei —, acopăr, nenumărate, colinele vălurite sau prelucile întinse ale pămîntului, vestind cu voci neauzite statornicia clipelor toamnei vesele în tot cuprinsul Lovișei.

Ca un răspuns aievea, tălăngile oilor din grădini, purtîndu-și zvonul și răspunzîndu-și sonor peste miriștile și arăturile negre, sub vastitatea cerului de necuprins, se împletesc cu behăitul oilor, cu țîrîitul greierilor și-al lăcustelor, alcătuind un imn de slavă, încărcat de puritate și nostalgie.

În vatra satului, perii galben-roșcați, lucioși în frunză, și prunii în cămășî pestrițe, amestec derutant de culori, împresoară, sub conopidele albe ale norilor stingheri, cafeniul proaspăt al pămîntului, pe care-l scurmă, între verze vinete, albăstrii și brumate, găinile albe...

În poiana largă a Peperigelor, cît privim în jur, aflăm numai miracole ! Măceșii au boabe roșii, de mărgean ; negre-albăstrii și lucioase se ascund nebunelele în boschete ; scorușii par însîngerați, iar în tufișurile mărginașe, între ferigi îngălbenite, ecou parfumat și tîrziu al verii, fragii și zmeura au înflorit și au legat rod a doua oară...

Privesc iar, cu sentimentul că văd acum pentru întîia oară, gama nesfîrșită a tonurilor și culorilor : aur, aramă și rubin, agat, rugină și smarald, safir, cocleli și mucegai, în plasma ireală a vegetației și-n frunzele tuturor arborilor...

Contrastele limpezi evocă adînc în mine acordurile toamnei melodioase din oratoriul lui Haydn, iar nuanțele alăturate și abia perceptibile mă fac să murmur beat de încîntare și de nostalgie, îndrăgite stihuri argheziene :

Niciodată toamna nu fu mai frumoasă
Sufletului nostru bucuros de moarte...

Dorim așa de mult statornicia toamnei și tînjim atît după ea, — ca după nemurire — încît, în taină, o rugăm : O, tu, toamnă sacră, toamnă bogată, toamnă îndrăgită, doamnă a sufletului nostru, mai stai, nu pleca !

Dar vraja toamnei, plină de litanii tînguioase, coplesind cu dulce povară firea nemărginită, cuprinsă de lungi fioruri lirice, într-o apoteoză inimitabilă de emoții și-n beția robitoare a simțurilor, cufundîndu-ne adînc în extazuri dureroase, se va stinge în curînd. O căutăm cu lăcomie acum și vrem să-i cîntăm cu ochii melodia rară a culorilor, pogorîtă din catapeteasma cerului pînă în talazurile zbuciumate ale sufletului... Vrem să-i mai simțim încă arpegiile și tonalitățile mereu armonice care ne predispun la sfîșietoare melancolie... Cu resemnare mută, așteptăm seara.

Și încă o seară sosește, răpind încă o zi — învăluită în vînturile calde, în vraiștea uimitoare a luminilor viorii, cu pîlpîiri galbene, gingașe, în vîrfuri de plop, și asfințitul, luminoasă candelă de aur...

Dar roiurile clipelor zboară, clinchetele neauzite ale întomnării se adună mereu mai insistente, în întîmpinarea tristeților din gîndurile viitoare, oglindindu-se în noi și în apele nopții, cu stropi de luceferi și rezonanțe de talangă, pe cînd după toamna veselă va veni alta : străină, nedorită, tîrzie, tristă, deznădăjduită, udă, zăludă...

Și cîndva, într-o dimineață, mohorîtă ca sufletul meu de atunci, voi auzi toamna foșnind pe lîngă mine, pe drumurile sfîrșitului...

Iar bourii albi ai iernii vor năvăli peste noi...

Joi, 27 septembrie 1962

Ilie Mihai, unul dintre profesorii care m-au sfidat personal (confundîndu-mă, din miopie intelectuală, cu o lege care nu-i convenea), îmi aduce azi copilul bolnav (un su-

gar de cîteva zile), pesemne nemaiavînd timp să-l prezinte altui medic (în campania de „boicot" împotriva mea pe care au introdus-o unii dintre ei). Mititelul e grav bolnav, avînd ocluzie intestinală. Nefiind timp de glumă, îl somez pe tată să plece imediat cu copilul la spital şi-l pun să semneze în registru de primirea biletului de internare.

Cobor în Bumbueşti împreună cu un om simpatic. Umblă călare pe-un cal murg, voinic şi ţesălat, cumpărat de la Dima Davel. Deşi scund, fiind autoritar, e impozant. Un fel de mic Ştefan cel Mare... Părul negru şi-l poartă lins ; ochii-i sînt duri, nasul acvilin, dinţii ascuţiţi şi pielea bronzată de soarele atîtor drumuri şi coclauri.

La minte şi la vorbă e scăpărător. După obiceiuri pare ofiţer : ordonat, punctual, logic, de cuvînt. Dublat de-un bun observator, cultivă ironia incisivă.

Lumea îl porecleşte „Urzică" (pentru că ar fi corespondent al publicaţiei) şi „Problemă" (pentru deasa folosire a cuvîntului).

În fond, e un om excepţional. Cine nu-l ştie în Loviştea pe tehnicianul Popescu-Urzică ?

Duminică, 30 septembrie 1962

Cobor la dispensar cu Vopsitu, încărcat de bagaje.

Începînd cu ziua de mîine, intru în concediu.

Mă aşteaptă 15 zile (că 10 le-am consumat în primăvară) lipsite de griji şi o libertate totală. Mă va înlocui la circumscripţie, girînd temporar interesele ei curente, doctorul Jilavu de la Titeşti, colegul meu.

Aştept în sala de consultaţii sosirea Ratei, înconjurat de solicitudinea celor doi colaboratori ai mei.

Le dau pe îndelete, că mai e timp, ultimele sfaturi şi instrucţiuni, şi-l simt pe unul din ei (domnu' Roşianu, conştiincios şi muncitor din proprie convingere, se exclude) nerăbdător să mă vadă odată plecat, pentru a trece la viaţa nesupravegheată, „dulce" şi plină de chiuluri, pe care abia o aşteaptă, favorizat de împrejurări potrivite cu zicala „cînd pisica nu-i acasă..."

Dar îi cam tai cheful (rezultatul e imediat vizibil), cînd le aduc la cunoştinţă planul concret, zilnic, obligatoriu pentru amîndoi, pe care-l înmînez serios fiecăruia, sub iscălitură, cît şi hotărîrea ca, pe intervalul concediului meu, să se semneze condica de prezenţă la sfat, atît la venire, cît şi la plecare...

Mă urc în Rata aproape goală, petrecut de „băieţii mei" (cel mai „mic" are vreo... 45 de ani, iar cel mai „mare" abia a împlinit... 60 !), care, agitîndu-se de zor, îmi strigă, pe întrecute :

— Să ne scrieţi, domnule doctor !

— Să nu ne uitaţi...

— La revedere !

Mă invadează emoţia. Rata pleacă. Ne facem semne amicale, energice, pînă cînd o cotitură de-a drumului ne ascunde unii de alţii...

Peste Zănoaga s-a ivit curcubeu mare, dublu, şi mi se pare că, pe sub el, Boişoara mă urmăreşte cu sute de ochi, aşa cum o privesc eu, mereu cu nesaţ, numai cu doi...

Îmi alung tristeţea...

În fine, mă simt şi eu liniştit şi eliberat de grijile mici şi mari ale slujbei.

Luni, 22 octombrie 1962

Ţara Loviştei mi-a exaltat pasiunea pentru istorie şi pentru tot ceea ce, vechi fiind, îmi poate aduce ştiri noi în privinţa vieţii din trecut a oamenilor de pe aceste meleaguri, dintotdeauna locuite.

În afara bătrînelor documente, găsite într-un număr apreciabil în ţinutul Loviştei, astăzi majoritatea publicate şi cercetate, se mai află aici o categorie de semne din trecut, pînă acum neluate în seamă, tăcute şi pasive, roase şi împuţinate cu încetul : sînt monumentele funerare vechi, acoperite de inscripţii ornamentale, săpate cu migală în piatra rece.

În toată Loviştea vor fi fiind destule, dar pînă acum n-am găsit decît două mai bine păstrate. De fapt nu cruci, cum li se spune, ci lespezi de piatră cu semnul crucii pe ele, aşezate probabil deasupra unor morminte şi chiar pomenind

de numele unor rude dragi, care-au dat, în veacul lor, greul bir al morții.

Am copiat ambele inscripții cu îngrijire, căutînd îndelung cu degetele literele roase și acoperite de mușchi, le-am fotografiat din diverse unghiuri și, în răgazul unei ore, cu bruma de cunoștințe pe care-o mai am din liceu în ceea ce privește alfabetul chirilic și ajutat și de limba rusă, pe care de bine, de rău o mai înțeleg, m-am apucat de dezlegat „hieroglifele"...

Crucea din Pripoare, dezgropată întîmplător de niște gospodari în urmă cu cîteva decenii, nu-i nimic altceva decît o lespede nu prea mare și îngustă, mai puțin înaltă de un metru, cu partea de jos distrusă de tîrnăcop, în timpul dezgropării.

Semnul crucii, gravat adînc în rocă, pare azi un jgheab natural săpat de ape... Inscripția, începînd de deasupra crucii și încadrînd-o apoi cu înfloriturile scrisului pînă jos, nu poate fi citită în întregime, în dese locuri litera fiind roasă și acoperită de mușchi aderent, pînă la a nu mai putea fi recunoscută. Între litere, despărțind unele cuvinte, apare de 6 ori un semn ornamental, ca un șarpe încolăcit, săpat apoi și singur, în partea de jos a piciorului.

Încep să citesc și... să dezleg : sus, deasupra, scrie formula probabil obișnuită în acel timp pe astfel de monumente : *Uî imia otța* (urmează semnul ornamental) *mi i sin* (loc ilizibil) *mi* (loc spart)... Deduc că, în românește, inscripția completă s-ar traduce : „În numele Tatălui și-al Fiului și-al sfîntului Duh, amin".

Mai descifrez în dreapta lespezii, *G* (h) *erg* (h) *i* ... și *pomenit*... De aici în jos problema mi se pare mult mai complicată. Cu greu citesc în dreapta numele *Anca*... Apoi *pis*, adică „am scris" și încă un *G* (h) *erg* (h) *ie ; za ica, ic, mî, riia voi, tis, Ibgo, gai*... nu-mi spun nimic, cunoștințele mele de amator în acest domeniu precis dovedindu-se, după cum singur observ, absolut insuficiente...

Crucea de lîngă casa lui Iorga, aflată în stînga apei Boișoarei, pe lîngă gospodăria lui Din Bolovan, e un monument funerar impresionant mai ales prin dimensiuni : un bloc masiv, greu de cîteva tone, care nu se va fi clintit nicicînd din locul lui. Nu-mi vine să cred că monolitul va fi fost așezat aici de oameni deasupra unor morminte, ci,

dacă dedesubt sînt într-adevăr înhumaţi boişoreni din alte vremuri, atunci gropile se vor fi săpat oblic sub el sau, mai probabil, locurile de îngropăciune vor fi fost alese în josul stîncii.

Semnul crucii, de mărimi sensibil diferite, apare de trei ori pe masiva lespede, dar inscripţia este săpată numai pe faţa dinspre miazăzi, unde-i şi crucea mai mare. Deasupra ei, sus, se află un grup de patru semne, peste care e săpată o linie, grup pe care nu reuşesc să-l dezleg cu nici un chip. Mai jos, în dreptul braţului ascendent al crucii, literele mari, adînc săpate, sînt foarte citeţe: + *Vo imia otţa ai (?)* (urmează un loc spart, ca martelat). Dedesubt, în rînd cu braţele laterale ale crucii, scrie în dreapta: *i sna IS* şi în stînga *HS amn.* Şi mai jos, într-o parte şi-ntr-alta a crucii, sînt săpate cuvintele: *isşaro* (?) şi *dhani.* Citind mai departe, am prilej de mare bucurie!

Informaţia cea mai preţioasă abia urmează, şi-i scrisă chiar în româneşte: *în anul 7200!* Se mai descifrează cuvintele *rab bojia, si* şi *pis...*

Celelalte părţi ale inscripţiei nu le mai pot deslușI, fiind năpădite de muşchi cenuşiu, aflîndu-se foarte aproape de pămînt şi, cred, şi dedesubt, în adîncimea lui.

În traducere, inscripţia, atît cît am reuşit s-o citesc, spune: „În numele Tatălui şi Fiului Iisus Hristos"... cuvîntul *dhani* se referă, într-un fel, la „suflet". *În anul 7200* înseamnă, după cronologia noastră, în anul 1692... „Am scris" şi „robul lui Dumnezeu" sînt ultimele cuvinte citeţe (pentru mine). Grupul *isşaro,* dacă-l citesc bine, nu ştiu ce poate însemna...

Comparativ cu crucea din Perişani, pot face, totuşi, unele observaţii: 1. Formula iniţială, consacrată, nu pomeneşte de sfîntul Duh. 2. Literele, deşi în general foarte îngrijite ca aspect, lipsesc, pe ici, pe colo, omise (vezi: *amn* pentru „amin"); *dhani* fără *î,* (sau *u ?)* pentru *dîhani).* 3. În loc de *Vî imia,* pietrarul a scris *Vo imia.* 4. Elementul cel mai însemnat este, desigur, data, 1692, indicîndu-ne o vechime superioară unui sfert de mileniu. Oare ce semnificaţie istorică şi filologică poate avea „*Vo*" alături şi în comparaţie cu *Vî* ?...

Am mai întîlnit în drumurile mele încă două astfel de lespezi, dar scrisul pe care-l poartă gravat pe suprafața lor e atît de șters, încît n-am putut descifra mai nimic. Este vorba mai întîi de-o lespede rotundă, netedă, aflată în curtea bisericii din Băiașu, cu o inscripție în formă de cruce, în lungul a două diametre, aproximativ perpendiculare între ele. Pe lespedea din Băiașu copiii sparg cu hărnicie nuci și alune, păsărelele beau apă dintr-o scobitură săpată de timp și de ploi, și din cînd în cînd își așază preotul colivele și podoabele trebuincioase cultului...

Cel din urmă semn al morții din veacurile trecute, aflat în Găujani, este atît de netezit și de ros de timp și de ape, încît numai cu îndoială se poate crede azi că pe el pisarii de odinioară vor fi scris numele vreunor găujăneni spre veșnică pomenire...

Tot căutînd lespezi și cruci am intrat și-n cimitire. Am găsit crucile, modeste și cu inscripții de obicei șterse și totuși foarte ușor de citit, nici una mai veche de 150 de ani. Un gest constant pe care l-am observat, făcut cu pioșie de fiii și nepoții celor răposați, poate emoționa : pe fiecare cruce din cele vechi, se află așezată cîte-o lespede de piatră cenușie, cît mai potrivită cu mărimea crucii, pentru a o apăra de ploile și zăpezile cerului...

Vineri, 2 noiembrie 1962

Astăzi se împlinește un an de cînd sînt medic de circă la Boișoara, prilej de nesfîrșite gînduri...

La ședința de la raion, ne sînt prezentați trei noi colegi, „boboci"...

Noi, cei de anul trecut, sîntem deja „bătrîni" !

Sîmbătă, 3 noiembrie 1962

Nea Ion întîrzie de la slujbă și e necuviincios. Cînd îl trimit pe teren, se supără. La întoarcere am un schimb violent de cuvinte cu el.

Duminică, 4 noiembrie 1962

În Bumbueşti, după vizitarea unui număr de 25 de gospodării — în cadrul unui fel de recatagrafiere, pe urma unor deficienţe care trebuie remediate, ne pofteşte la masă nea Lampie Oprica.

Cu nea Ion — care trebuia să ne însoţească, dar a fost de nevăzut azi — ne întîlnim, întîmplător, în Boişoara.

Am o nouă discuţie dură cu el. Paharul s-a umplut... Îi pun în vedere următoarele patru alternative, la alegere : sau se schimbă, sau îşi cere transferul, sau îşi dă demisia, sau îi desfac contractul de muncă.

Luni, 5 noiembrie 1962

De dimineaţă — falsă urgenţă.

Nea Ion, pocăit, îmi spune că va încerca să se schimbe, dar nu-l cred.

Fac un scurt drum la Sibiu, pentru a-mi comanda o scurtă de piele.

Joi, 8 noiembrie 1962

Am expediat azi Secţiei sanitare un nou memoriu prin care cer construirea altui dispensar şi, în primă urgenţă, a unei case de naşteri.

Marţi, 20 noiembrie 1962

Zi infernală. Consultaţii (vreo 80 de bolnavi), aglomeraţie, zgomot, balamuc. O femeie, altminteri de treabă, provocînd scandal şi încercînd să treacă de cinci ori peste rînd, mă face să înjur.

Seara mă pofteşte un vecin la o petrecere. Am prilejul, astfel, să mai vorbesc azi şi cu oameni sănătoşi...

Întotdeauna îmi este plăcut să stau de vorbă cu oamenii, îndeosebi cînd sînt teferi şi la gospodăria lor, fiindcă

am atunci prilejul să aflu lucruri de obicei interesante şi să descopăr mentalităţi şi profiluri autentice.

O convorbire cu un bolnav se deosebeşte aproape mereu, ca de la cer la pămînt, de una cu un om sănătos. Am observat că, la ţară, bolnavii adulţi se aseamănă mult între ei ca psihologie şi fel de manifestare, indiferent de boala pe care o au, între noi intervenind hotarul funcţiei mele oficiale, care modifică întrucîtva purtarea lor firească.

Dar aşa, la o petrecere şi la un pahar de vin, cînd oamenii devin ei înşişi, îi pot observa nestingherit şi fără teama de-a mă înşela prea mult asupra lor. De altfel, după cum observă şi ducele de la Rochefoucauld: *„il est plus aisé de connaître l'homme en général, que de connaître un homme en particulier...“* [1]

Sîmbătă, 1 decembrie 1962

Sînt de aseară în Sibiu. Ninge splendid.

Mi-am luat scurta de piele, care a ieşit foarte elegantă.

Între 7 seara şi 2 noaptea lucrez la centralizatorul activităţii circumscripţiei noastre.

Joi, 6 decembrie 1962

Am avut astăzi un pacient neobişnuit: o pisicuţă! Mi-a mieunat în sala de aşteptare (care era goală-goluţă) şi, cînd am poftit-o înăuntru, a început să toarcă, să se frece de picioarele mele şi să steargă, razant, cu blănita, tot mobilierul, pe cînd îşi tremura vîrful codiţei, ridicat semeţ spre tavan... E pufoasă, neagră şi uşor tărcată pe burtă, cu dungi discrete. Am luat-o cu mine. Pe drum mi-a tors tot timpul, la piept.

Acasă, împreună cu Nuţa şi Rică, constituim un „colectiv“ de naşi. Mica felină va avea două nume: Negruţa şi Tărcata, precum şi o poreclă (dată de Rică): Încărcata...

[1] „Este mai uşor să cunoşti omul în general, decît să cunoşti un om în particular“.

Vineri, 7 decembrie 1962

Între orele 11 şi 17,30, în Găujani, controlăm trei clase. Încruntaţi, tundem lindinoşii. De la 5 şi pînă la 9 seara am o şedinţă la şcoala din deal. Expun aici, pe larg, problema casei de naşteri şi a viitorului dispensar, cerînd totodată sprijinul comitetului executiv.

Sîmbătă, 8 decembrie 1962

Siluetă de Don Quijotte, figură ascetic-distinsă, I., vecinul nostru din biroul gospodăriei, e un om fără caracter (în sensul „mîţa blîndă zgîrie rău"). Cînd are nevoie de tine, îţi vorbeşte foarte ales şi politicos ; altfel te bîrfeşte număru' unu... Nu poţi şti niciodată în ce ape se scaldă, deoarece una gîndeşte, alta spune şi alta face. E stîlp de şedinţe, unde ridică iscusit tot felul de probleme secundare, în care joacă (fals) rolul principal...

Ştie grozav să dea sfaturi, mai ales cînd se bagă în treburi care nu-l privesc. Cînd e „şef", e necruţător şi zbiară la cine apucă.

Deşi are nevasta grav bolnavă şi geloasă foc, îi ard călcîiele după altele — de obicei femei măritate, sau femei cu copii din flori —, cu care e nespus de bun. Dar după scurt timp le dă cu piciorul.

În ce-l priveşte, dau tuturor un sfat : nu-l împrumutaţi cu bani — el cere des ! —, fiindcă nu-şi plăteşte niciodată datoriile. Ba te şi înjură cînd îndrăzneşti să-ţi ceri datoria.

Se vrea luceafăr pe cerul Boişoarei, dar, de fapt, nu-i decît un eşuat.

Miercuri, 12 decembrie 1962

Continuăm timp de opt ore controlul parazitismului din şcoli, în Boişoara şi Găujani.

Nea Ion mă supără iar, deşi mi-a promis solemn că va înceta cu indisciplina.

Seara, lucrez trei ore la centralizator.

Joi, 13 decembrie 1962

Zi fragmentată : cinci ore la dispensar, o oră pierdută, în așteptarea unei ședințe sindicale care nu se ține ; încă o oră la dispensar, o altă oră acasă ; o oră și un sfert la dispensar — scripte ; trei ore și un sfert participăm la ședința de alegeri a grupei sindicale a sfatului popular, din care facem parte și noi ; pînă noaptea tîrziu, alte patru ore, lucrez la registre și la centralizator.

Vineri, 14 decembrie 1962

La arhivă, de lucru peste zece ore.

De la 7 la 9 seara, așteptăm, în van, să organizăm seara de întrebări și răspunsuri anunțată.

Nu vine nimeni...

Marți, 25 decembrie 1962

Nouă discuție cu nea Ion. Cred că-i vremea s-o termin cu el. E absolut insuportabil. Ce să-i fac ?

Avem mult de lucru la arhivă, punem la punct datele statistice necesare rapoartelor de sfîrșit de an.

Fiind vremea colindătorilor, e plăcut să te plimbi. Cum e zi de Crăciun, se merge cu steaua. De sfîntul Vasile și-n ajunul Anului nou, umblă prin sat sorcovarii și, mai dihai decît ei, băieții cu buhaiul, capra și țapul. Spre Bobotează se duc flăcăii prin sat ca popa Tomescu. Intră în casă, te iau de subsuori, te ridică în ușori, stropindu-te cu busuiocul : „Se botează robul lui Dumnezeu Gheorghe, în numele meu și-al tău și-al nostru, hop, hop, să-i fie de bine !“

După-amiază, de cum am ajuns acasă, s-au și ivit colindătorii. Sînt toți băieți din sat, de toată mîna și de toate vîrstele. Fiecare din ei și toți laolaltă s-au pregătit să întîmpine aceste săptămîni de sărbătoare străveche cu mult drag. Seri întregi, cînd la casa unuia, cînd la casa altuia, băieții s-au strîns și s-au ascultat.

Cîntecele, colindele, zicătorile, comori folclorice inestimabile, s-au vînturat și au fost șlefuite după gustul și ure-

chea tineretului boişorean, care a turnat în formă nouă înţelepciunea veche.

Izvorul înţelepciunii populare are aici încă ape bogate.

Onu Popa şi Aurel Bradosu, băieţi dezgheţaţi, puşi temeinic pe urat au dat glas multor cîntece. Mie nu mi-a rămas decît să le învăţ şi să mă alătur cetei lor.

Gîndindu-mă că de Revelion s-ar putea să lipsesc din Boişoara, îmi rog prietenii colindători să-mi cînte şi de Anul nou.

Fără codeală şi la unison, flăcăii s-au hotărît pentru un cîntec străvechi :

De-adormit-au mari oierii,
Mari oierii, din Şoherii,
Din Şoherii, din Floherii,
Din Auzuri, din Capuzuri,
Şi din miez de miez de noapte,
De la miez de Miazănoapte,
Din vioară, din cimpoară
Cîntătorii şi-au cîntat :
Oieri nu s-au deşteptat !
Iar aşa dacă văzură,
Tot de-un stol că se făcură,
Se săltară, de zburară
Sus, mai sus, se ridicară,
Cu nori negri-amestecară.
Jos, mai jos, se deslăsară,
La prundurile mărilor.
Luar-apşoară-n gurişoară,
Sus, mai sus, se ridicară,
Cu nori albi se-amestecară.
Jos, mai jos, se deslăsară,
Spre case de mari oieri,
Şi apşoara o plouară,
Pietricele-ngrămădinară,
Frunzuliţă şuierară...
Şi oieri s-au deşteptat !
Şi-au-ntins mese peste mese,
Peste mese grîu reverse,
Peste grîu, colac de grîu...
Şi-au pus vadra, rasă masă...

Şi cea mînă de florinţi,
De florinţi, de bani mărunţi.
Şi din gură-au cuvîntat :
— Cine-a făcut acest bine
Şi pe noi ne-a deşteptat ?
De-o fi stol de porumbei,
Prin zăbrele or intra,
Şi grîul l-or aduna.
Iar de-or fi colindători,
Pe uşă toţi şi-or intra,
Or intra şi-or colinda,
Şi colacul şi l-or lua,
Şi cea mînă de florinţi,
De florinţi, de bani mărunţi !

Sfîrşind colindul, băieţii mă roagă să vin „la masa lor". Nedumerit îi întreb :

— La ce masă ?

— Fac masă mare băieţii, îmi răspunde Onu Popa. Adică o fac după ce umblă prin sat cu colinda şi fiecare băiat îşi cheamă o fată. Băieţii îşi gătesc bucatele singuri, înainte. Aduc şi băutură şi lăutari. Fiecare se duce la fata care-i place şi, cînd să plece din casa fetei, îi dau părinţii plocon, şi-l ia băiatul într-o mînă şi fata o ia de braţ. Şi şed fiecare la masă.

Lăutarii le cîntă la masă ca la nuntă. Apoi joacă. Şi lumea e curioasă :

— Ce-a făcut cutare ? Dar cutare ?

— Cutare s-a dus cu cutare !

Băieţii strigă :

Asta-i hora cea aleasă
De băieţii de la masă...

Seara fac masă, şi părinţii băieţilor cheamă şi părinţii fetelor. Aşa-şi petrec...

Băieţii nu se dau duşi fără mine !

— Dacă n-am fată, cum să vin ? încerc eu o scuză. Dar ei sar la mine :

— N-aveţi ? Nu-i nimic ! Vă căutăm noi...

Am pornit-o dar şi eu cu ceata...

La masa de seară a părinților, un gospodar (cam zgîrcit) mi se plînge de „răutatea" colindătorilor. Fiindcă n-a vrut să-i primească în curte, flăcăii i-au cîntat pe la gard :

Colindă, colindă,
Bagă iapa-n tindă
Dă-i la fîn să roadă
Și pup-o sub coadă...

Miercuri, 26 decembrie 1962

În cursul dimineții înregistrăm 49 de vaccinări antigripale.

În Bumbuești strîngem date pentru încheierea anchetei epidemiologice a unei fetițe bolnave de erizipel și asistăm, fără a putea interveni, la înhumarea unui bărbat (mort în urma unui accident vascular cerebral) fără autorizație de înhumare, în cimitirul vechi, nefolosit de 12 ani. Dacă prinde de veste Sanepidul, e de rău. Nici nu știu ce să fac !

Să mă prefac că nu știu nimic ? Să sesizez de îndată ? Știu eu cui ar folosi ?

Vineri, 28 decembrie 1962

Teren în Boișoara și Găujani, vaccinări antigripale, ceartă ca la ușa cortului, cu niște găujăneni refractari (care nu vor să-și construiască privată nouă) ; seara — la șezătoare.

Duminică, 30 decembrie 1962

M-am trezit la ora 4 și jumătate. Lucrez la lampă pînă la ora 7. La ora 8 sînt la dispensar. Lucrăm, lucrăm...

Am terminat situațiile centralizatoare, în întregime. Uf ! bine c-am scăpat...

Planific, pe oameni, activitatea în intervalul 30 decembrie — 4 ianuarie și, în grabă, mă pregătesc să iau Rata.

Le urez tuturor „la mulți ani" și plec spre Silvia.

La mînăstirea Cornet, convorbire pasionantă cu ieromonahul Cristofor, un om subțire, refugiat între frumoasele, dar severele ziduri din pricina unei boli incurabile.

Luni. 31 decembrie 1962

Anul nou îl vom sărbători la Păltiniș.

Plecăm cu trenul de 12 spre Sibiu, în întîmpinarea lui.

Duminică, 6 ianuarie 1963

De dimineață și pînă seară am lucrat la completarea centralizatoarelor statistice. Ne-a întrerupt, cu aroganța lui gratuită, M. — una din figurile antipatice ale Boișoarei.

Mic de fel, are o frunte mare și-o figură infantilă (stigmate ale unui rahitism tardiv). Se crede foarte deștept, dar nu-i. În schimb e suspicios, bănuitor, mincinos, zvonist și colecționar de zvonuri, neparolist și bețiv.

Nu deosebește adevărul de minciună decît în gîndurile și atitudinile proprii. La alții — ioc !

După el, lumea e împărțită în două : pe de o parte oamenii cinstiți (în care tabără intră numai el) și pe de alta oamenii pe care, cu sau fără pricină, trebuie să-i bănuiască (toți ceilalți...) !

Îngîmfat și lăudăros nevoie mare, spune oricui că pe toate femeile le-a avut (obsesie bolnăvicioasă, care, contrazisă, îi provoacă lacrimi) ; zice că a absolvit liceul, dar scrie foarte prost ortografic și, evident, minte. (De ce oare ?) Se laudă că are leafă mare, că-i frumos, că-i deștept, că pe toți îi are în buzunar...

Cam un sfert din zi și-l petrece în crîșmă. Un alt sfert îl încearcă cu femeile, dar în afară de vreo două muieri recunoscute ca ușuratice și de nevasta proprie care (între alții) îl ia în seamă și pe el („Gheorghe al meu"), nu are succes. Și asta-l doare. Celelalte două sferturi ale zilei, cînd nu doarme, zice că lucrează...

Mi se pare că are pușcă.

Doreşte fierbinte să „promoveze“ (şi nu s-ar da în lături de la nici o ticăloşie pentru atingerea ambiţiosului ţel), dar nu-l ajută mintea...

Joi, 10 ianuarie 1963

Din cauza lipsei de combustibil, am mutat sala de consultaţii în odaia lui Roşianu.

Chem Salvarea pentru o hematemeză masivă.

În vederea alegerilor care vor avea loc la 3 martie, sîntem convocaţi azi la un instructaj, la sfat, pentru sectorizarea satelor în circumscripţii electorale. Noi, cei trei salariaţi de la dispensar, le-am ales pe cele mai grele (teritorial) : circumscripţiile electorale 28, 29 şi 30, în Găujani. Întocmim la dispensar cele trei dosare ale sectoarelor găujănene, pentru a scăpa de-o grijă.

A început gerul.

Vineri, 11 ianuarie 1963

Între 9 dimineaţa şi 6 şi un sfert seara reuşim să înscriem în listele electorale întreaga populaţie din circumscripţiile 28 şi 29.

Am fost ajutaţi şi de Mitu Bradosu (dar de şi mai mare folos ne-a fost catagrafia noastră !).

Am găsit în Cerneală un om care ne-a uimit ! Cioban şi cîntăreţ din fluier, în vîrstă de 70 de ani, albit tot de viformiţele vieţii, e vestit ca un erou de legendă, pentru îndemînarea şi ştiinţa lui în ale fluierului, în toţi munţii prin care-a hălăduit cu oile.

Poftiţi de el, intrăm în casă. Aici cercetăm pe îndelete mulţimea de fluiere, strînse cu trudă de pe o întinsă arie de teritoriu românesc, mai vechi şi mai noi, de lungimi diverse şi de culori deosebite, dar cunoscute de stăpînul lor îndeosebi după dulceaţa glasului iscat de lemn.

Bătrînul a ieşit o clipă pe prispă să strige: „Nea, la oi!“ unui dulău negru, care lătra şi vînzolea de poman fînul de la poalele unui stog, în vîrful căruia se căţărase o pisicuţă cît pumnul, supărată foc şi zbîrlită de indignare. Întors în casă a început să ne povestească întîmplări din viaţa lui şi să ne cînte din fluier.

Am văzut, am auzit şi-am simţit atunci aievea, fermecaţi de povestirea ciobanului şi legănaţi de vraja fluierului său, epopeea milenară a turmei, urcînd în munte, păscînd, tulind-o la vale, cuprinsă de nelinişte la ivirea lupului, şi pe cioban adunînd oile, întorcîndu-le, călăuzindu-le în lung şirag, urmărindu-le cu îngrijorare şi dragoste, mulgîndu-le, măsurînd laptele, închegîndu-l şi făcînd caşul...

Cînta gutural, ciobăneşte, bătrînul şi i-am ascultat viersul, începînd unduitor, prelung şi frîngîndu-se ca ţîşnitura laptelui din ţîţa oii, căzînd în căuşul scafei şi de-acolo în steand; apoi triluri diafane, împletindu-se între ele într-un lanţ imaterial, nevăzut, au plutit din culme spre oi, pentru a le aduna la un loc, şi s-au răsfirat o dată cu ele, pe plaiuri, la iarba bună...

Onomatopeele, gîlgîite neîntrerupt din fluier şi ascultate de noi cu ochii închişi, ne-au răpit din încăpere şi din anotimp, ducîndu-ne între miresmele şi glasurile unei veri răcoroase. Şi am auzit aievea picurii de ploaie bătînd în dranita bordeiului ciobănesc, şi pe baciul bătrîn aţîţînd cu geamăt focul şi lucrînd caşul; am poposit o dată cu viersul şi între cîinii lătrînd cu chibzuinţă şi scărpinîndu-se harnici, în scheunat, de purici şi căpuşi, precum şi între oile blînde, care, behăind la strungă, în aşteptarea bolovanului de sare şi-a mulsului, picurau sunete cristaline, scăpate din talangă...

Am trăit şi-o clipă de bucurie între ciobani, cînd le-am auzit duduitul picioarelor în joc, la sîrba cu 24 de întorsuri...

La plecare, bolnav de nostalgie, învăţăcel nevolnic la comorile neamului, i-am sărutat bătrînului cioban mîna fermecată...

Sîmbătă, 12 ianuarie 1963

Tulburat de vîrtejurile prin care m-a purtat ieri bătrînul cioban găujănean, n-am putut să dorm azi-noapte mai de loc.

M-am gîndit că la o universitate populară, asemănătoare celei de la Vălenii-de-Munte, ctitorită în deceniile trecute de Nicolae Iorga, iscusistul baci din Găujani ar putea deveni pe drept profesor...

Din cîte am aflat și înțeleg, am ajuns la convingerea că, între alte trăsături remarcabile, muzica ciobănească are și un pronunțat rol funcțional. Prin multe din cîntecele lor, ciobanii își dirijează turma și își ritmează munca, încadrînd-o și turnînd-o parcă în tipare sonore. Să fie oare oaia un animal muzical? Sau muzica, asociată intenției ciobanului, cînd aceasta e tradusă în fapt, devine o sursă de reflexe condiționate?

Oricum, muzica ciobănească e o artă care se pierde.

După cinci ceasuri de consultații, catagrafiem populația din a 30-a circă electorală, în Găujani. La sfat, confruntăm catagrafia cu listele vechi și predăm dosarele cu procesele-verbale însoțitoare.

Duminică, 13 ianuarie 1963

Azi, toată ziua, a nins.

După ce-am hoinărit dimineața prin Găujani — vreo trei ore —, am rămas la masă la Roșianu.

După-amiază, lucrăm la evidența bolilor cu extindere în masă (T.B.C., cancer, gușă, sifilis, pelagră etc.), pe care le sortăm după criterii mai precise.

Luni, 14 ianuarie 1963

Triaj epidemiologic în Găujani și Boișoara.

Abia după ce am avut azi o colică hepatică puternică, sfîrtecîndu-mi măruntaiele în dreapta, mi-am dat seama de scepticismul nemotivat pe care-l manifest uneori (bine-

înțeles, în sinea mea !) în fața unor astfel de bolnavi, cînd îi acuz de prefăcătorie.

Vinovați de scepticismul meu sînt prea numeroșii simulanți...

Marți, 15 ianuarie 1963

Terminăm triajul epidemiologic.

Rămîn pînă seara la dispensar, pentru efectuarea inventarului complet al dispensarului (minus medicamentele), cerut prin notă telefonică.

Acasă sînt așteptat de soțul unei lehuze, care s-ar afla într-o stare gravă. Gonesc noaptea, pe ger și gheață pînă la bolnavă. Vreo oră și mai bine, acord tratamentul de urgență.

Simt cîteodată (cînd se ivește prilejul) nevoia să dau riposta cuvenită acelora care au păreri sau atitudini ce se cer neapărat combătute. Și nu pot să tac și să nu mă revolt în fața unora cu apucături de semidocți, avînd o jenantă lipsă de cultură, dar o aroganță și-o rea-voință enervantă, atunci cînd îi „judecă" pe medici și le depreciază munca, în care nu cred, fiindcă n-o cunosc, și-o disprețuiesc din prejudecată. Și cum aș putea să nu le răspund cînd, pe baza unor noțiuni puerile și empirice, „atotștiutori" în ale medicinei, ei îți oferă „lecții" din „înalta lor știință", dar îți contestă orice calitate încă de cum te-au văzut și nu vin să te consulte decît pentru a-ți indica, cu zîmbet mieros și facil ironic, ce medicamente să le treci pe rețetă ?

Oricum, indivizii care critică în necunoștință de cauză se aseamănă cu cei care-i huiduiesc de pe tușă pe fotbaliști, cu cei care-i ironizează pe meteorologi sau îi bîrfesc pe constructorii onești ai unei rachete cosmice, pentru o defecțiune din a treia treaptă...

De multe ori, bolnavi absurzi pretind medicului forțe supraomenești, îi contestă dreptul la odihnă și se miră dacă-i este somn !

Mă gîndesc atunci cu obidă : toată ziua mi-am dat-o bolnavilor, timp pentru mine n-am aproape niciodată, oare ei știu asta ? E mai mult ca sigur că nu ! Și e tot atît de sigur

că, dacă după 12 sau 14 ore de muncă intensă, continuă, cu peste 50 de bolnavi consultați, cînd tocmai am ațipit, cu capul de plumb și gura coclită, îndrăznesc să refuz un bolnav care nu se află nicidecum într-o stare de urgență, explicîndu-i neputința mea obiectivă de a-l ajuta momentan, e tot atît de sigur, spun, că îi voi întîlni privirea rece și dușmănoasă, de om care nu înțelege, iar între dinți, mestecată, voi simți înjurătura...

Joi, 17 ianuarie 1963

Pe un ger teribil, iau Rata de 4 și jumătate spre Cîineni. Trenul întîrzie și călătorii din gară, așteptînd în sala neîncălzită, aproape că au degerat...

Azi avem sesiune de referate, la Secția sanitară.

În așteptarea conferențiarilor, stăm de vorbă. Creionez, la repezeală, profilul unui coleg, antipatic tuturor.

De statură mijlocie, blond, cu ochii jucîndu-i în permanență din pricina unui nistagmus congenital, are caninii mari și rîsul coțofenesc. Poartă veșnic același pulover negru, pe gît, de parcă n-ar avea altul. Se crede buricul pămîntului și are drept ocupație principală bîrfa. Ca formație psihică e muiere. Foarte exersat în a-și peria șefii, îi înjură birjărește de cum le-a închis ușa.

E zgîrcit de-și mănîncă de sub unghie. N-are caracter nici de două parale și minte nici de cinci, ceea ce nu-l împiedică de loc, totuși, de-a fi medic (de duzină).

Caracteristici diverse : are motocicletă ; n-are prieteni ; face răul din plăcere.

Dorință supremă : să ajungă medic la Pitești.

Duminică, 20 ianuarie 1963

Dis-de-dimineață mă ia nea Ion de-acasă, trimis de părinții unui copil mic de opt luni, pe moarte.

Cînd ajungem îl găsim în agonie.

Toate încercările de reanimare pe care le facem sînt zadarnice. Copilul ne moare sub ochi, respirînd ca un pește

pe uscat. Diagnosticul : bronhopneumonie, formă gravă, galopantă, cu insuficienţă respiratorie acută.

Părinţii, înlăcrimaţi, se jură că nu-l vor uita niciodată...

Îi cred acum, deşi ştiu că nu-i adevărat, fiindcă copilul era prea mic şi, după cum observă Anatole France în *Insula pinguinilor*, *„les morts n'ont de vie que celle que leur prêtent les vivants"*... [1]

Joi, 24 ianuarie 1963

Începem să lucrăm la registrul unic de vaccinări. Treaba merge destul de uşor, fiindcă transcriem copiii din catagrafia noastră.

Nea Nicolae Davel vrea să cumpere penicilină pentru un porc bolnav. Prilej, pentru mine, de a-l observa, cu o bunăvoinţă pe care o merită din plin :

Sub un craniu rotund, acoperit de-o chelie întinsă şi lucioasă, mărginită de şuviţe cenuşii de păr, se găseşte o faţă masivă. De sub sprîncenele stufoase, aproape îmbinate, licăresc doi ochi mici, jucăuşi, ca de urs. Nasul cărnos, ca o pătlăgică, sprijină ochelarii groşi, legaţi de urechi cu sfoară. Omul are mustaţă mică, cenuşie, deasupra gurii mari, cu dinţi de argint semănaţi ici-colo. Umblă calm. Poartă pălărie de vînător, verde, ca frunza de stejar şi strai ţărănesc, iar pe umăr duce o taşcă, mai cît toate zilele, chipurile pentru dările dumisale.

Rîde gîlgîitor şi cînd mă vede îmi zice tandru „ficioraş"...

Caracteristica dominantă şi de necontestat a lui nea Nicolae, referent şi perceptor la sfat, e bunătatea. Nici chiar datornicii pe care trebuie să-i „execute" n-au frica lui, fiindcă nu-i niciodată violent cu ei sau ameninţător, stăpînind persuasiunea şi arta de-a convinge cu surîsul pe buze, ca un maestru.

Plin de-o înţelepciune nativă şi în felul lui filozof, omul e chinuit de incertitudinile existenţei umane, cărora le caută dezlegări în *Biblie*.

[1] „Morţii n-au decît viaţa pe care le-o împrumută cei vii".

De dimineață, la Secția sanitară, mă interesez de viitorii salariați cu care va fi completată schema noastră de încadrare. Nu sînt de loc mulțumit ; serviciul de personal vrea să-mi bage pe gît oameni necalificați numai pe motivul că la Sfatul popular Boișoara nu mai sînt posturi disponibile. Dacă în privința lui Mihai Ispas, fost salariat al sfatului, n-am nimic de obiectat, deoarece va funcționa la noi tot ca îngrijitor, cu Diță Popelca se schimbă socoteala.

Acest Diță nu mi-e simpatic, și mi-a dat și pînă acum destulă bătaie de cap. Posedînd „studii" medicale vagi, adăugate celor patru clase primare și absolvite undeva prin armată, omul se erijează ca atoateștiutor în Bumbueștii lui și face caz de situații și îndeletniciri extramedicale, pentru a-și impune — neoficial pînă acum — punctul de vedere într-o profesiune pe care o practică pe furiș și în necunoștință de cauză. De pe urma lui am avut pînă acum numai neajunsuri : destule flegmoane, o sinovită, plus nemulțumirile oamenilor. E, pe deasupra, și arogant.

Sfatul popular a vrut și a reușit să scape de el, dar prevăd că Popelca, sprijinit de niște „sfinți" de la raion, va ocupa postul de agent dezinfector vacant la noi, legalizîndu-și astfel, oarecum, situația dubioasă. Să vedem ce-i de făcut.

Am cerut și-am obținut imediat audiența la medicul-șef.

O întrevedere cu doctorul Oprea Rușcă mi se pare mereu plăcută și instructivă : discuția a fost și de astă dată cordială și sinceră ; eu am expus pe larg nemulțumirile mele, dînsul m-a sfătuit cum să procedez. Masiv ca înfățișare, deși nu înalt, cu părul aspru, ondulat și puțin cenușiu, cu sprîncene groase deasupra ochilor mobili, sclipind vii de inteligență din dosul ochelarilor — cînd șăgalnici, cînd ironici, cînd stăpungători —, are o vioiciune de spirit puțin obișnuită. Mîndru, în glumă, de o descendență latină, ușor de recunoscut în numele său, provenind din străvechiul *ruscus* — „mărăcinele" romanilor —, degajă, mai ales în astfel de clipe sau în altele similare, cînd se revendică

oltean get-beget, o simpatie cuceritoare. Spiritual, gata oricînd la o replică neașteptată, sau să suporte mucalit un „atac" prietenesc, știe să privească și să înțeleagă lumea cu filozofică îngăduință și să discearnă mereu esențialul din marea masă a situațiilor și a faptelor caduce. Dacă reușești să-i pătrunzi în intimitate, descoperi un lector fin, iubitor al armoniilor, posesor al unei biblioteci vaste și subtil alese și un muzician îndrăgostit de vioară și de clasicii ei. De aproape 25 de ani medic de circumscripție, și-a folosit îndelunga experiență dobîndită, îndeosebi la Băbeni-Bistrița, în calitate de „conducător de sănătate", fiind în repetate rînduri medic-șef al fostului raion Băbeni sau, ca acum, al raionului Rîmnicu-Vîlcea. De aici folosește, în mînuirea imensului și complicatului aparat — la drept vorbind, cam pretențios și dezordonat — în care ne angrenăm în primul rînd noi, medicii, metode care pot nedumeri, dar neașteptat de eficiente în rezolvare.

Din biroul lui am trecut în biroul personalului, unde șeful, un om înalt, negricios, mi se pare cam prea autoritar (se spune despre el că are un tic : bate mereu cu pumnul în masă...). Precaut, l-am rugat pe dr. Rușcă să mă însoțească.

Expun, și aici, cuviincios, problema. Replica celui cu care am neplăcerea să vorbesc vine neașteptată, deși presimțită :

— Mai degrabă renunț la dumneata decît la tovarășu' Popelca...

Un moment, gîtuit de furie, mă gîndesc să-i scriu pe loc demisia, dar privirea insistentă a doctorului Rușcă mă calmează.

Pe hol, cuprinzîndu-mi umerii, total neoficial, doctorul Rușcă îmi spune :

— Întotdeauna cînd pornești într-o acțiune trebuie să-i prevezi finalul. Ce rost are să te certi ? Du-te cuminte la circă și nu te considera înfrînt de fleacuri...

La circă, nu-mi rămîne decît să instaurez disciplina (destul de flexibilă, de altfel) și să încep o serie de instructaje prin care să-i calific pe cei nepricepuți.

Victorie ? Înfrîngere ?

Luni, 28 ianuarie 1963

Plec din Cornet spre Boişoara pe la 2 şi jumătate. Deşi e soare, gerul e subţire. Trec Oltul. Zăpada spulberată, cu bob mare, acoperă întinderile tăcute.

Traversez puntea şubredă spre Clocotici şi fără nici o grijă, alene, străbat uliţa lungă şi pustie.

La ieşirea din sat se repede la mine, cu totul pe neaşteptate şi pe furiş, un câine flocos şi negru. Sfîrşiindu-mi pantalonii, mă muşcă. Îmi prind ruptura singur cu bolduri de împrumut.

La dispensar îmi spăl rana şi mă pansez. Cam neplăcută treabă : va fi nevoie de tratament antirabic preventiv.

Acasă, în odăiţa mea, e cald şi bine. Azi, avînd răgaz, citesc şi scriu. Pe la 9, în cerdac, o aud pe Nuţa certîndu-se cu Vopsitu...

După o scurtă bătaie în uşă, intră amîndoi plini de zăpadă şi de voioşie. Vopsitu, gudurîndu-se şi agitîndu-şi de zor sfîrcul de coadă, îmi prinde un picior cu labele, ca de obicei şi se apucă, în joacă, să mi-l roadă ca pe un ciolan...

— Domnu' doctor, haideţi la şezătoare, zice Nuţa, privindu-mă insistent.

— Nuuu merg, Nuţo ! Am de citit despre leacuri...

Dar parcă te poţi înţelege cu ea ? Cu o autoritate tiranică, îmi răvăşeşte hîrtiile pe masă, îmi închide cartea pe care-o citeam, sare într-un picior şi zice iar :

— Haideţi, domnu' doctor, că să vedeţ ce frumos e !

Vopsitu, şi el acum în tabăra Nuţei, se uită la mine strîmb, cu ochii lui galbeni, întrebători :

— Hai, ce mai aştepţi, nu mergi ?

Am ce face ? N-am...

Îmi iau scurta, fularul, mănuşile, aparatul de radio şi, gata de plecare, micşorez flacăra lămpii şi ies...

Prima escală o facem jos, în bucătărie.

— Oară, m-a scos Nuţă-ta din bîrlog... Hai şi hai la şezătoare... Ce să fac ! Mă duc...

Nuţa, rîzînd şi ţopăind, se înfofoleşte grăbită cu o broboadă albă şi lungă de lînă, de-a maică-si, şi veselă o ia înainte.

— Haideţi ! Nu pregetaţi...
Vopsitu, tacticos, încheie plutonul...

Cu nasurile vinete, cu obrajii înghețaţi, ajungem la cea mai apropiată şezătoare, unde se strîng de obicei vecinii mei. Intrăm în curtea mică şi, deschizînd uşa casei, sîntem învăluiţi ca-n ceaţă de aburii calzi şi denşi, evadaţi dinăuntru.

— Bucuroşi de oaspeţi ? întreb eu.

Din camera în care am intrat şi unde sînt strînşi în păr toţi cei obişnuiţi ai şezătorii, izbucnesc voci vesele :

— Bucuroşi, bucuroşi, cum nu ! Intraţi, dezbrăcaţi-vă...

Ne supunem voinţei gazdelor şi, după ce ne agăţăm hainele de cuiele bătute în perete, ne aşezăm fiecare la locurile noastre : Nuţa cu mine între fete, Vopsitu sub masă, cu o labă pe piciorul meu...

Am dat drumul la maximum aparatului de radio — toţi nu vor altceva decît numai şi numai muzică populară ! (care deocamdată nu se transmite) — şi, din obişnuinţă — un fel de deformaţie profesională —, încep să-mi cercetez vecinii şi prietenii.

În afară de gazdele bătrîne, o femeie blajină şi-un bărbat cărunt, mai sîntem încă vreo 20 de suflete : Orica şi Dica, fetele casei, prima scundă şi grăsuţă şi-a doua o adevărată frumuseţe — suplă, proporţionată, retrasă, sfielnică —, Lina Madalinii, poate cea mai drăgălaşă fată dintre cele de faţă, cochetă, isteaţă şi afurisită, Lina lu' Gavrilă, şăgalnică şi iscoditoare, Niculina Mandea, plină de candoare, înaltă, subţire, mîndră, cu ochii şi părul negru, mătăsos, împletit în cozi lungi, Aurica Rebegel, încă mică şi necoaptă, dar curăţică şi cuviincioasă, lea Madalina — grasă, cu faţă lată şi ochi rîzători, lea Ionica — femeie severă şi serioasă, şi Nuţa Chirilă, prietena mea din clasa a III-a, mezina serii. Flăcăii sînt deocamdată prinşi într-un joc întărîtat, probabil popa-prostu sau aşa ceva, jucat cu nişte cărţi soioase, ca vai de ele, *„made in Boişoara"*. Deosebesc în penumbră chipul plăcut — păr ondulat, nas drept şi dinţi regulaţi, strălucitori — al lui Aurel Davel ; pe Lisandru Balint şi Ghiţă Balint, verii, purtînd băşti trase adînc pe ochi, avînd barba mereu nerasă şi ţigările morfolite în colţul gurii ; pe Ionică Mihai, înalt şi slab, un fel

de „cățelandru", cum rîde cu gura mare și se plesnește răsunător peste frunte exclamînd „Îh!" în chip dezaprobator (probabil pentru vreo carte prost jucată); pe Dragomir Toma, nemăsurat de înalt, cu părul vîlvoi și fața ca ciupită de vărsat, cum stă pe-un scăunel cu picioarele-i lungi, răschirate pe jos, încurcînd drumul celorlalți, pentru care pricină tot „încasează" cîte o scatoalcă prietenească, și pe Lăică Achim al Sînzienei, mititel, cu păr roșu, ochi verzi, mirați și fața plină de pistrui, cocoțat alături, pe cel mai înalt scaun (ca să fie de-o înălțime cu Dragomir!), rîzînd gros, cu o voce pe care ai bănui-o a altuia. Alți 4 jucători, strînși roată lîngă plită, „fac" — tocmai — cartea: Din Dobrițan, cu părul ciufulit ieșindu-i șuvițe de sub căciula albă, cocoțată în vîrful capului, are nasul în vînt și bărbia cu gropiță; e îmbrăcat într-un cojoc nounouț, alb ca laptele, cusut cu înfloriturі negre și roșii pe la margini, pe piepți și pe spate. Lîngă el e Iliuță Bucur, subțirel, blond și sfios ca o fată mare, și, în partea cealaltă, Marian Teșcuț, flăcău tomnatic, cu armata făcută, voinic, spătos și negricios, renumit ca mare crai, ca și Onu Horel de altfel, cel de-al patrulea, brunet, cu fața măslinie și ochi negri, smoliți.

Adineauri a intrat, ninsă toată, cu furca în brîu și caierul început, și lea Oara, mama Nuței și gazda mea, așa că ăștia sîntem toți!

Pînă să înceapă cîntecele, zicătorile și jocurile, poveștile și snoavele, pîrîiaș folcloric viguros, gîlgîind în aceste seri în multe case, fetele și femeile își au fiecare o preocupare precisă. Dica brodează; Orica, cele două Line, lea Oara, lea Ionica și lea Madalina torc; Niculina împletește lîna unui „flaner"; gazda alege orez și Aurica, ajutată de Nuța, dezghioacă porumb, frecînd între ei, doi cîte doi, știuleții galbeni cu bobul mare.

— Ce mai zici tu, Lisandre? întreb eu tare pe unul din băieți, ca să le întrerup puțin jocul izolat...

— Ia, ca sania vara, dom' doctor...

— Ce spui, frate? Cum se poate una ca asta? Dar ce te supără?

— Am goange... îmi răspunde flăcăul, jumătate în glumă, jumătate serios și în jur izbucnesc, nestăvilite, rîsetele...

— Vezi mă, să nu mori, că-ţi rămîne mîndruţa văduvă, zice altul...

— Mîndruţei lui o să-i ceară, cum mă vezi şi te văd, „diferenţa de fetie“ la zestre ăla de i s-o alege şi s-o nimeri să-i fie bărbat cu cununie, că netunsu' ăsta nu cred s-o ia, cumu-i pestriţ la maţe...

— În loc să-i zîcă :

Mîndruliţă de demult,
Nu gîndi că eu te uit,
Te-oi uita două-trei zile,
Da-mi stă gîndul tot la tine,

el îi cîntă tot anapoda :

Mîndra mea de astă-vară
Mă roagă s-o iubesc iară,
Dară eu n-am nebunit,
Să iubesc ce-am părăsit...

ridică vocea, a mustrare, Orica...

— Mai bine de mine, sare ca înţepat Onu Horel, că eu nu mă cert cu nici o muiere, că mie-mi plac toate... Că aseară îmi zicea una :

Pupă-mă, bade Ioane !

da' şi eu :

Nu te pup, lele, de foame...
De mi-oi pune-un copt în foc,
Eu te pup să ai noroc...

Iliuţă Bucur se bagă şi el în ciorbă, cînd să nu gîndeşti, zicînd cu vocea-i subţire :

Mîndra mea frumoasă nu e,
Dar cu vorba mă mîngîie,
Şi mă culcă seara-n pat,
Pe perină de bumbac...

Mai bine tăcea, c-au sărit toţi cu gura la el, ca lupii :

— I-auziţi-l, mă, pe Iliuţă...

— Fugi d-aci, Bucure, că minţi !

— Te-o culca mă-ta, nu mîndra...

— Ştii tu ce-i aia mîndră, cum mai ştie tat-tu mare...

A potolit gîlceava lea Madalina :

— Ho ! tătarilor, că ne-ați asurzit !

Marian Teșcuț se ridică atunci de la locul lui și-o cuprinde, în glumă, pe după gît, pe lea Madalina, zicîndu-i cam fără perdea :

Mîndruliță cu bărbat,
Fă-mi și mie loc în pat,
La stavila patului,
În locul bărbatului,
Să văd : bine-i însurat ?
De-o fi bine, să mă-nsor,
Și de nu, să stau ficior...

Lea Madalina, în rîsul fie-si, îl cîrpește după ceafă pe îndrăzneț și-l dojenește :

— Mă, Mariene, mînzule, nu ți-o hi ție rușine ? Se vede că fin'că ești urît, d-aia nu te plac fetele și te dai la d-astea bătrîne...

Marian hohotește cît îl țin curelele și-i răspunde :

— Și cum, tale așa crezi și nu știi ? Păi să-ți zîc eu, să afli că :

Ș-astă vară mi-am vărat,
Pe un vîrf de munte 'nalt,
Cu mîndra necununat...

și mîndra asta de care-ți spui — s-o ție Ăl de sus — îți vine chiar rudă...

Aurel Davel, cuprinzînd-o de mijloc pe Lina Madalinii, care se tot privea în oglindă, o țintește cu ochii și-i cîntă :

Mîndra mea, de mîndră ce-i,
Și-a dat boii pe cercei,
Și-o junincă pe-o oglindă,
Să vază cît e de mîndră...

Lina îi răspunde și ea :

Măi bădiță, bădișor,
Ce-mi visai eu, tîrzior,
Văd acum că-i cu-adevăr,
Că de mine ți-e tot dor...

și-l îmbrîncește, fugind la loc, între fete, care rîd de tremură cămășile pe ele.

Ionică Mihai nimerește în dreptul Niculinii :

Păi foaie verde, trei ghizdei,
De-aș avea un leu de trei,
M-aș vîrî printre femei...

— De ce, mă ? întreabă unul, și Ionică răspunde sumeţindu-se :

Căci leul se cheltuiește,
Dar femeia te iubește,
Și leu-i pentru schimbat,
Femeia-i de sărutat.

Și încearcă chiar s-o sărute ilustrativ pe Niculina, care i se împotrivește și-l ține departe. Mă amestec și eu în jocul lor :

— Tu ce zici, Niculino, de băieții noștri ? Și chiar nu-ți place nici unul din flăcăii de-aici, de te ții așa semeață ?

— Ehe ! domnu' doctor, acu „n-am cale", vorba ceea :

De bădițu' car' mi-i drag,
Cale n-am și tot îmi fac...
Iar de care mi-i urît
Cale am și tot mă duc...

Da' băieți care să-mi placă mie n-am găsit încă în Boișoara...

— Nici eu fete, fă verișoară... zice tare Marian Teșcuț. Da' aveam eu, mai an, una frumoasă și iubeață în Călimănești și-i cîntam din vreme în vreme, cînd îmi părea că mă privește strîmb :

Foaie verde, flori domnești,
Mîndră din Călimănești,
Spune-mi, dragă, ce gîndești,
Pe mine mă mai iubești ?

— Și ea ce spunea ? întreabă un curios...

— Oof ! mai bine nu mă-ntreba, că iar m-apucă toate durerile...

— Nu-i nimică, măi Măriene ! Stai că-ți descînt eu, îl întrerupe Orica și, făcînd semne largi din mîini, începe descîntecul :

Soarele e în lac,
Eu am crezut că e-n cap !
Soarele are nouă surori,
Marian Teşcuţ are în cap nouă dureri...
Să rămîie Marian, curat, luminat
Cum Maica Precista l-a lăsat.

— Poate l-o fi şi deocheat, zice lea Oara, zîmbind, şi-l descîntă şi ea, sfîrîind harnică din fus :

Păsărică, păsărea,
Pici ici, pici colea,
Pici în piatră nestemată,
Ca să-i crape ochii-n patru,
Celei care lui Marian i-a dat deocheatul.
De-o fi de la fată mare,
Să-i pice cosiţele,
Să-i plesnească ţîţele.
Iar de-o fi de la ficior,
Să rămîie chel,
Să rîză lumea de el...

— Şi de-i fi atins de brîncă, zice gazda bătrînă, te vindec eu numai cu nouă vorbe :

Brîncă-naltă minunată,
Îndărăt te ocol,
Îndărăt să dai...

(După cum aud cu surprindere, n-ar mai fi nevoie în cătunul nostru nici de piramidon, nici de antibiotice şi nici de mine, de vreme ce descîntecele sînt aşa de eficiente !)

— Aşa am păţît şi eu cu una dintr-alt sat, din Bratoveşti, zice gînditor Din Dobriţan. Da' cînd am văzut-o ultima oară, iaş-vară, în tîrg, de Sfîntu' Ilie, tot i-am zîs-o :

Mîndruliţă dintr-alt sat,
Dulce eşti la sărutat,
Dulce şi fermecătoare,
C-aşa ţi-a fost ursitoarea...
Ursitoarea ţi-a fost bună,
Dar ţi-a fost mintea nebună,
Te plimbai sara pe lună,
Cu doi găligani de mînă...

Şi-au rîs toţi de ea care erau acolo, şi fata umbla cu nasu-n pămînt, şi numai aşa, ia, că mă-mpungea cu ochii ca o viţică cu coarnele boante.

— Ia mai lăsaţi-le, verilor, p-alea străinele, că şi astea ale noastre-s bune, zice convins Onu Horel şi urmează cu o pildă :

Păi, foaie verde ca aluna,
Asear' mă dusei la una,
Cum se duce toată lumea...
Colo ce să vedeţi ?
Îi mîncă vulpea găina...
Da' ce vulpe-afurisită,
Mîncară găina friptă !
Vulpea fu cam leşinată,
Mîncară găina toată,
Şi trecea peste pridvoare
Vulpe cu două picioare.

Auzim iar vorba lui Marian :

Foaie verde viorea,
A naibilor ce-i lumea,
Ce-o fi avînd cu mîndra mea,
Că mă duc seara la ea
Şi dorm pîn' dimineaţa ?
Cînd se face ziuă bine,
Trage plapuma pe mine !
Răsărind soar'le-n prînzcior,
Mă trezeşte binişor :
Scoală, dragul meu ficior,
C-am gătit de-un prînzişor,
Şi ţi-am fript un puişor.

— I-auzi, al diavolului, că pe lîngă alelalte mai e şi mîncău Marian ăsta, vai de care i s-o lovi nevastă, se miră lea Oara...

— Măi, verilor, glăsuieşte Onu Horel, voi pe toate le-aţi iubit, şi din sat, şi din vecini, dar pe fetele din şezătoarea noastră le-aţi lăsat altora ? Sau vi-e teamă de ele ? Uite, eu unul, am de mult o vorbă cu Dica :

Foaie verde, lemn de sus,
Eu ţi-am spus, Dico, ţi-am spus,

Unde-or fi oameni mai mulți
La mine să nu te uiți...
Și-unde or fi mai puțintei,
Să te uiți în ochii mei,
Că sînt negri ca și-ai tăi !
Și ți-am spus de mii de ori,
Să nu-mi porți ie cu flori...
Să porți ie stancojie,
Să-mi fii dragă numai mie...

Dica, îmbujorată, brodînd stăruitoare, își potrivește basmaua, și-i răspunde Onului :

— Că ce-i hi avînd tu cu ia mea, zău, nu știu... Da' mai bine ți-ai vedea de porțile pe care le tot încerci noaptea. Că eu ți-oi spune :

Măi, Onule, prostule,
Nu mai piede nopțile,
Pe la toate porțile...
Că porțile au țîțîni,
Și fetițele stăpîni.
Porțile au balamale,
Nu-ți dă voie orișicare.
Și pierde numai la una,
La care să-i pui cununa...

Marian Teșcuț, gîrbovindu-se și îngroșîndu-și vocea a om bătrîn, sprijinindu-se într-o bîtă, se apropie de Lina lui Gavrilă și-i cîntă :

Foaie verde de salcîm,
Nu căta, fă, că-s bătrîn,
Căci dragostea tot mi-o țîn...
Nu căta că sînt bărbos,
Că-mi rad barba pîn' la os,
Mă fac tînăr și frumos,
Și diseară-s de folos !
De folos și trebuială,
Diseară și mîine seară...

și întinde mîinile s-o îmbrățișeze. Lina rîzînd și, cu cosițele săltînd, îl respinge, întorcîndu-i-o :

— Pleacă de-aci, Mariene, că, după ce că ești bătrîn, te mai văd și negru, așa cum nu-mi plac mie băieții :

Badiu negru şi cernit,
Trebuie rîul oprit...
Să opreşti rîul şi marea,
Badiu-i negru ca căldarea...

Din Dobriţan îi vorbeşte Oricăi :

— Noi, dragă, am isprăvit-o, că eu te-am lăsat. Nu vrei să mă iubeşti chiar de loc, şi pace !

Orica, zîmbind isteaţă, nu se lasă mai prejos :

Dine, dacă m-ai lăsat,
De ce dracu' nu ţi-ai luat ?
Să-ţi fi luat una de popă,
Ca să-ţi citească pe slovă !
Dar ţi-ai luat una urîtă,
Nici dracu' nu ţi-o sărută !
E frumoasă ca o curcă
Cocoşată ca o cîrpă,
Rumenă ca o lămîie,
Şi pe mîini plină de rîie,
Şi-ţi dă mă-sa opt purcei,
Numai dacă vrei s-o iei,
Să nu fugi de frica ei...

Şi-apoi :

Nu te mustră măicuţa,
Că ţi-e neagră mîndruţa ?
Eu ţi-am spus că s-o albi
Cînd or zbura ghivolii,
Şi ţi-am spus să nu te-nsori
Prăpăditule, că mori.

Ionică Mihai vine pe dată în ajutorul Oricăi :

— Măi Dobriţene, iubeţe tare-s astea negre, că eu, cînd m-oi însura, tot una negricioasă o să-mi iau, da' nici urîtă ca a ta, zău dac'am mai văzut ! Îi cînta acu' o săptămînă Vasile Giupana, pe la feresti :

Foaie verde, flori domneşti,
Mîndro, a naibilor ce eşti,
Numai cît te premeneşti !
Dar cînd eşti nepremenită.
Eşti ca moartea de urîtă,

Şi cînd ieşi cu capul gol,
Fug vacile prin obor,
Zicînd că e boala lor...
Ho ! vacilor, nu fugiţi,
Că nu este boala voastră,
Ci e nătîntoala noastră !

Zău, mă, păcat de cojocul tău ! Mai bine te-i împăca cu a din Bratoveşti...

Din Dobriţan, încolţit, dă încruntat cu căciula de pămînt...

— Eu mi-s tare încurcat ! ni se plînge Aurel Davel... Mie-mi plac două surori din Găujani, şi nu ştiu, zău, pe care s-o îndrăgesc :

Aş iubi pe cea mai mică,
A mai mare-i mai voinică,
Aş iubi pe cea mai mare,
A mai mică-mi place tare...

şi-s toate acolo, la ele acasă, neam de oameni frumoşi ! Pas de te mai descurcă... Da' tot ştiu eu ce-o să le fac pîn' la urmă : o să le iubesc pe toate şi gata... Vorba ceea :

Mîndra-i albă, fuşta-i albă,
Juca-m-aş cu ea prin iarbă...

— Vaaai ! E păcat ! s-au îngrozit fetele...

— O fi, n-o fi, eu n-am ce face... Nu-i vorbă că m-oi închina eu în urmă :

Bate-mă, Doamne, să mor,
C-am iubit două surori,
Două surori şi-o cumnată,
Şi pe scoacră-mea deodată !

— Ehe ! mă băiete, se-amestecă în vorbă şi găzdoiul ăl bătrîn. Tu se vede că nu ştii vorba :

Trei în lume nu se poate :
Om să-ntinerească nu poate,
Să scape de moarte
Şi să le aibă pe toate...

— Numai domnu' doctor nu ne-a spus ce fată-i place, au sărit cu gura, curioase, fetele...

Trebuie să le fac plăcerea... Să nu le spun și eu tot o strigătură ?

— Fetelor, mie :

Dragă mi-e fetița-naltă,
Că-mi dă gură peste poartă,
Dar mai drag'a mititea,
Se-ntindea și n-ajungea,
Și căzu poarta cu ea...

Dar așa, îmi plăceți voi, toate...

— Nu așa, don' doctor, nu așa, mă ia din scurt Lina lu' Gavrilă. Nouă să ne spuneți numai de una singură...

— Și dacă v-o spun, tot n-o cunoașteți, că-i departe... Dar din Boișoara, îmi plăceți în fiecare zi cîte una. Uite, azi, de pildă, o iubesc chiar pe Lina lu' Gavrilă, glumesc eu...

Fetele au chicotit și-au făcut semne cu coatele, dar au tăcut, chiar dacă nu le-a mulțumit răspunsul meu...

— Ori pe neveste le-ați lăsat în pace azi ? dă stupit la furcă lea Mădălina. Că, vorba ceea : să te ferească Dumnezeu de omul prost și de nevasta bleagă...

— Da' de unde, zice Lăică Achim, cu vocea lui groasă, însă nouă ne plac mai mult nu ale blege, Doamne păzește, ci tot alea de-s mai arătoase :

Nevasta care-i frumoasă,
E păcat s-o ții în casă.
Să-i dai drumul să iubească,
Să nu se mai bolnăvească.
Dar care este urîtă,
Bag-o-n sac, dă-o de rîpă,
Că nici lupii n-o mănîncă,
Nimeni la ea nu se uită...

— Eu unul, îl auzim și pe Dragomir Toma, îi plîng pe ăi cu neveste prea frumoase. Cîte muieri d-astea nu-și înșeală pe ruptele bărbații ! Vorba cîntecului :

Foaie verde sămulastră,
Of, ce foc și ce pedeapsă,
Pe-omul cu nevasta frumoasă...
Ea iubește, el pîndește,
Munca-n cîmp se izîdește...

Cînd ai nevasta frumoasă,
Ai și pagubă la casă !
Foaie verde ca spanacu',
Vezi, femeia e ca dracu' !
Acasă cînd e bărbatu',
Ia cîrpa și-și leagă capu',
Ba s'alătură cu patu',
Și minte c-o doare capu'...
Cînd bărbatul i-a plecat,
Ia copilul desfășat,
Și-o pleacă cu el prin sat...
Minte că-i cu deocheatul,
Și ea-și caută pe altul...
Dar bărbatul priceput
Ia resteul de la plug :
Și-arde-o-n vîrfu' capului,
Sparge cuibu' dracului !

— Și cumu-i cu dragostea, Iliuță, că tu paică ai cam tăcut azi, îl întreabă pe bobocul nostru Lina Madalinii...

Iliuță nu stă de loc pe gînduri și-i răspunde :

Dragostea este făcută,
Din omul cu vorbă multă,
Dragostea din cin' se-ncepe ?
Tot din băieți și din fete,
Din inele și din bete,
Vara din busuioc verde...

Și ce, nu știi, Lino ? „Cît e omul tinerel, se ține dorul de el".

— De unde le-ai mai aflat tu, mă, Iliuță, atîtea... au sărit iar băieții.

— Iote-te, al boalii Iliuță, cum le zice...

— Te pomenești că ăsta le tace și le face, mai al norocului ca toți...

— Mă bobocule mă, să mă-nveți și pe mine ce-i știi tu...

— Nu te-așteaptă cumva pe-afară dușmanii, cărora le-ai stricat casa ?

Iliuță Bucur răspunde cu pricepere :

Nu ne temem de dușmani,
Pînă sînt la garduri pari,
Și pe vale bolovani...

— Vezi să nu găsești bolovani chiar acu', în gheață, rîde Lina Madalinii...

— Bre ! Da nouă ni s-a uscat gîtlejul de-atîta dragoste și vorbe... Ceva țuică pe-aici n-aveți ? cere Marian Teșcuț, în gura mare...

Lăică Achim ridică pe rînd, din colțul în care se află, două sticle pline și ne face cu ochiul. Dica aduce de alături o tavă, pe care se ridică un morman de semințe de dovleac prăjite. Mîncăm de zor semințe și, cînd ne vine rîndul, „sugem la sticlă" cîte-o înghițitură...

Lisandru Balint mîngîie sticla și-o alintă :

Sticluța mea iubitoare,
Pasăre cu dulce glas.
Eu în sus cînd te ridic,
Tu-mi răspunzi : lic-lic, lic-lic...
Și mă săruți drept sub nas
De nu-mi vine să te las.

Ghiță Balint îi smulge sticla, zicînd :

— Ia dă-ncoace sticla, vere, să-l mai încerc și eu pe „mucenicul rachiu, care-a trecut prin foc și prin apă și care pe noi, bețivii, ne-adapă"...

— Da' mai opriți-vă odat', măi bețivanilor, că v-ajunge, îi ceartă, în glumă, lea Oara.

— Ei, lea Oară, mai lasă-ne... Și de ne-om îmbăta și noi ce-o hi ? Că „decît bolnav în pat, mai bine beat sub pat..." cuvîntează, ca din butoi, Lăică Achim, cu sticla în mînă și încheie :

Inima mea multe știe,
Dar n-ar' gură să le spuie,
Doar sărmana de beție
Are cheie și descuie...

— Măi, ficiorilor ! se amestecă între tineri și găzdoiul cel bătrîn, așa-i cum spune Oara, c-am auzit și eu că sînteți bețivi și nu vă șade bine... Mai potrivit v-ar sta la muncă, la pădure, să cîștigați și voi bani, să vă căpătuiți. Că știți cu toții vorba ardeleanului :

Banii se fac la pădure,
Din firez și din secure.

Banii nu se fac așa :
A sta-n cîrciumă și-a bea...

— Da' ce, la tale-n casă e cîrciumă ? Iaca, noi nu știam...

Și sticlele au fost băute, îndată, pînă li s-a suflat în fund !

— Dac-aș hi fost la mine acasă, cuvîntează unul, aș hi zis : „Tot omul în casa lui, își atîrnă izmenele în cui" și-aș hi băut încet și cu cine aș hi vrut. Că „bun e vinul și gustos, cînd îl bei c-un om frumos", da' așa, trebuie să bem toată țuica deodat', ca să nu ne mai facă nimeni băutori...

— Da' parcă numai noi bem ? zice și Din Dobrițan. Că și

Fetele pînă sînt fete,
Nu le vezi la crîșmă bete,
Dar după ce se mărită,
Fiecar' cu cîte-o litră...

— După cum zici tale, nene, oricînd e rău să bei, după cum „e rău să fii vara brutar și iarna pescar"... E vorba, atunci, de ce se mai face băutura pe pămîntul ăsta ? se întreabă „filozoficește", Dragomir Toma...

— Păi d-aia, ca s-o bea oamenii și să nu fie „nici la noi ca la dracu' dar nici la dracu' ca la noi", răspunde Lăică Achim și toți hohotesc de rîs.

— Ehe ! măi băieți, „chelu-și pune mîna-n cap". Așa și voi, ăi bețivi, că sînteți destui azi, vă apărați patima, a încheiat vorba aspru, bătrînul, așternînd peste noi liniștea...

După ce a întrebat de ceas, lea Oara s-a sculat să plece.

— Un' te' ci, Oară, de-acu' ? o întreabă gazda.

— Mă duc, mamă, la Sovata, ca să mi-l cunosc pe tata...

Rîsetele, pentru o clipă stăvilite, au gîlgîit iar, neoprite... Oara zice iar :

— Mă duc, că-i tîrziu și trebuie să văd ce-o face Rică acas'... Tu, Nuțo fa, să hii cuminte și să nu-l superi pe domnu' doctor, m-auzi ? Nuța dă din cap, serioasă. Atunci, bună sara la toată lumea !

Lina Madalinii mă-ntreabă :

— Don' doctor, ia să vedem ştiţi :

Cînd e găina mea grea ?

Eu, după o scurtă gîndire (ce-o fi. Doamne ?), ridic din umeri. Lina mă lămureşte hohotind :

Cînd e cocoşu' pe ea...

Nuţa, care a tăcut mîlc toată seara, zice deodată tare :

— Să vă spui şi io una :

Cine roade-ntr-una şi nu-nghite ?

În jur tăcere, deşi toţi ştim încă din abecedar... Nuţa se bucură şi bate din palme :

— Vedeţi că nu ştiţi ? Ferăstrăul...

— Noi am cam început să stăm ca pisica pe rogojină, zice, şi se scoală cît e de lung, Dragomir Toma şi priveşte în jur, pe cei care-l înconjură... Ştiţi ce ? Hai ş-om juca ceva.

— Hai, hai ! s-au bucurat fetele.

— Să jucăm craii...

S-au lăsat deoparte „treburilor" şi, atenţi, tinerii au început să-l privească pe Dragomir, care s-a aşezat ca un împărat în mijlocul casei. Jocul începe şi Dragomir întreabă :

— Aurele, ce faci acolo ?

— M-am înecat...

— De cîţi metri ?

— De doi şi-un pic...

— Ce fată să te scoată ?

— Niculina...

Niculina se duce şi-l sărută pe Aurel („de doi metri şi-un pic...") şi pe urmă Dragomir o întreabă la fel şi pe Niculina. Şi jocul continuă.

Ghiţă Balint, sătul se vede de sărutat, vine lîngă mine, îşi dă basca pe ceafă şi mă întreabă :

— Aşa-i că aveţi meserie bună, domnu' doctor ?

— Deh, mă, Ghiţă, ştiu eu ce să spun ? Bună şi nu prea...

— Eee, să fiu doctor, aş şti eu ce-aş face... Că e şi-un cîntec :

Fă-mă, Doamne, ce n-am fost,
Doctoraş şi şef de post,

Să mă plimb ziua prin sat,
De la M.A.T. și pîn' la sfat,
De la sfat și pîn' la M.A.T.,
Seara la mîndruțe-n pat...
Doaaamne, ce servici mi-ai dat !

— Păi, ce fel de doctor ai fi tu, mă Ghiță, așa ? Ai auzit tu de mine vreodată c-am intrat la M.A.T. ? Nici nu știu măcar cum e pe dinăuntru... Și chiar așa, mereu la mîndruțe ? Astea să știi, măi băiatule, sînt păreri de azi gîndite cu un cap de ieri...

Privim amîndoi la jocul care s-a schimbat : îi zice acum „iepure pietrar"... Se tot „însoară" cîte-un băiat c-o fată și toți ceilalți le dăruiesc, în batjocură : ba o pisică sau un cîine, ba o găină moartă sau o haină ruptă... Și cînd cei doi „însurați" se despart, darurile se înapoiază în rîsul tuturor...

La sfîrșit se zice : „de-nsurătoare m-am lăsat, fiecare ce mi-ați dat să vă țineți, că noi nu mai avem trebuință"...

După o leapșă între băieți, s-au jucat și „gajurile"...

— Cît o fi ceasul, domnule doctor ? vrea să știe Aurel Davel.

— E cam tîrziu, dragilor, e 1 și jumătate... Acuși cîntă cocoșii...

Ionică Mihai, mai somnoros decît ceilalți, se grăbește și, luîndu-și din cui haina, zice căscînd :

— Am glumit și-am cîntat destul azi... Dar

Ce s-ar face biata lume,
De n-ar fi vorbe și glume ?

Ci haidați odată, fraților, ș-om mai pune și coada pe spinare,

C-am plecat la miezul nopții,
Și-am ajuns la stîlpul porții !

— Mulțumim gazdelor și de bucate, „c-am mîncat ca la nunta soacră-mii..."

Numai să țineți minte, de la mine, zice Marian, că-s ăl mai bătrîn : „Cine face rășchitoare, baba-i moare !"

— Norocul nostru că n-avem babă...

Puțin obosiți, grăbim spre ușă.

— Rămîneţi sănătoşi şi sănătoase, zicem, care cum apucăm, şi ieşim, unul cîte unul şi fetele şi băieţii...

Ca pe furcă, ca pe fus,
Caierul s-a dus...

Afară ne-mpresoară, uscat, gerul...

Marţi, 29 ianuarie 1963

Zi foarte aglomerată : un ars, o febră criptogenetică, o naştere precipitată şi două bronhopneumonii la copii sub un an. În total 47 de consultaţii. În plus : un spînzurat. Ajung acasă pe la ora 9 seara, buimac de oboseală...

La cercetările de azi-dimineaţă ale procuraturii, privindu-l pe bietul Călăpancea, spînzuratul, n-am putut să iau parte fiind ocupat pînă peste cap cu bolnavii, la dispensar. Dar după-amiază, împreună cu sanitarul, merg să repet şi eu ancheta. Înconjurăm biserica şi urcăm paralel cu Valea Mică, pe malul ei stîng, prin nămeţi. Intrăm în curtea cu pricina, care are gardul dinspre uliţă prăbuşit.

Ajunşi în mijlocul ogrăzii privim în jur. În dreapta se află un hambar dărăpănat ; în stînga, o casă mică, curat văruită, de care e lipită o odaie cu uşa întredeschisă, din care ies două găini.

Strigăm, dar nu ne răspunde nimeni.

Încercăm uşa din dreapta : e deschisă. Intrăm. Se cunoaşte îndată mîna gospodinei. Toate lucrurile sînt aşezate la locul lor. Ieşim, repede, fiindcă aici nu-i nimic de aflat.

Pătrundem şi în odaia alăturată. Pe un pat de scînduri, acoperit cu o zeghe de oaie, zace întins sinucigaşul, cu gîtul strangulat, cu urma funiei disecată şi cusută neîndemînatic. În odaie domneşte dezordinea şi murdăria. Lutul de pe jos e acoperit cu găinaţi şi într-un colţ — paie tăvălite, unde bănuim culcuşul porcului. De tavan, agăţat într-un cîrlig, se mai află încă un capăt din streang. Alături şi dedesubt, un scaun. Hainele murdare şi un ştergar de in, pline de sînge, zac deasupra unei baniţi, plină de boabe de porumb. Cînd ne apropiem de ea, ne sare în faţă, cotcodăcind, o găină, zbughind-o pe uşă. Deschidem portiţa sobei de tuci:

pe grătar, cenușă cît să încapă într-un pumn și patru coji de ou. Deci aici nu se făcea nici foc, acum, în miezul iernii.

Examinăm sumar cadavrul : ne izbesc ochii, întredeschiși, verzi, privindu-ne fără expresie, ficși și sticloși ; mușchii feței prelungi, nerase, ușor contractați ; cianoza buzelor ; tăietura din piept, proaspăt cusută ; penisul foarte mare, erect. Ne aflăm nu numai în prezența unui cadavru, ci și în fața unei drame psihice, soldată cu frîngerea unui arc, undeva în minte, undeva în suflet, care a dus la gestul rămas unic și nerepetabil pentru cel sfîrșit, un gest desperat, nebunesc.

Ce l-a îndemnat, oare, la această hotărîre supremă ? Îmi reamintesc una dintre ultimele discuții avute cu el, în urmă cu vreo trei săptămîni. Îmi spunea :

— Domnule medic, nu știu ce să mai fac ! M-au bătut și aseară amanții nevestei... Și mi-a arătat un braț și spatele plin de vînătăi proaspete.

Deși n-avea decît patru clase elementare, folosea un limbaj surprinzător de îngrijit. Am impresia că citea. Însă lumea îl batjocorea, poate și pentru căsnicia lui nenorocită. Vecinii îmi povestesc că nevastă-sa nu-l hrănea, locuia singură în camera cea curată, îl cicălea tot timpul, iar el era silit să stea în frig, cu găinile și porcul, în murdărie și mizerie.

— S-au certat cumva ieri ? încerc eu.

Oamenii mă privesc bănuitori și ridică neutru din umeri, a neștiință. Cine știe care-o fi adevărul !

Vineri, 1 februarie 1963

Începînd de azi avem încă două ajutoare : pe Diță Popelca, agent dezinfector, și pe Mihai Ispas, îngrijitor.

Abia reușesc să calmez convulsiile unui copil de doi ani, folosind clordelazin injectabil.

Sîmbătă, 2 februarie 1963

A nins, fără încetare, toată noaptea. Mormanele zăpezii troienesc drumul și grădinile.

Organizez o mică ședință cu întreg personalul. Explic pe larg celor noi ce sarcini le revin de-acum înainte și totodată stabilesc de trei ori pe săptămînă, în zilele de consultații, cîte o jumătate de oră de instructaj, pentru ca fiecare să știe cam tot ce se poate ști despre activitatea minimă obligatorie într-o circumscripție medicală rurală.

Stabilesc și afișez noul program și tot de azi introduc și condica de prezență.

Diță Popelca își dă în petic de bine ce-a venit. Începe să-mi dea sfaturi necerute și directive pe ton imperativ. La început nu-l iau în seamă, dar, cînd văd că nu se potolește, îi spun, scurt, să-și vadă de treaba lui, de care va lua întotdeauna cunoștință de la mine, și-l poftesc, frumos, să iasă afară din dispensar și să ia aer. Cînd reintră, după vreun sfert de oră, îi pun în vedere că, dacă scena de azi se mai repetă, va avea de-a face serios cu mine.

Luni, 4 februarie 1963

La Rîmnicu-Vîlcea e o zăpadă grozavă. Dar pe dedesubt curge apa-gîrlă și circulația e întreruptă.

La secție se zvonește că doctorul Rușcă va părăsi postul de medic-șef, urmînd să plece la București.

Domnișoara Duduman mă întreabă (oficial ? neoficial ? sondaj ? în glumă ?) dacă n-aș dori să preiau eu conducerea raionului... (Doamne păzește !)

Iau de la Serviciul antirabic doza de vaccin necesară, pentru autoadministrare.

Marți, 5 februarie 1963

Plouă torențial ! Rata nu merge. Telefonez din Cornet după nea Mihai Ispas, să vină cu calul să mă ia.

În așteptare, asist la consultațiile Silviei.

Vreo patru ore călărim prin ploaia deasă spre casă și ne bălăcim în apăraia mare de peste tot. De cum ajung, încep tratamentul antirabic.

Miercuri, 6 februarie 1963

Continuu replanificarea muncii de circumscripție.

Constat că instructajele mele sînt binevenite. Noii salariați n-au idee de nimic.

Vineri, 8 februarie 1963

În Bumbuești, la trei bolnavi.

Scriu pentru fiecare din salariații mei începutul caietului de activitate, cu sarcinile complete și cu sectorizarea muncii.

Am calculat azi durata medie a vieții în Boișoara pe anul 1962 și am găsit-o de 68 de ani și jumătate, cu trei ani și jumătate superioară mediei pe țară.

Mi se pare instructiv să dezvolt acest subiect la instructajul viitor. Voi expune curba duratei medii a vieții poporului român, care a urcat de la 42 de ani în 1938 la peste 65 de ani azi.

În urma unei socoteli sumare, se poate observa că se dăruiește fiecărui om din România anului 1962 mai mult decît a treia parte a unei vieți medii din 1938, adică peste 23 de ani ! Comparînd cifra noastră cu aceea a unor popoare care nu depășesc, în medie, mai mult de 23—25 de ani (India !), aflăm că trăim aproape de trei ori mai mult decît ele !

Sîmbătă, 9 februarie 1963

Azi am împlinit 27 de ani.

Între 7,30 și 8 fac instructajul obișnuit și insist asupra activității și sarcinilor individuale pe funcții.

Duminică, 10 februarie 1963

Mă simt foarte rău. Semnele ar putea indica efectele postvaccinale secundare ale vaccinului antirabic.

Lucrăm în continuare la planificarea concretă.

Luni, 11 februarie 1963

Trec pe la dispensar în control inopinat și găsesc pe fiecare la locul lui. Semn că „băieții mei" au luat treaba în serios !

Cînd ies din dispensar, mă ciocnesc nas în nas cu unul din cei mai nesuferiți oameni din sat, pe care, din păcate, am avut timp să-l cunosc prea bine. Slab ca un cocostîrc și negricios, e hidos la înfățișare, ca și la suflet. Mocnit și puturos de răutate, rîde fals, dezgolindu-și dinții galbeni. Vocația lui, verificată, e cunoscută prea bine de oricine : e hoț.

Casa frumoasă și curată pe care o locuiește — spun toți și cu temei — și-a clădit-o din afaceri necinstite : furturi pe picior (lemne, ciment și cărămidă), cîntărite — e de necrezut, dar adevărat ! — cu o balanță furată și ea de la un vecin, persoană de vază în conducerea Sfatului popular.

Nevasta-i este un *alter ego* psihic. Copiii, în schimb, ca și cînd n-ar fi ai lui. Mai știi ? *Pater semper incertus.*

Nu-i bețiv, deși mînuiește zilnic băuturi, dar e un zgîrie-brînză atingînd patologicul. Dacă ar putea să-l tragă pe sfoară și pe frate-su, care-i ceva pe la școală, ar face-o cu cea mai mare satisfacție.

În dosul tejghelei, unde-i pripășit de-o vreme, greșește des la calcule (evident, în plus), iar surplusul de bani „rezultat" merge (evident, în întregime) în buzunarul lui (ca din nebăgare de seamă...).

Restul calităților ? E invidios, intrigant, răzbunător și egoist.

În ședințe îl vezi mieros și demagog, de ți se face scîrbă. De multe ori, tăios, caută să desființeze pe cine poate.

N-are niciodată remușcări. Nici chiar cînd își înșală nevasta blondă, cu „una" negricioasă.

Miercuri, 20 februarie 1963

Inspecția inopinată a doctorului Rușcă. La plecare ne promite sprijin în privința dispensarului și-a casei de nașteri.

Joi, 21 februarie 1963

Azi am prilej de mare satisfacție. Pe la amiază, mă caută plîngînd o mamă, ducîndu-și în brațe copilul, un băiețel de 7 săptămîni, aflat într-o stare extrem de gravă, de insuficiență respiratorie acută. Pînă să apuc să-l examinez mai ca lumea, copilul moare. Inima a încetat să bată și întregul sistem muscular s-a relaxat.

Sugarul fiind eutrofic, n-am mai ezitat nici o clipă și-am început lupta cu stopul cardio-respirator.

Combinînd respirația artificială (inclusiv gură de la gură) cu analepticele cardiovasculare și cu cele respiratorii, asociate adrenalinei intracardiac, am reușit, după 22 de minute de moarte clinică, să readuc copilul la viață.

Duminică, 24 februarie 1963

Cu o basculantă, merg la Perișani, pentru un schimb de experiență. Ajuns acolo sînt întîmpinat de Gigi, în fruntea personalului său (Costică, moașa Nuți și femeia de serviciu).

Cotrobăiesc peste tot, ca la mine acasă. (La fel vor face și ei...) Schimbăm impresii strict tehnice și căutăm soluții pentru îmbunătățirea unor deficiențe.

Gigi are dezavantajul unui local mizerabil.

Invitat de colegul meu, mă ospătez frugal, dar masa e animată de multă bunăvoință.

Duminică, 3 martie 1963

Sînt poftit la masă de niște gospodari din Găujani. Gazda, glumeață din fire, mă îmbie :

Luați, mîncați,
Dar din barbă să nu dați !
Mult, puțin, cît o fi,
Să rămînă tot aci...

— Acu', adaugă soțul, să nu vă temeți de noi, că ne vedeți cum

Păzim doișpe cu măciuca,
O mămăligă cît nuca...

Marți, 19 martie 1963

În sfîrșit, în urma nenumăratelor rapoarte, memorii și insistențe pe lîngă conducerea Secției sanitare, stabilesc azi, împreună cu un delegat special, locul viitorului dispensar.

Părerea mea, expusă și forurilor în drept, este ca în viitoarea construcție să-și găsească locul și casa de nașteri.

După documentarea prealabilă, schițez și planul clădirii, adaptat condițiilor locale. (Fiind atît de neștiutor în privința acestei prea nobile arte — arhitectura —, e de la sine înțeles că n-am nici pretenția, și nici speranța că el va fi adoptat...)

Terenul destinat noului dispensar se află în stînga drumului Cîineni-Perișani, pe partea opusă școlii, sfatului și magazinului unic, la vreo 70 de metri depărtare de acest grup de clădiri. Locul e însorit, neted și vizibil aproape din orice ungher al Boișoarei. Singura deficiență previzibilă o constituie vînturile puternice, năpustite fără opreliște iarna, asupra suprafeței prea expuse.

Am stabilit la sfat un plan concret de acțiune și totodată lista materialelor necesare. Un ajutor destul de substanțial ne oferă și raionul, dar greul tot noi îl vom duce.

Vineri, 22 martie 1963

Însoțit de Costică și de moașă, doctorul Panait mi-a întors azi vizita, sau, mai precis, schimbul de experiență... După confruntarea impresiilor și încheierea procesului-verbal, i-am poftit pe tustrei acasă la mine, la un pui fript.

Miercuri, 27 martie 1963

Într-o oră de răgaz, răsfoiesc texte medicale clasice. Hippocrat ne măgulește: „Medicina se găsește de multă

vreme deasupra celorlalte arte ; ea şi-a aflat un principiu şi o metodă, făcînd în cursul timpului multe descoperiri preţioase ; va mai descoperi şi ceea ce a rămas, atunci cînd un om capabil şi cunoscător al descoperirilor deja făcute va cerceta pornind de la acestea".

Ilustrul grec e de părere că „trebuie să introducem înţelepciunea în medicină şi medicina în înţelepciune", crezînd cu ardoare în *phisis* (forţa vindecătoare naturală). Cu alte păreri însă, numai puţini vor fi azi de acord : „Nu trebuie să stîrnim boala în timpul crizei şi nici după criză ; nici nu trebuie să recurgem la inovaţii fie prin medicamente, fie prin alţi factori excitanţi, ci trebuie să lăsăm boala să se desfăşoare"...

În *De morbus artificum diatriba*, carte tipărită în anul 1700, la Modena, de Bernardo Ramazzini, există un pasaj pe care-l voi copia şi scrie cu litere mari, undeva în dispensar, drept gînd călăuzitor :

„E mult mai bine să previi bolile decît să le tratezi, aşa cum e mai bine să prevezi din timp furtuna şi să te aperi de ea, decît să devii victima ei."

Marţi, 9 aprilie 1963

Am reuşit să-i înscriem în fişe pe toţi copiii pînă la 3 ani. Vom extinde acest complex sistem şi la restul copiilor.

Ne-au venit azi 80 de saci de ciment (circa 4 000 kg) pentru viitorul dispensar.

Duminică, 14 aprilie 1963

În drum spre casă, de la un bolnav, văd zburînd acrobatic, în azur, prima rîndunică !

Luni, 15 aprilie 1963

Pretutindeni a dat firul ierbii...

Duminică, 21 aprilie 1963

Un copil a căzut, din joacă, în var nestins.

Aproape o oră îl oblojesc la dispensar. Spălătura oculară a fost migăloasă. Nu mai chem Salvarea, fiindcă-l consider în afara oricărui pericol.

Miercuri, 24 aprilie 1963

Citesc în *Poemul medicinei* — capodopera luminatului Abu Ali Ibn Sina (Avicenna) — o cugetare care-i poate încînta atît pe poeți, cît și pe medici : „Poeții sînt prinții cuvîntului, medicii domnesc asupra trupului".

Notez din înțeleptele rubaiate ale lui Omar Khayam, traduse în românește :

Cauți adevărul ? Lasă baltă-atunci
Tot ce-ai scump pe lume : țară, soață, prunci,
Rude și prieteni — scapă-te de lanțuri,
Liber, peste lume, ochii să-ți arunci.

Am venit pe lume — mai bogată-i ea ?
Voi pleca din lume — pierderea o fi grea ?
Vai, cine-mi va spune, pentru ce din pulberi
M-am iscat, și-n pulberi mă voi spulbera... ?

De te-nhaiți cu proștii, parte ai de blam,
Deci ascultă sfatul lui Omar Khayam :
Ia din mîna celui înțelept otravă,
Nu primi din mîna prostului balsam !

Pe seară a venit mama.

Joi, 25 aprilie 1963

La Brezoi, cu Salvarea, pentru a confrunta evidența bolnavilor tuberculoși din Boișoara întocmită de noi cu cea deținută de Dispensarul antituberculos Brezoi.

Însoțit de dr. Dragoș Serafim, pe bicicletă, „vizitez" orășelul. Staționarul de copii pe care-l conduce e nou și bine utilat.

Spitalul îmi place mai puțin.

Doctorul Petre Stăncescu, specialistul ftiziolog, îmi prezintă unitatea sa. Ne întreținem mai bine de-o oră, abordînd destul de tangențial problemele tehnice...

Brezoiul îmi apare ca o așezare modestă, asemănător unui sat mai mare, și atît. Priveliștea pitorească a văii Lotrului începe în amonte.

La înapoiere, transportăm o hemiplegică — pe Maria Comăneci din Blănoiu —, care vine să moară la una din fiicele ei din Boișoara.

Voi încerca s-o tratez și eu.

Sora vaccinatoare, care ne însoțește, mă va ajuta timp de cîteva zile la testarea populației cu tuberculină (prin metoda intradermoreacției) și la vaccinarea BCG a suspecților.

Vineri, 26 aprilie 1963

Cu sora vaccinatoare, nea Ion și Diță, — IDR-uri și BCG-uri în Găujani.

Abia pe la ora 6 după-amiază terminăm. Transmit telefonic rezultatul : 57 de copii inoculați.

Simbătă, 27 aprilie 1963

După consultații mă duc la hemiplegica Maria Comăneci, să urmăresc cum i se face tratamentul.

Chemat la domiciliul unui moș Piloiu din Gruișoare, constat un edem roșu, dur, generalizat, asupra căruia mai trebuie să meditez. Îmi este greu să pun un diagnostic corect pe loc. Prescriu, temporar, o medicație simptomatică. Mîine dimineață îi voi trimite rețeta cuprinzînd medicația necesară combaterii cauzei.

Duminică, 28 aprilie 1963

Am citit cîteva IDR-uri. Trec din nou pe la hemiplegică.

În Bumbueşti — cursuri cu grupa sanitară.

Sosesc acasă noaptea.

Luni, 29 aprilie 1963

Plec de-acasă pe la ora 10.

Sora vaccinatoare mai e în Boişoara.

Lucrez la „ştiinţele" lunare. (Aşa le spune Roşianu situaţiilor centralizatoare lunare !)

Miercuri, 1 mai 1963

Primăvara venită timid, ca o promisiune candidă, s-a întrecut pe sine. Abundenţa formelor de viaţă dornice de soare şi de nemurire, în perpetuare frenetică, e deconcertantă. Albul cel mai pur, din zăpada însufleţită de viaţă gingaşă, freamătă imperceptibil în ramurile încărcate, sub vîntul zburdalnic.

Urcat în dealul Boişoarei, văd spumele imaculate covîrşind livezile. Albastrul intens al cerului şi verdele crud din tufişuri contrastează violent cu miriadele de petale fragile şi albe. Cobor privirea. Prin ierburile mici, între viorele şi păpădii, a început hîrjoana gîndacilor, urmărită cu mare interes de păsări. Aud orăcăitul broaştelor şi tălăngile biruind behăitul oilor, pe cînd urmăresc, chiar lîngă mine, zvîcnetul unduios al guşterilor...

Obsedat de weberiana *Invitaţie la vals*, de serenada lui Toselli şi de *Murmurul primăverii*, atît de concordant cu anotimpul, de Sinding, cobor spre casă fredonînd.

Împreună cu mama, în plantaţie.

Pe sub ploaia petalelor albe şi-n zumzetul insistent al nenumăratelor albine, ajungem în şleaul cel mare şi urcăm dîmbul înierbat spre Poiana lui Matei.

Ajunşi cu poteca lutoasă într-o creastă, amuţim. Privim cu nesaţ văile şi munţii din preajmă.

Trei băieţi, desculţi şi ciufuliţi, paznici pe lîngă două capre, trec ţopăind şi ne privesc, plini de curiozitate. În urma lor aleargă un ieduţ blînd. Îl luăm în braţe şi-i sărutăm botul umed. Cum îi dăm drumul, se opreşte şi întoarce capul după noi.

Nuţa Chirilă, prietena mea din clasa a III-a, trecătoare şi ea pe potecă, se opreşte, să mai stăm puţin de vorbă. Dialogul nostru e întrerupt de un piţigoi. Nuţa spune zîmbind :

— L-auziţi ? Cîntă de vreme bună : „Cinci opinci într-un picior şi călcîiul e tot gol...“ Că de-ar fi să plouă, ar cînta : „Fugiţi. fugiiiţi !“ Şi, îndreptîndu-se repejor spre sat, adaugă : Nu mergeţi acas' ? Că vă duc pe gratis !

Joi, 2 mai 1963

Anecdotă auzită azi :

— Care sînt cei mai buni clinicieni din ţară ?

— Haţieganu, Lupu şi medicul de circă...

Miercuri, 8 mai 1963

Deoarece Oara va lipsi mai mult de-o lună din Boişoara, trebuie să mă mut.

Nea Ion şi nea Mihai mă ajută la transportarea lucrurilor şi a cărţilor mele. Din Bolovan şi lea Chireaţa — noile mele gazde — locuiesc în valea Boişoarei, la doi paşi de dispensar.

Camera e bună şi femeia gospodină. Dar regret mult frumoasa cameră „a lui don' doctor“, din deal, de la Oara, şi pe copii.

Vopsitu îmi creează încă de azi certitudinea că se va muta şi el : a venit după mine şi nu s-a mai dat dus, deşi cîinele casei latră furios şi nea Din a încercat să-l gonească.

În Bumbueşti — instructaj cu grupa sanitară.

Vineri, 10 mai 1963

M-am mutat cu totul. Vopsitu și el !
În Bumbuești pregătesc grupa pentru concursul de mîine.

Sîmbătă, 11 mai 1963

Concursul grupelor sanitare din Cîineni, Boișoara și Titești are loc în Titești.
În juriu am intrat numai noi, cei trei medici ai circumscripțiilor care se întrec. Stoica de la Crucea roșie a fost observatorul imparțial...
Concursul, desfășurat la un nivel tehnic mai ridicat decît anul trecut, s-a încheiat cu doi învingători : Boișoara și Titești, în balotaj, cu media 16,73. Pe locul doi s-a situat, ca mai slab pregătită, echipa Cîinenilor, obținînd media 16,54.

Duminică, 12 mai 1963

Astăzi ne-am trezit în zori. S-ar putea să avem de lucru, nu glumă. Se sfințește biserica din Găujani și trebuie să organizăm în așa fel serviciul de urgență, încît promptitudinea să fie maximă și tratamentele ireproșabile. Am și anunțat preventiv, încă de ieri, Salvarea din Brezoi să nu plece nicăieri fără treabă, pentru a ne da sprijin la vreo nevoie, și acum așteptăm. Vor veni mii de invitați străini, alte mii sînt din Boișoara și din împrejurimi, va fi mîncare și băutură fără măsură și, la astfel de prilejuri — cu aglomerația mare și alcool din belșug —, nu se știe niciodată ce accidente mai pot surveni.
Am pus un afiș mare la dispensar — să se știe unde putem fi găsiți ! —, am încuiat și-am plecat în Găujani. Fiecare are o geantă voluminoasă, doldora de pansamente și de medicamente și, pe deasupra, am făcut împreună și un instructaj amănunțit. Terenul din jurul bisericii a fost împărțit și fiecare din noi va răspunde de cîte un sector, cu toate ființele sănătoase și bolnave aflătoare pe el... Am stabilit punctele fixe la care ne vom găsi în permanență

fiecare, în puzderia de lume care va fi, ne-am prins de brațul stîng panglici albe, pe care am cusut cruci roșii și ne-am amestecat în mulțime, în așteptare, sperînd că nu se va întîmpla nimic rău.

L-am ales drept tovarăș „de gardă" pe domnu' Roșianu, dar, din jumătate în jumătate de oră, mă duc și-i inspectez la punctele stabilite și pe ceilalți : Ceaușilă, Popelca și Mihai Ispas. Constat că n-am nici un motiv de grijă din partea lor, fiecare stînd liniștit la locul lui. Sînt astfel de clipe, cînd pot da uitării micile supărări pe care mi le produc din cînd în cînd „băieții mei" și cînd am de ce fi mîndru și mulțumit...

Biserica de dincolo de valea Găujanilor s-a prăbușit anul acesta din pricina vechimii și-a nepăsării oamenilor. Găsesc că pieirea ei este o mare pierdere pentru arta satului. Prin vechime și prin icoanele aurite pe care le avea — pictate de zugravi necunoscuți, dar cu mîna binecuvîntată de harul artei —, prin proporțiile armonioase pe care i le-a hotărît dintru începuturi meșterul necunoscut, lăcașul era un adevărat monument de arhitectură. Soluția cea mai bună pentru soarta străvechii construcții ar fi fost conservarea și consolidarea ei, sub supravegherea unor foruri competente. Acum nu se mai poate face nimic.

Bănuindu-se de mult soarta bătrînei biserici de lemn și admițînd-o chiar ca firească și fatală în evoluția hărăzită de natură ființelor și lucrurilor de pe acest pămînt, și deci și ei, enoriașii parohiei și răposatul preot Ion Ungureanu au hotărît în anul 1950 construirea unui nou lăcaș de închinăciune care să-l înlocuiască pe cel vechi și a cărui piatră de temelie au așezat-o, la fundamentul viitoarei construcții, în ziua de 18 mai a aceluiași an.

Cu mijloacele și eforturile multora, biserica a început, încet-încet, să crească și să-și ridice nava semeață deasupra pămîntului, pe temeliile unei alte biserici de mult năruite, fiind terminată în anul 1961.

Privită de departe — Gustave Flaubert ar spune chiar *une âme se mesure à la dimension de son désir, comme l'on juge d'avance les cathédrales à la hauteur de leurs clo-*

chers [1] — făptura impozantă și proporționată a bisericii, cu cele două turle ascuțite echilibrîndu-se și urcînd în slăvi, se integrează armonios peisajului înconjurător. Zidul gros se înscrie și el ca necesar în peisajul istoric al satului, dînd bisericii o aparență de neașteptată vechime. Dacă aspectul exterior este demn de reținut, ca o operă arhitectonică temeinică, interiorul se dovedește, din nefericire, mai puțin reușit, din pricina picturii murale.

Am urmărit etapele împodobirii interioare a bisericii și-am tăifăsuit de multe ori cu meșterii care, în tăcere, pe schelele înalte, pictau zidurile animați de o înaltă conștiință profesională. Din munca migăloasă și îndemînatică a acestor meșteri lipsea numai un singur lucru, dar esențial : gustul artistic... Și rezultatele sînt vizibile și în parte reprobabile.

Elementele florale, într-o bogăție de grădină puțin părăsită, te întîmpină de la intrare cu splendoarea unor crini albi, vopsiți strident. Crinul alb este, după cum prea bine se știe, floarea Madonei catolice și deci n-ar avea ce căuta într-o biserică ortodoxă. Pe zidurile interioare ale bisericii, această floare distonează nu numai sub aspectul canonic, dar nici măcar în împrejurimi nu e o plantă comună, pentru a-i justifica măcar și astfel prezența. Ca într-un templu al Florei, meșterii au zugrăvit pînă și-n altar fructe arătoase și struguri grei, cum nu se găsesc nicăieri în Loviștea, și iată-l pe Bachus sau, mai știi, pe Zamolxis — și atunci e, oricum, mai scuzabil ! — introdus clandestin în interiorul unei biserici ortodoxe !

Pictorii au mai adăugat, e drept, și numeroase motive florale băștinașe, și le-au asortat conștiincios, ca pe un covor, dar belșugul vegetal mural, de necrezut, nu reușește să impresioneze într-un chip prea plăcut. Distonează puternic chiar și această stilizare. Nici sfinții nu prea par sfinți (și măcar de-ar fi fost umani în maniera lui Rafael sau a unui Grigorescu, ca la Agapia !) ; la Găujani ei sînt joviali, rubiconzi și triviali. Le lipsește maceratia athonită, după tradiție, dar și elementul subtil care să te îndemne la reculegere. Parabola vameșului și a fariseului se ilustrează

[1] „Un suflet se măsoară după dimensiunea dorinței lui, după cum se judecă, de obicei, catedralele după înălțimea clopotniței lor."

caricatural, cu o barbă-n vînt şi straie ponosite în loc de purpură, iar cel umil primeşte tifla lăudărosului biblic cu o evlavie orgolioasă.

Nici tîmpla de lemn vopsit în vînăt — în contrast neplăcut cu galbenul-auriu care predomină, dar în acord cu icoanele noi, lipsite de orice valoare artistică — nu se potriveşte bisericii. Singurele care atrag, cerîndu-se privite îndelung, şi admirate fără voie, cu smerenie, sînt tot icoanele bisericii vechi...

O soluţie s-ar impune : repictarea pe dinăuntru a zidurilor de către un maestru, pentru a stabili o concordanţă artistică între exterior şi interior.

Recitim inscripţia pisaniei de pe zidul bisericii din Găujani, la care, fiind familiarizat oarecum cu stilul inscripţiilor bisericeşti, sînt coautor, alături de părintele Tomescu.

E ora 11, soarele străluceşte fierbinte, iar nouă ne-a trecut orice teamă. „Poate nu s-o întîmpla nimic!" ne zicem.

Privind drumul, ne întrebăm cu legitimă uimire : oare cînd va înceta puhoiul acesta continuu, şerpuit, pestriţ şi tenace, care se scurge cu o constanţă demnă de-o cauză mai bună — spre biserică? Facem o evaluare de mare aproximaţie şi rostim cifrele de 4000 sau 5000 de suflete.

Pregătirile pentru ospătarea acestor mulţimi au în ele ceva fabulos şi pantagruelic. Mesele sînt întinse în şir nesfîrşit, peste drum de biserică. Bucatele, aflate în două clădiri alăturate, întrec orice închipuire. Grămezile de carne sînt atît de mari, încît pur şi simplu uluiesc. Coşuri uriaşe de nuiele împletite sînt aşezate unele lîngă altele, într-o încăpere care mi se pare enormă. Pui fripţi, cred că sute, zac rumeniţi în coşurile de lîngă perete. Concentric, în altele, se orînduiesc, rînd pe rînd, bucăţi mari, tot fripte, de carne de viţel, de porc, de curcan şi de găină. Pîinile unei brutării întregi, gogoşile şi minciunelele, ca şi brînza unei stîne mari, zac alături, într-altă odaie. Sticlele, damigenele şi butoaiele de vin şi ţuică, preschimbă în cramă o pivniţă umedă. În cazanele încăpătoare din curte, fierb îndîrjit ciorbele, gata să umple stivele tacîmurilor care îngrozesc

ca și grămezile de carne. E ceva monstruos, apocaliptic, în îngrămădirea aceasta fără seamăn !

Categoric, ceva asemănător nu mi-a fost încă dat să văd...

Clopotele au început să dăngăne prelung, acoperind murmurul continuu al mulțimii. Soborul preoților se pregătește să intre în altar. Dintr-o limuzină coboară episcopul și întru întîmpinarea lui aleargă cu grabă celelalte fețe bisericești. În jurul lor, între oameni, se face cărare largă. Se deschide ușa laterală a bisericii și toți cei îmbrăcați preoțește dispar, supți de umbra altarului. Lumea se înghesuie spre intrare. Îi mai opresc din năvală pe oameni doi slujbași ai parohiei, care încasează „darurile", că altfel nu se poate intra !

Biserica s-a umplut, ticsită de curioși, dar în jur sînt tot atîția oameni ca și înainte, ba parcă și mai mulți.

Se aud pînă afară frînturi din slujba care a început. Curios să asist și eu la ea, deoarece prilejul sfințirii unei biserici e poate unic într-o viață de om, îi spun lui Roșianu unde mă poate găsi în caz de urgență — adică în altar — și, cu autoritatea indiscutabilă pe care mi-o conferă aparatul de fotografiat, spînzurîndu-mi în voie de gît — deh ! tehnica... — intru nestingherit între sfinți și preoți.

Îmi zic, zîmbind, în gînd : iată și un ateu convins în altarul unei biserici care se sfințește...

În altar domnește semiobscuritatea. Îmi reglez aparatul pe timpii cei mai lungi și-i deschid diafragma la maximum. Sper să-mi impresionez într-un mod eficace pelicula...

Diversitatea tipurilor și pitorescul lor este remarcabilă. Soborul celor 12 preoți, cu episcopul 13, cuprinde vîrste, ranguri, staturi, bărbi și expresii diferite... Ritualul include îmbrățișări dese între preoți și murmurarea unor formule, sacre probabil, ca niște descîntece. Mă distrează faptul că, de cîte ori îi prind în vizor, în vederea fotografierii, preoții îmi pozează...

Chiar și preasfințitul, cînd l-am surprins cu două degete ridicate, ca la școală (dar, de fapt, spre binecuvîntare !), le-a ținut cam multișor în aer, pînă cînd a binevoit

și s-a milostivit subsemnatul să apese pe buton... Fotografiile mi-s martore !

Toți îmi fac impresia unor copii bătrîni, deși îi simt vicleni.

Ies aferat, pe-o ușă laterală, spre naos și fotografiez mulțimea. Apoi mă retrag într-un colț și privesc liniștit, ținînd totuși, la loc vizibil, aparatul de fotografiat, pentru a nu fi tulburat de nimeni... Am prilejul să ascult și să văd liturghia și din spate. Cît timp oficiază episcopul, preoții care rămîn în altar șușotesc, împletindu-și bărbile și rîd cu fereală. Bag de seamă că urmează și-o inevitabilă fază de plictiseală între înaltele fețe : gesturile devin mai lente, fețele mai acre, rictusurile mai dese. Am impresia că, în teatrul de pînă acum, bine regizat, se strecoară, într-o doză mai mare decît cea admisă, nesinceritatea și fariseismul. Oricum, interesul lor se va deștepta sincer și tuturor le va reveni buna dispoziție, cînd se vor împărți banii, lăsați pentru numele lui Dumnezeu, pentru maica biserică și pentru buzunarul și huzurul larg al sfinților slujitori, de către cuvioșii, credincioșii și naivii de-afară...

Sătul de slujbă, de liturghie, de preoți, de bărbi și de întuneric, ies pe nesimțite, cu aparatul atîrnîndu-mi neglijent, — cine să-l mai vadă ! — în soarele orbitor de afară...

Slujba s-a terminat, biserica s-a sfințit, banii s-au numărat, iar bărbile și chicile care ies din altar îmi par acum cam în neorînduială. Nu s-or fi păruit, Doamne ferește, cuvioșii slujitori ai Domnului, la împărțitul banilor ?

Urmează să trecem și noi, la masă, pe urmele poporului. Ne refugiem chiar la sursa bucatelor, pe rînd, cîte doi (ceilalți rămînînd afară, la posturi) și ne îndestulăm din preaplinul unor coșuri fermecate. Eu bat din greu cu puii. Încerc și din purcel. Nu refuz nici brînza...

Sclipuim (adică furăm) și-o sticlă de vin șampanizat, bun numai pentru înaltele fețe... Îl privim în zare : e rubiniu ! Pe etichetă scrie cu litere ronde : „Vin bisericesc"... Vinul (ce vin, șampanie !) e dumnezeiesc și cred, sfînt... Dar îl turnăm, fără remușcări, pe beregatele noastre de păcătoși ! Un discipol de-al nostru (și, pesemne, de-al diavolului...), folosindu-se de o străveche metodă, mult anterioară

nașterii lui Hristos, „sustragerea" — (vrînd, probabil, să-mi amaneteze o bunăvoință viitoare!) ne-a adus pe furiș, pe farfurii de porțelan, cu chenar aurit, bucăți respectabile de pateu în aspic, de ne-am simțit și noi cu bărbi și caftan... În fine, am mîncat și-am băut în legea cea dreaptă...

Întinși în iarbă, ne facem siesta. Ne uităm la oamenii care se plimbă pe drum, cu nesiguranță în picioare, unii fiind chiar beți turtă ; auzim și cîntece tărăgănate...

Milițienii, în loc să stea cu noi și să păzească posibilele încăierări, s-au băgat în cramă de la ora 10. Acum e 4 și jumătate și ei tot acolo sînt. Ba mai zicea cineva, plin de mirare, că i-a auzit cîntînd...

Vorbesc cu un musafir despre sfințirea bisericii. Interlocutorul — de fel din Călimănești — îmi pare a fi om luminat. Are păreri de enciclopedist și chiar de marxist asupra religiei.

Concluziile discuției noastre, care a durat destul de mult, s-ar putea rezuma la următoarele adevăruri :

Țăranul de astăzi, în special cel tînăr, nu mai este un credincios habotnic și pravoslavnic, așa cum erau părinții și, mai ales, bunicii lui.

Nu mai este vorba de credință, ci de o tradiție încă foarte vie, legată de biserică și de preot, dar nu de Dumnezeu. La țară, Dumnezeu a început să piardă partida. Femeile sînt mai credincioase, indiscutabil, decît bărbații, avînd școală mai puțină și aflate pînă de curînd în stare de dependență, între altele și intelectuală, și asta mai cu seamă în colțurile izolate ale țării — și Loviștea face parte din ele — unde revoluția culturală a pătruns mai timid. Exemplul cel mai bun l-a constituit chiar evenimentul de azi, întru totul ilustrativ : sfințirea bisericii n-a avut, în genere, semnificații religioase pentru oameni sau, dacă acestea au existat, au fost extrem de slabe. Mobilul principal al participării în masă a fost în primul rînd curiozitatea, de aceeași natură cu cea manifestată la bîlci sau la tîrg.

S-a înserat de-a binelea. Consider garda noastră încheiată. N-am avut nici o urgență, ci numai două cazuri banale. Ne îndreptăm toți spre casele noastre...

— Nea Ioane, acum poți să-ți înec setea fără grijă, că mîine ai liber !

Cobor spre Boișoara însoțit de domnu' Roșianu.

Oprim în drum și mai privim o dată conturul întunecat al bisericii, profilat pe cerul încă luminos.

Construcția, așa temeinică cum este, va înfrunta fără îndoială vremea, biruind secole numeroase, păstrîndu-și silueta masivă și în același timp avîntată, aici, deasupra Găujanilor, lăcaș de cult în viitor tot mai puțin folosit — tendințele sînt unanim și general observabile —, dar rămînînd, ca monument arhitectonic, înscris în categoria permanențelor satului...

Marți, 14 mai 1963

Consultații de la ora 8 la ora 19 ! Zi extrem de grea. Am văzut în total, peste 70 de bolnavi.

Ca să mă recreez, profit de Salvarea care trece spre Perișani și urc în ea. Destindere și plimbare agreabilă.

Miercuri, 15 mai 1963

Mă ia din pat, în zori, nea Lăică Baciu să merg la o urgență : s-a răsturnat tractorul peste un tractorist. Institui tratamentul de urgență și-l aplic pînă cînd sosește Salvarea. Mi-e teamă de-o hemoragie internă.

Joi, 16 mai 1963

Consultații, doar cîteva.

Vineri, 17 mai 1963

Deși-mi plănuisem puțin răgaz, nu-l găsesc de loc. Am trei urgențe, fiecare la interval de cîte-o oră una de alta și, abia ajuns acasă, trebuie să plec la a patra, cea mai

gravă : îngrijitorul taurilor comunali a fost trîntit de-un animal nărăvaş. Constat o fractură închisă a tibiei drepte, în treimea inferioară.

Joi, 23 mai 1963

Azi e ziua de naştere a lui domn' Roşianu. A împlinit 61 de ani. Îl felicit. Bem şampanie.

Duminică, 26 mai 1963

Devreme, cu mult înaintea răsăritului, mă trezeşte din somn o ciocănitoare izbind ritmic şi sonor în draniţa acoperişului. O ascult mirat şi un soi de ciudată bucurie mă învăluie, risipind aromeala dulce, în care sînt cufundat, dincolo de ceasul palid şi tăcut al dimineţii. Ascult pasărea şi o admir : are o îndărătnicie cu totul molipsitoare, pe care aş vrea s-o imit, desigur în felul meu ! Treaz de-a binelea, sar din pat, casc, mă întind şi ies pe prispă. Adierile matinale, umede şi răcoroase, mă îmbie spre pîrîul Boişoara, la baia zilnică...

Mestecînd de zor şi pe apucate, îmi fac rucsacul. Înghesui în el hanoracul (că poate, Doamne fereşte, o ploua...), ceva de mîncare (deşi sînt convins că voi încerca mai mult bucate ciobăneşti) şi cărţile de-o vreme tot citite şi răscitite : *Ţara Loviştei,* studiu de geografie istorică scris de Ion Conea, tratatul de *Istorie a României,* volumele I, II, şi trei din tomurile *Istoriei Românilor,* de Nicolae Iorga, o istorie naţională cu caracter rezumativ a lui C. C. Giurescu şi cîteva din însemnările mele.

Vreau azi să privesc Loviştea din creştetul Zănoagei şi, iscodind-o, să-mi închipui cum va fi păşit istoria pe drumurile ei...

Urc potecile Strîmbului. Soarele, abia răsărit, mă orbeşte. Jucăuş, strecoară raze diafane printre frunzele fagilor. O dată cu adierile vîntului, crengi subţiri se mişcă alene în ceaţa străvezie deasupra trunchiurilor drepte dintr-un mestecăniş, sclipind argintiu între ochiurile de lumină

semănate darnic prin frunzarele foşnitoare aflate în străfundul unei vîlcele ; brăzdată de umbre oblice, zăresc o căprioară.

Hăţaşurile mă scot în culme.

Opresc un răstimp la stîna din Zănoagă, şi, ca de obicei, stau de palavre cu ciobanii. Mă răcoresc şi-mi astîmpăr setea cu o scafă de jintiţă şi, în dimineaţa sclipitoare, urc pînă sus, în vîrful caprei de lemn din mijlocul poienii. Îmi aşez cărţile la îndemînă. Gîndind la trecutul îndepărtat al Ţării Loviştei, o privesc acum cu nesaţ...

Aşa cum este azi, scăldată în soare, Loviştea pare un tărîm ireal şi fragil, de lumină. Dar de jur împrejur, ca pentru apărare, se avîntă ziduri semeţe, crenelate şi vinete, surpate afund doar în trei locuri...

Într-adevăr, căuşul acesta al pămîntului, scobit adînc şi modelat de toate stihiile firii, dar ca de mîini binefăcătoare, e o cetate redutabilă, ocrotită de trupuri uriaşe — stavile grele de munte sever —, încruntate la înălţime, dar familiare şi îmbietoare înspre poale, înconjurînd văile şi muncelele îmblănite în verdeaţa vie a vegetaţiei sau cotropite de albul sclipitor al zăpezii.

Aici, în Ţara Loviştei, firea e mai blîndă ca aiurea. Păşuni mănoase, azi despărţite de vetrele satelor doar prin brîuri subţiri de pădure, îşi vor fi aşteptat milenii lungi neamurile fără număr ale oilor, care vară de vară urcă pentru a le paşte, de cînd se ştie. Pămîntul prielnic din culmile munţilor, la început împăduriţi, a zăcut vreme lungă în adormire, pînă cînd, harnici, oamenii l-au supus, semănînd grîu, mei, hrişcă şi orz şi mai tîrziu porumb, pentru hrana de toate zilele. În aceste locuri cu văi adăpostite şi dealuri prelungi, iernile sînt domoale şi verile călduroase, cu ploi şi vînturi prietenoase, ca pentru a îmbia pe om cu neamurile lui. Ape sprinţare, gîlgîind pe unde nu te aştepţi, şi drumuri vechi de cînd lumea, croindu-se singure în albia majoră a rîurilor, numai bune de străbătut, i-au atras pe oameni de îndată ce-au fost cunoscute. E de mirare atunci că, de foarte multă vreme, oamenii au luat în stăpînirea lor aceste binecuvîntate plaiuri ?

Condiţiile de trai sînt, fără doar şi poate, ademenitoare în Ţara Loviştei, iar continuitatea locuirii de către aceiaşi

oameni, un fapt incontestabil în ultimele 7—8 secole, cînd peste 30 de sate au înflorit, au dăinuit şi au biruit vremea pînă astăzi...

Privesc iar împrejurimile ! Am sub ochi Loviştea, ţară străveche, mîndră şi iubită...

Şi oriîncotro m-aş uita, văd amprenta istoriei răspîndită capricios, imprimată ferm sau abia deslușit, certă sau contestată, mai nouă sau mai veche, amintind de victorii sau de înfrîngeri, de bucurii sau de dureri...

Dar din toate faptele istorice petrecute aievea sub cerul loviştean, cîte se mai ştiu azi ? Cîte nu se vor fi scufundat, pentru totdeauna, în necuprinsa mare a uitării ? Şi cîte din cele păstrate sînt reale ?

Încerc, din foarte sumarele date pe care le deţin, să identific topografic locuri recunoscute ca atinse de mîna istoriei... Privesc în jur...

Dincolo de Olt, pe muntele Robu s-au dat bătălii crîncene în primul război mondial ; chiar aici, în dreapta mea, aproape, pe muntele Mormîntu, dăinuiesc urmele vechi şi noi ale morţii, din lungul multor bătălii ; văd şi Scara, apărată de vînătorii de munte români în primul război mondial ; văd şi Faţa lu' Sfîntu' Ilie, loc de străveche nedeie...

Cobor cu privirea în Valea Oltului. Cîţi oare vor fi străbătut-o, mai ales fără a lăsa urme ? Cunoaştem azi şi unele mărturii : locul probabil — mai mult bănuit — al străvechiului Pons Vetus şi al mai recentei cetăţi austriace Arxavia, la Cîineni, şiragul — în zilele noastre complet ruinat — al castrelor din *limes*-ul *alutan ;* masa lui Traian din preajma Cornetului şi fîntîna lui Cuza aproape de Călimăneşti... Iată şi mînăstirile : Cornetul, clădită la 1666 de banul Craiovei, Mareş Băjescu, şi pictată la 1761 de Alexe, căpitan de Loviştea ; mînăstirea Turnu, ctitoria Ducăi-vodă, din secolul al XVIII-lea ; minuscula biserică de lemn din Călineşti, unde — spun legendele — se va fi cununat Mihai Viteazul, şi frumoasa mînăstire Cozia, de la 1386, ctitorie şi mormînt al marelui voievod şi domn Mircea, a cărui umbră fantastică ne tulbură, în ceasul tuturor nălucirilor, apărînd şi

gîndind la măreția trecutului... Bolnița de peste drum e datată la 1543 de Radu Paisie (Petru vodă), iar bisericuța din Ostrovul Călimăneștilor, poruncită la 1522 de Neagoe Basarab.

Hoinăresc și prin inima Loviștei. Văd la confluența dintre pîrîurile Găujani și Boișoara străvechea grădiște preistorică, unde s-au găsit cioburi de ceramică eneolitică ; sau, mai spre miazăzi, dealul Cetățeaua, tăinuind încă urme de veche cetate, și, în preajma drumului Loviștei, castrele romane de la Titești și Perișani, Turnul lui Doancă din Băiașu, cetatea austriacă de la Perișani, precum și locul bătăliei de la Posada, din Pripoarele Perișanilor...

O privire de ansamblu, așa cum încerc eu acum — în fond la îndemîna oricui — iscodind locuri încărcate cu valențe istorice, izvoare, știri și dovezi, conduce logic — nu poate să nu conducă ! — spre o singură concluzie : aceea a confirmării continuității aici a unor străvechi făuritori de istorie, nobilă stirpe umană.

Firește, în acest caz — și chiar fără a fi preocupat de probleme specifice, istorice — în mintea oricui se nasc întrebări grave, tulburătoare. Și, absolut fără să vrei, deși neștiutor, te trezești cutreierînd prin imperiile străsnice ale paleoantropogeografiei și ale geografiei istorice (bine ilustrate în știința românească de Simion Mehedinți, Emanuel de Martonne, George Vîlsan, Vintilă Mihăilescu și Ion Conea), iar aventura, splendidă și pasionantă, începe...

Cercetezi îndelung împrejurimile, cauți să risipești ceturile mereu mai dese în care se scufundă vremurile la orizontul cunoașterii, cugeți și te întrebi :

Oare de cînd este populată Țara Loviștei ?

Care vor fi fost primii ei stăpîni ?

De unde și pe unde au venit ei și fiii căror popoare erau ?

Cîte stăpîniri dușmane vor fi subjugat Țara Loviștei în decursul vremurilor ?

Dintre întrebările capitale puse de istorie, poate cea mai de seamă și mai tulburătoare se referă la continuitatea neîntreruptă a oamenilor pe tărîmul Țării Loviștei.

Tot fără să vrei, apoi, observi că faptele cunoscute se preschimbă ușor în argumente și, din noianul lor, se aleg

singure acelea care pot arunca punți trainice peste rîurile incertitudinilor și peste timp, iar ilustrarea tezei continuității și răspunsurile, mereu mai concludente, încep să se înfiripe.

Care sînt coordonatele majore, permanente, ale istoriei loviștene ?

Țara Loviștei este — în bună măsură — o creație a Oltului și a străvechiului ei drum natural, așa cum — dar bineînțeles, la cu totul alte proporții ! — Egiptul este un dar al Nilului.

Pascal spunea că *„les rivières sont des chemins qui marchent et qui portent ou l'on veut aller..."* [1] Și Oltul, rîu de hotar din apusul Loviștei, laolaltă cu sinuosul și străvechiul drum care însoțește apele mici ale Loviștei, au fost însemnați importatori de civilizație cu destin permanent, istoria văii Oltului dintre Cozia și Turnu-Roșu fiind strîns legată de cea loviștească, ca parte integrantă, pînă la confundare.

Mediul geografic specific a asigurat Loviștei condițiile cunoscute (propice dezvoltării vieții umane și unei locuiri continue) indisolubil legate de apele rîului și de statornicia drumului. Situarea în spațiu ne mai indică Țara Loviștei și ca fiind aflată, prin forța împrejurărilor, aproape întotdeauna într-o regiune de graniță, sau devenind chiar un fel de *trium confinium* între Transilvania, Țara Românească și Oltenia, fapt observabil și ca epifenomen, Loviștea dovedindu-se o interferență de culturi, obiceiuri și năzuințe. Cu toată permanența acestor factori fundamentali și specifici, istoria Loviștei o urmează — desigur, la altă scară — pe cea a patriei, mai ales sub aspectul esențial economic și de orînduire socială.

Gîndul aleargă îndărăt... O mie de ani, trei mii de ani, zece mii de ani... Într-o clipită !

Dar în față parcă văd păduri de nepătruns. Și numai de-a lungul apelor se adaugă șuvițele verzi ale luncilor. Pădurile sînt străbătute de fiare, care hălăduiesc netulburate. Dar oameni vor fi ?

Acolo, la confluența micilor pîraie, săpînd pămîntul grădiștii aflate în spatele stîncii de calcar cu profil enigmatic,

---

[1] „Rîurile sînt drumuri care merg și care duc acolo unde vrem să ajungem."

de sfinx, de lîngă locul de unde pîrîul Găujanilor se varsă în Boişoara, contemporani de-ai noştri au găsit cele mai vechi urme de viaţă umană din Loviştea. În mod curios, şi vechea legendă a Culii lui Decebal, indiscutabil anterioară descoperirii, indică locul de tăinuire al comorii dace tocmai acolo unde tîrnăcoapele au scos din pămînt cioburile unor străvechi oale...

Profesorul Ion Andrieşescu, specialist reputat în arheologie preistorică şi unul din colaboratorii apropiaţi ai lui Pârvan, a fost rugat să pună diagnosticul : ceramica găsită era eneolitică !

Cu alte cuvinte, cioburile găsite la Boişoara — Găujani ar putea avea o vechime aproximativă de 5000—6000 de ani.

Cine le vor fi produs ? Civilizaţia ulterioară, neolitică, a fost probabil tracă. Dacii ar fi fost purtători ai civilizaţiei de bronz. Dar aceştia ?

În modul de populare al Loviştei nu pot fi întrevăzute prea multe ipoteze. Una dintre ele, şi cred că şi cea mai apropiată de adevăr, ar putea susţine că primii locuitori de aici vor fi fost ciobani, însoţindu-şi turmele.

Preistoria, epocă îndepărtată, greu de limitat în timp, mută în informaţii, tulbure în interpretări, dispare din cîmpul conştiinţei. Urmează timpul dac.

Să nu ne punem şi noi întrebarea lui Horatius (din *Satirae*, 6, 53) : *...nunquid de Dacis audisti ?* („Ce se mai aude despre daci ?").

Zvonuri depărtate, părelnice, din Dacia păduroasă, abia ajung pînă la urechile noastre... Şi totuşi, o informaţie relativ tîrzie, din vremea ultimelor războaie daco-romane, consemnată şi în *Tabula Peutingeriană* (aproximativ 250—260 e. n.), ne îndrituieşte să presupunem, fără putinţă de dubiu, existenţa unei populaţii dacice în Ţara Loviştei, ridicînd în acelaşi timp, cu temei, un al doilea argument redutabil, în ipoteza continuităţii umane, aici.

Pons Vetus, castru roman din linia fortificată alutană, situat probabil în raza Cîinenilor, indică, prin simpla traducere a numelui său, existenţa unei punţi vechi încă pe atunci. Aşezarea ei permite unele observaţii : unea două regiuni populate, aflate de o parte şi de alta a Oltului, şi se afla, desigur, inclusă într-un drum ; podul fiind „vechi" la

începutul secolului al II-lea e. n., se poate bănui ca reală o perioadă anterioară, poate lungă, de viață umană aici, locuitorii dînd dovezi de o capacitate economică și tehnică remarcabilă, de vreme ce reușiseră o construcție durabilă peste o apă ca Oltul, capabilă să-i impresioneze și pe romani — mari ingineri.

Despre daco-geți, Herodot — părintele istoriei — scria : „Neamul tracic, după al inzilor, este cel mai mare dintre toate", iar Annaeus Florus, scriitor roman trăind pe timpul lui Octavian August, ne descrie în *Epitome* mediul geografic specific : *Daci montibus inhaerent...* („Dacii stau aninați în munți...").

Coroborînd cele trei elemente pomenite anterior (Pons Vetus, populația numeroasă a dacilor și mediul geografic predilect), ajungem la o foarte posibilă ipoteză : Țara Loviștei ar fi fost locuită pe vremea dacilor, care, numeroși, împînzeau regiunea de munte, unde își construiau, în afara satelor și a orașelor, drumuri și poduri trainice.

De altfel și Dio Chrisostomul, istoric grec, aflat pe la 96 e.n. în drum spre Sarmizegetusa lui Decebal, constata cu uimire existența unei populații numeroase și-a unei economii înfloritoare.

Cu puținele informații care ne-au parvenit din timpul dac, putem deduce că dacii erau nu numai numeroși, ci și vechi pe acest pămînt, poate încă dinaintea celui de-al II-lea mileniu î.e.n., ceea ce constituie argumente indirecte, dar importante, în susținerea teoriei continuității.

Un șir de înțelepți regi daci, din rîndul cărora istoricii nu cunosc azi decît un număr de șase (Burebista, Deceneu, Comosicus, Coryllus, Diurpaneus și Decebal), domnind între anii 44 î.e.n. și 106 e.n., au condus Dacia în arena europeană, făcînd din ea o forță de temut. Dacia ajunsese să fie supranumită „spaima romanilor" (Strabon), iar Burebista, conducătorul ei și-al unei armate de 200 000 de soldați, după ce va fi ocupat și teritoriul cuprins între Donaris și Haemus [1], „cel dintîi și cel mai puternic dintre toți regii care au domnit vreodată peste Tracia" (Acornion).

[1] Dunărea și Munții Balcani.

Statul centralizat dac — destul de întins — avea mai multe reședințe regale și Sarmizegetusa n-a fost întotdeauna cea mai importantă dintre ele. Așa, de pildă, una dintre ele ar fi fost Argedava, pe Ordessos (Argessi) [1], undeva aproape de locul de azi al comunei Popești, și se poate crede că unul dintre drumurile care uneau Sarmizegetusa de Argedava (ocolind pe la nord Munții Sebeșului și ai Cibinului și angajîndu-se apoi spre sud, prin Valea Oltului), va fi traversat „podul vechi", parcurgînd spre răsărit și miazăzi Țara Loviștei.

Drumul cerea, desigur, fortificații. Nu avem dovezi că ele ar fi existat în defileul de la Turnu-Roșu și nici în defileul Perișani-Sălătruc. Dar „logica geografică și strategică" — după expresia lui Ion Conea — impune acceptarea ideii că dacii vor fi avut întărituri în amîndouă locurile, precum și în altele, și tot în aceleași puncte fortificate de mai tîrziu și dintotdeauna. Cunoscîndu-și bine munții, dacii le vor fi știut și punctele vulnerabile, pe care le vor fi fortificat.

În timpurile de mare glorie ale Daciei, un rol însemnat îl vor fi jucat și locuitorii Țării Loviștei, probabil fii ai tribului dac al buridavensilor, cu centrul politic — Buridava — aflat aproape de actualul Rîmnicu-Vîlcea.

În istoria comună daco-romană, Oltul a jucat un rol însemnat. Deci, implicit, și Țara Loviștei — ca riverană — trebuia să fie inclusă în această istorie, care începe cu războaiele daco-romane și ține 165 de ani după ele, cînd cuceritorii părăseau Dacia.

Se pare că, în amîndouă războaiele, goarnele soldaților romani și tropăitul cailor acestora vor fi răsunat în Loviștea, iar interesul pentru importanța strategică a Oltului se va fi răsfrînt și asupra acestei regiuni.

În războiul de la 101—102 e.n., una din armatele invadatorilor, trupa de cavalerie ușoară maură, condusă de Lusius Quietus, va fi străbătut pasul de la Turnu-Roșu, trecînd prin Țara Loviștei. Calea ipotetică urmată de oștiri ar fi trecut prin Jiblea, pe sub Cozia, prin Rădăcinești și Sălătruc, apoi peste Clocotici, prin Perișani, Titești, Boișoara și Căineni.

---

[1] Arges.

Cu tot eroismul dacilor, survine înfrîngerea cunoscută. Romanii impun regelui dac condiții grele (pe care le aflăm de la Dio Cassius și Petrus Patricius) ; între ele se află și pierderea trecătorilor, ca teritorii ocupate de cuceritori. Se poate bănui deci că Țara Loviștei se va fi aflat de timpuriu sub directă influență romană.

La 4 iunie 105, după îndelungate iscodiri reciproce, se declară starea de război. Traian revine în Dacia. Lupte îndîrjite au avut loc și în munți. Teatru de bătălie va fi fost atunci și Țara Loviștei, atît înaintea sinuciderii lui Decebal, cît și după moartea regelui, cînd spre marginile Daciei luptele au continuat.

Nici în acest război eroismul legendar al dacilor n-a fost suficient pentru a birui tehnica militară superioară a romanilor. În consecință, Dacia învinsă devenea provincie romană. O provincie care, după Eutropius și Rufius Festus, avea un perimetru de 1 000 000 de pași sau 1000 de mile romane (circa 1479 km).

O parte din acest hotar coincidea, se pare, cu limitele răsăritene ale Loviștei icumenice, adică ale Loviștei locuite.

În țara cucerită, romanii au construit șosele, au fortificat granițele și au trecut la o exploatare masivă a bogățiilor unui pămînt dăruit cu de toate.

Sub Traian și apoi în timpul lui Hadrian (117—138), se fortifică granița răsăriteană a Daciei romane, prin construirea *limes*-ului *alutan*. Pe valea Oltului, de la vărsare spre nord, se construiesc castre și burguri de apărare. Urmele lor sînt vizibile și azi, la Izlaz, Tia Mare, Slăveni, Reșca (Romula), Enoșești (Acidava), Momotești (Rusidava), Ioneștii Govorei (Pons Aluti), Stolniceni (Buridava), Sîmbotin (Castra Trajani), Jiblea, Bivolari (Arutela), Copăceni (Praetorium), Racovița-Cornet, Căineni (Pons Vetus), Rîul Vadului și Boița (Caput Stenarum). Castrele erau unite printr-un drum care urca și el pe Valea Oltului, oprindu-se tocmai la Apulum.

O variantă, tot fortificată, a drumului roman înconjura pe la răsărit Cozia, legînd Rădăcineștii și Perișanii cu Titeștii și străbătînd chiar centrul Loviștei. Tot hotarul de sud al Loviștei a fost prins de romani, atît înăuntrul, cît și în

afara lui, într-o centură de fortificații, care se găseau în locurile cele mai vulnerabile.

Trupele castrelor de pe Olt, care inițial făceau parte din armata Moesiei Inferioare, cu comandamentul lîngă Buridava, sînt trecute de Hadrian, reorganizator al teritoriului roman de la nord de Dunăre, la armata Daciei.

Aproape de Copăceni, pe Olt, exista astfel, pe la anul 138 — în ultimul an din domnia lui Hadrian —, un *„numerus burgariorum et veredariorum"*, trupă auxiliară de băștinași, numărînd între 500 și 900 de oameni, unii din ei fiind recrutați poate chiar din Loviștea.

Acești oșteni supravegheau interiorul provinciei, drumul riveran între Cîineni și Călimănești, des atacat de populație, precum și serviciul de curieri poștali.

În urma părăsirii Daciei de către administrația romană, la 271 e.n., economia întregului teritoriu aflat pînă atunci sub ocupație decade, o dată cu toate solidele construcții edilitare romane și, între ele, desigur, și linia fortificată a *limes*-ului *alutan*.

Rămîne însă fermentul cel mai activ — procesul de romanizare, care se va extinde asupra întregii arii populate de daci, pregătind fundamentul unui viitor popor.

Legătura între dacii din imperiu și cei din afara lui, efectuată probabil prin păstori, n-a încetat niciodată. Carpii, care în secolele al II-lea și al III-lea ale e.n. ocupă Muntenia pînă la Olt, dau mult de furcă romanilor. Uniți cu costobocii, roxolanii, iazigii și chiar cu goții, carpii atacă des și-i silesc mereu pe romani să se retragă la *limes*-ul *alutan*, mai ușor de apărat. Chiar și la sfîrșitul secolului al III-lea e.n., Galerius luptă cu ei la granița Moesiei, mult întărită.

Dacia, devenită temporar Gotia, a fost stăpînită (după sarmați), de triburile germanice, federate ale Romei, mai mult nominal, pînă sub domnia conducătorului terving (vizigot) Atanarich.

Deși au fost preponderenți, cunoaștem numai o singură știre despre autohtoni în această epocă, păstrată în epopeile germane, care pomenesc de un duce Ramunc, conducător al unei cete de călăreți.

Ammianus Marcellinus, în *Res Gestae* (secolul al IV-lea e.n.), vorbește despre năvala hunilor, pe care o denumește „bruscă" *(repentinus impetus)* și o aseamănă cu o „furtună neașteptată" *(subitae procellae).* Ambrosius, în *Exposito evangelli secundum Lucam* (X, 10), la rîndul său, indică succesiunea cîtorva năvălitori : *Chuni in Halanos, Halani in Gothos, Gothi in Taifalos et Sarmatos insurexerunt* [1], care, pe rînd, vor fi străbătut și întinderile țării noastre.

Astfel, hunii domină spațiul dacic între anii 375 și 454 e.n., pînă la bătălia de la Nedao, în Panonia, unde sînt învinși de gepizi, la un an de la moartea lui Atila, și la trei ani de la vestita bătălie din Cîmpiile Catalaunice, de lîngă Troyes, în Franța, unde Aetius din Durostorum reușește să pună stavilă năvalei lor spre apus.

După Iordanes și Casiodor, Gepidia (adică Dacia stăpînită în comun de avari și gepizi, între anii 454 și 566) ar fi avut drept frontiere Tisa, Dunărea, Carpații și rîul Flutausis (probabil Oltul). Totuși, istoricii actuali resping posibilitatea unei stăpîniri gepide chiar și asupra Olteniei.

Prima mențiune despre slavi în regiunea Dunării o aflăm în Pseudo-Caesarios din Nazians, la începutul secolului al VI-lea. Populația slavă care a pătruns atunci pe teritoriul nostru vorbea o limbă slavă meridională de răsărit.

Aceste urme slave în limba română și în toponimie sînt numeroase și în Loviștea.

Bulgarii, care urmează slavilor în șirul migrațiilor, în secolele al IX-lea și al X-lea, stăpînesc și ei un timp Transilvania, Banatul, Oltenia și Muntenia. Efectele acestei stăpîniri s-au dovedit a fi fost eficiente, deoarece au întărit relațiile feudale și au creat posibilitatea constituirii unor formații politice locale, notate și în *Gesta Hungarorum* de Anonymus regis Belae Notarius.

După maghiari, pomeniți pentru prima oară în secolul al IX-lea în lucrări bizantine *(Taktika* împăratului Leon Filozoful și în *De administrando imperio* a lui Constantin Porfirogenetul), năvălesc pecenegii, uzii, cumanii și berin-

[1] „Huni în alani, alani în goți, goți în taifali și sarmații s-au ridicat."

deii, popoare care, deşi puţin numeroase, au lăsat pretutindeni urme, constatabile şi în Loviştea. Pecenegii şi cumanii, buni păstori şi vînători (după Otto de Freissing în *Gesta Friderici Imperatoris*, scrisă la jumătatea secolului al XII-lea), au reuşit să se dizolve destul de uşor în masa românilor pînă în secolul al XIII-lea, deşi ca stăpînitori ai „Cumaniei" au avut un rol negativ în dezvoltarea feudalismului românesc.

În cea de-a doua jumătate a „mileniului tăcut", are loc un fenomen de cea mai mare însemnătate pentru poporul român : naşterea lui.

Etnogeneza, în Loviştea ca şi oriunde, nu e o enigmă, un miracol sau realizarea voinţei vreunei zeităţi ; ea este un fenomen istoric firesc, la un moment dat şi pe-o arie anumită, dar cu atît mai tulburător în vitalitatea lui.

Limba şi cultura dacică se vor mai fi menţinut un timp, după anul 271 e.n. — poate chiar cîteva veacuri —, mai ales în mediul rural şi în regiunile de munte, dar completa romanizare n-a întîrziat să se producă. Cu daco-romanii s-au amestecat un lung şir de alte popoare, printre care cei mai numeroşi au fost slavii. Poporul român şi limba română au apărut ca entităţi caracteristice, cu trăsături unitare şi de stabilitate abia în pragul celui de-al II-lea mileniu e.n.

Întrebările dificile privind etnogeneza : unde ? cînd ? cum ? cine ? îşi pot primi, astăzi, răspunsuri convenabile, datorită eforturilor susţinute ale oamenilor de ştiinţă. Rezultatele obţinute ar putea fi sintetizate astfel :

Românii s-au născut în munţi. Populaţia autohtonă, destul de densă în epoca veche şi în cea feudală a istoriei noastre, a trăit în regiunile deluroase şi muntoase. Deci tocmai aceste regiuni au constituit leagănul poporului nostru, fiind totodată cele mai vechi ţinuturi româneşti („Romaniile" iniţiale ale lui Nicolae Iorga).

În depresiunile subcarpatice şi intracarpatice, relaţiile de producţie feudale s-au cristalizat mai de timpuriu, ceea ce a favorizat apariţia, mai devreme aici decît la şes, a unor mici formaţii statale, creaţii pur româneşti, tocmai în nucleele de etnogeneză.

Ţara Loviştei, cea mai tipică depresiune intramontană a lanţului carpatic, este indubitabil şi unul din cele mai însemnate nuclee de etnogeneză românească.

În anul 1241 izbucneşte din stepele Asiei, în iureş nestăvilit, marea invazie a tătarilor. După ce la 1206 Temugin (Gingis Han) pune bazele Imperiului Mongol, după ce la 1211 tătarii cuceresc China, iar în 1233 îi învinge, la Kalka, pe cnezii ruşi şi pe cumani, pe la 1236, sub Batîi şi Subotai, Hoarda de Aur se pregăteşte să cucerească şi Occidentul. Decembrie 1240 aduce după sine căderea Kievului, iar ianuarie 1241 a Volîniei şi Haliciului. De la Halici, iureşul celor aproape 200 000 de tătari militari este purtat pe direcţii diferite. O armată înfrînge la 9 aprilie, în Polonia, pe Henric de Silezia, aflat în fruntea polonilor, silezienilor, moravilor şi teutonilor, uniţi. O altă armată, sub conducerea directă a hanilor Batîi şi Subotai, ajunge în martie la Buda. Cea de-a treia oştire, sub comanda lui Kadan, se îndreaptă spre sud-est, devastează Moldova de nord, ajunge pe la sfîrşitul lui martie în Transilvania, unde trece prin foc şi sabie Rodna, Bistriţa, Dejul, Clujul şi Oradea, şi se întîlneşte cu armata a doua la Buda.

În fine, cea de-a patra oaste tătară trece prin episcopatul cuman din sudul Moldovei, pe care-l devastează, traversează Oituzul, apoi ajunge în Transilvania, ocupă şi pradă tătăreşte Braşovul, Sibiul, Alba-Iulia, Sebeşul, Orăştia şi Aradul şi, trecînd Tisa, se opreşte tot la Buda. După informaţiile cronicarilor Ioan de Ypres şi Marino Sanudo cel Bătrîn, românii şi secuii întăresc paza trecătorilor carpatice, opunîndu-se. Dar, cu toată opoziţia şi în pofida ei, un şuvoi tătar, condus de hanul Bugek, trece munţii pe drumul „românilor negri" (*„Karaoulag"*) — după cum citim în *Istoria mongolilor*, cronică persană a lui Raşid-ed-Din — iar alte cete, conduse de Orda, se bat cu „Bazaramban" din ţara „Ilaout" (Basarab ? Ţara Litua sau Ţara lui Litovoi ?).

Strigătul de groază „Vin tătarii !" va fi răsunat, de bună seamă, atunci, şi în Ţara Loviştei, străbătută de viforul hanilor.

La 2 iunie 1247, numai după 6 ani de la năvălirea tătară, într-o perioadă de acalmie relativă, survine o înţelegere între Bela al IV-lea şi Rembald, preceptorul monah şi

comandant general al ordinului Cavalerilor ioaniţi sau ospitalieri, consemnată într-o diplomă. Ioaniţii primeau o seamă de teritorii, pentru a apăra şi catoliciza, în schimb, populaţia regiunilor respective. Li se dăruieşte prin actul respectiv : 1. „Ţara Severinului cu munţii care ţin de ea şi tot ce atîrnă de ea" *(totam terram Zevrino, cum Alpibus ad ipsam pertinentibus et aliis altinentiis omnibus)* ; 2. „cu cnezatele lui Ioan şi Farcaş, care ţin pînă la rîul Olt" *(cum kenezatibus Ioannis et Farcassi usque ad fluvium Olth)* ; 3. dar în afară de „ţara cnezatului lui Lytuoy voievod, pe care o lăsăm românilor" *(terra kenezatus Lytuoy woiavode quam Olatis relinquimus)* şi 4. Cumania de la răsărit de Olt, fără „ţara lui Seneslau, voievodul românilor" *(terra Szeneslai Vaivodae Olatorum).*

La 20 iulie 1250, papa Inocenţiu al IV-lea confirma diploma, fără a pomeni însă de vreun beneficiu, ceea ce însemna că ioaniţii nu stăpîniseră nici un ceas, pînă atunci, aceste teritorii, după cum s-a dovedit, ulterior, că ei nu le-au stăpînit nici mai tîrziu.

Informaţiile pe care le desprindem din această cronică sînt de mare însemnătate pentru Loviştea, deoarece se poate presupune că Ţara lui Seneslau ar fi fost Ţara Loviştei (alţii susţin, în acelaşi sens, identificarea Loviştei cu Ţara Litua).

Dacă această diplomă are, totuşi, numai o însemnătate relativă pentru Ţara Loviştei, un alt act anterior, cel de la 1233, este mult mai important.

Folosind sistemul de *iure perpetuo* („danie pe veci"), în locul lui *donatio* (danie obişnuită), introdus de Andrei al II-lea (1205—1235), Bela, principe de coroană al Ungariei şi viitor rege, semnează un act, emis de cancelaria sa în 1233. Folosindu-se şi de *jus eminens* („dreptul suveranului"), principele Bela dăruia, după obicei, unui vasal credincios *(fidelis nostri Comitis Corlardi fillii Cryspanni) terra Loysthe vocata, ab aqua Lothur vocata que fluit ad aquam Olth* — „ţara numită Loviştea, de la apa numită Lotru, care curge în apa Olt".

În acest document se poate citi, pentru prima oară în istorie, numele scris al Ţării Loviştei, precum şi aşezarea ei în spaţiu, aceeaşi atunci ca şi acum şi ca întotdeauna. În aceasta constă însemnătatea lui. Ţara donată trebuie să fi

existat ca unitate politică constituită încă înainte de 1233, avînd, se poate presupune, o existență istorică anterioară, poate veche. Biografia unui stăpînitor ipotetic, la începutul istoriei medievale, aflată din documente străvechi, ni-l indică pe Conrad de Tălmaciu — fiul lui Cristian — („Comitis Corlardi fillii Cryspanni") drept „tată vitreg", la un moment dat, al Loviștei. Conrad, probabil cavaler teuton, era unul dintre cei aduși în țară de Andrei al II-lea. El și-ar fi înălțat un castel pe Lotru (Lauterburg, Lothorvár) sau undeva între Cîineni și Boița — fapt destul de greu de crezut și din lipsa oricăror urme materiale — și o cetate la Turnu-Roșu. Ar mai fi stăpînit și cetatea de la Tălmaciu, care a fost numită mai tîrziu (după focul din 1365 poruncit de Vlaicu-vodă și rezidirea ei ulterioară), Landskrone.

Acest mare senior feudal voia să-și extindă domeniile și spre miazăzi, mai ales fiindcă acolo, în stînga Oltului, trăiau oameni care produceau și stăpîneau bogății jinduite. Dorința contelui, de extindere dincolo de Carpați, fundamentată pe puternice motive economice și politice, coincidea perfect cu aceea a regilor maghiari. Așa se face că regele — sau, mai precis, viitorul rege Bela — a donat cu mărinimie ceva ce nu-i aparținea, „pentru eternitate"...

Dar eternitatea n-a durat decît o clipă : aceea a înmînării, cu pompă regală, a unui pergament. Deoarece, se pare, Țara Loviștei n-a ajuns niciodată sub suzeranitate maghiară.

Alături de alte confirmări documentare privind „țările" create în zorii istoriei noastre moderne (Țara Bîrsei — 1211 ; Țara Oltului — 1233 ; Țara Severinului — 1234 ; Vrancea — 1247, pomenită chiar de scriptele papale), aceasta, privind Loviștea, de la 1233, este printre cele mai vechi. Din nefericire, autenticitatea actului de donație este contestată. S-a afirmat de unii că acesta ar data din a doua jumătate a secolului al XIV-lea, iar de alții că ar fi un fals.

Nicolae Iorga, sintetizînd, scrie (tot în volumul al III-lea din *Istoria Românilor)* :

„O «Țară a Loviștii» apare în 1233 ca dăruită de fiul regelui Bela *(?! — n.n.)* unui conte Conrad, a cărui familie se poate urmări departe în secolul al XVI-lea, dar care nu iese la iveală decît la data cînd se face donația, cum nu se

vorbește nici atunci, nici pe urmă de o asemenea «țară» pe care ar fi putut-o crea numai Românii, și ei numesc creațiunile lor exclusiv după ape. *(Oare ? — n.n.)*

Cercetări asupra contextului diplomei au arătat flagrante nepotriviri cu starea de atunci a dregătoriilor și presintarea actului însuși într-un vidimus de după 1300 oferă variațiuni curioase față de felul de a scrie al epocii. El a fost deci atacat cu argumente care par cu adevărat hotărîtoare, într-o campanie generală contra Arhivei de drepturi a Sașilor Ardeleni.

Ar trebui să se renunțe deci la una din mai vechile mărturii cu privire la teritoriile de dincoace de munți. Oricum, falsificarea diplomelor pentru Țara Loviștei, argeșeană sau olteană, a putut să fie făcută numai atunci cînd prin Domnia de la Argeș, aceste ținuturi au devenit interesante."

În textul marelui nostru istoric, nu toate faptele stau în picioare. Astfel, nu fiul regelui Bela, ci Bela însuși face donația ; iar afirmația „ei numesc creațiunile lor exclusiv după ape" ne vom permite s-o combatem tot prin pana lui N. Iorga.

Nicolae Iorga scrie undeva în *Istoria românilor în chipuri și icoane :* „De la anume juzi vechi cred că vin numele județelor Mehedinți, Vîlcea și Romanați, toate dincolo de Olt... În principatul de mai tîrziu al Țării Românești și în Moldova de Jos, județele sînt numite după rîuri : Argeș, Olt (în Olt însă nu e un județ al Oltului, dar este unul al Jiului, desfăcut apoi în Jiul de Sus : Gorj și cel de Jos : Dolj, Covurlui, Putna.

În Moldova de Sus încă numirea vine de la orașe : Bacău, Neamț, Roman, Suceava, Botoșani etc."

Ar mai fi, scăpate aici din atenția istoricului, și alte formațiuni statale ca fără explicații. De ce, atunci, să nu existe și o țară a Loviștei ?

În concluzie, chiar dacă documentul ar fi ulterior datei specificate în el (în ipoteza că n-ar fi fals !), important ni se pare textul privitor la existența Țării Loviștei și la valoarea ei umană și economică recunoscută — motiv de donație — încă de pe atunci.

De altfel, acest document nu este decît primul dintr-o serie lungă de alte înscrisuri, care apar la diverse intervale : 1265, 1311, 1374, 1394, 1451, 1471, 1486, 1542, 1573, 1575, 1586, 1588, 1590, 1592, 1596, 1634 ş.a.m.d., şi care toate se referă, într-un fel sau altul, la Loviştea. Le înşir *cum grano salis et exempli gratia.*

Va fi existat vreodată vreun cnezat sau voievodat loviştean ?

Nicolae Iorga susţine că întemeierea principatului muntean s-a făcut în legătură cu un drum comercial străvechi, — drumul Sibiului. După toate indiciile, drumul Loviştei şi cu al Sibiului ar fi totuna, calea veche ce unea Transilvania de cetatea şi curtea de la Argeş şi de Cîmpulung, străvechiul drum al regilor daci.

Ion Conea afirmă : „...Închişi în munţi şi trăind din vite şi vînat de tot soiul, dar şi din agricultură, locuitorii vechii Lovişti şi-au avut, şi ei, în cursul vremii cnezii şi voievozii lor, pe care însă istoria nu i-a consemnat." Un fapt istoric ar fi că, la 1233, Ţara Loviştei era independentă şi autonomă, iar alt fapt este consemnat într-un act de la 1374, din care aflăm că, în acel an, în fruntea unor boieri fugiţi din Ţara Românească în Transilvania, se găsea Stoican, fiul lui Dragomir, fiul lui Voina de Loviştea, deci un cneaz sau voievod de Loviştea. De aici putem deduce că bunicul boierului Stoican era, probabil, un cneaz de Loviştea cu 60—75 de ani în urmă, ţară pe care o moştenise de la Seneslau sau după unii geografi (Simion Mehedinţi, Vîlsan şi, înaintea lor, Emmanuel de Martonne) de la Litovoi, Ţara Litua.

Condiţiile specifice geografice şi economice ale Loviştei, alături de faptele istorice cunoscute, ne dau dreptul să bănuim existenţa istorică aproape certă a unui cnezat sau voievodat loviştean.

În anul 1330, Basarab I dobîndea prin luptă neatîrnarea Ţării Româneşti.

Unind sub sceptrul său toate cnezatele şi voievodatele anterioare, printre care şi Ţara Loviştei, domnitorul crea cel dintîi stat românesc. Loviştenii, alături de ceilalţi oşteni valahi, luptînd la Posada — lîngă Perişani, în Ţara Loviştei — *paratissimi ad mortem* („dispreţuitori de moarte"),

după cum spunea Pomponius Mela despre strămoşii noştri daci, îl înfrîngeau cumplit pe Carol Robert de Anjou.

Prin lupta de la Posada, putem socoti ca încheiat definitiv capitolul istoriei independente a Ţării Loviştei. Următoarele 7—8 secole nu ridică probleme aşa de controversate, iar întrebările îşi află mult mai lesne răspunsul.

Pe ce s-ar putea bizui deci afirmarea unei continuităţi neîntrerupte a vieţii omeneşti în Ţara Loviştei ?

Viaţa omenească aici ar începe, aşadar, cu faurii-olari de acum 5000—6000 ani ai oalelor găsite sub forma ciobu-rilor la Boişoara. Semnele continuă cu drumul ipotetic al regilor daci, care unea Sarmizegetusa de Argedava, traver-sînd Pons Vetus — păstrat în memoria locuitorilor ca „Poarta romanilor" ; cu înfiinţarea *limes*-ului *alutan ;* cu acel *numerus burgariorum et veradariorum,* de la Copăceni, din 138 e.n. ; cu numeroasele stăpîniri efemere şi mai mult nominale decît efective ale carpilor, goţilor, hunilor, gepi-zilor şi avarilor, slavilor şi bulgarilor, cumanilor şi tătarilor ; cu existenţa probabilă a cnezatului loviştean, sfîrşindu-se la 1330, în cătunul şi canionul Pripoarelor, sub Basarab I.

În sprijinul teoriei continuităţii se mai pot aduce, aşa cum se obişnuieşte, şi alte numeroase argumente : antropo-geografice, toponimice, onomastice, lingvistice, de port şi tradiţie, deşi, bineînţeles, cele arheologice şi istorice pri-mează.

Oriunde am cerceta în Ţara Loviştei, vom găsi urmele unei străvechi agriculturi, o plugărie de înălţime, pe terase, făcută prin runcuială, ca în timpul dacilor.

Vocabularul a păstrat aici în graiul viu şi-n toponimie atît termeni latini, ca : arsură, arşiţă, secătură, curătură şi runc, cît şi alţii slavoni, ca : laz, jarişte, pleaşă, pojorîtă. Toponimice indicînd o agricultură străveche, culese şi de mine sînt : Arsurile, Runcu, Pleaşa, Pleşile, Plescioara, Po-jorîtu, Lăzu, Lăzuelu, Lazurile — toţi munţi. Mai mult, ca într-un dicţionar bilingv, un munte poartă ambele denu-miri : Runcu şi Pleaşa !

Din toponimie şi onomastică deducem pînă şi originea etnică a locuitorilor din vremurile vechi. Contingentul de apelative slave e impresionant : prihodişte, staişte, zăpodie, mlacă, priboi, pravăţ, pripor, zănoagă, clăbucet. Toponimi-

cele slave, de asemeni : Boia, Boişoara, Dragobratu, Ciortea, Budislavu, Mîzgavu, Zănoaga, Clăbucetu, Bratu, Bratoveşti, Bratova, Prihodiştea, Priboiasa, Pripoare, Suhăroasa, Naruţu Racoviţa. Dubletul Fratova-Bratova dă cel mai puţin de gîndit, iar posibila tripletă Fratova-Brudova-Bratova, în cazul în care Brudova n-ar veni de la slavonescul *brud* „pod", ci de la germanul *Bruder* „frate", cel puţin entuziasmantă.

Şi alte toponimice sînt interesante şi foarte vechi : familia cuvîntului „lotru", vechi latin ; cumanele Cozia şi Tălmaciu şi Tătaru din Boişoara...

Onomastica, foarte bogată, indică acelaşi lucru : populaţie veche, diversă, preponderent românească. De exemplu, onomastice româneşti vii sau din documente : Băra, Bărbat, Dache (Daiche sau Daicul), Gâbrian, Postea, Roman, Guga, Ţăranu, Balint, Bulzu, Lepădat, Fătul ; slave : Beleţ, Stoina, Voina, Radomir, Radomirescu, Vîlcu, Vlăcul, Ruhat ; avare: (posibil) Giupana ; germane : Hanoş, Alăman (posibil şi cuman), Iagăru şi Nasture ; maghiare : Vilău, Talpoş, Paroş, Danoş ; tătare : Săbădaşu (din Subotai-Sabadîş ?) şi cumane : Teleabă, Telebuş, Coman şi Comăneci.

Astfel că, între stăpînirea romană (Pons Vetus) şi 1233, dar şi mai înainte, putem susţine — aflîndu-ne, cred, destul de aproape de adevăr — o remarcabilă continuitate de viaţă umană. *Quod erat demonstrandum !*

Am închis cărţile, le-am băgat în traistă şi-acum privesc fără ţintă.

O îndelungată şi neîntreruptă istorie s-a desfăşurat pe meleagurile Loviştei, reflectată şi cristalizată în conştiinţa umană şi-n cuvintele, pline de mîndrie, rostite de oricare om al acestei ţări : „Sînt loviştean !"

Flămînd şi însetat, cobor la stînă.

Luni, 27 mai 1963

Conform unui plan mai vechi, am convocat pentru treipatru zile, cu ştirea raionului, pe toţi oficianţii sanitari şi pe agenţii dezinfectori din Loviştea, pentru o acţiune energică de deparazitare, din casă în casă.

Marți, 28 mai 1963

De dimineață vremea e închisă.

Întregul „comandament" antiparazitar a plecat, în trei echipe, la Găujani. După cîteva ore, plec și eu după ei. Aleg, la întîmplare, 25 de gospodării pentru sondaj și le controlez. Le vizitaseră și ei pe toate...

Într-o grădină abia semănată, văd cocoși și găini cu picioarele bandajate, ca să nu scurme după sămînță...

Miercuri, 29 mai 1963

Acțiunea se desfășoară astăzi în Boișoara.

Joi, 30 mai 1963

Am terminat cu redepistarea și deparazitarea și în Bumbuești. Centralizez rezultatele și, după ce închei procesele-verbale, sărbătorim victoria (stropită cu vermut și lichior) : în Boișoara parazitismul a coborît la 3,6% !

Păduchi aproape că n-am mai găsit. E, totuși, o victorie !

Luni, 3 iunie 1963

Drumurile Loviștei au fost totdeauna bătute de călători. Răsfoind pagini devenite clasice pentru istorie și geografie, strînse laolaltă prin osteneala unui Nicolae Iorga, de pildă, Constantin I. Caradja și Ion Conea au examinat și ei, odinioară, însemnările călătorilor străini prin Loviștea sau împrejurimi și le-au interpretat mai ales ca argumente în elucidarea unor probleme de ordin strict geografic sau istoric.

După ei, pornesc acum și eu, aplecîndu-mă asupra acestor documente.

Călători străini de odinioară, pe drumuri loviștene. Să le căutăm „pașii pe nisip" ?

Ca și urmele lor, sînt și ei de mult mistuiți între umbre. Dar mai tari decît ființele lor pieritoare li s-au dovedit însemnările...

Din ceturile și beznele secolului al XVI-lea răzbate pînă la noi raza de lumină iscată de pana istoricului polonez Matej Strykowski, călător pe drumurile Țării Românești și poate pe-ale Loviștei, la 1574. El ne aduce mărturia prețioasă privind un tîrgușor, Gherghița, azi dispărut. În preajma Gherghiței se afla o bisericuță și trei stîlpi de piatră, prin care domnitorii Țării Românești proslăveau Posada...

Del Chiaro din Padova, secretarul lui Constantin Brîncoveanu, reproduce și simplifică, la 1700, o hartă a stolnicului Cantacuzino (în al său „Index Geographicus Celsissimi Principatus Valachiae"), unde apar în stînga Oltului *„Montes Lobisty..."*

Vor fi călătorit și ei, atunci, pe-aici ?

Friedrich Schwanz, inginerul topograf austriac al Viei Carolina [1] și-al cetății Strassburg de la Cîinenii de Vîlcea — locuind un timp destul de îndelungat în această regiune, poate chiar peste doi ani — ne oferă informații bogate și extrem de prețioase, atît în însemnările lui, cît și în splendida hartă a Olteniei pe care o concepe : *Tabula Valachiae Cis-Alutanae per Frieder : Schwantzium Regiminis Heisterani Capitaneum Ao 1772.*

Pe harta lui Schwanz, toponimicele transcrise într-o grafie germană foarte apropiată de fonetica reală, românească, a numelor — dovadă a unei excepționale cunoașteri a realităților — ne dezvăluie o Loviște tot atît de familiară nouă ca și cea de azi. Munții sînt aceiași : *Clebucsetul* (Clăbucetul), *Senoga* (Zănoaga), *Semeteli* (Sfîntu-Ilie) etc. Apele apar sub forma : *Fluss* Lotru, *Rv. Kinenilor* (Rîul Cîinenilor), *Fl. Boias* (Boia), *Rv. Titestilor* etc., iar localitățile : *Griblest* (Greblești), *Gausan* (Găujani), *Boyschor* (Boișoara), *Smlazen* (Mlăceni), *Perischan* etc. sînt identice cu cele actuale.

Descriind Oltenia în *Fragmente aus der Oberstleutnants Friedrich Schwantz von Springfeld Beschreibung der Oes-*

[1] Construită la sugestia lui Steinville, un timp Oberdirektor și comandant al armatei imperiale austriece din Transilvania.

terreichischen Walachey (vol. III al publicației *Ungarisches Magazin*, Pressburg, 1783), Schwanz se oprește stăruitor și asupra Loviștei.

Opunînd „drumul vechi" celui „nou", construit de el, Schwanz îl descrie pe primul : *„Der alte Weg jenseits des Altflusses von Strassburg in die türkische Walachey, gehet von Kinen durch die Lowista, anfangs bis Griblescht, und Boyeschor in ziemlich schweren Defiles, dann bey dem Dorfe Perschan durch des grosse Gebirge."* („Vechiul drum, dincolo de Olt, de la Strassburg în Valahia turcească, merge de la Cîineni, prin Loviștea, începînd de la Greblești și Boișoara, printr-un defileu destul de greu, apoi din satul Perșani prin muntele înalt."

Tot Schwanz este și primul care vorbește despre lotri, cînd, referindu-se la castelul Lothorvár spune : *„Nach dem Berichte der Einwohner ist es ein Raubschloss gewesen..."* („După relatarea locuitorilor a fost o cetate de tîlhari...").

Generalul Bauer, trecînd în 1778 prin Țara Loviștei, scrie în *Mémoires Historiques et Géographiques sur la Valachie* (Francfort et Leipsic, 1778) : *„Dideschti, village avec une église, il y a un grand chemin qui mène du dit village en Transylvanie"* ; și : *„Stina dun Sinoga, auberge sur le mont Sinoga, près de sentier qui mène dans les montagnes"* („Titești, sat cu o biserică, are un drum mare, care duce din numitul sat în Transilvania" și „Stîna din Zănoaga, han pe muntele Zănoaga, aproape de poteca ce duce în munți"). Informații redactate foarte precis, am spune la modul Baedeker.

Domenico Sestini, un alt călător, pe la 1780, pe drumurile loviștene, notează în *Viaggio curioso-scientifico-antiquario per la Valacha, Transilvania e Ungheria fino a Vienna* (Firenze, 1815) numeroase și diverse informații, interesante și azi. Sestini reține chiar porecla dată de locuitori Boiei — „Apa nebună" —, pe care o și consemnează... *(„...Apa nembula, cioe Acqua pazza o furiosa").*

Călătorind prin Loviștea, italianul e impresionat și de unele aspecte economice. Așa, în satele *„Cokoi, Didești, Boiscioara, Coigiani, Kriblesti... si raccoglie della pesce"...*

fapt real, fiind știut că, dintotdeauna, apele loviștene au fost bogate în pește.

În drumul său, Domenico Sestini e însoțit de zvonuri alarmante privitoare la tîlhari și întîlnește chiar un convoi din aceștia, condamnați la moarte.

Cu un an mai tîrziu, în 1781, Franz Joseph Sulzer, autorul unei controversate *Geschichte des transalpinischen Daciens* (Wien, 1781), trecînd prin Loviștea, pe drumul ei, vorbește despre „Puarta Romanilor" sau „Poarta lui Traian". Acolo unde au „mușcat din stîncă, odinioară, romanii" — spune el —, se încerca (în secolul al XVIII-lea) să se facă Oltul navigabil de către austrieci.

În anul 1791, Carli Pazzini, ridicînd o hartă a Valahiei, pomenește și de Țara Loviștei — mult mai sumar însă decît Fr. Schwanz —, iar contele francez de Lagarde, pe la 1812—1813, parcurge drumul Sălătruc-Cîineni, fără a nota ceva deosebit.

În schimb, interesante și amănunțite sînt însemnările lui Ludwig von Stürmer, de la 1816.

Stürmer notează : *„On nomme tout le pays qui commence à la frontière de la Transylvanie sur les deux rives de l'Olt, sur une étendue de quatre heures en longueur et en largeur : Lovishtea, ce qui signifie en roumain «fosse à poisson»"*. („Țara întreagă, care începe de la frontiera Transilvaniei pe amîndouă malurile Oltului, pe o întindere de patru ore în lungime și în lățime se numește Loviștea, ceea ce înseamnă în limba română «groapa cu pește»".)

Stürmer e impresionat de organizarea poștei valahe cu case „mici, din argilă, acoperite cu paie", unde își află rostul de obicei patru slujbași : căpitanul de poștă, logofătul, ceaușul și rotarul ; deosebește Cîinenii de Argeș de cei de Vîlcea ; pomenește și el de Poarta Romanilor ; trece Oltul pe-un pod de vase și, de la Cîineni, după trei ore, călătorind foarte repede, ajunge la Sălătruc. Mîncarea țăranilor — din care probabil că a gustat și Stürmer — era mămăliga de cucuruz și castraveții.

Dintre ceilalți călători străini aflați de mine, cel mai interesant, fără îndoială, mi se pare preotul anglican Ro-

bert Walsh, care, la cîțiva ani după răscoala lui Tudor, prin 1825, călătorea de la Constantinopol la Londra, trecînd și prin Țara Românească.

În cartea lui, *Narative of a journey from Constantinople to England,* London, 1828, informațiile sînt numeroase, neașteptate, vioaie și pline de farmec. Fiindcă nu dispun de textul englez, ci numai de o versiune franceză, încerc — cred fără a păgubi intențiile autorului — să traduc în românește, dar transcriu exact pasajele mai savuroase în limba franceză. În titlul paragrafului referitor la Loviștea, citim : *„Salatrouk. Prèpora. Goîtres et crétins ! Paysans qui parlent latin. Croix sur les routes. Etendue du pays. Religion. Langue.“* Preotul povestește peripețiile călătoriei : „Era foarte tîrziu, cînd am ajuns în satul Salatrouk, la începutul trecătorii care traversează munții «Krcpack» (adică Carpați ! — *n.n.).* Poșta neurmînd aceeași direcție, ne-am petrecut noaptea la hanul ei, unde mă culcai pe două grămezi de fîn.

Cum aveam de mers 12 ore de drum pentru a ajunge la locul carantinei, am hotărît să mă trezesc cît mai devreme pentru a cîștiga o zi. Plecarăm înaintea zorilor și la lumina lunii... Peisajul, la răsăritul soarelui, era într-adevăr sublim.

Vîrfuri foarte înalte, acoperite de păduri pînă la piscuri, dominau valea deasupra căreia erau suspendate.

Cîteodată o față a piscului acoperită de zăpadă era urmată de o masă întunecată de păduri, unde soarele devenea invizibil (...) La ora 8 găseam satul și poșta din Prépora (Pripoare — *n.n.*), pe un munte înalt numit «Kosay» (Cozia — *n.n.*) și care se ridică la o imensă înălțime deasupra văii ; ea este brăzdată de mai multe rîpe perpendiculare, acoperite alternativ de zăpadă și păduri, ceea ce dă flancurilor munților un singular aspect împestrițat. Mîncarăm la poștă și, cum voiam să-mi dezbrac marele meu palton, un om se prezentă pentru a mă ajuta. Am auzit că ciuma bîntuia și în acest sat. Privind acest om, am observat că avea sub falcă o tumoare enormă cît un cap de copil.

M-am retras, printr-o mișcare naturală, pentru a evita contactul. Căpitanul de poștă îi spuse în același timp omului în latinește : — «*Sepone*» (depărtează-te) și întorcîndu-se

spre mine, îmi spune în aceeași latinească : «*Tumor non esti pesti, domnee, esti gunsha*» (adică : tumoarea nu este ciumă, ci guşă).

Am găsit în acest loc țărani care vorbeau latineşte şi erau chinuiți de guşa Alpilor. Aceste tumori păreau aşa de comune, încît din şapte persoane care se găseau în casa poştei, cinci, împreună cu cei doi surugii ai noştri, erau afectați de boală. O clipă mai tîrziu, un om foarte mic, avînd aparența unui pitic, intră în casă ; avea un aer stupid şi părea că nu poate pronunța decît sunete nearticulate ; îşi ducea numai mîna la gură pentru a arăta că-i e foame.

Am întrebat pe căpitanul poştei dacă aceşti pitici erau numeroşi ; el mi-a răspuns : «*Sunt multi, innumerabile*». Ei abundă în satele acestor munți şi sînt socotiți pe jumătate nebuni."

Walsh notează în continuare un „tratament" popular împotriva guşei : „apa de zăpadă..."

Povestirea continuă :

„Casa poştei era în mare dezordine... o tînără femeie îmi oferi mere şi pere ; i-am oferit la rîndul meu o ceaşcă de cafea pe care a primit-o într-o manieră foarte grațioasă, după ce mi-a sărutat mîna. Această cafea era prima pe care a gustat-o ea vreodată şi, în ciuda întregii deferențe pe care o avea pentru mine, i s-a părut aşa de rea, încît n-a putut-o bea şi a scuipat-o. L-am întrebat pe căpitanul poştei dacă femeia îi era soră. Mi-a răspuns : «*Non soror, domine, est uxor*» (Nu soră, domnule, este soție). I-am trimis prin Mustafa (călăuza şi însoțitorul lui Walsh — *n.n.*) cîteva delicatese mai agreabile decît cafeaua şi soțul mi-a spus din nou : «*Ego tibi gratias, Domine*» (Vă mulțumesc, domnule). Mă pregăteam să plec şi, apreciind că fînul din mica mea trăsură nu-mi ajunge, făcui un semn ; îndată „şeful" a spus oamenilor săi : «*pone fen*» (pune fîn) şi ordinul a fost imediat executat. M-am adîncit în fîn atunci, dar, nesimțind ca de obicei coarda care-mi susținea picioarele, am indicat ce-mi lipsea, şi omul, arătînd locul, spuse unui servitor : «*Ligate fune haich*» (Legați funia aici) şi dorința mi-a fost îndeplinită imediat..."

Observațiile lui Walsh privesc şi alte domenii. Pastorul anglican ne descrie costumul țăranului şi al țărăncii valahe

— aproape identic cu cel cunoscut nouă — şi e mirat de mulţimea crucilor şi a troiţelor : „Fiecare valah aflat într-o situaţie critică face legămînt de a construi, înainte de-a muri, un pod, o fîntînă sau o cruce.“ Obiceiul se respecta de către urmaşi şi în caz de moarte violentă. Robert Walsh îşi exprimă şi unele aprecieri asupra stării de cultură a preoţilor şi a poporului : „Clerul este *extrêmement* analfabet, căci există puţini preoţi care ştiu să scrie şi să citească... Marea masă a poporului, inclusiv boierii, este foarte ignorantă.“

În aceeaşi zi, cînd plecase de la Pripoare, pe la ora 2 după-amiază, Walsh traversează Oltul pe un pod plutitor, pe la „Kineni“, ultima poştă valahă. El face remarca : „Drumul care conduce de la Selatrouck în Valahia la Rothen-Thurm, în Transilvania, are în jurul a 30 de mile lungime“.

Călătorind spre nord, pe lîngă Olt, pe un fel de poduri suspendate, de lemn, ajunge şi la vamă, o clădire cu două uşi, una dînd spre Transilvania şi alta spre Valahia, unde, urmărindu-se un scop sanitar, de carantină, banii se spălau în oţet, iar vitele treceau printr-un iaz. Călătorul englez mai notează cîteva fapte interesante. Aşa, de pildă, un dialog :

— *Quites capres et oves havets?* (Cîte capre şi oi aveţi ?)

— *Sunt innumerabili...* (Sînt nenumărate.)

Sau se arată interesat de obiectele de artă populară : oferind 14 creiţari unui cioban, Walsh „achiziţionează“ un fluier...

Mă opresc aici cu răsfoirea însemnărilor acelor călători străini din veacurile trecute, care, fiind impresionaţi de Ţara Loviştei, ne-au lăsat mărturii asupra ei. Deşi aparţinînd unor popoare diferite, un călător e polonez, alţii italieni, austrieci, germani, francezi, precum şi un englez, ei reuşesc să surprindă destul de unitar chipul Loviştei, cu toate că formaţia intelectuală sau sfera de interese a fiecăruia — mobilizatoare la drumuri lungi şi călătorii în necunoscut — îi deosebeşte sensibil pe unii de alţii. Aşa, de pildă, pentru unii (Del Chiaro, Schwanz, Bauer, Pazzini) cadrul geografic şi punctul de vedere al unei stricte geografii descriptive, predomină ; pentru alţii (Strykowski, Mar-

tinus Felmer, Sulzer) însemnătate are, mai cu seamă, informația istorică ; în fine, un alt grup — călătorii înzestrați cu o capacitate mai mare de cunoaștere exhaustivă, un soi de precursori ai reportajului modern (Sestini, Stürmer și Walsh), descriu artistic peisajul, definesc în felul lor o regiune pe care o și înțeleg ca atare, surprind și notează profiluri, obiceiuri, elemente etnografice și de artă, informații cu caracter economic sau medical. Robert Walsh, printre cei mai înzestrați, picură și un binevenit „humour" englezesc în rîndurile sale, inspirate de peripețiile din lungul drumului loviștean.

Chiar și erorile întîlnite la unii — erori naive, provocînd azi zîmbete bonome — sînt revelatoare... (Mă gîndesc la convingerea lui Walsh privind „limba latină" a locuitorilor cu care vorbește și felul în care le transcrie replicile...)

Din multitudinea informațiilor notate în textele vechilor drumeți, mă interesează, mai ales, însemnările cu aspect medical ale lui Robert Walsh. Datele — insuficiente pentru a purcede la un studiu de comparație și de istorie a medicinei — ne dezvăluie anumite stări de fapt, din primul pătrar al secolului trecut, care la capătul unei evoluții pot fi recunoscute, deși mult transformate, și în zilele noastre, la aproape un secol și jumătate de atunci. În orice caz, aceste știri sînt prețioase pentru istoria medicinei românești.

Prin pana lui Walsh, am aflat că, în anul de grație 1825, la „Prépora" bîntuia o epidemie de ciumă ; că mulți dintre locuitorii întîlniți la Pripoare erau gușați și pitici.

Comparînd cu starea actuală a locuitorilor, evident mult ameliorată, deși Țara Loviștei face parte din regiunile încă generatoare de gușă endemică, observăm un important contingent de gușați, mai ales la Perișani, și chiar un număr apreciabil de pitici, nanismul tiroidian mai apărînd pe-alocuri. Părerea autohtonă despre acești bieți bolnavi este aceeași acum ca și pe vremea lui Robert Walsh. Lor li se adresează, ca propriu, epitetul de „năvleg", care, deși nesurprins de Walsh, va fi existat desigur, și atunci.

Însemnările călătorilor străini despre Loviștea sînt revelatoare, instructive, uneori precise, de multe ori captivante, calități care, strînse la un loc, ne fac să regretăm că scriitori și drumeți români vestiți, ca Alexandru Vlahuță sau alții, străbătînd Loviștea ori călătorind în preajma ei, dau dovadă de-o inexplicabilă cecitate față de ea și nici n-o iau în seamă...

Am fi dorit mult să cunoaștem și urma penei lor.

Vineri, 14 iunie 1963

Ne-am sculat cu noaptea-n cap și nu-i nici ora 6 cînd ne întîlnim la dispensar, unde aveam de întocmit listele copiilor care vor fi vaccinați antidifteric. Căutăm de zor în catagrafia generală a populației și, cum găsim cîte un mic cetățean vaccinabil, îl și înscriem pe fișiile lungi de hîrtie, după criteriul domiciliului. Cum isprăvim, ne răspîndim în căutarea lor...

Voi vizita activ și cîțiva bolnavi din sectorul pe care mi l-am ales în vederea vaccinării. Mă însoțește, ca de obicei, Roșianu. O vedem întîi pe Comăneci, hemiplegica. Constat că s-a produs o ameliorare simțitoare în starea generală și o reducere a paraliziei. Vom continua deci tratamentul intensiv după aceeași schemă.

Prin poienile unduitoare, înflorite multicolor, bogat înmiresmate, urcăm încet spre Tătaru. Înconjurăm muncelul, îl suim pînă în creștet și, coborînd, oprim pe rînd la copiii și la bolnavii cronici aflați în evidența noastră, viețuind în Tîrse și-n Șesul-Băii.

Nici nu intrăm bine în dispensar, că se ivește o urgență.

O femeie din Găujani duce în brațe un copil. Mama-i asudată, tremură, plînge în hohote și ne imploră, frîngîndu-și mîinile, să examinăm repede copilul.

Îi desfac hăinuța și brațele cad moi, fără vlagă. Îl privesc : paloarea feței e impresionantă. Încep repede investigațiile. Plimb stetoscopul pe piept și ascult atent : zgomotele cordului nu se mai percep, iar respirația e abolită. Privesc reflex pupilele : nemișcate, largi, negre, fixează un

punct aflat parcă dincolo de tavan. Toate, laolaltă, reprezintă semne certe de moarte clinică. Încep, agitat, lupta cu stopul cardio-respirator. Efectuez respirația artificială, administrez analeptice cardiorespiratorii, injectez adrenalină intracardiac, dar eforturile se dovedesc de prisos.

Pentru a mă orienta asupra momentului morții, iau temperatura rectal. Găsesc 35,4°C. Deci moartea a survenit înaintea sosirii mamei la dispensar, ceea ce ea neagă. De ce oare? Dintr-o dată, cazul mi se pare suspect.

Cînd încercam să ne sintetizăm concluziile, se oprește în fața dispensarului mașina Sanepidului. Din ea coboară val-vîrtej, privindu-ne ca de obicei de sus, trei medici:

— Ostrogoții, vizigoții, gepizii și... sanepizii șoptim noi, folosind o expresie plastică, la modă în raion... (sanepidiștii sînt pe-aici mereu „șefi", mereu duri, mereu grăbiți, ca și acum, un fel de polițiști sanitari).

Cei trei care-au coborît sînt în trecere spre Perișani, dar ne fac și nouă o „vizită". Cu acest prilej reiau cazul. Diagnosticele noastre coincid și concluzia e aceeași: sincopă cardiorespiratorie.

Dar, pentru a nu exista nici urmă de dubiu și pentru o completă lămurile a cauzelor morții, voi anunța procuratura și Serviciul medico-judiciar al raionului.

Sanepidul a plecat.

Deschidem larg ușa, să năvălească soarele. Dar, iată, soarele nu intră singur: o dată cu el pătrunde grăbită o altă mamă, aducîndu-ne un alt copil. Ne privim nedumeriți, avînd impresia retrăirii scenei anterioare sau a revederii unui film.

— Ce-o mai fi și acum?

Iau copilul în brațe, îl dezbrac și-l privesc. N-are decît 2 ani și jumătate, e palid, transpirat și abia respiră. Redevin încordat și atent. Situația cere din nou o intervenție energică. Cercetez trusa de urgență și selecționez medicamentele care-mi par mai eficiente pentru noul caz, începînd administrarea lor.

După vreo 20 de minute, intens trăite de noi, copilul scapă.

Reușesc să plec de la dispensar abia la 9 și jumătate, pe întuneric, mai mult mort decît viu, cu somn greu în pleoape.

Sîmbătă, 15 iunie 1963

Conform înțelegerii noastre de ieri, ne înființăm cîteșitrei pe la ora 6 dimineața la domiciliul din Găujani al copilului decedat ieri.

Continuăm ancheta și observăm că nu toate datele concordă. Totuși, îndepărtez pruncuciderea, fiindcă nu reușesc să decelez nici un mobil. Unicul copil al familiei, frumos și jucăuș, Zaharică era bine dezvoltat atît somatic cît și intelectual. Am de asemenea impresia că părinții îl iubeau.

Mi se pare că-i necesar să aflăm și ce spun vecinii. Deci să ne lungim urechile... În de-alde astea e mare specialist nea Ion !

Pe la amiază, se prezintă la mine un bunic, aducînd un nepoțel chinuit de gastralgii.

Cazul fiind oarecum grav, intervin cu promptitudine. Administrez o papaverină (pentru efectul ei spasmolitic) și copilul se liniștește.

La plecare, îl avertizez pe bătrîn :

— Vezi, nea Brihală, că nepotul va dormi un timp. Nu care cumva să te sperii... M-ai înțeles ?

Bătrînul dă convins din cap, de sus în jos. Dar după-amiază sînt, pe negîndite, actorul următoarei scene : nea Brihală (sprijinit în baston, asudat și gîfîind) vine iar la mine :

— Don' doctor, veniți repede că nu se mai trezește copilu' ! Doarme... Moare ! Veniți de-l scăpați ! Da' de ce doarme, Maică Precistă ?

Fără să mă impacientez, caut o fiolă de cafeină, traversez Boișoara urmîndu-l pe bătrîn, ajung la copil, care locuiește peste drum, îi fac injecția și acesta, pe loc... „învie" !

Eu :

— Ei, nea Brihală, ai văzut ? Dar nu înțeleg de ce te-ai speriat. Doar ți-am spus că, după prima injecție, copilul va dormi...

Nea Brihală (mormăind) :

— Să doarmă, să doarmă, da' așa ?

Cam sucită ființă acest vecin al meu.

Spre seară, nea Ion îmi dă raportul :

— Lumea zice că moartea copilului s-ar fi tras din otrăvire...

Duminică, 16 iunie 1963

Sîntem în așteptarea procuraturii. Am pregătit totul în vederea autopsiei și-acum revenim la treburile noastre curente. Din drum se-aude gălăgie mare. Lumea s-a strîns buluc. Vorba lui nea Ion : „lume peste lume..."

Cei așteptați — un anchetator, doctorul Pîrvănescu și autopsierul — vin cu un camion de ocazie. Ca la o conferință secretă, închidem bine ușile și ne... baricadăm (pentru a ne feri într-un fel de poporul fremătător de-afară). Începem cu partea strict juridică a anchetei, adică cu luarea declarațiilor. „Aprodul", — nea Mihai Ispas —, strigă din mulțime cîte un nume, omul se înființează, anchetatorul chestionează, scrie ce spune cel întrebat, apoi recitește ce-a scris, îl întreabă dacă-i de acord cu cele consemnate, îl pune să semneze și omul pleacă. După el vine altul și tot așa.

După strîngerea tuturor declarațiilor doctorul Pîrvănescu și noi, ceilalți, din branșă, începem efectuarea autopsiei, pentru a afla — în măsura posibilului — cauzele reale ale morții.

Ieșim afară, în curtea interioară dintre gospodărie și dispensar. Demontăm o ușă și o sprijinim cu bolovani înverziți de mușchi, la umbră, lîngă zidul nostru. Părinții

aduc copilul, așezat într-o lădiță de lemn acoperită cu tifon alb.

Pe garduri s-au cocoțat curioșii. Îi îndepărtăm cu sprijinul milițianului.

Îl urmăresc pe doctorul Pîrvănescu ; nu prea înalt, negricios, cu fața adînc ridată și pergamentată, avînd sclipiri ironice în ochii-i negri, privind peste ochelari, și un rictus batjocoritor și aspru în colțul gurii desenate de buze subțiri și vinete, îmi apare ca un preot aztec în fața victimei. Nimic mai fals, însă, decît această impresie : fiindcă omul e de treabă și săritor la nevoile altora, iar biata victimă, cu sau fără autopsie, tot în mormînt va ajunge.

Dezvelim micul cadavru. Arată oribil. Timpul călduros a favorizat putrefacția. În locul frumosului copil de acum cîteva zile, privim un trup vînăt, pătat, umflat, moale, mirosind îngrozitor. Fața n-a păstrat nimic din expresia atît de vioaie pe care-o avea în viață.

Abdomenul imens, tumefiat de gazele din interior, lucește murdar, acoperit de pete verzui. O clipă ne copleșește spectacolul și mirosul putrefacției. Dar noi trebuie să fim de piatră. Nouă nu ne este permis să ezităm (în fața unei datorii totuși respingătoare...).

Autopsierul execută inciziile poruncite de doctorul Pîrvănescu, privirile noastre caută semnele patologice, oamenii din stradă, curioși, încearcă să zărească ceva printre ulucile gardului, pe cînd cerul nemărginit se bolțește albastru și impasibil, deasupra splendorilor dezlănțuite ale verii.

Numai efluviile pestilențiale ale cărnii putrezite sînt o clipă mai tari decît viața : înecă cu duhoarea lor persistentă gingașele arome ale trandafirilor.

Undeva în esofag, pe-o mică suprafață a stomacului și-n porțiuni ceva mai întinse ale intestinului subțire, se observă o necroză de un tip special. De unde și concluzia diagnostică a medicului specialist (în urma coroborării cu rezultatul examinării atente a lichidelor de-acolo) : „otrăvire accidentală cu substanță insecto-fungicidă".

Orice bănuială, plutind în jurul părinților, a pierit. Eliberez certificatul de moarte.

Luni, 17 iunie 1963

Săptămîna care a trecut mi s-a părut grea și încărcată. Simt nevoia acestei binecuvîntate zile de luni, cînd pot să uit puțin de grijile cotidiene. Mă bucur de soarele arzător și, din pat, mă arunc drept pe pătură : plaja („helioterapia...") va fi azi la mare cinstire.

Sînt însetat de soare și de uitare. Aș vrea să nu mă gîndesc la nimic, nici la bolnavi, nici la anchete, nici la alte necazuri.

Iau o carte, o răsfoiesc alene, încerc să citesc, dar nu pot. Cobor în schimb cu mare plăcere pînă la apa Boișoarei și mă scald în undele-i clipocitoare și abia răcoroase. Revin la soare, pe pătură ; încerc să adorm, dar nu reușesc...

Nea Lăică Toma — adventistul, îmi face după-amiază o vizită. Plecăm împreună de-acasă, ne plimbăm fără țintă prin sat și ne pomenim urcînd Cetățeaua. Tot vorbind cu aprindere despre diverse probleme ale moralei creștine și despre unele incongruențe și neadevăruri biblice, urcăm și cele trei terase largi, ale dealului, numite Glămia Mare, Glămia Mică și Vîrful. Ajunși sus, ne întindem pe chilimul de mușchi și, în tăcere, privim : departe, peste groapa Loviștei, în lungul drumului șerpuit, spre valea argintie și sclipitoare a Boișoarei, spre trupurile tolănite, ca și noi, ale munților — Pleșul, Șesurile, Strîmbu, Dragobratu, Leurda, Zănoaga, Mormîntul și Vîrful Dealului. Coborîm versantul nordic și traversăm oblic două frumoase poieni, — Zăpodiile și Zăpădioarele, — pînă ce ne încinge iar soarele. Intrăm într-un pîlc de pădure să bem apă la izvorul Paltinului, care țîșnește printr-o crăpătură a stîncii, „din piatră seacă" cum s-ar zice...

Culeg de zor fragi. Boabele fragede sînt moi, zemoase și parfumate.

Cu Roșianu prin Găujani, pe la nea Ion. Avem de lămurit problema unui litru de alcool, care a dispărut ca prin mister...

Joi, 20 iunie 1963

La ora 4 și jumătate mă trezesc. Dimineața-i suavă. Citesc puțin, mă spăl, mă îmbrac și, în răcoarea matinală, după ce umblu desculț prin iarba înrourată, aștept sosirea (inevitabilă) a orei 7 și jumătate, cînd voi pleca spre dispensar.

Consultațiile decurg în liniște.

Iau Rata de „doișpe" pînă la Cîineni și trenul pînă la Sibiu. Deși am venit cu treabă — am cîțiva bolnavi boișoreni, internați într-un spital din oraș —, mă plimb și pierd vremea cu voluptate. La hotel nu mai găsesc nici o cameră liberă.

Deși nu-i „elegant", încep să „acostez" lumea pe stradă. Trebuie să înnoptez pe undeva, nu ?

Ies de la spital. Continuu plimbarea prin Sibiu. Rătăcesc fără scop și inspir însetat, cu mintea, parfumul medieval în care-i învăluit orașul.

Spre Piața Sfatului trec pe sub o boltă și, deodată, rămîn țintuit în fața unui afiș. Citindu-l, sînt cuprins de sentimentul reîntîlnirii cu o dragoste veche și statornică. În el se anunță că, într-o sală a Brukenthalului, Ion Conea conferențiază despre toponimicele din Carpații Sudici. Iată-mă-s, ca scăpat din pușcă, în căutarea sălii. Ajung după începutul conferinței.

Sînt numai urechi și, la sfîrșit, conchid că Ion Conea e un orator distins, aulic, universitar și captivant. Între omul de știință și vorbitor nu observi discrepanțe.

După epuizarea aplauzelor, am prilejul — dorit și neașteptat — de a-i strînge mîna. Vorbim împreună vreun sfert de oră, bineînțeles despre... Boișoara, pasiune comună !

Marți, 25 iunie 1963

În Boișoara, noțiunea timpului îmbracă haine ciudate, cu „tăietura" foarte vagă.

Cînd consult, am și obligativitatea completării rubricii care cere vîrsta bolnavului, iar mulți dintre pacienții mei

sînt copii mici, aduși de mamele lor. Întrebarea, stereotipă, sună la un moment dat :

— Cît are copilul ?

Mamele îți răspund, după o clipă de gîndire. Vei afla însă rar data precisă a nașterii. În schimb, afli cele mai năstrușnice localizări temporale : „Area în timpu' fînului, domnul doctor." Sau : „Se băgau crumpenele", „înainte de polog", „în săptămîna brînzei, cînd umblă mîrtanii cu limba scoasă...", „pe după miei", „pînă-n Crăciun", „la răvășit", „de Paști", „de Rusalii", „la trei zile după ce-a căzut în genune a lu' Duroi" etc. etc. Și, dacă cumva cunoașterea sfinților calendarului ortodox îți este străină, ai încurcat-o... Că mama nu te descurcă !

De cîtva timp, scăldat în apele unei nehotărîri chinuitoare, mă tot gîndesc la un transfer. Motivele nu-mi lipsesc! Vreau să fiu mai aproape de familia mea, de biblioteci bune, de săli de concerte, de spitale și de clinici, unde să-mi ridic nivelul cunoștințelor și calificarea, de rude și de vechii prieteni (pe care, prin forța împrejurărilor, i-am cam părăsit...).

Ce bine ar fi să pot lua și Boișoara cu mine ! Dar, cum dorința mea nu se poate realiza, rămîne să plec singur.

M-am atașat mult de locurile frumoasei Boișoare și de oamenii ei. Zilele petrecute aici vor fi, poate, printre cele mai frumoase ale vieții mele.

Din depărtare, ajutat și de estompa harnică a timpului, chiar și supărările, care acum îmi displac, îmi vor apărea îmbietoare. Îmi va fi greu dimineața, cînd mă voi afla altundeva, să mă lipsesc de împrejurimile vaste, de Cozia, de valea Boișoarei și de Olt. Îmi va fi dor de oamenii atît de cunoscuți de aici, de dispensarul meu, unde „am făcut ochi" ca medic, de gîndurile și dorințele mele, zămislite pe aceste meleaguri.

Și totuși va trebui să plec. Unde ? Cine știe... În orice caz, undeva mai aproape de familia mea, de un centru urban unde să-mi potolesc mai ușor foamea și setea de cultură, de muzică, de medicină și de civilizație. Știu pre-

cis — fiindcă vreau ! — că voi lucra tot la țară. Că mă voi reîntîlni cu noroiul, cu lampa de gaz, cu singurătatea (relativă), cu „uscăturile" oricărei păduri — toate acestea le știu. Dar mai știu și că, tot la țară, mă voi îndrăgosti de alți oameni, de alte privelişti, mă vor înveseli alte întîmplări, mă va captiva un alt izvor folcloric, asemănător cu cel boișorean, dar în același timp deosebit, voi căuta să întorc alte file ale istoriei, voi avea satisfacții și supărări, victorii și eșecuri. Dar unde oare ? În ce punct al hărții ? Sînt ca o furnică urcînd pe un zid. Mă aflu încă jos și abia sus, pe muche, voi zări ceva... Dar ce ?

Mîine, la Rîmnicu-Vîlcea voi vorbi cu medicul-șef despre această problemă.

Miercuri, 26 iunie 1963

În zori, cu Rata de 4, cobor la Căineni. Legătura cu trenul de Vîlcea o am imediat. Moțăi în tren cu capul plecat pe umărul unui necunoscut. Era totuși — zic eu — preferabilă o... necunoscută !

După ședință (care-a fost absolut neinteresantă), plec în căutarea doctorului Mișu Mazilu, medicul-șef girant, pe care nu reușesc să-l găsesc decît tîrziu, acasă. Îi expun dorința mea. Mă ascultă atent și, fără nici un fel de obiecțiune, îmi promite să-mi dea „ieșirea". Va trebui să-l caut iar, mîine dimineață, la spital.

Joi, 27 iunie 1963

La ora 8 precis, mă înființez la spitalul de copii. Cererea mea de transfer e semnată de îndată. De la registratura sfatului raional cer și-o ștampilă.

Cu o mașină deschisă, trecînd în goană peste Dealu' Negru, ajung la Pitești.

De la Secția sanitară a regiunii Argeș am nevoie de-o fișă-tip de transfer. O obțin destul de repede.

Vineri, 28 iunie 1963

Mă prezint medicului-şef al regiunii. Este, mi se pare, acelaşi care m-a felicitat pentru alegerea Boişoarei, în toamna lui '61. (Acum, cînd cer transferul, nu mă prea aştept la felicitări !)

Discuţia are loc la un diapazon foarte jos, într-o atmosferă calmă, aproape cordială. Aşa că, la colecţia mea ambulantă de semnături şi de ştampile, mai adaug cîte una.

— Vă mulţumesc, tovarăşe medic-şef !

Mi se spune la secţia noastră că voi avea de furcă cu vicepreşedintele raionului, care, precis, îmi va pune bețe-n roate. Motivul pe care-l va invoca este însă perfect adevărat :

— Raionul Rîmnicu-Vîlcea e deficitar în medici !

În biroul vicepreşedintelui raionului (un inginer înalt, masiv şi încruntat), are loc o discuţie dură. Protagoniştii sîntem noi : el şi eu. Dar l-am rugat să mă însoţească, spre a nu fi singur, şi pe un prieten, în anii trecuţi cu oarecari funcţii în raion, care la momentul oportun să mă sprijine. Duelul verbal se dezlănţuie. Nu vreau să spun nici un neadevăr („e mama bolnavă" sau „am ulcer duodenal") şi să conving numai cu argumentele mele reale. Încerc, încerc, însă e foarte greu ! Flutur, atunci, cuvîntul „demisie", dar nici aşa nu merge !

E momentul să mă dau bătut şi să-l las pe binevoitorul meu amic să ia şi el taurul de coarne. Îl aud zicînd, blajin, numai atît :

— Dă-i, dom'le, drumul, că-i un nepot de-al meu.

Furtuna (din paharul cu apă) a încetat, ca prin farmec! În tăcere deplină, solemnă, ca la parafarea unui acord internaţional, se depune semnătura.

Ies de-a-ndărătelea, asudat, uitînd pînă şi să mulţumesc. Mi-a luat „piuitul" !

Există şi-un termen pentru astfel de rezolvări, nu ? Parcă-i zice „nepotism"...

Spre seară descind în Boişoara mea, pe care voi trăda-o în curînd...

Marți, 2 iulie 1963

Mă roagă azi o mamă să-i văd copilul.
— Dar ce spui că are ?
— Uitați-vă în gît, să nu aibă „*ilarion*". (Adică oreion !

Secretarul sfatului, nea Tică Nasture, mă întreabă
— E adevărat, domnule doctor, că vreți să ne părăsiți ?
Îi răspund că da și nu-i vine să creadă :
— Glumiți, nu-i așa ?
— Din păcate, nu glumesc...

După prînz, baie în Boișoara, plajă și lectură. La 6 jumătate, împreună cu Roșianu, încep să număr flacoanele de penicilină și pe cele de streptomicină, în vederea stabilirii soldului general al medicamentelor farmaciei gratuite.
Tîrziu spre miezul nopții, abia ajung acasă. Mănînc în grabă ceva și mă întind.
Tentative nereușite de lectură... Adorm.

Miercuri, 3 iulie 1963

Continuăm soldul la antibiotice.

Sîmbătă, 6 iulie 1963

Consultații, balamuc...

Acasă : plajă, muzică, lectură, baie.

După-amiază, pînă seara tîrziu, sold la cloramfenicol. Apoi, de vorbă cu Roșianu, sub luna plină.

La ora 22,57 ies puțin pe prispă. Privesc cu nesaț cerul pur și caut luna. Aproape o treime din ea (în partea de jos) e umbrită : eclipsă parțială.

Duminică, 7 iulie 1963

Urgență nocturnă. Diagnostic : colică nefritică ! Bărbatul e atît de greu încercat de durere, încît, zbătîndu-se și mișcîndu-se de colo-colo, lasă impresia neverosimilă de animal în cușcă. Mugește ca un taur și se trîntește pe jos, mușcînd strîns piciorul mesei. Se zvîrcolește, urlă, bate cu palmele în ușă, de se cutremură pereții. Îi fac un dilauden-atropin și imediat o papaverină. Apoi aștept.

În fine ! Într-un tîrziu durerea se potolește și omul adoarme, asudat.

Deși obosit, mă trezesc în jurul orei 7.

Citesc, în pat, pînă la 8,20, apoi îmi rezolv corespondența personală, restantă. În primul rînd îi scriu mamei (unde n-am restanțe...).

La dispensar verific în continuare medicamentele. După ce ne plictisim, plecăm pe teren. La întoarcere, alte două urgențe : o precipitare (cădere de la înălțimea de vreo trei metri) cu posibile fracturi și iminență de hemoragie internă, pentru care anunț Salvarea, și un eritem (poate erizipel), asociat unei bronșite acute la un sugar cu alimentație naturală deficientă, din dublă cauză : hipogalactie maternă și o dificultate congenitală la supt.

Gigi Panait mă cheamă la telefon :

— Andrei, ce zici, urcăm mîine pe Cozia ?

Răspund exploziv :

— Bineînțeles ! Și adaug : Vin la tine azi, cu Rata de 12 și jumătate. Așteaptă-mă !

Întîlnirea dintre noi are loc mai devreme, în Titești. Gigi e cu „motorul" și cu moașa Nuți. Spre Perișani ne depășim pe rînd : cînd o ia Gigi înainte, cînd noi (cu Rata).

La dispensar, în Perișani, ne așteaptă un prolaps rectal, la un copil de vreo 3 ani, pe care-l reducem pe loc.

După-amiază ne plimbăm, ne „cinstim" la M.A.T. cu vin și, întorși acasă, ne culcăm.

Luni, 8 iulie 1963

După pregătiri sumare, plecăm de la dispensar spre țintă. La 10 și un sfert, cei cinci : Gigi, Costică, moașa, îngrijitoarea Florica Țugulan și cu mine, sîntem pe drum. Ca întotdeauna cînd mă aflu în preajma muntelui mă animă o bună dispoziție fără margini, contagioasă și pentru cei din jur.

Dar ambianța este și singură de natură să întrețină euforia : însoțim Băiașul sclipitor, spre Pripoare ; întîlnim oameni binevoitori, pe care-i cunoaștem, parcă ne-ar fi neamuri ; soarele suveran dogorește, împiedicînd pînă și nașterea celui mai firav nouraș ; adie un vînt ușor, răcoros, din susul văii ; poienile sînt verzi, iarba înaltă și noi tineri...

Trecem Băiașul desculți, prin apă.

— Hei, domnu', măi Carol Robert, ai grijă la rumâni... și vezi să nu-ți uzi nădragii ! Pantofii, legați între ei, ne atîrnă de gît.

Alegem poteca din Comori, dăm pe deasupra Priboiesei, ajungem la Canapea, aproape de Fundu' Grajdului, și de acolo urcăm pieptiș, voinicește, cît ne țin curelele...

La ceasul amiezii, poposim în Stîna din Cozia. Încercăm în glumă, să numărăm oile, dar... ne lăsăm repede păgubași ! Ne lămurește pe dată și fără efort baciul, de loc din Băiașu, un mustăcios, cu ochii aprigi, negri :

— Apăi, să tot hie la fo doo sute... și le păzim noi, ăștia : io, un cioban, din Pripoare, ăl mai bătrînu', de-i din Surdoi, și strungaru' ăla tînăru'... Și întrerupîndu-se strigă la el : Ia vezi, măi Tene, de mămăligă...

Cînd sfîrși vorba, omul nostru „pohti" niște tabac. Noi, nefumători — mai mare rușinea ! — avem totuși pitite un pachet-două de „Mărășești", luate cu intenție. Așa că, după ce-l mulțumirăm pe baci, ne-am întins împăcați, în așteptarea mesei, pe niște sarici. Dar poți să stai locului într-o poiană fragedă și verde cum e asta ? Nu poți...

Luăm aparatul de fotografiat și ne cățărăm pe niște stînci în marginea Golului Coziei.

Florica Țugulan, specialistul nostru principal în materie de toponimie perișăneană, enumeră, arătîndu-ne departe, în față, tot ce se vede și ce nu se vede, dar are nume. Eu, cu carnețelul pe genunchi, schițez și notez : Valea Ro-

şie, Drumul, Roşia, Mamurile Rotunde cu Poiana Fundul Dolii, Muchia, pîrîul Priporii, Mamurile Ascuţite, Poiana Băiţa, Frumuşiţa şi, mai spre stînga, peste Priboiasa, care-i chiar în faţă, Postăvile şi Cordoaia.

Ne şi fotografiem : singuri şi în grup ; într-un picior, pe-o stîncă, cu limba scoasă, apoi pozînd, serioşi, în semiprofil, scrutînd depărtarea...

— E gata mămăliga !

Ne aşezăm turceşte în iarbă şi, bucurîndu-ne cu gura pînă la urechi, mîncăm de zor din bucatele ciobăneşti.

Alene, o pornim mai departe, încotro vedem cu ochii. Poteca noastră ocoleşte Pietrele Şoimilor şi trece prin Stîna Popii. Oprim puţin în Şoimu, la Stîna lui Damian, unde, în preajmă, găsim floarea-miresii (floarea-reginei) şi fire stinghere de sîngele-voinicului, în holdele parfumate ale ierbii, care ondulează harnic spre noi, ca valurile unei mări vegetale. Urcaţi sus, pe-un vîrf, privim pînă hăt, departe, spre Sălătruc...

La coborîre folosim acelaşi drum. Panta e atît de rapidă, încît fugim cît ne ţin picioarele. Serpentina potecii ne poartă halucinant între arbori contorsionaţi, saltă peste vîlcele mlăştinoase, traversează frunzare putrede şi se strecoară între ţancuri ascuţite. La „Canapea", gîfîind, ne oprim, că doar n-avem de ce ne grăbi ! Soarele-i încă sus, ne e bine şi liziera pădurii geme de fragi.

Plajă şi fragi...

Într-un tîrziu, ne pomenim iar în valea Băiaşului. Hotărîm să ne scăldăm... Uzi leoarcă, încercăm să ne uscăm, dar soarele în apus nu ne pricepe intenţia... Aşa că, vrînd-nevrînd, ajungem în sat cu hainele umede...

Gigi, vizitator constant al M.A.T.-ului, găseşte suficient argumentul stării de umiditate în care ne aflăm, pentru a „porunci" rom şi lichior...

Uscaţi şi încălziţi (mai ales pe dinăuntru), ne amestecăm în iarbă cu greierii, călători cu ochii între stele...

Marți, 9 iulie 1963

După un rămas bun călduros, plec cu o mașină de ocazie.

Am vreo 30 de consultații. (Neobișnuit de multe pentru anotimp !)

Atmosfera-i azi cenușie, de toamnă tîrzie. Se dezlănțuie și o ploaie torențială cu fulgere palide în lumina mohorîtă de-afară. Sîntem nevoiți să calculăm soldurile cu lămpile aprinse, la ore neverosimile.

Miercuri, 10 iulie 1963

Mai avem de lucru cu verificarea medicamentelor. Ne așteaptă încă ore lungi pînă să le isprăvim... Dar, peste 2—3 zile, voi reuși să predau gestiunea, în întregime (așa cum m-au sfătuit la raion) lui Diță Popelca, fiindcă nea Ion nu vrea s-o primească nici în ruptul capului, iar Roșianu are în gestiune punctul farmaceutic.

Pe la amiază primesc o vizită plăcută. Ioana Frîntu, învățătoarea din Găujani, vine însoțită de Marina, sora ei, care-i studentă în ultimul an la Facultatea de geologie-geografie. Am promis să dau un ajutor fetelor în legătură cu teza Marinei, care tratează despre unele aspecte geologice ale bazinului Titești-Brezoi. (Eu, bietul de mine, fiind socotit, dragă Doamne, „specialist", cred fetele că le-aș putea fi chiar de folos cu ceva !) Aud vocea Marinei :

— Nu vrem numai colecția ta de fotografii, ci și lista toponimicelor, cu situarea lor în spațiu...

Deși sarcina mi se pare grea, fiind vorba de o discuție între o specialistă și un amator, n-o refuz.

Pentru a prinde putere (deși nu ea ne lipsește !), dar mai ales fiindcă-i ora mesei, trecem întîi pe la mine să mîncăm. Cît timp îmi cotrobăiesc fetele prin bibliotecă, răsfoiesc și eu puțin prin hîrțoage, căutînd cam tot ce cred că ar fi interesant. Sortez fotografiile cerute și, pentru a nu pierde nimic din timpul prețios (și azi frumos), ne hotărîm la o „ascensiune" imediată pe Cetățea. Glămia Mică și Vîrful Cetățelei vor fi locurile noastre predilecte de unde vom încerca —

pro causa — să reconstituim evoluția fenomenelor geologice, pînă la peisajul geografic actual...

(Numai să putem ! De altfel, de multe ori — dacă nu întotdeauna ! —, am impresia că, sub privirile batjocoritoare ale geologiei, biologiei și evoluției naturale, noi, oamenii, cînd sîntem așa îndrăzneți ca acum, apărem puțin cam caraghioși...)

Zis și făcut. Am urcat într-un suflet Cetățeaua și-acum ne odihnim. Zările calme, pogorîndu-și liniștea peste noi, ne încîntă. Ne-am dori părtași la vreun început de eră, dar, neavînd la îndemînă decît acest actual și blajin „cuaternar holocen", va fi nevoie de evocări științifice.

Deocamdată e încă tăcere. Dar în curînd floretele teoriilor geologice se vor încrucișa aprige, iar prin aer vor zbura nume vestite și termeni ciudați, poate rebarbativi pentru urechea nespecialistului (...mecanism de captare, nivel de bază, eroziune transgresivă și regresivă, colmatare, ingresiune, paroxism orogenic, katamezozonal, burdigalian, senonian, Inkey, de Martonne, Vîlsan...), dar divini pentru geologul îndrăgostit de munca lui !

Privim cu nesaț Țara Loviștei... O vedem întinsă, sub noi, — pămînt vălurit, verde-catifelat, cu margini alcătuite din versanții prăpăstioși ai munților înalți, brăzdat de drumuri străvechi, strecurîndu-se în afară prin mărginașe trecători înguste —, încremenită într-o nemișcare parcă eternă.

O privim și încercăm să ghicim tot ce ne tăinuiește sub această aparență calmă și sub blana verde a ierburilor ei, dar Țara Loviștei își ascunde cu strășnicie trecutul (și chiar prezentul) aidoma unei femei misterioase, dar care face din cînd în cînd și mărturisiri poate adevărate...

Și, pe neașteptate, ne hotărîm să atacăm problema frontal...

Țara Loviștei ar fi, — după cum se știe —, golful secat al unei mări străvechi, format prin transgresiune în eocen și care, atunci cînd marea s-a retras (probabil în pliocen), a fost acoperit cu depozite sedimentare, depuse la diferite intervale geologice ulterioare.

Formațiunile Loviștei sînt, după toate prospecțiunile geologice, exclusiv cretacice, paleogene și neogene, acoperind complet un fundament de rocă cristalină.

Ţărmurile golfului — şi totodată hotarele „ţării" de azi — au pe dedesubt o punte de întîlnire (aflată undeva spre mijlocul depresiunii, la adîncime, sub straturile depozitelor sedimentare) constituită din : cristalinul katamezozonal al Făgăraşilor la nord, gnaisul Coziei la sud şi, dincolo de Valea Oltului, spre apus, din cristalinul Lotrului.

Şi tocmai în ţărmul nordic, — monolitic, masiv şi înalt, — al Făgăraşilor primari, frămîntările tectonice, apele, timpul (în fond neutru şi total exterior fenomenelor, dar mare personalitate geologică) şi toţi ceilalţi factori, singuri, dar mai ales conjugaţi, au produs breşa depresiunii intramontane a Loviştei. La sfîrşitul cretacicului şi în terţiarul incipient, cutările Carpaţilor Meridionali încetează ; dar al doilea paroxism orogenic important al cretacicului — faza laramică —, de la sfîrşitul senonianului, pune în mişcare o parte din depunerile cutate anterior — prin violente mişcări de basculare pe verticală, care au fragmentat zidul continuu şi monolitic al munţilor —, prăbuşirile gigantice formînd grabene (gropi) ; Ţara Loviştei este una dintre ele. În jur avea loc în acelaşi timp înălţarea, complimentară, a unora din regiunile dure, de cristalin. Prăbuşiri s-au petrecut şi spre sud. Culmea Coziei s-a înclinat axial de la apus spre răsărit, alunecînd, pe stînga văii Vîlsanului, sub depozite paleogene şi miocene (poate chiar la începutul cuaternarului sau, dacă nu, în neogen, la finele pliocenului) şi, concomitent, întreaga depresiune s-a afundat spre est. După încetarea mişcărilor tectonice (ultimele fiind cele neogene), procesul neîntrerupt şi perseverent al colmatării şi al depunerilor sedimentare şi-a continuat opera distructivă, aluviunile rîurilor făgărăşene s-au adunat şi s-au prăbuşit în depresiune, vînturile, ploile şi diferenţele zilnice şi sezoniere ale temperaturii şi-au trăit mai departe viaţa, măcinînd zidurile Loviştei, iar peisajul geografic, într-o necontenită preschimbare, imposibilă de sesizat însă, prin simţurile generaţiilor de oameni (necum ale indivizilor !), ne apare nouă, azi, într-o încremenire statică, parcă înrudită cu veşnicia, în ciuda tuturor argumentelor ştiinţifice.

În zare, între trupuri grele de piatră, ghicim sub aburii încălziţi, irizînd ca o părere, Oltul înverşunat, abia sclipind.

Bătrîn şi îndelung cîntat de un întreg popor şi de poeţii lui, Oltul este şi personajul venerat al unei grandioase epopei geologice, desfăşurată chiar la naşterea lui şi chiar pe meleagurile loviştene. Teoriile diverşilor cercetători (Wachner, Inkey şi Emmanuel de Martonne), reluate şi aprofundate şi de geomorfologii români, sînt mai mult decît pasionante, iar cursul logicii lor devine uneori atît de impecabil, încît orice dubiu se spulberă, spre marea cinste a ştiinţei şi-a slujitorilor ei.

Avînd în vedere valea tipic transversală a Oltului, Inkey presupune preexistenţa unei falii în care s-ar fi stabilit drumul lui fluid, născut printr-un fenomen de captare al unui rîu valah de către un rîu transilvan (probabil afluent al Mureşului), sau care se va fi vărsat într-un lac ipotetic din Transilvania. De Martonne, marele geomorfolog francez, statornic admirator al ţării noastre, explică existenţa văii transversale a Oltului şi a rîului actual prin combinarea unor fenomene deosebite : unul de epigenie şi altul de captare. Epigenia ar fi creat defileele de la Turnu-Roşu şi Cozia, iar valea transversală dintre acestea s-ar fi adîncit prin captarea unei ape de către alta.

H. Wachner, pe de altă parte, observînd, pe bună dreptate, că epigenia defileului de la Turnu-Roşu nu poate fi susţinută cu temei (din lipsa unor argumente peremptorii), sugerează ideea unui fenomen de antecedenţă, care a şi fost îmbrăţişată, ca atare, de cercetători şi considerată ca unul din puţinele corective posibile ale teoriei lui de Martonne.

Dar cum se va fi produs captarea, după concepţia demartonniană ?

Tabăra noastră geologică e numai ochi şi urechi... Pentru moment, nu mai luăm în seamă frumuseţea lirică a peisajului, scăldat în generoase raze de soare, nici verdele crud şi îmbietor din luncile pîraielor, şi nici vîntul jucăuş şi cald, răsfirîndu-ne cu degete nevăzute părul... Sîntem concentraţi exclusiv asupra reconstituirii unui fenomen tulburător, ale cărui urme le mai putem întrezări sau, oricum, bănui, fiindcă momentul genezei Oltului este destul de apropiat în timp de noi (captarea s-ar fi produs în levantinul superior-cuaternar) în comparaţie cu perioadele de formare ale Ţării Loviştei. Sîntem toţi trei înfierbîntaţi şi ne între-

băm : cum se va fi produs captarea şi cum se va fi născut Oltul „actual", adică al nostru ?

Este stabilit că, pînă în neogen (miocen şi pliocen), existau două Olturi. Unul, izvorînd din Cozia, curgea spre nord, ca afluent al Mureşului (sau al vreunui lac din bazinul Făgăraşului), iar al doilea, călătorind spre sud, se confunda la izvoare cu Lotrul de azi şi se vărsa într-un lac sau în Dunăre. Izvoarele Oltului transilvan — Băiaşul şi Lotrişorul —, colectau apele versantului nordic al Coziei, iar Lotrul, Latoriţa şi valea Călineştilor alcătuiau izvoarele Oltului muntean. Cumpăna apelor care despărţea bazinele celor două Olturi era reprezentată de linia ce unea vîrfurile Robu şi Riga în NV, cu vîrful Cozia în SE, trecînd prin stînga Văii Călineşti, pe la sud de mînăstirea Cornetu şi pe dreapta Lotrişorului.

În zona cumpenei de separaţie a existat, desigur, o porţiune mai slabă, poate o culme de fliş, asupra căreia agenţi externi, foarte harnici, înzestraţi cu mare forţă erozivă, cît şi mişcări ale scoarţei terestre, asociate, au dus, pînă în cele din urmă, la distrugerea ei şi la unirea principalelor ape ale celor două bazine. Lotrişorul şi Băiaşul, curgînd spre apus, şi apele Văii Călineştilor, întîmpinîndu-şi vecinii spre răsărit, s-au unit, cîndva, prin captarea laterală a Lotrişorului (şi mai apoi a Băiaşului), de către un afluent al Văii Călineştilor, iar rîul, de-abia format, dobîndind un nou nivel de bază — acela al Oltului muntean — a început să curgă cu toată bogăţia apelor sale spre miazăzi, favorizat fiind şi de unele scufundări de teren petrecute în Cîmpia Română, care-au dus la o certă înviorare a eroziunii din bazinul Lotrului, şi deci la o consolidare a albiei noului rîu. La Cornet, unde s-au amestecat apele celor două rîuri, s-a semnat actul de naştere al Oltului actual...

Cine oare dintre cei absolut neavizaţi ar putea bănui Ţara Loviştei drept scena vastă a unei dinamici geologice atît de captivante ? Şi cine oare se va mai îndoi — căutînd, bineînţeles, cu asiduitate adevărurile ştiinţifice — de poezia aspră şi atît de neaşteptată a proceselor geologice, comune în fond, dar atît de grandioase ?

Ţara Loviştei s-a născut, sub cerul impasibil, zămislită în fantastice catastrofe telurice, din zvîrcolirea aprigă a pămîntului gemînd înfricoşător şi din prăbuşirea gigantică a

munților invadați de ape, ca fiică a mării Thetis și a bătrînului Cronos, zeul timpului ; la rîndul ei, Loviștea a dat naștere aprigului Olt...

Cele trei siluete aflate în vîrful Cetățelei tac și schițează cu hărnicie, pe blocurile albe de desen, contururile și planurile munților care se profilează la orizont. Aparatul de fotografiat țăcăne. Se notează de zor străvechile toponimice și se încearcă, cu dibuiri, stabilirea de la distanță, cam neștiințifică, a componenței petrografice a rocilor.

Urmărim din ochi lizierele pădurilor și cursul apelor. De la o vreme însă, cînd debitul „izvorului cunoștințelor" părea a fi secat, unul dintre noi a propus :

— Știți la ce m-am gîndit ? Ce-ar fi să urmărim puțin și zborul păsărilor ?...

— În fond, tot curgerea timpului o vom observa, adăugă altul...

Și-așa, aproape fără voia noastră, am fost cuprinși de reverie... Visul însă, deși fantastic — doar aparent ! —, a cotropit teritoriul paleontologiei...

Și din puținele fosile descoperite în Loviștea sau în preajma ei — cămila de Olt *(Camellus alutensis)*, un dinte de elefant, găsit la 1852, în terasele de la Boița, de către Neugeboren, și recifii coralieri ai Coziei — s-a înfiripat fantasma...

Se făcea că ne aflam în același loc, dar pe malul unei mări calde... Cît vedeam cu ochii, se întindea un golf cu ape albastre, presărat cu insule și străjuit de maluri înalte, stîncoase. Spre Cozia, în lagune, atolii de coral încercuiau oglinzi de argint, deasupra cărora zburau păsări ciudate și sub luciul cărora săgetau pești iuți... Pe malurile acoperite cu nisip alb, pîndeau crocodili, iar în mocirlele pestilențiale se bălăceau rinoceri. Pe platouri și spre creste, din păienjenișul des al lianelor, începea vegetația luxuriantă, fabuloasă, înăbușitoare. Palmieri uriași, cu frunze franjurate, aromați arbori de scorțișoară, baobabi falnici și ficuși se amestecau cu stejari uriași și plopi zvelți, platani și carpeni, într-o pădure deasă, prin care rătăceau în căutarea hranei și pentru satisfacera tuturor instinctelor elefanți și mastodonți, tapiri și rinoceri, tot soiul de maimuțe, cerbi, vulpi și rîși.

Aerul era umed, încărcat de aburi. Căldura domnea, înăbuşitoare. Ploi torenţiale — adevărate potopuri zilnice — izbucneau fără oprelişte. Trăsnete cumplite sfîşiau cerul şi pămîntul, aprinzînd păduri şi omorînd fiare. Legea junglei, suverană, semăna cu dărnicie moartea, dar viaţa, tenace, revenea şi-şi reocupa terenurile temporar pustiite, ca pentru veşnicie. Dar veşnicia n-a durat...

Specii vechi de cînd lumea, ca şi altele mai noi, s-au stins, dar, în locul celor pierite, s-au ivit altele ; apele mărilor au puhoit pămînturile, dar s-au retras ; munţi uriaşi s-au ridicat şi s-au măcinat sub încăpăţînarea vîntului şi-a apei, dar în locul lor s-au ridicat alţii, cu aceeaşi semeţie ; clima s-a răcit şi s-a reîncălzit de mai multe ori, iar zăpezile şi gheţarii au cotropit continente întregi, dar s-au topit ; iar în urmă cu vreun milion de ani, abia ţinîndu-se pe picioare şi smulgîndu-se din animalitate, a apărut omul. Şi cine poate şti dacă aceste îndrăgite meleaguri loviştene nu vor fi fost, împreună cu Dîrjovul şi alte ţinuturi ale pămîntului românesc, zone de antropogeneză ?

Blocurile de desen s-au închis, pe hîrtiile răzleţe am aşezat bolovani (să nu le ia vîntul) ; teoriile ştiinţifice au zburat pierind în slăvi, iar la picioarele noastre se întinde, ca o pisică leneşă, aceeaşi Lovişte, pe care-o cunoaştem, parcă, de cînd lumea. Soarele cumpăneşte spre asfinţit, iar noi, marii lui iubitori, ne lăsăm în voia razelor încă fierbinţi, răcoriţi în răstimpuri de adierile mîngîioase ale vîntului, în vreme ce, fără grabă, coborîm.

Joi, 11 iulie 1963

Consultaţiile, deşi numeroase, mi-au luat puţin timp. Verific, în continuare, soldurile la medicamente.

Împreună cu nea Mihai Ispas, care mă ajută, mai strîng din bagaje. Haine n-am cu mult mai multe decît în ziua în care am sosit la Boişoara. În schimb, cărţile abia mi-au încăput în trei lăzi mari, şi revistele în doi saci goi de D.D.T.

Vineri, 12 iulie 1963

Gîndul plecării mă întristează. Doare și despărțirea de munți, pe care, mi se pare, i-am cam neglijat... Aceasta-i și pricina pentru care am acceptat, cu mare bucurie, să urc cu Mihai Ispas jr. pînă-n Zănoaga.

La 5 fără un sfert plecăm. E frig și umezeală. Vremea e închisă, cu nori plumburii și ceață.

Controlul igienico-sanitar pe care-l voi efectua azi va fi ultimul la Boișoara, ca medic de circumscripție aici.

După două ore și jumătate, urcînd prin Strîmbu, poposim în Zănoaga. Ne întîmpină baciul Vasile Stanciu și nevastă-sa, o femeie limbută.

Mi se pare că-s rude cu unii Piloiești bumbueșteni (Vifor, Dode, Cae și Chivuța), pe care-i cunosc bine.

Ne așezăm lîngă foc, aidoma unor drumeți de toamnă tîrzie și, în loc să ne bucure jintița rece, înghițim cu multă poftă (ca să ne încălzim) mămăliga fierbinte... Sătui, ne tolănim cu voluptate în saricile grele, cu lînă aspră și ascultăm la sporovăiala ciobanilor...

La amiază, cocoțat în capra punctului geodezic de pe Zănoaga, privesc cu același nesaț dintotdeauna spre măreția zărilor înconjurătoare. O ceață fină mă împresoară, dînd zărilor depărtări incomensurabile, văilor profunzimi de necrezut și satelor aureole de basm. Iar eu, singur, între stihii, am sentimentul că mă contopesc cu firea printr-o tainică osmoză și dorința fierbinte de a nu mai pleca niciodată de-aici...

Înainte de a coborî, citesc pe-o bîrnă o cugetare militară: „Și dracul ar vrea să facă armată dar să nu fie recan". E săpată în lemn, cu litere mari, de briceagul vreunui ostaș, în trecere pe-aici...

Coborîm prin Clăbucet, unde anul acesta au venit ciobani și oi din Bercioiu. Spre seară mai lucrez ceva la inventarul medicamentelor.

Simbătă, 13 iulie 1963

Dimineaţă lectură, bagaje, dispensar, consultaţii.

După-amiază, în prezenţa salariaţilor mei, sfîrşesc inventarul medicamentelor.

Ajung acasă, obosit, o dată cu înnoptarea, dar sînt mulţumit că am sfîrşit...

Duminică, 14 iulie 1963

Astăzi voi preda gestiunea, în întregime, lui Diţă Popelca.

Sîntem strînşi laolaltă toţi cei cinci „slujitori" ai sănătăţii boişorenilor, transformaţi în contabili, administratori şi în orice altceva decît ceea ce sîntem de obicei... Ordinea şi curăţenia în dispensar sînt exemplare. Domnu' Roşianu, care ştie că ziua de azi reprezintă unul din ultimele prilejuri de a-mi fi pe plac, a frecat duşumelele (împreună cu nea Mihai), a spălat geamurile şi perdelele, a aşezat la locul lor toate lucrurile şi a pus flori proaspete în mai multe vaze, împrumutate de prin vecini. Începem treaba...

Cînd îl anunţ pe agentul dezinfector Popelca de hotărîrea mea, prima reacţie pe care a avut-o a fost de a se împotrivi. Spre a-l convinge, îi întind ordinul secţiei, care prevedea exact acelaşi lucru şi, fără a mai aştepta vreo încuviinţare, trec la întocmirea proceselor-verbale de predare-primire, în patru exemplare.

Noi sîntem comisia, noi numărăm, noi inventariem, preschimbaţi într-un soi de factotum, şi atmosfera are, fără voia noastră, ceva solemn.

Începem cu înregistrarea medicamentelor de la farmacia gratuită. Înscriem 12 tipuri de antibiotice şi chimioterapice, 8 tipuri de preparate vitaminice, o sumedenie de preparate pe bază de calciu... În total, 142 de specialităţi medicale.

Inventariem cu minuţiozitate tot ce există : material „moale" şi „tare"...

— Cred că numai șoarecii ne-au scăpat... glumesc eu.

În răstimpul unui minut de odihnă, închid ochii și revăd dispensarul așa cum era în prima zi : o încăpere în care se văruia, cu podelele murdare și geamurile nespălate, cu inventar medical neîndestulător și cu doi pumni de medicamente, pe care le-aș fi terminat în trei zile de consultații, administrate în ritmul actual... Pe cînd acum, inventarul total trece ca valoare de 60 000 de lei, din care 32 000 de lei reprezintă numai medicamentele farmaciei gratuite.

Sînt mîndru de ce las la plecare, dar acest simțămînt e înecat în tristețe...

Am trecut la semnături și la împărțirea proceselor-verbale. Diță zice cu năduf :

— Ați predat, ați scăpat ; am primit, m-am pîrlit...

Toată după-amiază fac, împreună cu domnu' Roșianu, vizite de curtoazie prin Boișoara și Găujani.

Se pare că mulți îmi regretă plecarea.

Luni, 15 iulie 1963

Puțin după miezul nopții sînt trezit din somn. Cu ochii cîrpiți, obosit, ies pe prispă. Mă întîmpină nevasta lui Iagăru, parkinsonianul din Găujani, care-mi povestește agitată că Georgel, fiul lor, a fost lovit grav de un prieten, la o ceartă, și mă roagă să merg la ei, să văd ce are.

Noapte neagră, cu sclipiri neverosimile. Plouă mărunt și-i răcoare. Felinarul chior al femeii abia reușește să sperie tenebrele, împingîndu-ne pașii șovăitori, spre gropi și capcane nebănuite. Alunecînd des, urcăm pămîntul umed al dîmbului, pînă la dispensar, de unde-mi iau trusa de urgență. De-acolo coborîm.

Bîjbîim iar prin noapte și ploaie.

Cînd traversam puntea cea îngustă de peste Boișoara, spre Găujani, alunec și cad în apa rece, udîndu-mă de sus pînă jos !

În sfîrșit, ajungem. Intru în camera abia luminată, unde, pe un pat lat, zace în neștire bolnavul.

Întins de-a curmezișul, cu capul înfășurat într-un ștergar aspru, de in, îl recunosc pe Georgel, un tînăr de 23 de ani. Are fața brăzdată de pîrîiașe subțiri de sînge, care se scurg dintr-o plagă zdrobită, largă, inundată toată, aflată deasupra sprîncenei stîngi. Bolnavul fiind inconștient, am, pentru început, impresia unei stări de comă. Inspirația se face cu mare greutate, ca la un pește scos pe uscat. Acest efort penibil e urmat de pauze lungi, neliniștitoare, de inactivitate și nemișcare, după care lupta îndîrjită cu moartea reîncepe...

După ce m-am gîndit la o schemă de tratament, trec la aplicarea ei. Dezinfectez bine rana, opresc hemoragia cu pansamente și hemostatice, liniștesc concomitent durerea, susțin activitatea cordului și pe cea a plămînilor, așez sticle cu apă fierbinte în jurul corpului și pregătesc, pentru momentul redeșteptării, o băutură fierbinte, dulce...

După aproape cinci ore, ochii bolnavului se deschid. Privirea rătăcește pe tavan și coboară în lungul pereților, șovăie pe chipul meu, cu o căutătură inexpresivă, încearcă apoi să mă recunoască și se stinge sub pleoape. Din piept îi scapă un geamăt, pe cînd ochii se redeschid. Îi pun întrebări, dar cuvintele nu i se leagă încă. Mai trece vreo oră pînă ce reușesc să iau anamneza. Aflu că traumatismul cranian a fost produs de un bolovan, în timpul unei certe cu un prieten, după consumarea — în comun — a unor importante cantități de alcool...

Noaptea s-a dus !

După un „somn" scurt, greu, obositor, întrerupt de nea Din, care mi-a scos lăzile din cameră și le-a cărat cu căruța la dispensar, mă hotărăsc să cobor din pat. Sînt toropit și-mi vuiesc urechile. Căscînd, îmi fac pachetele.

În Găujani, unde mă duc către amiază, îmi găsesc pacientul în afara oricărui pericol. Profit de faptul că mă aflu în satul vecin, pentru a face cîteva vizite de rămas bun.

După-masă, iar pe la dispensar, întocmesc diverse procese-verbale și caut să încheiu tot ce mai ține de aspectele birocratice ale părăsirii circumscripției.

În decurs de cinci minute eliberez două bilete de trimitere la Serviciul medicolegal al Policlinicii de adulți din Rîmnicu-Vîlcea, unul pentru Iagăru Gheorghe și celălalt pentru Mandea Victor, zis „Chircan", adică pentru cei doi bătăuși de ieri. Și Chircan e lovit binișor... Și tot la cap!

Ajung acasă cu... felinarul!

Cercetez cu mirare și neplăcere odaia goală, fără cărți, fără lucruri, cu pereții albi, goi și reci. Singur aparatul de radio reușește să risipească întrucîtva urîtul, susținut în răstimpuri de corul emerit al greierilor și de vocea groasă a cîinelui... Ies pe prispă și nu-mi aflu locul. Deși ar trebui să-mi fie somn, deși oboseala m-a învins, surescitarea, grijile și regretul plecării nu-mi dau pace.

Cu ochii strînși, cu capul în pumni, visez... Prin minte mi se perindă firul întortocheat al gîndurilor, depănat din ghemul celor 20 de luni petrecute aproape continuu la Boișoara.

Retrăiesc clipe rare, mult îndrăgite, alese din noianul tuturor; revăd priveliștile care m-au încîntat și pe care le-am sorbit cu lăcomie; îmi imaginez miile de chipuri cunoscute, parcă de cînd lumea, ale boișorenilor, cu dorințele și idealurile lor; îmi urmăresc poteca, din ziua venirii mele la Boișoara și pînă azi.

Se învălmășesc în mine tot soiul de sentimente și de gînduri: unele mai vechi, altele mai noi; zămislite aici sau aiurea; ajunse la liman sau frînte în zbor; prietenoase și calde, sau dușmănoase și înghețate... Mă întreb:

— Ce am făcut eu pentru Boișoara? I-am dat eu tot ce-am avut? Mă vor uita repede consătenii mei, boișorenii?

C. Stere, îmi pare, spune undeva: „Nici o energie morală cheltuită nu se pierde în univers..."

Așa o fi? Timpul și numai el îmi va aduce răspunsul...

În ce mă privește, însă, știu că nu voi putea uita niciodată acest început de drum. Nu voi uita niciodată măreția solemnă a munților și curgerea Oltului; zvîcnetul împietrit, spre cer, al Coziei; colinele domoale ale Boișoarei,

adunate în poala gigantă a Țării Loviștei ; nopțile luminoase, boltite deasupra verii înmiresmate, sau norii negri, din cerul scund, tălăzuind viforniţele iernii...

Nu voi uita niciodată livezile cu pruni, acoperind, nenumărate, dealurile ; porumbiștile verzi și foșnitoare, crescînd și rodind în voie dintr-un pămînt blagoslovit ; turmele blînde, umplînd munții fără hotar, urcînd și coborînd implacabile ca destinul...

Nu voi uita niciodată iubirea izvorînd din ochii atîtor mame, care-și privesc pruncii abia născuți ; rugămintea și speranța licărind în ochii bolnavului la căpătîiul căruia am fost chemat ; ușoara strîngere a mîinii asudate și ochii plini de recunoștință ai celui scăpat de moarte și boală ; zîmbetul liniștit al copilului adormit, după scăderea febrei ; încrederea și dragostea pe care mi-au arătat-o mulți dintre cei aflați în suferință...

Toate acestea nu le voi uita niciodată, fiindcă nu va fi cu putință să le uit. Boișoara va rămîne pentru mine unică.

Marți, 16 iulie 1963

Mă trezesc devreme. Ies în dimineața tînără și privesc jur împrejur... Chipul proaspăt al Boișoarei se ivește înfășurat în marama fină a ceții.

Soarele stă să răsară, undeva între Cetățea și Tătaru, filtrîndu-și deocamdată razele, de după orizont, într-o lumină difuză, egală.

Inspir adînc aerul răcoros și ascult... În crîngul de lîngă casă are loc obișnuitul și încîntătorul concert matinal. Protagonistele întru hărnicie și voioșie sînt felurite neamuri de păsări, vrăbii zburlite, pițigoi neastîmpărați, o mierlă cu cioc galben și-o prigorie singuratică, trei gaițe obraznice, două perechi de ciocănitori, iscodind sonor trunchiurile arborilor, și cîteva codobaturi, nervoase și țopăitoare ! Ascult și privesc...

Spintecînd zarea cu un violent chiot de lumină, răsare soarele. Lumina razelor lui scaldă în tonuri potolite, abia calde, fărpturile semețe ale munților care îmbrățișează Oltul, o parte a Coziei și, încet-încet, toată Boișoara. Rămîn încă

toropite în umbre viorii și-n cețuri albe doar văile adînci, brăzdînd aspru pămîntul.

Rata de 6 se-aude duduind pe la moara lui Pancici, în drum spre Perișani.

Cocoși întîrziați încearcă să alunge un somn de mult pierit, acoperind cu larma lor și-a suratelor găini, mugetul potolit al vacilor din staul și ascuțimile guițatului porcilor veșnic flămînzi. Răsună topoare înfigîndu-se dîrz în trupul lemnului, scîrțîie osiile neunse ale căruțelor și plutește mîngîios, pînă la urechile mele, clipocitul dulce al Boișoarei și-al izvoarelor megieșe.

Lea Chireață, gazda, întrerupîndu-mi reveria, mi-aduce o cană mare de pămînt, plină cu lapte dulce abia muls și aburind, și-o felie zdravănă de pîine albă, de casă, scoasă aseară din țest și caldă încă. Beau și mănînc pe nerăsuflate, cu înghițituri mari. Mănînc și privesc...

Sub soarele suit la vreo suliță deasupra Tătarului, ierburile, tremurînd ușor în boarea liniștită a vîntului, încep să strălucească vesel, acoperite de rouă, pînzele păianjenilor să sclipească, bătute în nestemate vii, multicolore, florile să se deschidă cu gingășie, oferindu-și potirele albinelor, iar printre ele găinile să scurme, rațele și gîștele să se scalde în iazuri și bălți și copiii, plecați în hoinăreală, să umple voioși lumea de zvon.

Privesc și adulmec aerul cu nările tremurînde... Mireasma inefabilă a dimineții e destrămată de izuri puternice, amestecîndu-și efluviile după legi necunoscute.

Miroase aspru a bălegar și dulce a sulfină, îmbătător a trandafir și uscat a troscot, amar insistent, ca frunza nucului, sau amărui suav ca cimbrișorul. Mă învăluie răcoarea umedă, încărcată de miasmele smîrcurilor adiind dinspre marginea grădinii, și mirozna crudă, acră, a ierbii mari, necosite. Mă îmbată parfumul dulceag al merelor văratice și aroma căpșunilor mari din răzoare...

Cu sufletul năpădit de bogățiile dimineții și învăluit în răcoarea ei tonică, merg să mă scald în Boișoara. În drum spre apă, zdrobind în dinți o corcodușă acră, privesc încă o dată în jur și mă minunez, ca de-atîtea alte ori :

Frumoasă-i Boișoara !

Ultima mea zi de muncă pe aceste meleaguri a sosit!

La dispensar, am prilejul celor din urmă consultații. Vine lume multă, dar puțini dintre ei sînt bolnavi. Prieteni și cunoscuți — aproape toți în haine de sărbătoare — vor să mai schimbe o vorbă cu mine, îmi urează drum bun și mă roagă să nu-i uit și — dacă se poate — să mă reîntorc...

O fată îmi dăruiește o batistă, brodată pe margini cu arnici roșu și negru, avînd într-un colț, inițialele numelui ei și-apoi fuge...

Cîteva femei lăcrimează și eu nu știu ce să fac! Această atmosferă puțin funerară — deși sinceră și în fond nespus de măgulitoare în intențiile celor care o creează — îmi displace și mă încurcă...

Mă înveselește puțin (deși drojdiile tristeții rămîn) laba lui Vopsitu lovind ușa și scheunatul lui nerăbdător, evenimente cotidiene, în ultima vreme...

Urcăm la sfat, pentru o scurtă întrevedere de rămas bun cu Nasture, unul dintre oamenii care m-au înțeles întotdeauna.

Vorbim împreună de toate, ca de obicei. Nea Tică face o remarcă la care nu mă gîndisem, deși e perfect adevărată și un fel de „ou al lui Columb". Îmi spune:

— E păcat că plecați, domnule doctor, și fiindcă ați reușit să cunoașteți populația mai bine decît toți colegii dumneavoastră dinainte...

Socotesc o clipă. Așa e! Cunosc personal mai mult de 90% din cei peste 3360 de locuitori ai comunei. Știu despre fiecare pe unde stă, cunosc pe nume întreaga populație infantilă și, în general, tot tineretul, și nu există gospodărie în care să nu fi intrat de cel puțin două sau trei ori.

E regretabil că se pierde o astfel de muncă. În fond — e purul adevăr —, sînt primul medic care a intrat în unele gospodării situate pe teritoriul acestei circumscripții, vindecînd oameni care, pînă atunci, nu văzuseră un medic...

La plecare, Nasture îmi spune:

— Nu ne uitați, vă rog! Și de pe unde veți fi, să ne scrieți...

Gazdele mă aşteaptă acasă cu bucate alese şi multe verdeţuri, care ştiu că-mi plac. Mă mişcă atenţia lor. Dar ea nu-i ultima : Nea Din îmi întinde o carte, pe care o citisem dar n-o aveam (şi el ştia acest lucru), spunînd :

— Nu ştiu ce alt dar v-ar bucura mai mult...

Îi mulţumesc şi apoi tac, stingherit.

Ne strîngem mîinile. Din Bolovan îmi reţine mîna cu amîndouă palmele, bătătorite şi aspre, de parcă n-ar vrea să-mi dea drumul...

— Mai poftiţi pe la noi, don' doctor, şi nu ne uitaţi...

În dispensar, lîngă uşă, stau îngrămădite bagajele mele : trei lăzi mari cu cărţi, doi saci de hîrtie cu reviste şi unul mare de nylon, conţinînd tot felul de alte lucruri, un geamantan, un rucsac, un sac de mînă, aparatul de radio portativ, haina de piele şi... băţul de munte !

Asta-i toată averea mea...

Fiindcă pînă la venirea Ratei mai e timp, scriu pentru domnu' Roşianu darea de seamă privind activitatea noastră pe trimestrul al II-lea al anului în curs.

Iau apoi registrul de consultaţii şi-l răsfoiesc. Îi trebuie o încheiere. Pun mîna pe stilou şi scriu :

„Subsemnatul dr. Andrei Marcu, medic al circumscripţiei medico-sanitare Boişoara în intervalul 2 noiembrie 1961—16 iulie 1963, constat că mi-am încheiat activitatea, azi, 16 iulie 1963, avînd înregistrate 1843 (una mie opt sute patruzeci şi trei) consultaţii pe anul în curs.

Cu aceasta se sfîrşeşte prima perioadă a activităţii mele ca medic. Mulţumesc cu căldură tuturor colaboratorilor mei : oficiant sanitar Petre Roşianu (care îmi este şi cel mai drag), oficiant sanitar Ion Ceauşilă, agent dezinfector Gh. Popelca şi îngrijitor Mihai Ispas. Rog pe cei care vor veni după mine să continue munca pe care am început-o la Boişoara şi le urez mult succes şi fericire în viaţă. Cu bine."

Şi, dedesubt, am semnat...

Se aude Rata-n deal.

Mă cuprinde o emoţie puternică. Mi-e gura uscată, amară, şi-un nod insuportabil îmi joacă în gît.

Mă apropii de domnu' Roșianu și-l îmbrățișez. Îmi zgîrie fața cu obrazul său neras și, cu lacrimi în ochi, frîngîndu-și mîinile, îmi spune cu glas șoptit, înecat :

— Vă iubesc ca pe copilul meu...

În drum e foială mare. Femeile, primele care m-au întîmpinat cînd am venit, aduse de curiozitate, mă și conduc, la plecare. Bărbații, furați de treburi, nu se prea văd. Totuși, sînt cîțiva : vreo doi moșnegi și mult tineret...

Ajutat de-ai mei îmi urc bagajele în camion.

Între timp s-a mai strîns lume. E un fel de „conducere pe ultimul drum", care mă tulbură. Tîmplele îmi zvîcnesc, inima mi se zbate, iar mîna, pe care o întind tuturor, tremură.

Coana Maria Iagăru, vecina de peste drum, înconjurată de liota copiilor și cu sugarul Andrei în brațe, se roagă de mine :

— De ce să plecați, don' doctor, că mult ne-ați mai înțeles...

Nuța Chirilă, mica mea prietenă, plînge amar în ușa dispensarului, iar nelipsitul și dragul meu Vopsitu, privește abătut în jur, de parcă ar presimți și el ceva...

Tulburat, urc în mașină, zîmbind forțat. De sus, cu aparatul de fotografiat, iau ultimele imagini.

Ne urnim, pornind la vale. Din mijlocul mulțimii se aud strigăte, se agită mîini, flutură batiste, mă urmăresc toate privirile...

Camionul, duduind prin rîpi, mă duce spre necunoscut. Boișoara, ființa iubită, rămîne în urmă. Cine-o va uita ?

La revedere Boișoară, la revedere...

În ochii mei, puțin umeziți, privind îndelung înapoi, se oglindește șăgalnic surîsul ei...

Editura pentru Literatură

Lei 9,75